

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK EDEBİYATINDA ŞÂH U DERVÎŞ (ŞÂH U GEDÂ)'
LER VE HİLÂLÎ-İ ÇAĞATÂYI' DEN YAPILAN ŞÂH U
DERVÎŞ ÇEVİRİLERİNİN İNCELENMESİ

(DOKTORA TEZİ)

146380

DANIŞMANI
Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK

HAZIRLAYAN
Sevim BİRİCİ

ELAZIĞ

2004

146380

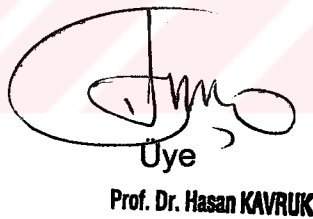
T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
(ESKİ TÜRK EDEBİYATI)


TÜRK EDEBİYATINDA ŞÂH U DERVÎŞ (ŞÂH U GEDÂ) LER VE HİLÂL-İ
ÇAĞATÂYÎ'DEN YAPILAN ŞÂH U DERVÎŞ ÇEVİRİLERİNİN İNCELENMESİ


DOKTORA TEZİ

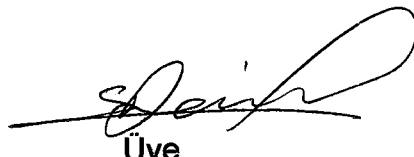
Bu tez 01 / 04 / 2004 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliğiyle kabul edilmiştir.


Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK
Danışman

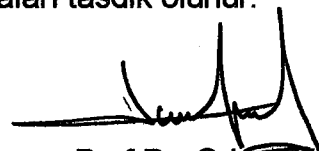

Üye
Prof. Dr. Hasan KAVRUK


Üye
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK


Üye
Prof. Dr. Ali YILDIRIM


Üye
Yard. Doç. Dr. Sener DEMİREL

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur.


Prof. Dr. Orhan KILIÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRK EDEBİYATINDA ŞÂH U DERVÎŞ (ŞÂH U GEDÂ) LER VE HİLÂLİ-İ ÇAĞATÂYÎ' DEN YAPILAN ŞÂH U DERVÎŞ ÇEVİRİLERİNİN İNCELENMESİ

Türk Edebiyatı belli dönemlerde İran Edebiyatının etkisinde kalmıştır. Tür ve konu olarak İran Edebiyatı örnek alınmıştır. Örnek alınan bu konularda eserler vücuda getirilmiştir. Mesnevî türü de edebiyatımıza İran edebiyatından geçmiştir. Özellikle XVI. yüzyılda bu türde verilen eserler doruğa ulaştığı gibi türdeki yenilikler de göze çarpmaktadır.

İran şairlerinden Hilali-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevîsi, Bursalı Rahmî tarafından konu ve işleyiş bakımından aynı olmakla beraber yeniden kaleme alınmıştır. Eser tasvirler ve üslup bakımından çok dikkate değer bir eserdir. Sinoplu Beyânî ise Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevîsini sade bir dille tercüme etmiştir. Eserler konu olarak aşkı ele almıştır. Çalışmada bu eserlerin karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mesnevî, Şâh u Gedâ, Hilali – i Çağatâyî, Rahmî, Beyânî.

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF ŞÂH U DERVISHS (ŞÂH U GEDÂ) IN TURKISH LITERATURE AND TRANSLATIONS OF ŞÂH U DERVISH WRITTEN BY HİLÂLİ-İ ÇAĞATÂYÎ

Turkish literature influenced by Persian literature in certain periods. Persian literature was taken as an example from the type and theme point of views. Literary works were written around this frame. Mesnevi type came to our literature from Persian literature Especially in XVI. th century above mentioned type of works increased and new developments in the type was taken attention.

A Mesnevi, named as Şâh u Gedâ, written by persian poet Hilali-i Çağatayi, was rewritten, by Bursalı Rahmi although the theme and contents were nearly the same. Şâh u Gedâ is a remarkable work from the point of descriptions and manner. However, Sinoplu Beyani translated Şâh u Gedâ by using a basic language. These studies based on love theme, In this study, these books were compared.

Key word : Mesnevî, Şâh u Gedâ, Hilâlî – i Çağatâyî, Rahmî, Beyânî.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

KISALTMALAR

GİRİŞ	1
1. GENEL OLARAK MESNEVİ VE MESNEVİ GELENEĞİ	3
2. MESNEVİLERİN SINIFLANDIRILMASI	4
3. GENEL OLARAK ŞÂH U GEDÂ (ŞÂH U DERVİŞ) MESNEVİLERİ	6
3.1. İran Edebiyatında Şâh u Gedâlar	6
3.2. Türk Edebiyatında Şâh u Gedâlar.....	6

I. BÖLÜM

1. İncelenen Şâh u Gedâ Mesnevîlerinin Tanıtımı.....	10
1.1. Şairler Hakkında Bilgi.....	13
1.2. İncelenen Şâh u Gedâ Mesnevîlerinin Yazılış Tarihleri.....	22
1.3. Konusu.....	22
1.4. Ölçüleri.....	23
1.5. Telif Nedenleri ve İthaf.....	23
1.6. Bölümleri.....	25
1.7. Dil ve Üslup.....	31

II. BÖLÜM

2 Şâh u Gedâ Mesnevîlerinin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi ..	39
2.1. Özetleri.....	39
2.2. Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri.....	48

2.3.	Vak'a (Olay) ve Vak'a Örgüsü.....	52
2.4.	Şahıs Kadrosu.....	64
2.5.	Zaman.....	80
2.6.	Mekân.....	84
2.7.	Motifler.....	92
SONUÇ.....		98
BİBLİYOGRAFYA.....		100-103
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.		
METİNLER.....		
1.	Şâh u Dervîş-i Hilâlî.....	1-118
2.	Şâh u Gedâ-yı Rahmî.....	119-287
3.	Şâh-ı Dervîş-i Beyânî.....	288-382

ÖN SÖZ

Edebiyatımız ve şairlerimiz belli dönemlerde İran şiirinden ve şairlerinden fazlasıyla etkilenmişlerdir. Onların şiirlerini örnek almışlardır. Mesnevî nazım türü de Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiş olup, hemen her konuda kullanılarak gelişmiştir.

İran Şairlerinden Hilâfî-i Çağatâyî Şâh u Dervîş adlı mesnevîsini hicri: 911-920 yılları arasında yazmıştır. Bu eser de şairlerimiz tarafından tercüme edilmiştir. Biz bu çalışmamızda Edebiyatımızdaki Şâh u Gedâ mesnevîlerini tespit edip Hilâfî-i Çağatâyî'nin Şâh u Dervîş adlı mesnevîsi ile karşılaştırmak istedik. Edebiyatımızdaki Şâh u Dervîş mesnevîlerine baktığımız zaman, en yaygın bilinen ve fazla okunanın Taşlıcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâ'sı olduğunu görürüz. Bu eserin Hilâfî-i Çağatâyî'nin Şâh u Dervîş adlı mesnevîsiyle isim benzerliğinden başka bir benzerliği yoktur. İki eser birbirinden farklıdır, bu nedenle çalışmamıza Taşlıcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâ'sı dahil edilmemiştir. Rahmî Çelebi Şâh u Gedâ adlı mesnevîsini hicri : 943-945 yılları arasında yazmıştır. Tezkire yazarlarının Rahmî Çelebi'nin Şâh u Gedâ'sının tercüme olduğunu söylemelerine karşılık, şairin kendisi eserinin tercüme olmadığını söylemektedir. Sinoplu Beyânî ise tercüme olan eserini hicri: 967-976 yılları arasında yazmıştır.

Bu çalışmada Hilâfî-i Çağatâyî'nin Şâh u Dervîş mesnevîsi ile Rahmî Çelebi'nin Şâh u Dervîş mesnevîsi ve Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Dervîş mesnevîsi karşılaştırılarak, eserlerin tercümelerinin nasıl olduğu, Hilâfî-i Çağatâyî'nin Şâh u Dervîş mesnevîsinden ne kadar etkilenmiş oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamda konuyu tespit eden, öneren ve yardımlarını esirgemeyen Sayın hocam Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK'e teşekkürü borç biliyorum.

Sevim BİRİCİ

Elazığ- 2004

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geçen eser

B : Beyit

Böl : Bölüm

Ed : Edebiyat

Küt: Kütüphane

nr : Numara

s : Sayfa

v : Varak



GİRİŞ

Osmanlı devleti XVI.yüzyılda Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılmış, geniş bir imparatorluk halini almış ve en ihtişamlı devrini yaşamıştır. Bu dönemde Osmanlı imparatorluğu, Osmanoğullarının en büyük hükümdarlarının ve sadrazamlarının yönetiminde üç kıt'aya yayılan bir cihan imparatorluğu haline gelmiştir.

Bu yüzyıl Osmanlı Devletinin siyasi gücünün en parlak çağıdır. Bu çağda Osmanlı ilim, sanat ve şiir de en parlak dönemini yaşamıştır. Bu yüzyılda hüküm süren padişahlar II.Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanûnî Sultan Süleymân, II.Selim, III.Murat şiirle uğraşan kişilerdi. Bunlardan Yavuz Sultan Selim şiirlerini Farsça da yazmıştır. Muhibbî mahlasını kullanan Kanûnî Sultan Süleyman bir divan oluşturacak kadar şiire sahiptir. II. Selim'in de şiirleri vardır. Osmanlı sarayında şairlerin korunması bir gelenek halini almış, ilim ve sanat adamları devlet büyükleri etrafında toplanmışlardı. Bu devirde İstanbul sanat ve kültür merkezi haline gelmiş, yalnız Padişahlar değil şehzâdeler, sadrazamlar, vezirler ve devletin diğer ileri gelenleri de şairleri korumuşlardır. Ayrıca Bağdat, Konya, Bursa, Edirne, Vardar Yenice gibi şehirler de birer sanat ve kültür merkezi haline gelmiştir.

Geçmiş yüzyıllarda Fars şiirinin, kuralları, mazmunları örnek alınarak uygulanmış, Türkçeye mal edilmiş ve yeni birçok eser vücuda getirilmiştir. Fars şiirini taklid ve temsile çalışan şairlerimiz bu yüzyılda azami bir başarı gösterip şiirimize millileşmeyi ve yenileşmeyi uygulayarak Fars şiirinden aşağı kalmayan eserler yazmışlardır ve böylece yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönem içinde milli hayat, adetler, kıyafetler ve devrin ideolojisini aksettiren eserler yanında birtakım tarihi hadiseleri canlı bir şekilde görmemiz mümkündür.

XVI. yüzyılda Türk şairlerinin şiirde en başarılı oldukları alan gazel ve kasidedir. Yine aruz vezni ile dilin bağdaştırılmasında sadece söyleyiş olarak değil, biçim ve teknik bakımından da kusursuz eserler ortaya konmuştur. Aruza uymayan Türkçe kelimeler şiir dilinden uzaklaştırılmış, pek çok yabancı kelime alınarak yeni bir şiir dili oluşturulmuştur. Devrin şairlerinden Bakî, İstanbul aydınının Türkçesini Divan şiirinin ortak dili haline getirerek büyük bir başarı elde etmiştir. Zâtî, Fuzûlî, Hayâlî, Ruhî-i Bağdadî, Rahmî, Nevî, Taşlıcalı Yahyâ, Lâmi'î gibi birçok ünlü şair bu yüzyılda yetişmiştir. Zâtî devrin kaside ustası olarak bilinir.Yine Bakî, Fuzûlî gibi şairler bu türün en güzel örneklerini vermişlerdir.

Bu yüzyılda tezkirecilik, tarihçilik, mensur hikâye, şehrengiz, mesnevî gibi şiir ve nesir dallarında da parlak eserler verilmiştir. Dinî ve ahlakî konularda, aşk konularında, öğütler tarzında, tarihî olaylara veya evliya menkıbelerine dayalı mesnevîler edebiyatımızda daha çok görülmüştür. Mesnevî türü, edebiyatımıza İran edebiyatından geçmiştir. İranlı şairlerin yazmış olduğu mesnevîlerin şairlerimizce beğenilenlerinin tercümeleleri yapılmış, nazireler yazılmış, bazen de yeni eserler vücuda getirilmiştir. Yine bu yüzyılda İran'dan alınan şiir malzemeleri Türk gelenek ve yaşam tarzına göre duygu ve düşünceler eklenerek işlenmiş, şiirimiz yeni bir kimlik kazanmıştır.



1. GENEL OLARAK MESNEVÎ VE GELENEĞİ

Arapça (شئى) kökünden türemiş olan “ Mesnevî ” beyitleri kendi aralarında kafiyeli, aruz bahirlerinin kısa şekillerinden biri ile yazılmış nazım şeklidir. Kafiye sıralaması aa / bb/ cc / dd.... şeklindedir. Beyit sayısında sınırlama yoktur. Beyitlerin miktarı ikiden başlayarak, bir veya birkaç ciltlik eserler meydana getirecek sayıda olabilir. Mesnevî tabiri ayrıca Mevlânâ Celâlüddin-i Rûmî'nin bu şekilde yazılmış altı ciltlik tasavvufi eserinin de adı olmuştur (Ünver 1986 : 430).

“ Mesnevî ” edebiyat terimi olarak ilk defa İran edebiyatında kullanılmıştır. Bu nazım şeklinin ilk örnekleri Arap edebiyatında görülmektedir. Araplar, kendi arasında kafiyeli beyitlerden oluşan bu nazım şekline “müzdevice”, aruzun “rezec” bahri ile yazıldığı için ise “rezec” veya çoğulu olarak “urcûze” demişlerdir. (Ateş 1979:127)

Türk Edebiyatında ilk mesnevî, aynı zamanda İslâmi Türk edebiyatının da ilk eseri olan Yusuf Has Hâcib'in Kutadgu Bilig adlı eseridir. Bunun devamında mesnevî, konu ve sayı bakımından XV. yüzyılda büyük bir gelişme göstermiş, XVI. yüzyılda ise en üst seviyeye çıkmış, Tanzimat'a kadar bu türde sayısız eser verilmiştir. Farsça mesnevîlerin hemen hemen hepsi için nazireler yazılmıştır. Yazılan mesnevîlerin çoğunda İran mesnevîlerinin konuları işlenmiştir.

İran ve Türk edebiyatlarında bağımsız bir kitap olarak yazılmış, belli bir konuyu işleyen mesnevîlerin planlarında giriş bölümü, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü olmak üzere üç bölüm yer alır. Giriş bölümü genellikle Besmele, Tevhid, Münacat, Na't, Mi'râc, Mu'cizât, Medh-i çahâr-yar, Padişaha övgü, Devlet büyüğüne övgü, Sebeb-i te'lif başlıkları altında görülür. Mesnevîlerin hepsinde bu bölümlerin tamamı bulunmayabilir. Konunun işlendiği bölüm, mesnevîlerin ana bölümüdür. Bu bölüm âgâz-ı dâstân, âgâz-ı kıssa, âgâz-ı kitab, matla-ı dâstân gibi başlıklarla başlar. Bitiş bölümünde Allah'a hamd u senâ ve dua, sultana övgü ve saltanatının devamı için dua, şairin eseri ve şairliği ile övünmesi, tanınmış mesnevi şair ve eserlerini anma, şairin eserine verdiği ad, hasetçilere ve eseri doğru okuyamayan okuyuculara yergi ve bunların esere vereceği zarardan Allah'a sığınma, mesnevînin beyit sayısı, mesnevînin yazılışıyla ilgili tarihler, okuyucudan hayır dua isteme, mesnevînin vezni bulunur. Bu bölümde de giriş bölümünde olduğu gibi bunların hepsi mesnevîde bulunamayabilir. Bazı mesnevîlerde, İran mesnevîlerinden farklı olarak kahramanın ağzından farklı bir vezinle yazılmış gazeller, murabbalar bulunur.

2. MESNEVİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Edebiyatımızda, mesnevîlerin konunun işlendiği bölümde işledikleri konulara göre tasnif edildikleri görülmektedir. İsmail Ünver mesnevîleri yazılış amaçlarına göre aşağıdaki dört gruba ayırmıştır (Ünver 1986 : 438):

1.GRUP

Okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek için yazılan mesnevîlerdir. Bu grupta dinî, tasavvufî, ahlakî eserlerle eski bilimlerle ilgili olan, ansiklopedik bilgiler veren mesnevîler yer alır.

a.Dinî mesnevîler

Sure çeviri ve şerhleri, kırk hadis çeviri ve şerhleri, yüz hadis çevirisi ve ilmihaller, mevlidler, hicret-nâme, mi'râciye, vefât-ı Nebi, hilyeler, Hz.Muhammed ve yakınları hakkında çeşitli hikâyeler, makteller, Muhammediye ve benzerleri, dinî öğüt veren eserler, kutsal yerleri anlatan bir mesnevî.

Bu gruptaki eserlerden plân yönünden birbirine benzeyen mesnevîlerin başında "Kırk Hadis" ve "Yüz Hadis" çeviri ve şerhleri gelmektedir. İran mesnevîlerinin Türk şairleri tarafından Türkçe'ye çevirilerinde ve nazirelerinde de bu benzerliği görebilmekteyiz.

b.Tasavvufî mesnevîler

Mevlânâ'nın Mesnevî'si çeviri ve şerhleri, tasavvufu anlayıp öğretme amacı güden mesnevîler, İran edebiyatındaki tasavvufî mesnevîlerin çevirileri ve benzerleri, evliya menkabeleri, temsili yoldan tasavvufu anlatan eserler, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Rüşenî gibi şairlerin mesnevîleri.

c.Ahlakî mesnevîler

İran edebiyatından çevrilmiş veya örnek alınarak yazılmış ahlakî eserler, çocuklara öğüt vermek amacıyla yazılmış mesnevîler, içindeki dinî-tasavvufî düşünceler yanında öğüt verme yönü ağır basan eserler, insanın fizikî yapısıyla ahlakî yönü arasında ilişki kuran mesnevîler, temsil yoluyla öğüt veren eserler.

d.Ansiklopedi niteliği taşıyan ya da belli alanlarda bilgi veren mesnevîler

Ansiklopedi niteliği taşıyan mesnevîler, tıp ve astroloji ile ilgili eserler, bir şura tezkiresi.

2.GRUP

Okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden, konusunu menkabelerden ya da tarihten alan mesnevîler.

a.Konusunu menkabelerden alanlar:

~~H.z.Muhammed'in ve H.z.Ali'nin~~ savaşlarını anlatan eserler, Battal-nâme ve benzerleri, Makedonyalı Büyük İskender'le Kur'an'da geçen Zülkarneyn'in aynı kişi olduğu varsayımına dayanan, esas olarak bu efsanevî kişinin hayat çizgisini konu edinen İskender-nâmeler, Manzum Şâh-nâme çevirileri.

b.Konusunu tarihten alan mesnevîler:

~~Adları ne olursa olsun,~~ belli bir dönemin tarih olaylarını, özellikle seferleri, savaşları ve fetihleri konu edinmiş mesnevîler.

3.GRUP

Sanat yönü ön planda olan, okuyucunun edebi zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan mesnevîler.

Bunlar arasında, kahramanların beşerî aşktan ilâhî aşka yükseldikleri eserler; kahramanlar arasındaki aşk bütünüyle beşerî olduğu halde, iki aşığın kavuşmasını tasavvufî mecazlarla örten mesnevîler de vardır.

Bu mesnevîlerin konuları, çoğunlukla İran ve Arap edebiyatlarından alınmıştır. Bunlardan çeviri ya da serbest çeviri olanlar yanında ekleme ve çıkarmalar yapılarak, "Türkî libâs giydirilen" mesnevîler de vardır. Yine bu tür mesnevîler şairlerin, şiirdeki ustahklarını, hünelerlerini göstermeye çalıştıkları eserlerdir. Bu gruba giren belli başlı mesnevîler şunlardır:

Yusuf u Zelfhâ, Leylâ vü Mecnûn, Husrev ü Şirîn ve Ferhad u Şirîn, Cemşîd u Hurşîd, Hurşîd-nâme, İşk-nâme, Varka vü Gülşâh, Vâmık u Azrâ, Humâ vü Humâyûn, Ethem ü Hümâ, Vîs ü Râmin, Gül ü Hüsrev, Süheyl ü Nevbahâr, Şem'ü Pervâne, Şâh u Gedâ ve Şâh-u Dervîş, Mihr ü Mâh ve Mihr ü Müşterî, Mihr ü Vefâ, Gül ü Bülbül, Gül ü Nevruz, Niyâz-nâme-i Sa'd u Hümâ, Gûy u Çevgân, İşret-nâme, Hayr-âbâd, Heft-peyker (Behram-ı Gûr), Heft-Han, Beng ü Bâde ...

4.GRUP

Şairlerin gördükleri, yaşadıkları olayları anlatan, toplum hayatından kesitler veren; kişileri, meslekleri, düğünleri ve belli yöreleri tasvir eden mesnevîler. Bu eserler yerli konuları işlediklerinden, eski edebiyatımızın mesnevî alanındaki en orijinal örnekleridir. Bu gruba giren başlıca eserler şunlardır: Ta'rîfât veya Ta'rîf-nâmeler, Şehr-engîzler, Sûr-nâmeler, Ser-güzeşt ve Hasb-i haller ... Bunlardan Şehr-engîz türündeki eserlerden kimileri yöresel tasvirler verir.

3. GENEL OLARAK ŞÂH U GEDÂ (ŞÂH U DERVÎŞ) MESNEVÎLERİ

Yaptığımız çalışma sonunda Şâh u Gedâ (Şâh u Dervîş) mesnevîlerinin sadece İran edebiyatında ve Türk edebiyatında olduğunu tespit ettik. Arap edebiyatında ise Şâh u Gedâ mesnevîsine rastlamadık. İran edebiyatında Hilâlî-i Çağatâyî'nin yazmış olduğu Şâh u Gedâ mesnevîsini Herman Ethe manzum olarak Almanca tercüme etmiştir (Leipzig 1870).

3.1. İran Edebiyatında Şâh u Gedâlar

İran edebiyatında; İran şairlerinden Hilâlî-i Çağatâyî, Bedrûddîn Muhammed bin Abdillâh Esterebadî Şâh u Dervîş adlı mesnevîsini yazmıştır. Eser Şâh u Gedâ adıyla bilinir. Aruzun Feilâtûn / Mefâilûn / Feilûn vezniyle yazılmıştır.

Eser kayıtlara göre 1345 beyitten meydana gelmiştir. İncelediğim nüshalar da 1262 ve 1168 beyitten meydana gelmiştir.

Mesnevî Hüseyin Baykara'nın büyük oğlu Bediüzzaman Mirza'ya takdim edilmiştir. Eser birkaç defa basılmıştır (Tebriz 1324 hş; Amritsar 1333; Tabran 1363 hş, nşr. Hüseyin Kubi-i Kirmani).

Herman Ethe manzum olarak Almanca tercüme etmiştir.

3.2. Türk Edebiyatında Şâh u Gedâlar

İran şairlerinden Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Dervîş mesnevîsine Türk şairleri tarafından nazireler yazılmıştır. Bunlardan ilkinin Fuzûlî(Öl. 963= 1566) ye ait olduğu söylenir. Lebîb' in (Öl. 1867) Cevâhir- i Mültekâsında ve Sadıkî-i Kitâbdar' ın Mecma'ul- Havass'ında adı anılan eser henüz ele geçmemiştir (Şâh u Gedâ ; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Cilt. 8 s. 85). Fuzûlî'nin böyle bir eseri olduğunu Sadiki tezkiresinde bildirmektedir. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde 2633 no'da kayıtlı mecmua içindeki "Risâle- i Mevlânâ aleyhi'r- rahmetü" başlıklı risâlenin bu eser olabileceği İslam Ansiklopedisi Fuzûlî maddesinde, Agâh Sırrı Levend' in Türk Dili dergisinde çıkan bu konudaki makalesinde ileri sürülmüştür (Levend, 1954 : 655). Fuzûlî risâlesi (181a –191a) arasındadır. Ölç. 220x140 mm. St. 25 talik ct. Kırmızı meşin tamir görmüş miklepli, müzehhep zencirekli yarısı manzum yarısı mensur olan bu risale mecmua içinde 8. risaledir. "Şâh u Gedâ" nın bir yazması da "Leningrad Asya Müzesi " ndeki meşhur Fuzûlî külliyyatı içerisinde bulunmakta imiş (Levend, 1954 : 655). Dr. Müjgan Cunbur ise bu risaleyi çok kısa bir süre içinde Prof. Dr. Necati Lugal

ve Doç. Dr. H. Mazioğlu ile birlikte gözden geçirdiklerini “ Şâh u Gedâ ” olduğunu tam olarak tespit edemediklerini, bazı Anadolu kütüphanelerinde Fuzûlî adına kayıtlı “ Şâh u Gedâ” ların ise Yahya Bey’in olduğunu yazmaktadır (Cunbur, 1965 : 102).

Adı geçen risale şimdi Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde 2617 no’lu mecmua içerisinde 6. risale olup tarafımızdan incelenmiştir. Eserin Fuzûlî’ye ait Şâh u Gedâ olmadığı tesbit edilmiştir.

Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinin kayıtlarında da şu şekilde geçmektedir:

“ رساله مولانا فضولي عليه الرحمة Risâla-i Mawlânâ Fudûlî ‘alayhir rahma. Farsça mensûr bir risâle.

Baş : (89.a) ... حکما گفته اند که گذشت از همه کس خوبست و از توانکران خوبتر

Son: در دبستان ریاضت مرد باطل نیستم

صفحه پہلوی مارا بوریا مسطرزده است (97.a)

شنید ستم که استاد مہینہ خری میراندو بارش آبکینہ (92.b de

beytiyle Abû-Sa‘id Abû'l-Hayr’ın adı anılmakta ve bir hikâyesi nakledilmektedir. Bu risâlenin Fudûlî ile ilgisi yoktur ve ‘Abd’Allâh-ı Ansârî’nin bir risâlesidir, yahut risâlelerinden alınmış seçmelerdir sanıyoruz.) ”

Bursalı Mehmet Tahir, **Bursalı İmamzâde Ahmed bin Mehmed** (Öl. 477 = 1569) in “Şâh u Gedâ ” sının varlığından bahsetmiştir (Bursalı Mehmet Tahir, 1972 :10). Ancak eserin nerede olduğu belli değildir.

Bursalı Mehmet Tahir, adı geçen eserde **Edirneli Güfti Ali** (Öl. 1588-1677) nin de “ Şâh u Dervîş ” adlı manzumesinin olduğunu da kaydetmiştir. Bu eserin tercüme bir mesnevî olduğu Bahâyî Efendi adına nazm edildiği, Fuat Köprülü tarafından da bildirilmektedir (Yılmaz 2002:20). Eserin Edirne’de Sultan Selim Kütüphanesi’ndeki bir mecmuada olduğu bildirilirken, Kaşif Yılmaz’a göre şairin mesnevi tarzında yazdığı “Şâh u Dervîş” inin tek nüshasının Fuat Köprülü kitapları arasında bulunduğu ifade edilmektedir (Yılmaz 1996:219).

Külliyatın müellif hattı olarak kabul edilen divân nüshası Topkapı Sarayı müzesinde yazmalar arasında (Bağdat Köşkü, nr.162) dir. Bu nüsha tarafımızdan da incelenmiştir. Ancak içerisinde Şâh u Gedâ’ya rastlanmamıştır. Ayrıca Atatürk Üniversitesi Agah Sırrı Levend nr. 123-125, Süleymaniye (Hamidiye nr. 1113),

Nuruosmaniye nr. 4959 / 33, İstanbul Üniversitesi TY nr. 1861, 462 / 11 de nüshaları bulunmaktadır, bu nüshalarda da Şâh u Gedâ yer almamaktadır.

Sinoplu Beyânî'nin (XVII. yüzyıl) Gazi Giray adına yazılmış olan Şâh u Dervîş'i ise İzmir Milli kütüphane no: 35 / 132 de olduğu kayıtlıdır (Levend ,a.g.e s:103). Bu nüshayı temin ederek çalışmamızda kullandık.

Dukakinzâde lakabıyla bilinen **Taşlıcalı Yahyâ Bey** (Öl. 990=1582)' in de hamsesini oluşturan mesnevîlerden birisi Şâh u Gedâ adlı mesnevîsidir. Eser Kanûnî Sultan Süleymân'a sunulmuştur (Çavuşoğlu 1982 : 343).

Konusunun orijinalliği, mahalli özellikler taşıması, dilinin sadeliği bakımından yazıldığı tarihten itibaren çok okunan bir eser olmuştur. Sadece "İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu" nda 26 yazma nüshası kaydedilmiştir (İstanbul Kütüphaneleri Hamseler Kataloğu 1961 : 42-81).

Ayrıca H. 1284 de İstanbul'da basılmış bir nüshası vardır (Yoldaş 1993: 23). Bu nüshalar aşağıdaki kütüphanelerde dir.

- 1- Atıf Efendi Ktb. no: 2138
- 2- Pertev Pş. (Millet Ktb.) no: 424
- 3- Ali Emiri Ef. Manzum Eserler (Millet Ktb.) no: 986 / 3
- 4- Selim Ağa Ktb. no: 997
- 5- İstanbul Üniversitesi Ktb. no: 481 / 1
- 6- Halet Ef. Mülhakı (Süleymaniye Ktb.) no: 196
- 7- İstanbul Üniversitesi Ktb. no: 839
- 8- Çelebi Abdullah Ef. (Süleymaniye Ktb.) no: 297
- 9- İstanbul Üniversitesi Ktb. T. 3045
- 10- Revan Ktb. (Topkapı Sarayı Müzesi) no: 849
- 11- Bağdad Ktb. (Topkapı Sarayı Müzesi) no: 158
- 12- Lala İsmail Ef. (Süleymaniye Ktb.) no: 417
- 13- Kemankeş Emir Hoca (Selim Ağa Ktb.) no: 463
- 14- Fazıl ahmet paşa (Köprülü Ktb.) no: 289 / 1
- 15- Hamidiye (Süleymaniye Ktb.) no: 1137
- 16- Bağdatlı Vehbi Ef. (Süleymaniye Ktb.) no: 1518
- 17- Husrev Pş. (Süleymaniye Ktb.) no: 620 / 2
- 18- Husrev Pş. (Süleymaniye Ktb.) no: 641
- 19- Hacı Mahmut Ef. (Süleymaniye Ktb.) no: 5227

- 20- Hacı Mahmut Ef. (Süleymaniye Ktb.) no: 5276
 21- Ali Emiri Ef. Manzum Eserler (Millet Ktb.) no: 988
 22- Ali Emiri Ef. Manzum Eserler (Millet Ktb.) no: 989
 23- Ali Emiri Ef. Manzum Eserler (Millet Ktb.) no: 990
 24- İstanbul Üniv. Ktb. T. 874
 25- İstanbul Üniv. Ktb. T. 3682
 26- İstanbul Üniv. Ktb. no: 5745

Taşlıcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâ'sı üzerine bugüne kadar bir çok çalışma yapılmıştır.¹ Ancak bunlar henüz yayımlanmamıştır.

Taşlıcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâ mesnevîsi için Elias John Wilkinson GİBB "Te'lif bir eserdir. 15. Yüzyıl İnan şairlerinden Hilâlî'nin de Şâh u Dervîş adlı bir mesnevîsi olmakla beraber, Yahyâ'nın eseriyle Hilâlî'ninki arasında, olay akışı ve bakış tarzı gibi hususlarda iki eser tamamıyla farklıdır demektedir " (Gibb 1966 s: 122).

Fatih Köksal, Taşlıcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâ mesnevîsini tanıtp, eseri roman olarak ele almak suretiyle tahkiye yapısını ortaya koyan bir çalışma yapmıştır (Köksal 1997 : 245).

Kaynaklara göre Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinin dört nüshası tespit edilmiştir. Bunlardan bir nüsha Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü, Seyfettin Özege Kütüphanesi, A.S. Levend Kitapları No: 17-18 de kayıtlıdır. İki nüsha Manisa İİ Halk Kütüphanesinde 2711 ve 2686 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. 2686 demirbaş numaralı nüsha, Bursalı Rahmî'ye ait Şâh u Gedâ olarak kayıtlıdır, ancak tarafımıza gönderilen mikrofilm incelendiğinde Taşlıcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâ'sı olduğu tesbit edilmiştir. Diğer nüsha ise Londra'da British Museumda Or. 7183 numaradadır (Kut 1971: 209).

¹ Subhiye CANDAŞ, Yahya Bey ve Şâh u Gedâ Mesnevîsinin dört nüsha üzerine tetkikli neşri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi. İst.1941; Ralph JACKEL. Dulkaginziade Taşlıcalı Yahya Bey's King and Beggar A Sixteenth. Century Ottoman Allegorical – Mystical Love Poem (Mesnevi). Introduction text in Transcription and Translation. Ph.D Thesis. The University of California. 1980; Pınar AYDEMİR. Taşlıcalı Yahya' nın Şâh u Gedâ'sı. Tamamlanmamış Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniv. Kazım YOLDAŞ. Taşlıcalı Yahya Bey ve Şâh u Gedâ'sı. Yüksek Lisans tezi. İnönü Üniv. 1992.

1.BÖLÜM

1. İNCELENEN ŞÂH U GEDÂ MESNEVİLERİNİN TANITIMI

Hilâlî-i Çağatâyî'nin incelemeye esas alınan Şâh u Gedâ nüshaları:

A1 Nüshası : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 1257

Yarı-meşin bir cilt içinde, 52 yaprak 11,3 x 19 (5,9 x 12,5) cm. ebadında, mavi, siyah ve yıldız cetvel içinde, 12 satırlı, iri harfli nesta'lik yazı, söz başları kırmızı, yaprak 1b de güzel bir serlevha vardır.

İstinsah kaydı yoktur, IX. / XV. yüzyıl.

Baş : ای وجود تو اصل هر موجود

هستی و بوده و خواهی بود

Son: حشر یا رسول کن یارب

این دعا را قبول کن یارب

A2 Nüshası : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 431 (= Rıza Paşa) 290

Yıldız nakışlı, kahverengi bir cilt içinde, 52 yaprak 10,5 x 16,7 (4,8x10,1) cm. eb'adında, mavi, siyah ve yıldız cetvel içinde, 13 satırlı çok güzel bir ta'lik yazı. Söz başları yıldız, yaprak 1b de çok güzel bir serlevha vardır, üzerinde eserin adı yazılıdır.

İstinsah kaydı yoktur, X. / XVI. Yüzyıl

Baş : ای وجود تو اصل هر موجود

هستی و بوده و خواهی بود

Son: حشر یا رسول کن یارب

این دعا را قبول کن یارب

Çalışmamızda Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevisi olarak A2 nüshasını esas aldık.

Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ'sı olarak ise daha önce 2 yazma nüshasının karşılaştırılarak tenkitli metnini ortaya koymaya çalıştığımız "Bursalı Rahmî, Şâh u Gedâ " Basılmamış Yüksek Lisans Tezini esas aldık (Birici Elazığ :1996).

Bu çalışmada yurt içindeki üç nüshadan faydalanarak karşılaştırmalı metni ortaya koymak istedik, ancak Manisa İl Halk Kütüphanesinden üçüncü nüsha olarak almak istediğimiz 2686 demirbaş numaralı nüsha, Bursalı Rahmî'ye ait Şâh u Gedâ olarak görüldüğü halde tarafımıza gönderilen mikrofilm incelendiğinde Taşlıcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâ'sı olduğu tesbit edilmiştir.

Metni M nüshası olarak adlandırdığımız Manisa İl Halk Kütüphanesinden temin ettiğimiz bir nüsha ile SÖ nüshası olarak adlandırdığımız Atatürk Üniversitesi Kütüphanesinden temin ettiğimiz nüsha üzerine kurduk.

M nüshası: Manisa İl Halk Kütüphanesi, Demirbaş No: 2711

Baş : Ey nigārende-i nuḡṡ-ı cihān
Āferінде-i zemīn u zamān

Son : Seyr olıncaḡ bu ḡülsitān-ı ḡüzīn
Tab'-ı pākūme ideler taḡsīn

Müstensihi : Derviş Muslī bende-i Şeyh İbrahim-i ḡülşeni

İstinsah Tarihi : H.992

İstinsah Kaydı : Ketebetü'l-fakr Derviş Muslī bende-i Şeyh İbrahimi ḡülşeni rahmetü'l aleyh.

Özellikleri : Kitabın başında iki sayfalık ayrı bir mektup yer almaktadır. Şâh u Gedâ 60 sahife olup, 15 sütunlu iki sıra şeklinde ta'lik yazıyla yazılmıştır. 1720 beyittir. Kitapta başlık yerleri boş bırakılmıştır. 185 x 125, 128 x 76 mm, meşin kaplama şemseli mikielidir. Tashih görmüş olan bu nüsha üzerindeki düzeltmeler kırmızı kalemle yapılmıştır.

SÖ nüshası : Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü, Seyfettin Özege Kütüphanesi, A.S. Levend Kitapları no. 17-18

Yazarın ḡül-i sad berg adlı eseriyle aynı cilttedir. ḡül-i sad berg 17, Şâh u Gedâ ise 18 numaradadır.

Bu nüshanın baş ve son kısımları eksiktir. 64a-127b olarak numaralandırılmıştır. Bu numaraları metni kurarken aynen kullandık.

Baş : Tıynet-i ādemi ḡılup taḡmīr

Yed-i kudretle eyledi tasvîr

Son : Can ile raġbet eyleyüp zürefa
Encümenlerde naql-i meclis ola

Müstensihi : Ali b.Mahmud

İstinsah Tarihi : H. 984

İstinsah Kaydı : Harrerehu ‘Ali bin Mahmüd be ‘ināyeti’l melikü’l mab‘üd fi evāyil-i şehri-i rebî il-âhir.

Ölçüleri : 65 sayfa olup 13 sütunlu 2 sıra şeklinde ta’lik yazı ile yazılmıştır. 1639 beyittir. Kitapta başlıklar kırmızıyla yazılmış olup, 200 x 125, 140 x 60 mm, şemseli deri ciltlidir.

Her iki nüshada da kütüphanenin resmi mührü, damgası vardır.

Ortak metni kurmak için, iki nüshayı birbiriyle karşılaştırarak nüsha farklılıklarını dipnot olarak belirttik. Kurulan ortak metin ise 1734 beyittir.

Karşılaştırmada kullandığımız diğer bir şairin Şâh u Gedâ’sı ise Beyânî-i Sinobî’l- Cündî’ye ait. Agâh Sırrı Levend’in işaret ettiği (Levend 1988 s:134) bu nüsha, Gazi Giray adına yazılmış olan Şâh u Dervîş’dir. İzmir Milli Kütüphane No: 35/132 de kayıtlıdır.

Kitâb-ı Şâh u Dervîş-i Beyani Sinobi’l-Cündi

Baş: Ey ‘adem ilmîne olan allâm

İdemez kimse ilmüñ istifhâm

Varak-ı nâ-nüvişte mefhûmun

Sûhan-i nâ-şinîde malûmun

Son: (eksik) Reften şâh-zâde be-ceng kuşte şod

Vr.1b-34b, 1b.Başlık dışında 12 satır olup kenarda 2 beyit bulunmaktadır, diğer varaklar 15 satırdır. Ebat 210x145 (160x85)mm hareketli nesih konu başlıkları kırmızı olarak yazılmıştır. Eserin mahiyeti ile ilgili açıklama “ vr.4b”de geçmektedir. Nüshanın, vr.25b-34b arası farklı bir kalemle sonradan tamamlanmış olup, bitirilememiştir.

Yazmanın içinde ayrıca altı eser daha vardır. Bu sebepten numaralama 2020/1 şeklindedir.

1.1. ŞAİRLER HAKKINDA BİLGİ

HİLÂLİ-İ ÇAĞATÂYİ, Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh Hilâlî-i Esterebâdi (Öl .936= 1529-30).

a) Hayatı

Çağatay Türklerinden olduğu için Çağatâyî nisbesiyle tanınır. Kuzeydoğu İran'daki Esterabad şehrinde doğmuştur. Devrin önemli kültür merkezlerinden Herat' ta tahsil ve terbiye görmüş, Ali Şir Nevâi'nin himayesine girerek onun yanında yetişmiştir. Nevai H.897 yılında (M.1491-92) yazdığı Mecâlisü'n Nefâ'is'inde onu kabiliyetli, kuvvetli hafızaya sahip, istikbal vadeden bir genç olarak tanıtır. Tezkire müellifi Ahmed Ali Han, Hilâlî'yi Ali Şir Nevâi' ye İran şairlerinden mutasavvuf şair Abdurrahman-ı Cami'nin tanıştırdığını söyler (Tezkire-i Mahzenü'l-Gara'ib s.720). Fakat bu bilgiye başka kaynaklarda rastlanmamaktadır.

Hilâlî daha sonra Nevai'nin yardımıyla Sultan Hüseyin Baykara'nın hizmetine girmiştir. Sultanın ölümünden sonra Herat'ta Safeviler'le Şeybanî'ler arasındaki karışıklıklardan dolayı sıkıntılı günler yaşamış olan şair Şeybanilerden Ubeydullah Han' ın Herat'a hakim olmasıyla (935=1528-29) onun dostluğunu kazanmıştır. Kendisini çekemeyenler onun Şîi olduğunu ileri sürerek Sultana şikayet etmişlerdir. Hilâlî bu şikayet üzerine 936 (1529-30) yılında Ubeydullah Han tarafından idam ettirilmiştir. Ubeydullah Han sürekli onun öldürülmesinden pişmanlık duymuştur. Aşağıdaki beyitler onun Şîi veya Şîliğe meyli olduğuna delâlet eder.

محمد عربی آبروی هر دو سرای	کسی که خاک درش نیست خاک بر سر او
شنیده ام که تکلم نمود همچو مسیح	بدین حدیث لب لعل روح پرور او
که من مدینه علمم علی درست مرا	عجب حجتته حدیثی است من سک در او

(Brown 1312: 157)

(Muhammed-i Arabî her iki sarayın haysiyeti , onun kapısının toprağı olmayan kimsenin toprak başı üzerindedir.

İşittim ki İsa gibi konuşur görüldü, Bu söz onun ruh besleyen lâl dudağının sözünden.

Ki ben Medine ilimliyim Ali doğrudur bana, şaşılacak uğurlu sözdür ben onun kapısının köpeğiyim.)

Bazı kaynaklarda ise 935 (1528-29) veya 939'da (1532-33) idam edildiği kayıtlıdır (Brown 1312: 156).

İran tezkire yazarları, ömrünün sonlarında Şifler arasında Sünnî olmakla suçlandığını söyledikleri Hilâlî'nin Şiflikle itham edilerek idam edilmesindeki çelişkiye dikkat çekmişlerdir (Mirza,1317hş s: 91).

Hilâlî'nin Herat çarşısındaki mezarı yeni dükkanların yapımı nedeniyle kaldırılarak Ali Vaiz'-i Kaşifi'nin türbesine nakledilmiştir.

b) Eserleri

1- Divân. Gazel ve rubailerle birkaç kıtadan meydana gelen 894 beyitlik bir eserdir. İlk olarak 1883 yılında Kanpur' da basılmış olup aynı baskı 1912 yılına kadar oniki defa tekrarlanmıştır. Son olarak şairin Şâh u Dervîş ve Sıfatü'l-âşikin adlı mesnevileriyle birlikte yayımlanmıştır (nşr. Said-i Nefisi, Tahran 1337 hş).

2- Sıfatü'l-âşikin (Tebriz 1321 hş.; Tahran 1324 hş.; 1334 hş., nşr. Hüseyin Kuhi-i Kirmani). Aşkın mahiyeti ve sadakat, vefa, cömertlik, cesaret, alçak gönüllülük, edep gibi konuların işlendiği yirmi bölümden meydana gelen mesnevinin her bölümünde konular birer küçük hikaye ile açıklanmıştır.

Hilâlî'nin ayrıca Leyla vü Mecnun adlı mesnevisi olduğu söylenmektedir. Eserin günümüze ulaşmış ulaşmadığı hakkında bilgi olmayıp kaynaklarda bu eserden alınmış bazı beyitlere rastlanmaktadır.

3- Şâh u Dervîş. Tasavvufi bir mesnevi olup Şâh u Gedâ adıyla bilinir. Aruzun Feilatün / Mefailün / Feilün vezniyle yazılmıştır. Eser kayıtlara göre 1345 beyitten meydana gelmiştir. İncelediğim nüshalar da 1262 ve 1168 beyitten meydana gelmiştir.

Mesnevi Hüseyin Baykara'nın büyük oğlu Bediüzzaman Mirza'ya takdim edilmiştir. Eser birkaç defa basılmıştır (Tebriz 1324 hş; Amritsar 1333; Tahran 1363 hş., nşr. Hüseyin Kuhi-i Kirmani).

Herman Ethe manzum olarak Almancaya tercüme etmiştir (Leipzig 1870).

BURSALI RAHMÎ

a) Hayatı

Kaynaklarda adı Rahmî, Rahmî Çelebi olarak geçen 16. Yüzyıl şairlerimizden Bursalı Rahmî'nin asıl adı Pîr Muhammed'dir. Bu konuda şairin kendi şiirini Aşık Çelebi tezkiresinde delil olarak göstermiştir.

Melahāt kişverinüfi üç sanem sâhib-serîridür
 Biri Nakķāş Bālî oğlıdur ki nâmi Pîri'dür
 Biri Astarsız oğlıdur birisi Kanlı Muşlı'dür
 Pîri Şâh içlerinde pâdişâh anlar vezîridür (Aşık Çelebi 1971 v230b)

Åşık Çelebi'den başka, Hasan Çelebi (Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Haz.İbrahim Kutluk.C.1.Ankara 1978: s.400), Beyâni (Beyâni, Tezkiretü'ş-Şu'arâ, Millet Ktb. Ali Emiri Ef. No: 757, v.35a), Riyazi(Riyazi, Riyazü'ş-Şu'arâ, Nuruosmaniye Ktb.No:3724,v. 73b) ve Ali (Ali, Kühnü'l-ahbar, Nuruosmaniye Ktb. No: 3406, v.128b)" namı Pir Muhammed'dür" diyerek şairin adının Pir Muhammed olduğunu doğrularlar. Rahmî mahlasını almış olmasını da tezkire yazarları merhametinin çok oluşuyla açıklamaktadırlar. Ancak ailesi hakkında fazla bilgi verilmemiştir. Şairin Bursa'lı olduğu konusunda ise kaynaklar birleşmiştir. Rahmî kendisi de bir beytinde doğduğu şehri anarak şöyle demektedir:

Vücüdum Rahmiyâ sahrâ-yı ġamda şehr-i Bursa'dur
 Revân olup kesilmez şanki çeşmümdür Pınarbaşı
 (Küçük 1993 : 424)

Rahmî Çelebi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. A.N.Tarlan (A. Nihad, Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri ve Fevri) adlı eserinde, Sehi Beg tezkiresinde, tezkiresinin yazılış tarihi olan H.945 (1538) yılını esas alarak Rahmî'nin doğum tarihinin H.920-925 (1514-1519) tarihleri arasında olduğunu belirtir (Sehi Beg, 1325 : 129). Rahmî hakkındaki kaynakları değerlendiren Gülgün Erişen'e göre ise şairin doğum tarihi H.915-925 (1510- 1519) tarihleri arasındadır (Erişen 1992 : 286).

Tezkireler Rahmî'nin tahsil hayatından bahsederken, genç yaşta ilim tahsiline başladığını ve ömrünü bu yolda harcadığını söylerler. Ali Nihad Tarlan, "devrinde revaçta olan ulûmu bilhassa edebî ilimleri tahsil etmiştir" demektedir. Şairin kendisi de Gül-i Sad-berg adlı mesnevîsinin "Sebeb-i te'lif" kısmında şu beyitlerle bizi aydınlatır:

Tâlib idüm kesb-i kemâl itmege
 Râğıp idüm ġâhi su'âl itmege

Nice zamān kesb-i kemāl eyledüm
Baḥşde dānāları lāl eyledüm

Bir nice dem okuyuban naḥv ü şarf
Diḳkat ile baḥş idüp ḥarf-be-ḥarf

Manḩıkum işitse ger ehl-i kelām
Beyle rūsüm ile nedür ḥadd-i tām

Cins ile keyfiyyet-i ḥayvān nedür
Faşl ile māhiyyet-i insan nedür

Künhi ile her biri idrāk olup
Gerd-i cehilden dil ü cān pāk olup

Tezkireler Rahmî'nin yüz güzelliğinden de bahsederler. Yüz güzelliği yanında güzel huy ve ahlâka sahip oluşunu ise Âşık Çelebi "Ahlakı o kadar güzel bir kişidir ki ondan incinen ve kalbi kırılan bir kimse gösterilemez" diyerek ifade etmektedir (Âşık Çelebi, v.231b). Hayatı hakkında bilgi veren eserler, Rahmî'nin şanssızlığı üzerinde de durmuşlardır (Küçük 1993: 426). Ahdî, Gülşen-i Şu'ara'da talihinin pek iyi olmadığını söyler (Ahdî 96b). Künhü'l-Ahbar adlı eserin sahibi Âli de, bin bir çile çekerek yirmi akça ile müderrisliğe kavuştuğunu yazar (Gelibolulu Mustafa Ali yk.128b). Şairin kendisi ise talihsizliğini aşağıdaki beytiyle dile getirmektedir:

Yapmadı hāne-i ümmidümi bennā-yı zamān
Kâşki gelmeye idüm harāb-ābāda

Rahmî, Kanûnî Sultan Süleymân'ın oğlu Şehzâde Mustafa'nın sürnet düğününde sunmuş olduğu kaside ile hem Sultanın iltifatını kazanmış, çeşitli hediyeler almış hem de küçük yaşta şöhrete ulaşmıştır. Hasan Çelebi "Henüz ruhsâr-ı rengin u rüy-ı nāzenini haḩḩ-ı siyehden sāde ve serv-i ra'nā vü kâmet-i bālāsı bāğ-ı letāfet ü gülşen-i melahātda serv-i āzāde iken şî're gūşiş ve bu fenne hayli verziş idüp āvāze-i

nām u nişānı inzimām-ı hüsni-bî-nazîr ile alem-gîr olmuş idi ” (Hasan Çelebi s:400-401) der.

Şair birçok sanatkâra hamilik etmiş olan Defterdar İskender Çelebi vasıtasıyla sadrazam İbrahim Paşa'ya tanıtılmış, onun ihsan ve iltifatlarını elde etmiştir. İbrahim Paşa huzurunda şiirler söyleyen Rahmî, İskender Çelebi'nin meclislerinde de devrin şairleriyle münazaralara katılarak şöhretini artırmıştır. Âşık Çelebi, Rahmî'nin o zamandan seçkin bir şair olduğunu söyler. Hamilerinin öldürülmesinden sonra Rahmî'nin himayesiz kaldığını ve sıkıntıya düştüğünü Hasan Çelebi, tezkiresinde belirtmektedir (Hasan Çelebi s:401).

Tezkire yazarları Rahmî'nin Bursa Yenişehir'de müderris iken vefat ettiği konusunda birleşirler.

Ölüm tarihi Riyâzûş-Şu'arâ (Riyâzî yk:75a)ve Zübdetü'l-Eş'âr adlı tezkirelerde H.975 (M. 1567) olarak tespit edilmiştir. Zübdetü'l-Eş'âr'daki kayıtlı tarih ise şudur:

Cân-ı Rahmî'ye rahmet : 975 (1567)

İsmail Belig Rahmî'nin Bursa Yenişehir'inde gömülü olduğunu belirtir.

b) Eserleri

a) Divân:

Fâizî her ne kadar Rahmî'nin bir divanının bulunduğunu söylüyor ise de şimdiye kadar böyle bir esere rastlanmamıştır (Fâizî v:51b).

b) Şâh u Gedâ

Hilâlî-i Esterâbâdî'nin aynı adlı eserinin tercümesidir. Latifi “Rengin elfâz ve nâzûk edâyıyla Kitâb-ı Şâh u Gedâ'sı vardır (Latifi v:78b). Aşık Çelebi ise “Şâh u Dervîş nam kitabı vardır. Ol dahi maqbûl-i âlemdür ” (Aşık Çelebi, v.232) diyerek eserin beğenildiğini söylerler. Hasan Çelebi “ Manzum Şâh u Gedâ'sı vardır. Egerçi terceme-i Şâh u Dervîş-i Hilâlîdür. Lâkin baħr-i belâgatdan ifrâc olunmuş le'âlî-i mütelâlidür ”(Hasan Çelebi v. 404) derken Ahdi “ Ale'l -huşûs vâdî-i mesnevîde peyrev-i Hilâlî olup Şâh u Gedâ rakam itmişdür (Ahdi v.67b). Rahmî ise eserinde şunları söyleyerek,

Câme-i köhnedan olup ârî

Geydi bir hoş-ķabâ-yı zerkârî

(B.1714)

Gül gibi geydi Rūmiyāne kabā

Oldı bir dil-ber-i cihān-ārā

(B.1715)

.....

Gerçi yok halka-i zarr ile nef'im

Oldı her beyti zāde-i tab'im

(B.1729)

bu eserin kendi eseri olduğunu, ona şahsi damgasını vurduğunu savunuyor.

Rahmî ve Taşlıcalı Yahyâ Şâh u Gedâ adlı eserlerini aynı zamanda tamamlarlar. Yahyâ Bey'in eserine itibar edildiği halde kendi eserinin takdire lâyık bulunmadığını görünce Rahmî "Yahya Big ile bir nişana ok atduk. Ol egri atmış iken urdı, ben toğrı atdum uramadum" der. Riyaz'üş-Şu'arā adlı eserde ise Riyāzi, Yahya Bey'in eserinin dili ve tasvirlerinin mahalli oluşu sebebiyle itibar kazandığını söyler (Riyāzī v. 74a).

Eserin adı bazı kaynaklarda Şâh u Gedâ, bazı kaynaklarda ise Şâh u Dervîş olarak geçmektedir. Bu da Rahmî'nin eserine ne isim verdiğini açıkça belirtmemiş olmasındandır. Eserin bir yerinde şair,

Bilmek istersen 'aşk hâletini

Dinle Şâh u Gedâ hikâyetini

(B. 323)

diyerek "Şâh u Gedâ" ismini kullanmış, ancak bütün başlıklarda "Gedâ" dan "Dervîş" olarak bahsetmiştir.

Eserin nüshalarına ait bilgiler ve konusu diğer bölümlerde yer almaktadır.

c) Gül-i Sad-berg:

Rahmî'nin diğer bir eseri Gül-i Sad-berg'dir. Tek nüsha olup, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan bu eser şairin Şâh u Gedâ adlı mesnevîsiyle aynı cilttedir. Nizâmî'nin Mahzenü'l-Esrâr'ına nazire olarak yazılmış olan bu eser 7 Ravza -7 Hikayeden meydana gelmiş olup, Serî bahrinin Müfte'ilün / Müfte'ilün / Fâilün kalıbı ile yazılmıştır. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Pervin Aynagöz tarafından Lisans tezi olarak çalışılmış olan eser, Ankara Üniversitesi D.T.C.F inde Gülgün Erişen tarafından Yüksek Lisans tezi olarak çalışılmıştır.

d) Yenişehir Şehrengizi:

A.S.Levend, “Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul” adlı eserinde Rahmî'nin Yenişehir Şehrengizi adlı bir eserinin varlığından ve iki nüshasının bulunduğu bahsetmektedir (Levend, 1958 : 36-37). Yazar bu eserinde Yenişehir Şehrengizinin bir özetini de vermiştir. Tezkirelerde ise bu esere rastlanmamıştır.

c) Edebi Kişiliği

Rahmî'nin edebî kişiliği hakkında bilgi veren tezkireler, genellikle onun şiire olan kabiliyetinden, genç yaşta şiire başlayıp meşhur olmasından bahsederler ve onun iyi bir şair olduğunu belirtirler. Yine bu kaynaklar, Rahmî'nin fesahat ve belagat açısından da kabiliyetini ortaya koyarlar. Âşık Çelebi bu konuda “lafz u ma'nâda fesâhat ve belâgatdan behremenddür” ve selîka-ı selîmesi vezn-i tab'ı belâgat-şi'ar üzre mebcûl olduğu sebepten ak u qaraya şu'ürü olduğu gibi ruh u zülf-i yâr vasfında şi'rler şürü eyledi (Aşık Çelebi : 231a) demektedir. Şairle aynı yüzyılda yaşamış, Şâh u Gedâ mesnevî şairi ve aynı zamanda rakibi olan Taşlıcalı Yahyâ da Rahmî'nin sanatkarlığını övmüştür.

Olupdur Kulzüm-i nazm içre gâvvâş
Sözi baħr-i gâzelde gevher-i hâş
(Çavuşoğlu 1977 s:599)

Şairliği “lutf-ı ilâhî” olarak gören Rahmî, çok başarılı olduğu gazellerinde kendi sanatkarlığından da bahsetmektedir. Aşağıdaki beytinde şiirlerini “taze gonca”ya benzeten şair nazım alanına yenilik getiren biri olduğunu savunur:

Gülşen-i nazm içre teşbîh itdiler bir goncaya
Ehl-i diller Raħmîyâ bu taze eş'aruñi görüp

Tezkirelerde “ tarz-ı gâzelde bî-bedel ”, “ gazeliyyâtı müsellemdür” şeklinde geçen ifadeler şairin gâzelde beğenildiğinin ifadesidir. Beyânî şair için, gâzel ve kasidenin dışında muhammes, müseddés, müsebba, müsemmen gibi nazım şekillerinden güzel örnekler vermiştir, derken, Ahdî de gâzel ve kasidenin yanı sıra nazımın diğer şekillerinde de güzel şiirler söylediğinden bahseder.

Sanat yapma endişesi olmayan Rahmî, edebi sanatları da başarıyla kullanmıştır. Özellikle hüsn-i ta'îl, leff ü neşir, teşbih, telmih, tevriye sanatlarına güzel örnekler vermiş, ayrıca kullandığı deyimler (yüzyılın özelliği olarak) şiirlerine ayrı bir zenginlik kazandırmıştır.

Rahmî'nin şiirleri âşıkâne ve rindânedir. Şâir Şâh u Gedâ mesnevîsinde,

Her sözüml ehl-i derd hâlidür

Dilde her âşıkunî mâkâlidür

(B.1730)

demektedir. Rahmî, tasavvufî şiirler de söylemiştir. Birçok şairde olduğu gibi Rahmî'de de tasavvuf gâye olmamış, sadece estetik düşünce ile şiire alınmıştır. Şâir klâsik şiir geleneğinden ayrılmamış, kuvvetli edebî kültürü ve kabiliyeti sayesinde devrinin iyi şâirlerinden birisi olmuştur.

SİNOPLU BEYANİ

a) Hayatı

Şimdi Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan alan Rusçuk'ta doğmuştur. Önceleri Tekirdağ'ın da aynı adı taşımasından dolayı bazı kaynaklar Beyânî'yi Tekirdağ'lı göstermişlerdir. Ancak bu doğru değildir. Ası adı Mustafa olan Beyânî, Carullâh-zâde lakabıyla tanınmış olup Rusçuk'ta başladığı öğrenimine İstanbul'da devam etmiştir. Şair hakkında bilgi veren kaynaklar hocası Ebüssuûd Efendi'nin oğlu Mehmet Efendi'den çok faydalandığını ve ondan mülâzım olduğunu belirtirler. Şair ise kendi tezkiresinin hal tercümesinde Ebüssuûd Efendi'den mülâzım olduğunu söylemektedir. Buna göre Beyânî, mülâzemet rûsunu kendisiyle ilişki kurup şiirlerini tahmis ettiği Ebüssuûd Efendi'den teberrüken almış, tahsilini Mehmet Efendi'den tamamlamıştır. Âşık Çelebî, Mehmet Efendi'nin Halep kadılığı sırasında Beyânî'nin bir süre onun hizmetinde bulunduğunu belirtir (Âşık Çelebi v:59a).

Şükrullah Halîfe'den ta'lik icâzeti alarak hattat olan Beyânî hocasının tefsirini temize çekmiş, karşılık olarak ise 20 akçe ile Kestel Medresesi'ne müderris tayin edilmiştir. Daha sonra Havran kadısı olmuş, oradan ise hac görevini yerine getirmek için Hicaz'a gitmiştir. Dönüşünde resmi görevlerinden de ayrılarak Okmeydanı'ndaki Sofular Halvetî Tekkesi şeyhi Ekmeleddin Efendi'ye bağlanarak tarikata girmiştir. Bir süre Gelibolu zâviyelerinden birinde kaldıktan sonra, 1577 yılında vefat eden şeyhinin

vasiyeti üzerine onun yerine geçmiştir. Sofular Tekkesi'nde yirmi yıl kadar şeyhlik yaptıktan sonra İstanbul'da 1006 / 1597 yılında vefat etmiştir.

b) Edebi Kişiliği

Beyânî özellikle tarikat çevrelerinde sevilmiş ve tutulmuş bir şairdir. Onun şiir hayatını tasavvufa girmeden önce ve girdikten sonra olmak üzere iki döneme ayırmak mümkündür. Hayatının birinci devresinde Beyânî, çağının ikinci sınıf şairleri arasında şiirler söylemiştir. Tarikata girdikten sonra ise bu tarz şiirlerden vazgeçmiş kendi ifadesiyle “ Allah dostlarının aşk ve muhabbetle ilgili mecazî şiirlerini ” benimsemiş ve bu vadiye sadece Arapça şiirler söylemeye devam etmiştir. Bu şiirler genellikle hocası Ebüssuûd Efendi'nin Arapça şiirlerinin tekrarı mahiyetindedir. Bunun yanında bazı şiirlerini de hocası Ebüssuûd Efendi'nin şiirlerine nazîre olarak, veya onların bir kısmının tahmisi olarak yazmıştır.

c) Eserleri

Beyânî'nin şiirleri bir araya getirilmemiş devrin şiir mecmualarında kalmıştır. Edebiyat dünyasında Beyânî'yi unutturmayan eseri, 1000 / 1592 yılında tamamlanmış olduğu ve özel bir ad koymadığı için şairin ismiyle anılan şuarâ tezkiresidir. Bu eser 994 /1586 yılında yazılmış olan Kınahzâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nin kısaltılmış şeklidir. Beyânî'nin kendisinin tezkire mukaddimesinde belirttiğine göre bu tezkireyi bütünüyle istinsah edecek vakti olmadığı için sadece tamınmış şairleri seçip onlarla ilgili bilgileri özetlemiş, şiirlerinden de örnek olarak en tanınmış olanları almıştır. Bununla birlikte Kınahzâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde bulunmayan ve genellikle daha sonra şöhret bulan bazı şairleri de tezkiresine eklemiştir. Eklediği yeni isimler hakkında da önemli bilgiler vermemiştir. Bu şairlerden söz eden tek kaynak oluşu tezkirenin önemli yanıdır.

Beyânî tezkiresi mukaddimeden sonra iki bölüm ve bir hatimeden meydana gelmiştir. Mukaddimede XVI. yüzyılda yazılan diğer tezkirelerin aksine, Osmanlı şiir tarihinin II.Murad devriyle değil Fâtih Sultan Mehmed devrinden başlaması gerektiğini, çünkü daha önceki dönemde yazılan şiirlerin basit ve orta seviyede olduğunu ileri sürer. Tezkirenin birinci bölümünde beş padişah ile dört şehzadeye yer verilir. Bunlar sırasıyla Fâtih Sultan Mehmed, Cem Sultan, II.Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanûnî Sultan Süleymân, II.Selim, Şehzâde Mustafa, Şehzâde Bayezid ve Şehzâde Murad'dır.

İkinci bölümde ise alfabetik sıraya göre 240 şaire yer verilmiş, böylece tezkiredeki şair sayısı 249'a ulaşmıştır. Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde ise 631 şair yer almaktadır.

Beyânî Tezkiresi XVI. yüzyılın tanınmış diğer tezkireleri arasında bir özet seviyesinde kaldığı için yazmaları da yaygın değildir. Başlıca yazmaları İst.Ünv.Ktb, TY, nr.104, 1560, 2568; Millet Ktb, Ali Emîri, Tarih, nr. 757,774; Beyazıt Devlet Ktb. Veliyyüddin Efendi, nr.2659'dadır (Mustafa İsen, "Beyânî" , TDV İslâm Ansiklopedisi 6.Cilt. İst.1992, s.32).

1.2 İNCELENEN ŞÂH U GEDÂ'LARIN YAZILIŞ TARİHLERİ:

Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ'sının hangi tarihlerde yazılmış olduğu kaynaklarda geçmemektedir. Ancak eserin Hüseyin Baykara'nın büyük oğlu Bediüzzaman Mirza'ya takdim edildiği bilinmektedir. Buna göre eserin yazılış tarihi Hüseyin Baykara'nın ölüm tarihi olan H. 911 ile Bediüzzaman Mirza'nın ölüm tarihi olan H. 920 yılları arası olduğu tahmin edilebilir.

Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ'sının yazılış tarihi de kesin olarak bilinmemektedir. M. Çavuşoğlu Taşlıcalı Yahya'nın Şâh u Gedâ'sını H. 943 yılından sonraki 1-2 yıl içinde yazmış olduğunu söyler (Çavuşoğlu 1987:343). Riyazi'nin Bursalı Rahmi ile Taşlıcalı Yahya'nın aynı adlı eserlerini (Şâh u Gedâ) aynı zamanda yazdıklarını ifade ettiğini göz önünde bulundurursak Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevisini H. 943-945 tarihleri arasında yazmış olduğunu söyleyebiliriz.

Beyânî'nin Şâh u Dervîş mesnevisinin de hangi tarihte yazılmış olduğu kaynaklarda geçmemektedir. Eserin Gazi Giray Han adına (Levend 1973:134) yazılmış olduğunu dikkate alırsak, Gazi Giray Han'ın Kırım Hanlığına tayin edildiği 1588 yılı ile Beyânî'nin ölüm tarihi olan 1597 (Hicri: 967-976) tarihi arasında yazılmış olduğunu söyleyebiliriz.

1.3. İNCELENEN ŞÂH U GEDÂ'LARIN KONUSU:

Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ Mesnevisinin konusu doğu edebiyatında özellikle İran edebiyatında çok işlenmiş konulardan olan "aşk"tır. Şâh u Gedâ arasındaki aşk mesnevî nazım şekli içerisinde hikaye edilmiştir.

Bursalı Rahmî Şâh u Gedâ mesnevisinin konusunu Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevisinden almıştır. Ancak eserinde bayağılığa düşmeden, maddi zevklerin

üzerine çıkarılmış bir aşk macerasını olağanüstü tasvirlerle süsleyerek ve mesnevisine “aşk ” la ilgili bir bölümü de ekleyerek işlemiştir.

Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin konusu da, Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ Mesnevisinin tercümesi olduğundan aynıdır.

1.4. İNCELENEN ŞÂH U GEDÂ'LARIN ÖLÇÜLERİ

Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevisinin Aruzun Failâtün / Müstef'iltün / Failâtün vezniyle yazıldığı kayıtlıdır (Sevgi 1998 : 22). Ancak eser tarafımızdan incelendiğinde, Aruzun Fe' i lâttün / Mefâ'ilün / Fe'iltün kalıbıyla yazılmış olduğu tespit edilmiştir.

Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevisi ve Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisi de aynı ölçüyle yazılmıştır.

1.5 İNCELENEN ŞÂH U GEDÂ'LARIN TE'LİF NEDENLERİ ve İTHAF

Hilâlî-i Çağatâyî Şâh u Dervîş kitabının te'lif nedenini şöyle anlatmaktadır:

Bahar mevsiminde bir gün kitap yazarlardan birkaçı çimende toplanmışlardı. Şiirden bahsettiler, nüktedân birisi goncayı vasf etmek istedi, herbiri gonca hakkında birşeyler söyledi. Ben de onların arzusunu kırmadım ve dedim:

هست بی کلزار غنچه دهن
دل پر خون زنگ بسته من

(Gonca ağızlı gül yanaklı olmaksızın, benim kan dolu gönlüm pas bağlamıştır) .

(B.146)

Hepsi aferin dediler. Mesnevîde meşhur, söz fenninde kendini beğenmiş biri, benim şiirim için “onun şiirinin şivesi gazeldir, kim gazeli söyleyebilirse mesneviyi de belîğ ve fasih şekilde söyleyebilir” dedi. Bu fikirde mesnevi nazm ettim. Yeniden bir ses ulaştı “ Şâh u Gedâ hikayesini söyle ”,

قصه شاه را بیان کردم
حال درویش را عیان کردم

(Şâh'ın kıssasını beyan ettim. Dervîş'in halini açıkladım).

(B. 181)

روی در اتمام آن کردم
شام و درویش نام آن کردم.

(Tamamladıktan sonra ona “ Şâh u Dervîş” adını koydum).

(B.182)

Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Dervîş mesnevîsi Hüseyin Baykara'nın büyük oğlu Bediüzzaman Mirzâ'ya takdim edilmiştir.

Bursalı Rahmî Şâh u Gedâ mesnevîsinin te'lif sebebi ise aşağıdaki şekildedir:

Şair cahilin, alim ve fazılın yerine geçtiğinden, şiir ve nesrin artık değerinin kalmadığından yakınır. İrfan ehlinin değerinin bilinmemesi onu üzer. Cevher değerinde eserler dahi yazılsa onların değerinin bir taş kadar olmadığını üzüler belirtir. Bütün dostlarının gül bahçesinde zevk ve sefada oldukları halde kendisi gönlü yaralı gözü yaşlı olarak uzlet köşesine çekilmek istediğinden bahseder. Üzgün otururken bu sıkıntıdan kurtulması için dostlarından biri ona gül bahçesinin kendisini beklediğini aşk bezminin çerağını uyarması gerektiğini söyler. Aşk konusunu işlemesini teklif eder. Kendisine Allâh'ın lütfu olan sanat kudretinden söz eder. Bu yeteneğini gösterecek bir eser yazıp zamanın padişahına sunmasını tavsiye eder. Bu tavsiyeden sonra,

Kimdir ol şâhı pes beyân idelüm
Ba'zı evsâfım 'ayân idelüm

(B. 248)

diyerek Rahmî mesnevîsini Kanûnî Sultan Süleymân'a ithafen yazmaya başlar.

Sinoplu Beyânî, kitabının tel'if sebebini uykuda Hızır peygamberi rüyasında gördüğünü söyleyerek şöyle anlatır: “Uykuda iken kendimi suya gark olmuş gördüm. Eliyle elime yapışıp beni doğruca o sudan çıkardı. Lûtf ile hitap etti, dedi her zaman gençlik vakti gelmez. Vaktini gaflet ile geçirme nat-ı Nebide beyitler söyle. O seçkin Resul böyle deyince, hemen elime bir risale sundu. Farsça'dan mı büyük emir? Dedi sanma ki bu senin uyku hayalindir (rüyandır) bu senin kitabındır. Âlemde ünlü olmak için gayret sarfet bunu tamamla. O dem uykudan uyanınca her yanım şevk nuruyla doldu. Bu sevinçle uyanınca Hakka şükr edip tövbe ettim. Gece geçti sabah olunca kalemin yüzü nur ile doldu. Âlemin yüzü ayna gibi oldu, gün doğup karanlık rengi kalkmış oldu. Bunu beğenip anmak için resimle ifade ettiler. Dediler silk-i nazma salık ol, bir risaleye sahip olasın. Özur dileyerek dedim ey dostlar, şimdi cihan halkı

nüktedan oldu. Bir bıkı-i mana nereden bulayım ki ilmin inceliğinden anlayanlar ona bir ayıplama bulmasınlar ”, dediler:

Tercüme eyle Şâh-ı Dervîş’i

Hayrete düşme kılma teşvîşi

(B.93)

“ Şâh-ı Dervîş’i tercüme et, hayrete düşüp endişe etme. Bunun gibi bulunmaz bir hikaye elde hazır iken, başkasını bırak. Ey Beyani bunu tercüme etmemek senin için hatadır dediler. Şâh-ı Dervîş’i nazm etmek için o an elime kalemi aldım. Ansızın kulağıma bir ses geldi, dedi ey gönlü kırık uyanık (haberdar) ol. Bu kitabı bir büyük adına yaz, demir kalemle mermere kaz. Ki onun dayanak edilen eşiği, düşmanın kınama seline sed olsun. Beyit içerisinde ismini fazla kullan, sütun olmayınca ev yapılmaz. Temiz yaratılışla söz dinle, bu erkânı gözet yoldan çıkma. Bu bana işaret olunca, hemen o anda Hazret-i Han’ı vasf ettim. Devamlı Cenab-ı Hak’tan isterim ki şevk ile bu risale tamam olsun ”.

Sinoplu Beyânî de Şâh u Gedâ mesnevisini Gazi Girây Han’a ithaf etmiştir.

1.6. İNCELENEN ŞÂH U GEDÂ’LARIN BÖLÜMLERİ

Hilâfî-i Çâğatâyî’nin Şâh u Gedâ’sında klasik mesnevilerde bulunması gereken bölümler mevcuttur. Mesnevî şu bölümlerden meydana gelmiştir.

شاه و درویش هلالی

شاه کدا

Şâh u Dervîş-i Hilâlî

- (1 - 26) 25 beyit Tevhîd.
- (26 - 39) 13 beyit مناجات Mûnâcât.
- (39 - 61) 22 beyit حکایت در حکایت Hikâyet Der Hikâyet
- (61 - 99) 38 beyit در نعت حضرت خواجه کاینات علیه سلام Der Na‘t-ı Hz. Hâce-i Kainât ‘Aleyhi’s-selâm (Kainatın efendisi Hz. Muhammedin övgüsü hakkında)
- (99 -114) 15 beyit در منقبت حضرت امیر المومنین علی علیه سلام Der Menkâbet-i Hz. Emîrü’l Mû’minîn ‘Ali A.S.(Hz..Muhammedin Halifesi Hz. Ali Hakkında)
- (114-138) 24 beyit آغاز داستان شاه و کدا Āğâz-ı Dâstân-ı Şâh u Gedâ (Şâh u Gedâ Hikâyesine başlama)
- (138-194) 56 beyit بیان نکه این مسنوی گفتن را سبب چیست Beyân-ı Nîgeh in Mesnevî Goften Râ Sebeb-i Çist (Şâh u Dervîş kitabının nazm sebebi hakkında).

- (194-230) 36 beyit آغاز داستان عشق شاه وکدا
Āgāz-ı Dāstān-ı Aşk-ı Şāh u Gedā (Şāh u Gedā hikayesine başlama.)
- (230-271) 41 beyit توصف حسن شاهزاده و جواب و سوال درویش Tavsif-i Hüsn-i Şāh-zāde ve Cevāb u Su'āl-ı Dervīş (Şāh-zādenin güzelliğinin tavsifi ve Dervīş'in sorularının cevabı.)
- (271-297) 26 beyit اضطراب کردن درویش از جدای شاهزاده در شب Iztırāb Kerden-i Dervīş Ez-Cudāyi-i Şāh-zāde Der-Şeb (Gece vakti Şāh-zādeden ayrıldıktan sonra Dervīş'in ızdırabı.)
- (297-311) 14 beyit ناله درویش از درازی شب و روز دیگر التفات نمودن شاهزاده Nāle-i Dervīş Ez -Dırazī-i Şeb u Rüz-i Diger İltifāt-Numūden-i Şāh-zāde (Uzun gecede Dervīş'in inlemesi ve diğer gün şeh-zādenin görünmesi)
- (311-351) 40 beyit التفات نمودن شاه ...İltifāt-numūden-i Şāh (Şāh'm iltifāt göstermesi)
- (351-394) 43 beyit رشک بردن شاهزاده از درویش محبت او با دیگر ... Reşk burden-i Şāh-zāde Ez Dervīş ...Muhabbet-i u Bā Diger...(Dervīş'in Şāh'm başkasıyla muhabbetini kıskanması.)
- (394-412) 18 beyit شدن شاهزاده از عتاب کردن به درویش او التفات نمودن Şoden ... Şāh-zāde Ez İ'tāb-Kerden Be Dervīş ü iltifāt -Numūden.(Şāhzādenin Dervīş'den özür dilemesi)
- (412-472) 60 beyit از عشق درویش محروم شدن از خدمت شاه و سبب رفتن بکوی او و مزده دیدار یافتن
- Ez -'aşk-ı Dervīş Mahrūm-Şoden Ez-Hıdmet-i Şāh ve Sebeb-i Reften-i Bekūy-i ü ve Mütjde-i Didār Yāftın. (Dervīş'in Şāh'm hizmetinden mahrum olması ve gitmesinin sebebini ona söylemesi, görüşme müjdesini bulması.)
- (472-511) 39 beyit در وصف کبوتر بازی شاهزاده و آمدن او بر بام قصر... Der VASF-Kebüter-Bazī-i Şāh-zāde ve Āmeden-i u Ber-bām-ı Kasr(Şahzadenin Güvercin oyunu ve onun sarayın damına gelmesi ve Güvercinin tasviri hakkında).
- (511-539) 28 beyit بیرون رفتن درویش از دست سنگ طفلان از شهر Birün Reften-i Dervīş Ez-Dest-i Seng-i Tıflān Ez-Şehr (Dervīşin çocukların taşlanmasıyla dolayı şehrin dışına gitmesi.)
- (539-567) 28 beyit نامه نوشتن درویش بر بال کبوتر بستن پرواز کردن کبوتر به بام قصر شاهزاده Nāme-Nüvišten-i Dervīş Ber Bāl-i Kebüter-Besten ve Pervāz-Kerden-i

- Kebüter Be-bām-ı Kasr-ı Şāh-zāde (Dervīş'in güvercinin kanadına mektup bağlaması ve Şāhzāde'nin sarayına göndermesi.)
- (567-600) 33 beyit شاهزاده کوید Der-Tārīf-i Suvārī ve Merkeb-i Şāh-zāde Guyed (Şāh-zāde'nin biniciliği ve bineği hakkında)
- (600-623) 23 beyit تعريف تير و كمان... تير اندازی شاه T'arīf-i Tīr u KemānTīr Endāzī-i Şāh (Ok ve yayın tarifi , Şāh'ın ok atıcılığı hakkında.)
- (623-651) 28 beyit گفت وگوی تیر و کمان با یک دیگر Guft-u guy-ı Tīr u Kemān Bā-Yek-diger (Ok ve yayın birbirleriyle bahs u sual etmesi, birbiriyle konuşması)
- (651-691) 40 beyit دلالت کردن رقیب شاهزاده بشکار و آگاه شدن درویش ... Delālet-Kerden-i Raqīb Şāh-zāde Be-Şikār ve Āgāh Şoden Dervīş... (Rakibin Şāh u Dervīş'in haline vakıf olması ve onları kıskanması) .
- (691-714) 23 beyit نشستن درویش در کوه...حشیان.... Nişesten-i Dervīş Der-Kūh ...Vahşiyān...(Dervīş'in dağda vahşi hayvanlarla oturması).
- (714-781) 67 beyit فصل بهار ملاقات شاه با درویششکار Der-Şifāt-ı Faşl-ı Bahār Molākāt-ı Şāh Ba-Dervīş ...Şikār (Bahar mevsimi Şāh u Dervīş'in avda karşılaşp konuşmaları hakkında).
- (781-823) 42 beyit مجلس آراستن شاه در دامن و آمدن درویش بتماشای آن مجلس Meclis Ārāsten-i Şāh Der-Dāmen-i u Āmeden-i Dervīş Be-Temāşā-yı Ān-Meclis (Meclisin süslenmesi Şāh'ın dağın eteğine gelmesi Dervīş'in onu seyretmesi).
- (823-860) 37 beyit ملاقت کردن شاه و درویش با یک دیگر و آگاه شدن رقیب .. دلالت کردن شاهزاده از صحرا بجا.. Molākāt-Keden-i Şāh u Dervīş Bā Yek-diger u Āgāh Şoden-i Raqīb ...Delālet-Kerden-i Şāh-zāde Ez-Şahrā Be-cā (Dervīş'in ve Şāh'ın mülakat etmesi , rakibin haberdār olması ...) .
- (860-903) 43 beyit در صفت هوای تموز و تب کردن شاه و صحت یافتن شاه... Der-Şifāt-ı Hevā-yı Temuz u Teb-Kerden-i Şāh u Şihhāt-Yāften-i Şāh... (Temmuz sicağın vasfı ve Şāh'ın deniz kenarında sıhhat bulması hakkında).
- (903-979) 76 beyit اختلاط شاه با درویش بر لب دریا حاتم را درویش دادن... وصال خود İhtilāt-ı Şāh Bā-Dervīş Ber-Leb-i Deryā Hātem Rā Be-Dervīş Dāden....Vişāl-i Hod (Şāh ile Dervīş'in karşılaşması ve yüzüğü Dervīş'e vermesi hakkında).

- (979-1019) 40 beyit Nāme-Firistāden-i نامه فرستادن خسرو بطلب شاه و باز آمدن شاه بشهر 40 beyit Husrev Be-Ṭaleb-i Şāh Baz-Āmeden-i Şāh Be-Şehr (Şāh-zādenin babasının mektup yazıp oğlunu istemesi ve Şāh'ın tekrar şehire gelmesi hakkında).
- (1019-1084) 65 beyit Der-Şifāt-ı H'ān u Vefāt-ı درصفت خوان و وفات خسرو وصیت او به شاه 65 beyit Husrev Vaşiyet-i u Be-Şāh (Şahzādenin babasının ölmesi hakkında).
- (1084-1146) 62 beyit Nişesten-i Şāh be- Nişesten شاه بیادشاهی و وصال محروم شدن... 62 beyit Padişāhī u Vişāl... u Bār Mahrum-şoden (Şāh'ın padişahlığa oturması).
- (1146-1204) 58 beyit Vaqt-i Zemistān u وقت زمستان و ظفر شاه و قتل رقیب مراد رسیدن درویش 58 beyit Zafer-i Şāh u Kātl-i Raķīb Murād-Resīden-i Dervīş (Kış mevsimi Şāhın zaferi, rakibin öldürülmesi ve Dervīş'in muradına ulaşması) .
- (1204-1262) 59 beyit Şükür-Güzāri ber-Ḥatm-i شکر کزاری بر ختم کلام که مطبوع خواس... 59 beyit Kelām ki Matbu' h'ās... (Şāh ve Dervīş kitabının hatimesi hakkında, şükür olsun hatim kelamı üzerine ki....).

Bursalı Rahmî'nin Şāh u Gedāsı ise şu bölümlerden meydana gelmiştir.

Şāh u Gedā-yı Rahmī

- (1-59) 58 beyit Tevhīd.
- (59-106) 47 beyit Der Mūnācāt-ı Kāzī'l-hācāt
- (106-148) 42 beyit Der Na't-ı Resūl 'Aleyhi's-selām (bu bölümün son beş beyti dört halifeye övgüdür).
- (148-291) 143 beyit Sebeb-i Naẓm-ı Kitāb (bu beyitte devrin Padişahına övgü ve dua da yer almaktadır).
- (291-324) 33 beyit Sıfat-ı 'Aşq-ı Ālem-ārā ki Ziver-i Kaināt ve Sebeb-i Zuhur-ı Mūmkināt est ve Şahīd-i Hakāyik ki Der Ālem-i Kevn Cilve-Nümāyān est Serāy-ı u Mi reft (Aşkın özelliklerinin ve keyfiyetinin anlatıldığı bölüm).
- (324-530) 206 beyit Vāsf-ı Hāli Dervīş (Dervīşin halinin tasviri.)
- (530-576) 46 beyit Der Şifāt-ı Şubḥ (Sabah vaktinin tasviri.)
- (576-632) 52 beyit Rakibin tasviri (başlık okunmuyor.)
- (632-692) 60 beyit Kebūter-i Şāh Dervīş'in Başına Konup Dervīş Kebūterin Kanadına Bir Mektup Bağlayup 'Arz-ı Hāl İtdigüdür (Şāh'ın güvercininin

Derviş'in başına konması, Derviş'in güvercinin kanadına bir mektup bağlayıp Şâh'a halini arz etmesi).

- (692-779) 87 beyit Şâh Cemiyet-i Tîr u Keman İdüp Dervîşe 'Arz-ı Hâl ü Lütf u İhsân İtdigüdür. (Şâh'ın Dervîş'e lutf u ihsan etmesi.)
- (779-807) 28 beyit Şâh-ı Cihân Nişân itmegiçün eline Tîr u Kemân Alup Biçäre Gedâ Kametin Reşk idüp Tîr-i Âhın Hevaya Attıgıdır. (Şâh'ın nişan etmek için eline ok ve kemanı alması biçare Gedâ'nın ah okunu havaya atması).
- (807-855) 48 beyit Tîr u Kemânun Birbirine Bahs-ı Suâl u Cevap İtdürüp Mübahâse eyledigüdür. (Ok ve yayın birbirine bahs-ı suâl u cevap itdürüp mübahase eylemesi.)
- (855-884) 29 beyit Vâsıf-ı Hâl-i Dervîş (Dervîş'in halinin vâsıfı).
- (884-925) 41 beyit Rakîb-i Bed-fi'âl Şâh-ı Cihâna Medh-i Şikâr İdüp Seyr ü Şikâr Olup Gitdükde. (Kötü işli rakibin Cihan Şâh'ına avı methedip ava götürmesi.)
- (925-1009) 74 beyit Şâh-ı Cihânın Kûhsâra Gideceğin Dervîş İşidüp Kûhsârda Mekân İdüpOldugudur. (Cihân Şâh'ının dağa gideceğini Dervîş'in işitip dağda mekan tutması.)
- (1009-1196) 87 beyit Şâh-ı Alem Şikârda Dervîş'e Rast Gelüp Musâhâbet idüp Du'a itdükdür. (Şâh'ın avda Dervîş'e rastlaması, müsahabet edip dua etmesi.)
- (1196-1311) 115 beyit Şâh-ı Cihân Âhbabıyla Seyrânda Ays u İşret İtdügüdür. (Şâh'ın dostlarıyla seyranda ays u işret etmesi.)
- (1311-1498) 187 beyit Peder-i Şâh Diyâr-ı Âhirete Sefer u Şâh-ı 'Âleme Piyâde ile İrsâl-ı Haber İtdigüdür. (Şâh'ın pederinin diyâr-ı ahirete seferi ve Şâh'a haber göndermesi.)
- (1498-1734) 237 beyit Şâh-ı Âlem-penâh-ı Evreng Saltanâtda Karar İdüp Reaya vüHâl Oldugudur. (Şâh'ın tahta oturması.)

Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Gedâ'sının ise bölümleri şunlardır:

Kitâb-ı Şâh u Dervîş-i Beyânî Sînobîl'l-Cümdi

- (1-27) 26 beyit Tevhîd
- (27-74) 47 beyit Der-Na't-ı Nebî 'Aleyhi's-selâm
- (74-104) 30 beyit Sebeb-i Nazm

- (104-131) 27 beyit Kaside Beray-ı Hâzret-i Han
 (131-144) 13 beyit Mesnevî
 (144-165) 21 beyit Ta'rif-i Sühân
 (165-201) 36 beyit Âgâz-ı Dastân-ı Şâh-ı Dervîş
 (201-241) 40 beyit Sıfat-ı Hüsni Ân-Şâh-ı Hübân u Siret-i Ân Mâh-ı Sipîhr-i Devrân
 (241-265) 24 beyit Perişân-ı Dervîş Ez- 'Aşk-ı Şâh
 (265-278) 13 beyit Nâlıden-i Dervîş Ez-Şeb-i Hicran
 (278-317) 39 beyit Şıfat-ı Rûz u Nâlıden-i Dervîş Ne-sûz
 (317-359) 42 beyit Vakıf-Şoden Etfâl Ez 'Aşk-ı Şâh
 (359-382) 23 beyit İ'tizâr-ı Şâh Be-Dervîş Güyed
 (382-483) 101 beyit Haber-Yâftan-i Raķīb-i Bed-likâ Ez 'Aşk-ı Dervîş
 (483-488) 5 beyit Gazel
 (488-495) 7 beyit Mesnevî Güyed
 (495-550) 55 beyit Kebüter Âmeden Be-Canīb-i Dervîş
 (550-591) 41 beyit Der medh-i Kerem Esb u Kemân
 (591-596) 5 beyit Şi'r
 (596-606) 10 beyit Mesnevî
 (606-639) 33 beyit Munâz'a-yı Tir kemân
 (639-681) 42 beyit Vâkıf -Şoden Rakīb Ez-Âhvâl-i Dervîş
 (681-698) 17 beyit Reften-i Dervîş Be-Küh Bâ-Vaḥşiyân Karâr -Girift
 (698-751) 53 beyit Şikâr-Kerden-i Şâh ve Ân Âhürâ Ber Piş-i Dervîş Âmed
 (751-785) 34 beyit Mey -Nüşiden-i Şâh-zâde ve Reşk -Beriden-i Dervîş
 (785-802) 17 beyit Pinhân-Âmeden Şâh Sûy-i Dervîş
 (802-818) 16 beyit H'ış
 (818-861) 43 beyit Bimâr-Şoden ve Âmeden-i Be-leb-i Deryâ
 (861-884) 23 beyit Be-Şikâr Reften-i Şeh-zâde ve Âgâh -Şoden-i Dervîş.....
 (884-929) 45 beyit Ekmîşe
 (929-946) 17 beyit Nâme-Firîstâden-i Hüsrev Be-Şâh-zâde
 (946-995) 46 beyit Vefât-Kerden-i Hüsrev Vaşıyyet-i Şâh-zâde
 (995-1046) 52 beyit Ber-Taht-Nişân-i Şâh-zâde Be-Cây-ı Peder

1.7. DİL ve ÜSLUP

Mesnevî türünün edebiyatımıza İran edebiyatından geçtiğini biliyoruz. Bu türün edebiyatımıza girişiyle birlikte, İran menşe'li destanlar, aşk hikayeleri, ahlakî ve tasavvufî konular şairlerimize ilham kaynağı olmuş ve şairlerimiz uzun yıllar İran'lı şairlerin işlemiş oldukları konuları işlemişlerdir. İçerik olarak da onların eserlerini örnek almışlardır. Örnek aldıkları eserler, bazen tamamen tercüme şeklinde olmuş, bazen telif şeklinde olup konunun genel akışı aynı kalmıştır. Bu şekilde yazma daha serbest ve nazire şeklindedir. Edebiyatımızda mesnevîlerin çoğu bu tarzda olmakla birlikte, tamamen orijinal ve telif eserler de görmekteyiz. Yazılmış olan mesnevîleri menşe'leri bakımından üç gurup altında toplayabiliriz:

- a) Aynen tercüme mesnevîler
- b) Konu akışı aynı kalarak yazılan mesnevîler veya nazire mesnevîler.
- c) Telif mesnevîler

Aynen tercümelerde, tercüme yapan şair orijinal esere bağlı kalıp, en uygun kelimeyi bulmaya çalışacaktır.

Konu akışı aynı kalarak yazılan mesnevîler veya nazire mesnevîlerde şair ya da yazar olayın tabii akışından ayrılmadığı için sınırlı kelime kullanmak zorunda kalacaktır; fakat aynen yapılan tercümelerden daha rahattır.

Telif eser yazan şair veya yazar dilini, dolayısıyla kelimeleri daha rahat kullanma sebestliğine sahiptir. Telif eserlerde üslup orijinaldir.

Çalıştığımız Şâh u Gedâ mesnevîlerinden; Hilâfî-i Çâğatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsi orijinal olan telif bir eser, Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâsı konu akışı aynı olarak yazılan yarı te'lif bir eser, Sinoplu Beyânî'nin mesnevîsi ise tamamen tercüme olan tercüme bir eserdir. Hilâfî-i Çâğatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsi Farsçadır, başlıklar da yine Farsça olarak yazılmıştır. Türkçe mesnevîlerin çoğunda başlıkların Farsça ve Arapça olduğunu görmekteyiz. Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinin başlıkları Türkçedir, Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinin başlıkları ise Farsça yazılmıştır.

En uzun nazım şekli olan mesnevîlerin dillerinin eserin bölümlerinde farklı kullanıldığını görmekteyiz. Mesnevîlerin "giriş" bölümünün, tevhîd, na't, münâcât, dört halifeye ve diğer din büyüklerine övgü gibi kısımlarında dil oldukça ağırdır. "Konunun işlendiği bölüm"de sade bir dil kullanılmıştır. Bunu da asıl anlatılmak istenilen bölüm

oluşuna ve olaylara, diyaloglara, hareketlere bağlayabiliriz. “Sonuç” yada “hatime” denilen bölümün dili ise ne çok ağır ne de çok sadedir .

Üzerinde çalıştığımız mesnevîlerde de bölümlere baktığımızda giriş bölümünün dilinin hikaye bölümünden daha ağır olduğunu görmek mümkündür. Mesnevîlerimizin giriş bölümlerinin ilk beyitleri aşağıdadır.

Hilâfî:

ای وجود تو اصل هر موجود

هستی و بوده و خواهی بود

(Ey vücudu her mevcudun aslı olan, varlık ve onun var oluşu senin isteğin idi).

(B. 1)

Rahmî:

Ey nigârende-i nuķûş-ı cihân

Aferînde-i zemîn u zamân

(B. 1)

Beyânî:

Ey ‘adem ‘ilmine olan ‘allâm

İdemez kimse ilmüñ istifhâm

(B. 1)

Mesnevîlerimize bakıldığında kullanılan dilin çok ağır olduğunu söyleyemeyiz. Hilâfî-i Çağatâyi’nin dili sade denilebilecek bir dildir. Dörtlü ve daha fazla kelimelerden oluşan izâfet tamlamaları yoktur.

Rahmî Çelebi’nin Şâh u Gedâ mesnevisinde az da olsa bulunmaktadır, genellikle ikili , üçlü tamlamalar mevcuttur.

Her biri vâli-i velâyet-i dîn

Reh-rev-i reh-revân-ı mülk-i yakîn

(B.145)

Sinoplu Beyânî de mesnevisini sade bir dille tercüme etmiştir. Bu mesnevide de dörtlü ve daha fazla kelimedenden oluşan tamlama yoktur.

Rahmî Çelebi ve Sinoplu Beyânî mesnevîlerinde Farsça kelimelere oldukça fazla yer vermişlerdir. Mesnevîler uzun konuları anlattıklarından dolayı, mesnevî yazar şair konuyu beyit içerisinde tamamlayamaz, ancak beyit içinde cümle bütünlüğünü

sağlar. İncelediğimiz mesnevilerde cümleleri genel olarak farklı şekillerde dizilmiş olarak görmekteyiz. Bazı beyitlerde birinci ve ikinci mısradaki ayrı cümleler vardır.

Hilâfî:

قله كوه چشمه سار شدي
دامن دشت لاله زار شدي

(Dağın tepesi çeşmelik oldu. Ovanın eteği lâlezar oldu).

(B. 700)

Rahmî:

Câme-i şabrı çekdi çāk itdi
Çihresin Şāh öninde hāk itdi

(B. 408)

Beyânî:

Rāh-ı ‘aşk içre gerçi rāhat yok
‘Aşıkā kūşe-i selāmet yok

(B. 380)

Mesnevilerimizde bazı şartlı cümlelere de yer verilmiştir. Bu tarzda yazılmış cümlelere örnekler şunlardır.

Hilâfî:

کر بمن لحظه وفا کردي
در همان لحظه صد جفا کردي

(Eğer bana bir an vefa ettiyse, peşinden yüz an cefa etti).

(B.537)

Rahmî:

Ger nisār eyleseñ dürr-i meknūn
Hākde ideler anı medfūn

(B.187)

Beyânî:

Ger düşümde görindi ise o yār
Tā ebed kāş olsam bīdār

(B.739)

İncelediğimiz mesnevilerde aşağıda görülen basit cümleler de kullanılmıştır, ancak bu tür cümlelere fazla yer verilmemiştir:

Hilâfî:

چند روزي که شازاده عصر
آمد و جا گرفت بر لب قصر

(Birkaç gün ki asrın Şehzâdesi, geldi ve sarayın kenarında yer tuttu).

(B.511)

Rahmî:

'Aklı başına geldi bir pâre
Eyledi kaşr-ı Şâh'a nezzâre

(B. 467)

Beyânî:

Sürdi atını aldı çün menzil
Kodı Dervîş'i anda ve'l-hâsıl

(B.745)

Mesnevîlerimizde en çok yer verilen cümle şekli bileşik cümlelerdir. Bu cümleler genellikle hızlı meydana gelen hareketli olayları anlatmışlardır. Bileşik cümleler anlatışta bir kolaylık sağladığından ve olayın hızının kavranmasını kolaylaştırdığından fazla kullanılmışlardır.

Hilâlî:

شاه بر جست و ني گرفت بدست
نعره چند زد بلند نه پست

(Şâh yerinden kalktı ve neyi eline aldı,
alçak olmayan yüksek sesle birkaç nara attı).

(B. 489)

Rahmî :

Mest-i nâz iken ol gözi bîmâr
Sûziş-i nâle itdi cânına kâr

(B.518)

Beyânî:

Cismi üstünde başı küh-ı girân
Çeşmi ol kûha çeşme idi revân

(B.567)

Hilâfî-i Çağatâyî, Bursalı Rahmî, Sinoplu Beyânî bileşik cümlelerde temel unsur sayılan filimsilerden de faydalanarak mesnevilerinde oldukça çok ve ustaca kullanmışlardır.

Diyaloglar çoğunlukla “....dedi,....dedi” kelimeleriyle yapılmıştır. Gerek Şâh ile Gedâ arasındaki konuşmalar gerekse diğerleri yani Şâh ile arkadaşı (Gedâ’nın rakibi), Şâh ile babası arasındaki konuşmalarda da bu ifadeye yer verilmiştir. Özellikle Bursalı Rahmî Şâh ile Gedâ’nın bir konuşmasını aralıksız yirmi bir beyit “...dedi ,...dedi” şeklinde akıcı, zarifane bir şekilde vermiştir. Her üç mesnevide de bazı yerlerde anlatım diyalogla karışık olarak da verilmiştir. Yani birinin konuşması – anlatım - diğerinin konuşması gibi.

Hilâfî:

كفت هر كز نخوانده ام ورتي
پيش كس نكر رانده ام سبقي

(Dedi: Asla bir varak okumamışım, kimseden ders almamışım).

(B.254)

Rahmî:

Şâh ile Gedâ’nın karşılıklı uzun bir konuşmasını aşağıda görüldüğü gibi “...dedi,....dedi ” şeklinde vermiştir. Bu konuşma anlatım - konuşma şeklinde de devam etmiştir.

Dedi hâlin ne ey esîr-i belâ

Dedi derd ehlinüfî ne hâli ola

(B.1111)

Dedi ey yâr saña ‘aşk olsun

Dedi cānā cefāña ‘aşk olsun

(B.1112)

Dedi xanı xabā vü pirâhen

Dedi olmaz şehîd-i ‘aşka kefen

(B.1113)

Beyânî:

Dedi ne okudum kitâb varâk

Almadum kimesne öfînden sebâk

(B. 226)

Bursalı Rahmî ve Sinoplu Beyânî'nin eserlerini, Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisiyle karşılaştırdığımız zaman Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ'sında bulunan beyitlerden bazılarını her iki şairin eserinde de aynen görmemiz mümkündür.

Hilâlî:

درشب تیره چون دهم جانرا
همرهم کن چراغ ایمانرا
(B. 53)

Rahmî:

Şeb-i târ içre viricek cām
Hem-reh ile çerāğ-ı imām
(B.52)

Beyânî:

Çün şeb-i tîrede virem cānım
Hem reh eyle çerāğ-ı imānım
(B.40)

Yine bir başka beyitte Hilâlî-i Çağatâyî'nin "Sineyi nereye kadar parça parça edeyim, vay ben vay ben ne çare bulayım" beytinin ikinci mısrasını Rahmî Çelebi tamamen almıştır.

تا بکي سينه پاره پاره کنم
وای من وای من چاره کنم
(B. 457)

Rahmî:

Nice bir sîne pāre kılam
وای من وای من چه چاره کنم
(B.502)

Rahmî'nin aşağıdaki beyti de tamamen Farsçadır.

جاودان نیست علمي فاني
تو درد جاودان کجا ماني
(B.1494)

Hilâlî:

آه از این بخت و طالعی که مر است
وای از این عمر ضایعی که مر است
(B. 459)

Beyânî:

Bir iken dilde oldu biñ yara
 Āh ez-în tāli' ki men dārem
 (B.353)

şeklinde aynen kullanımlar olduğu gibi Bursalı Rahmî'nin mesnevisinin bazı beyitlerinde Arapça kullanımlara yer verilmiştir. Burada da şairin üslubunun diğerlerinden farklı olduğu görülmektedir.

Oldılar qurb-ı Hâğda anlar kim
 “رضي الله ربنا عنهم”
 (B.147)

N'ola olsa kelāmı cümle fasîh
 “كل آت من المايح و مايح”
 (B.238)

Gördi dil hānesini bî-agyār
 “ليس في الدار غير خاد يار”
 (B.470)

Sinoplu Beyânî'de ise aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi bazı farklı kullanımlara rastlanmaktadır.

Her ki ħarfine qorsa bir engüşť
 Urrın ben aña niçe biñ müšť
 (B.306)

Didi aña ki gel öftümde oqı
 Göreyin neyledüñ getür sebaqı
 (B.307)

Seni mekteb içinde görmeyeyin
 Belli sen gel yine belli ben geleyin
 (B.340)

İncelenen mesnevîlerde genellikle zengin kafiye kullanılmakla birlikte, tam kafiye ve tunç kafiyelere de yer verilmiştir. Bursalı Rahmî'nin eserinde kafiye yapılan kelimeler genellikle Farsçadır. Sinoplu Beyânî'nin eserinde de çokça kafiye olan Farsça kelime vardır. Ahengin sağlanmasında şairler rediflere de yer vermişlerdir.

Edebi sanatlar, özellikle benzetmelere fazla yer verilmiş bazı farklı benzetmeler de yapılmıştır. Bursalı Rahmî düşmanın kanlı başını ikiye ayrılmış nara benzetmiştir. Ayrıca o yüzyılda kullanılmamış olan albayrak kelimesini kullanmıştır. Sinoplu Beyânî ise Hilâlî-i Çağatâyî ve Bursalı Rahmî'nin mesnevilerinden farklı olarak Peygamber Hz. Muhammed (S.A.V)'nin mirac olayını anlatırken ondan Şâh olarak bahsetmiştir.

Şöyle oldı revân kim ol şâh

Geçti eflâke hem çü hançer-i mâh

(B.60)

Hilâlî-i Çağatâyî Şâh u Dervîş kitabının hatimesinde şairliği bir sihirbaz şivesiyle yaptığını, söz aleminden uzak olan kıskançların onu etkileyemeyeceğini belirtirken doğru yapılan işi bozmaya kimsenin muktedir olamayacağını söyler.

Bursalı Rahmî ise iki hafta gibi kısa bir sürede tamam olan eserinden dünyaya ışık ulaştığını, hilal gibi parmakla gösterildiğini söyleyerek şu şekilde devam eder: “Gün gibi dünyaya şöhreti doldu, herkesin meclis süsleyicisi oldu, nazmım yüksek sesli oldu, alemin canını tazeledi. Bu güzel risale o dokunulmamış kıza benzer, zavallı utanma ile mahcup ola. Gizli gelin odasında gelin gibi, damat arz-ı cemal etti. Yüzünden örtüsünü alıp, onun ayıbını yittim. Bu halk arasında dünyanın güzeli iken ona eski palas layık mıdır? Eski elbiseden sıyrılıp, altın işlemeli hoş bir elbise giydi. Gül gibi Rumiyaneye elbise giydi, cihanı süsleyen bir güzel oldu. Güzellik arz eyleyip, bu gizli güzel şüphesiz yarın hizmetine erecek. Nazmımın sesi gökyüzüne ulaştı, aşıkların canına naralar sardı. Her beyti kendi eserim . Her sözüm dert ehlinin halidir, gönülde her aşığın sözüdür. Güzeller bazen bakarsa Şâh'ın hikayesi halledile, inleyen aşık bakarsa Dervîş'in hali ona örnek olarak yeter.”

II. BÖLÜM

2. ŞÂH U GEDÂ MESNEVÎLERİNİN ŞEKİL VE MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1. ÖZETLERİ

Hilâfî-i Çağatâyî ; mesnevisinde tevhd bölümünde;

Kainatta olan her şeyi Allah'ın yaratmış olduğunu, onun başlangıcının ve sonunun olmadığını, ezelden ebede kadar mevcut olan her şeyin, onun rızasıyla olduğunu belirtir. Şair kendisinin bulunmaz bir gevherin ümidiyle bu girdaba atılmış bir gemi olduğunu, Allah'ın lütfundan dolayı korkusunun yersiz olduğunu söyler.

Münâcât bölümünde kendisinin gönül hastası olduğunu söyleyerek Allah'a seslenir. Allâh'ın kendisine lütuf merhemi olmasını, merhamet etmesini, günahkar olduğundan dolayı günahını affetmesini, mahşer günü kendisini mahcup etmemesini ister.

Münâcât bölümünden sonra ise:

Hilâfî'nin Şâh u Gedâ masnevisinde, Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinde bulunmayan bir hikâye başlığı vardır. Burada şair herkesten zulüm gördüğünü Allah'a ey kimsesizlerin sahibi (kimsesi) ne zamana kadar zulüm göreyim bana yetiş. Elimden tut kurtulayım. Himmet et hepsini senin yoluna doğru götüreyim. Kendi yolumu bana yalvarma yönü yap, izin ver bana. Güzellerden dolayı ateşteyim Haşr günümde bu gūnahtan dolayı yakma. Yeter yandım Rabbim beni cehennem ateşinden koru günahımı bağışla taatimi kabul et. Karanlık gecede nasıl can veririm iman çerağını arkadaş et. Beni bağlı olduğum şeylerden kopar, kendine bağla. Birleşmeyi bana nasip et ki bilmeyeyim bu sen misin yoksa ben mi ? Benim hançer dilime su ver, cevher beyanıma ışık ver ki söz denizinde inci saçan (güzel söz söyleyen) olayım.

Bu bölümde her ne kadar hikaye başlığı var ise de münâcât bölümünün devamı olduğu görülmektedir.

Mesnevisinin Na't bölümü;

Bu bölümde Hz.Muhammed'in yaratılış sebebi olduğu belirtilirken, doğunun ve batının şahı olduğu anlatılır.

Onun mucizelerinden ayı ikiye bölmesine işaret edilmektedir. Ayrıca yıldızlardan parlak olduğu gölgesinin yere düşmemesi, din ilmini bilmesi üzerinde durulduktan sonra 76. beyitten itibaren geniş bir şekilde miraç olayı anlatılmış,

Peygamberin tümmeti için bağışlama isteğinde bulunması ve onun övgüsüyle bu bölüm bitirilmiştir.

Der Menkabet-i Hz.Emirü'l Mü'minîn Ali A.S. başlığı altında ise 99. beyitten itibaren 15 beyit Hz.Ali hakkındadır. Bu bölümün ilk beyti aşağıdaki şekildedir.

در دریای سرمد است علی
جانشین محمد است علی

(Baki denizdedir Ali, Muhammed'in halefidir Ali).

(B.99)

Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'in halefi olduğu avucunda bir anahtar olduğu, Hayber'in kapısını o anahtarla açtığı, iki başlı bereketli kılıcının küfür (imansızlık) ipliğini makasladığı anlatılırken gülşenin güzelliğinin Hz. Ali'nin cernalinden olduğu ve Hz. Ali'nin al renkli bir bahçenin gülü olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Resul'ün Allah'tan ayrı olmadığı gibi onun da resulün kederini defettiğini, onunla amca çocuğundan çok kardeş gibi oldukları ifade edilmiştir. Hz. Ali'nin cömertliğine de değinilerek şöyle denilmiştir.

هر شهی وقت کرم زر بخشد
شاه دین روز رزم سر بخشد

(Her cömertlik şahının altın bağışladığı gibi dinin şahı olan Hz. Ali de savaşta baş bağışlar.) (B.111)

Bu bölüm aşağıdaki beyitle bitirilmiştir.

همه سرها فدای او بادا
همه شاهان کدای او بادا

(Bütün başlar ona feda olsun, bütün şahlar onun kölesi olsun).

(B.113)

Hilâlî-i Çağatâyî Şâh u Gedâ mesnevisinde mesnevinin nazım sebebine geçmeden önce “ Söz söylemenin tarifi hakkında” bir bölüm yazmıştır. Bu bölüme;

کوهر حقه دهان سخن است
جوهر خنجر زبان سخن است

(Söz ağzın hokkasının incisidir. Söz dilin hançerinin cevheridir .)

(B.114)

diye başlamıştır.

Söz olmasaydı insan ne yapardı, manayı nasıl çözerdi, insan herkesi nasıl bilirdi, sır söylemeye nasıl muktedir olurdu, söz ortada yokken insan da dilsiz idi. Güzel söz senin tenin ve can hayatındır. İsa'nın nefesi senin bu sözünün habercisidir. Sözün sıfatı nükte bilmektir. Söz gökyüzünden aşağı inince şîir mor kubbeden geldi. Eğer sözden daha iyi bir cevher olsaydı sözün yerine o yer ederdi. Doğru sözün yeri üstündür onun yeri belki her zaman felektedir. Söz ağızdan çıkmasın ki sözden söz gelir (çıkır). İki cihan iki harften doğmuştur. کن dır. Ne tuhaftır ki bu iki harf bir sözdür. Ey akıl sözden rivayet et, kalem dilinden hikayet et. Ey kalem dil saatini aç. Derken kendisinin mana şahı olduğunu, söz padişahına doğru ilerlemesini, eski ve yeni yazarların hepsinin söz mahzeninde olduğunu belirtmiştir. Onların sır bilen olduklarını söyler. Âlemde nazm incisinden dolu oldular, denize saçılmış inci gibi oldular diyerek onlara Allâh'tan rahmet dilediği ile aşağıdaki beyitiyle bitirir.

ابررحمت نثار ايشان باد

لطف چاويد يار ايشان باد

(Rahmet bulutu onların üzerine saçılmış olsun, lütf ebedi onların yükü olsun).

(B.137)

Şâh u Dervîş kitabının nazm sebebi hakkında:

Tab' ehlerinden bir kaç sözden bahsederken, şairden de söz hakkında birşeyler söylemesini isterler. Şair de onların arzusunu kırmaz, söyledikleri hepsi tarafından beğenilir ve mesnevi nazmeder. Bunun üzerine kendisine bir ses ulaşır Şâh u Gedâ hikayesini söylemesini ister. Şair Şâh'ın kıssasını beyan ettiğini, Dervîş'in halini açıkladığını ve tamamladıktan sonra ona **Şâh u Dervîş** adını koyduğunu söyler.

Hilâlî-i Çağatâyî hikayesine Dervîş'in tarifini yaparak başlamıştır. Dervîş bir bahçe tarafında gezerken, aniden bu bahçe içerisinde cennet gibi bir mektep görür.

Şâhzâde'nin güzelliğinin tasviri ve Dervîş'in sorusunun cevabı ;

Bu bölüme de Şâh'ın tasviri ile başlanmıştır. Dervîş Şâh'a meyilli olunca; onun portresine, simasına hayrette kaldı. Onun her demde hayranlığı artar. Şâh ona: "Böyle suskun olma, dudağını kımıldat, hep dinleyici olma dedi. Eğer senin gönlünde bir müşkül varsa o müşkülü bana sor, müşkülün tarafımdan bilinsin" der. Gedâ okur yazar

olmadığına Şâh'ı inandırır. Şâh mektepten ev tarafına gittiği zaman Dervîş perişan halde ağlamaya başlar, Şâh'ın geldiğini haber alınca ağlamaktan ve ahdan hemen vazgeçer. Karanlık gece ortaya çıkınca Dervîş'in gönlü figana gelir.

Sabah vakti, Şâh yüz naz ve işveyle sabah uykusundan uyanır, süslenir ve okul tarafına yürür. Zavallı Dervîş'in gözü yolda Şâh'ın gelmesini bekler, ansızın o selvi naz görününce, Dervîş o süslü yüz güzelliğini görünce sabırsızlanır. Gönlü ve canı ıstıraba düştü kendinden geçer harap olur. Zaman zaman hali değişir. Onun bu kararsız hali, inlemesi Şâh'ın gönlünü etkiler. "Senin halin nedir?" diye sorar. Şâh Gedâ'ya bakınca onun şefkatli gönlünde iz bırakır. Onu kendi yanına okusun diye çağırır. Birlikte okumaya başlarlar. Bundan sonra onun hakkında dedikodu olur. Gecenin karanlığı tekrar onun önüne gelince dervîş ayrılığın mübtelası oldu. Sabah olunca, Şâh'dan başka herkes biraraya gelir. Dervîş Şâh'ın arkadaşından Şâh'ın niçin gelmediğini sorar. Şâh gelip bunu gördüğü zaman, onu başkasının tarafına bakıyor diye kıskanır. Ona vefalı davranmış olduğundan dolayı hata yaptığını düşünür. Şâh okula tekrar gidince arkadaşına Dervîş seninle ne konuşuyordu diye sorduktan sonra kıskançlığının yersiz olduğunu anlar ve Dervîş'in vefasına gönül bağlar.

Şâh'ın lütfü çoktan çok olunca Dervîş'in şefkati de çoktan çok olur. Birkaç gün ara geçince Dervîş'in gönlü herşeyden geçer. Mektep ehli onun haline vakıf oldular. Çocuklar arasında dedikodu olur, birbirlerine söylerler. Sonunda halkın arasında dedikodu yayıldı. Gedâ'nın insaftan nasibini almamış, taş kalpli bir rakibi vardır, bu hikayeye vakıf olur, Gedâ'yı Şâh'ın kapasından uzaklaştırır. Dervîş'in bütün eziyeti boşa gider, Rakibin korkusundan bazen Şâh'ın mahallesine gece gider. Gece perişan inerken, Şâh onun inlemesine kulak verir, onun kararsızlığını teskin için: Kalk ızdırap yapma, yarının gamını yemek için koşma. Bundan sonra sabah akşam demeyip, gelir damın köşesinde yer tutarım. Sarayın damının kenarında otururum ki güvercinlerin grubunu göreyim. Sen de uzaktan benim tarafımı seyret, der. Birkaç gün böylece Şâh damın kenarında, Gedâ onu uzaktan görmekten teskin olur. Gedâ'nın , havaya öyle mest ve şaşkın bakışını görenler güneşe tapıyor zannederler. Öyleki bu dedikodu yayılınca rakip işitir ve onu güneşe tapmakla, kafirlikle suçlar. Günahsız Dervîş yemin eder ve der: "Benzersiz bir zat vardır, odur güneş ve aşkın layığı. Bütün varlığın zerrelere onun aşığıdır. O güneşin önü utanılacak değildir, ondan başka hiçbir güneş yoktur". Bunun üzerine Allah'a taptığı bilinmiş olur.

Fakat çocuklar eziyet etmek için onu köşe pazar tekrar ararlar. Çocuklar onun başına o kadar taş vururlar ki şehrin arsası onun başına dar olur. Mecburen çıkıp gider. Virane bir köşe tutar ve oturur.

Şâh'ın bir güvercini vardır. Birgün Şâh'ın sarayından uzaklaşır, Gedâ'nın başı üzerine iner. Gedâ durumunu anlatan bir mektup yazar, mektubu güvercinin kanadına bağlar, Şâh'ın tarafına ona gönderir. Şâh Gedâ'nın halini okuyunca, der: "Her tarafta nida etsinler, şehrin bütün halkı şehrin etrafında toplansın, meydana doğru ok ve yayı götürsünler, çocuklar ve gençler seyretmeye gitsinler". Her bir grup kendi oklarını atmak için işaret yaparlar. Her kim hükümde kusur ederse, kendisini o oka nişane yapar. Bu nida Gedâ'nın kulağına erişince, canını feda etmek ister. Gider ve meydanın kenarında yer tutar, birgün Şâh dolaşmak ister, gömleği yırtılmış, bir köşeyi vatan yapmış Gedâ'yı görür. Şâh'ın yüzünün güzelliğine bakınca, kendini yolun toprağına atar. Şâh Dervîş'i bu halde bulunca, atı o tarafa sürer. Dervîş uzaktan onun yüzünü görsün, o da uzaktan onun tarafına baksın diye bir işaret yapmalarını ister. Gedâ işaret tarafına bakınca, bakışları onun tarafına olur. Nice gün padişah Dervîş'e karşı cilve ve naz yapar, halk bunu uygun görmez dedikodu yaparlar. Bu sözlerden dolayı rakip duruma vakıf olur, öfkesinden kanı kaynar ve der: "Eğer bu Gedâ'nın kanını dökersem, kendim için fitne karıştıran olurum, bundan Şâh haberdar olursa haşre dek yüzüm kızarır. Bir hile yapıp Gedâ'dan Şâh'ı ayırayım" der. Birgün Şâh gezerken yanına gider ve: "Ey Şâh bahar mevsimi ulaştı, av vakti oldu, laleazar ve sahraya gidelim, av yapalım" diyerek onu ava gitmeye meyillendirir. Şâh Gedâ'yı avdan haberdar etmek ister, onun tarafına bir ok atar, Gedâ ok tarafına bakınca onun güzel tedbirine vakıf olur.

Gedâ vahşi hayvanların yaşadığı gibi dağı mesken eder, ahularla dost olur. Ahuların içinde çok zarif yüz güzelliğine sahip bir ahu vardır, Gedâ'nın meyli ona olur. Şâh avda o ahunun peşine düşer, birlikte Gedâ'nın yanına giderler, ahu ondan kurtarılmasını ister Şâh o hali görünce büyük bir uyanışla uyandı. Gitti ve onun yanına çömelir, Şâh Gedâ'nın hizmetine oturur. İkisinin arasında bir perde olur. Şâh Gedâ'dan kendisi için dua etmesini ister. Bu söz üzerine Dervîş'in aklı karıştı, sert bir ah çekti ve ona dedi: "Eğer benim duam kabul olsaydı sayısız gama sahip olur muydum, Şâh benim tarafımdan geçirdi, ben o ay yüzlüye bakardım". Şâh ona: "Ey bihaber ne söylüyorsun, aradığım Şâh benim, taht üzerindesin ve Şâh'ı istiyorsun" der. Dervîş heyecanlanır, aklı başından gider. Şâh arkasından asker ve suvari takımı oraya ulaşır, iki yarin haline vakıf

olurlar, zamanın ve günün fitnessi olurlar korkusuyla uzatmak istediği bu süreyi keser, oradan kalkar ve konağına gider. Derviş Şâh'ı tekrar kaybedince gamlı olur.

Meclisde Şâh'ın oturduğu yeri Gadâ dağın başından seyretmektedir. Herkes eğlenirken Gedâ sıkıntı çekmektedir. O gecenin eğlencesi ta sabaha kadar devam eder. Sonunda şarap işini yapar, meclis ehli mest ve harap olurlar. Onlar uyuyunca Derviş tekrar dağa gider.

Başka birgün sabah vakti Şâh Gedâ'nın tarafına gider, karşılıklı konuşmalardan sonra Şâh kendi konağının hevesinde olunca Derviş yaralı gönlü ile hasta kalır.. Ertesi gün tekrar Şâh lütuf gölgesini Gedâ'nın üzerine atar, Böylece art arda birkaç gün Şâh onun tarafına gidince, birisi bunu rakibe söyler. Rakip tekrar bir hile ile ulaşma ipliğini koparır. Bahar mevsiminin geçtiğini söyleyerek Şâh'ı şehre dönmeye ikna eder.

Şâh temmuz sıcaklığında hastalanır. Doktorların bu vakitte en iyi yerin deniz kenarı olduğunu söylemeleri üzerine yol eşyaları hazırlanır ve deniz kenarına götürülür. Şâh, deniz kenarını mekan tutar. Dağ Derviş'e vatan olmuş idi. Birgün ağlarken, her tarafa bakar ve Şâh'ın çadırını görür. Tesadüfen Şâh da av düşüncesindedir, Derviş tarafına gezinti yapınca, kalbine bir endişe düşer ki padişah dünyadan yok olunca, alemin padişahı yok olacak. Acaba kim artık padişah olacak, makam ve mülk sahibi kim olacak. O esnada Gedâ gönülden bir ah çeker ve " Şâh " der. Şâh dedi: " Garip bir hal oldu, şâhlık için uğurlu bir fal oldu. Ben padişah olayım, ordunun memleketin başkanı olayım derken, gaibten bir ses şâh dedi. Şâh benim, ordu ve memleketin şâhi benim". Ona der: "Ey şâh söyleyen, o ki buradadır her ne söylersen". Bu sözü işitince Derviş yerinden sıçrar ve onun önüne gelir.

Şâhın dizginini tutup der: "Ey Şâh bana lütf et, muratsızım benim muradımı ver. Ya can dedime bir çare kıl, ya hançerini çek beni helak et. Sensiz ben ölü ve sen başkaları ile, ben cefa görmüş başkaları vefa". Şâh onun nefeslerinden gül gibi açır. "Ezelin hakimi olan Allah ki onun hükmü zevalsiz ve sonsuzdur, taht sahibi olursam, rakip kenarda kalır. Sabah, akşam, hafta, ay ve yıl devamlı seninle olurum. Bu konuda eğer bir delil istersen, bu şâhlığın yüzüğü" diyerek, kendi yüzüğünü ona verir ve gider.

Şâh'ın babası hastalanır, mektup gönderip Şâh'ı çağırır. Şâh babasının mektubunu okuyunca, şehre geri döner ve halk tarafından bayram sevinciyle karşılanır. Babası ona nasihatlerde bulunur ve ölür.

Şâh padişahlık tahtına oturur. Şâh'ın lütfundan Derviş tarafına haber gelince, yola koyulur, Şâh'ın haremine ayak basar. Daha önce Şâh'ın kendisine verdiği yüzüğü

Şâh'ın mahremine teslim edip, Şâh'a gönderir. Şâh kendi yüzüğünü görünce Gedâ'yı kabul eder.

Şâh Gedâ'yla beraberken düşman askerinin ulaştığı haberi gelir. Rakip bu uğursuzluğun Gedâ'dan dolayı olduğunu söyleyerek onu yine Şâh'dan mahrum eder. Savaş sırasında Dervîş de oradadır, Yüzü gökyüzüne karşı, ellerini dua etmek için kaldırmış, Şâh'ın zaferini istemektedir. Savaş kazanılırdüşmanlar korkudan yok olurlar. Rakipten helak olur.

Gece Şâh'ın askerleri hepsi rüya görürler ki, yeşil elbiseli bir arif Şâh'a ulaşır ve ona Allah'ın savaştaki galibiyetlerini Gedâ'nın dualarından dolayı verdiğini, kalkıp onu gamdan kurtarmasını ve özel mahremine almasını söyler.

Şâh uykudan uyanınca, Dervîş'i kendi yanına çağırıp onu ayrılık mihnetinden kurtarır. Ta ölünceye kadar birbirinin yari olurlar.

ŞÂH U GEDÂ-YI RAHMÎ:

Tevhîd bölümünde şair Allahın yüceliğinden ve bütün varlığın onun kudreti dahilinde olduğundan bahsederken, Allahın sıfatlarını şerh etmeğe insan aklının aciz kaldığını belirtir. Kıyamet günü rüsva olmamak için Resul'ün şefaati diler.

Münâcât bölümünde Allaha yalvarıp yardımını diler, her ne kadar günahkar ise de rahmetin boldur diyerek affına sığınır. Allahdan kendisine doğru yolu bulması için yol göstermesini ister mâ-sivâdan kurtulması için Allah'ayalvarır.

Na't bölümüne Hz. Peygamberin övgüsüyle başlanmıştır. Onun kainatın yaratılış sebebi olduğu ifade edilmiş, sıfatları sıralanmış ve şefaati dilenmiştir. Bu bölümün sonunda dört halifeye övgü vardır. Onların irfan sahibi oldukları, dini tam olarak yaşattıkları, İslâmın onlarla daha da yayılıp şeref bulduğu söylenmiş onlara Allah'dan rahmet dilenmiştir.

Sebeb-i Nazm-ı Kitâb bölümünde gül bahçesinin uzun bir tasviri yapılmıştır. Şair bütün dostlarının gül bahçesinde zevk ve safada otururken kendisinin gözü yaşlı uzlet köşesine çekilmek istediğinden bahseder. Dostları aşk bezminin چراغını uyarması gerektiğini, aşk konusunu işlemesini söylerken bir eser yazıp zamanın padişahına sunmasını tavsiye ederler. Şair bunun üzerine mesnevisini yazmaya başlar. Bu bölümün sonunda zamanın padişahı Kanûnî Sultan Süleymân'ın övgüsüne yer verilmiş ve dua ile bitirilmiştir.

Bu bölümden sonra “ Sıfat-ı ‘Aşk-ı Ālem-ārā ki Ziver-i Kaināt ve Sebeb-i Zuhur-ı Mümkināt est ve Şahîd-i Hakāyık ki Der Ālem-i Kevn Cilve-nümāyān est Serāy-ı u Mî refî ” başlığıyla aşkın özelliklerinin ve keyfiyetinin anlatıldığı bir bölüm yer almıştır. Şair bu bölümde aşkın özelliklerini sıralarken, aşkın keyfiyetini anlamak için eserinin okunması gerektiğini söyler.

Hikayeye **Vasf-ı Hâl-i Dervîş** başlığı ile Dervîş’i vasfederek başlar. Gedâ gezerken güzel bir saray görür. Sarayın tasvirinden sonra Gedâ’nın Şâh’ı görmesi ve Şâh’ın tasviri vardır. Gedâ Şâh’la karşılaştığı vakit onun güzelliğine hayran kalır, Gedâ’nın aşk halini gören Şâh bu kararsız durumunun sebebini sorar, her ne vasıtayla ona hitap ederse de Gedâ hayretinden cevap veremez. Aşk Dervîş’i şaşkın eder aşkın sırlarıyla hayran olup nice zaman saraya bakar. Onun bu bakışını halk dedikodu eder. Şâh sarayına azmedince sefil ve perişan olan Gedâ Şâhın oturduğu yerde inleyerek şaşkın ve yalnız kalır.

Şâh eğlenirken Gedâ Şâh’ın manzarasına karşı yalnız ve şaşkın kalır. Şâh’ın sarayına bakar, Şâh gecenin şarabını çekerken Gedâ aşıklık ahı çeker. Şâh güzellerle eğlenirken Gedâ’nın ahı kulağına ulaşır. Ahın geldiği tarafa bakınca Gedâ’yı görür. Ona gamlanıp ıstırap etmemesini söyler “Sabah olunca ben güvercinleri seyretmek için damın köşesinde iken sen benim yüzümü seyret” diyerek Gedâ’nın ıstırabını teskin eder. Şâh güvercinlerle oynarken Gedâ da dama bakıp gönül derdini hafifletir.

Rakibe Şâh’ın Dervîşe meylettiğini söylerler, rakîb bu hale vakıf olunca kızgınlıktan Gedâ’yı Şehrin çocuklarına taşlar, Gedâ bir mağara köşesini mesken tutar.

Şâh’ın bir güvercini vardır, birgün Dervîş’in başına iner, Gedâ halini anlatan bir mektup yazıp güvercinin ayağın bağlar. Güvercin mektubu Şâh’a ulaştırır, Şâh mektuba bakınca Gedâ’nın haline vakıf olur, kendisini ona göstermek ister. Şehirde genç, yaşlı herkesin meydanda toplanması için duyuru yaptırır. Bunu duyan Gedâ gidip meydanda yer tutar. Şâh alemleri seyrederken Dervîş tarafına bakar, ansızın bir köşeyi vatan tutmuş olan Gedâ’yı görür. Gedâ Şâh’ın güzelliğine bakınca ah edip yola düşer. Şâh Dervîş’in inlemesine dönüp o tarafa bakar, hedefe ok atar gibi hemen o tarafa meyleder. Gedâ Şâh’la yüzyüze gelince şevkten aklını yağma eder.

Nice gün padişah Dervîş’e karşı cilve ve naz eder. Şâh atını hangi tarafa salsın, Gedâ ah ve figân ederdi. Şâh’ın atı gezince Gedâ meydanı devr edip, gözyaşıyla meydanı tamamen sular. Onun bu hallerini görenler acır. Şaşkınlığını kimi sarhoş, kimi zayıf aşık, kimi deli diye yorumlarlar. Kimisi Şâh bu kötü istekliye meyletti diye

kınarlar, dedikodu olunca rakib bu hale vakıf olur. Gedâ'yı öldürmek ister, ancak Şâh bir daha yüzüne bakmaz diye korkar ve bir hile ile Dervîş'den ayırmayı düşünür. Onu ava götürmeye ikna eder. Gedâ sahraya düşer, ahularla karar kılar, nice zaman Ferhad gibi dağlara düşer, rahatını tarumar edip dağı mesken eder. Vahşi hayvanlarla arkadaşlık eder. Ahular içerisinde narin güzelliğe sahip bir ahu vardır, Gedâ'yla çok iyi dost olur.

Bir nevruz zamanı Şâh törenle ava gitmek ister, avlanırken Gedâyla dost olan ahuyunun peşine düşer, ahu önde Şâh arkada Dervîş'in makamına varırlar. Ahu gidip Gedâ'nın eteğinin altına saklanarak Şâh'ın kılıcından kurtarılmasını ister. Daha sonra Şâh Gedâ'nın halini sorar, Şâh ne sorarsa o cevabını verir. Şâh ona duasının makbul olduğunu bildiğini söyleyerek padişah olması için dua etmesini ister. Gedâ Şâha eğer padişah olursa ihsanının ne olacağını sorar, Şâh bunun üzerine parmağından bir yüzük çıkararak ona verir ve padişah olduğu zaman yüzüğü işaret olarak getirmesininin yeterli olacağını söyler. Asker ordusunun bu meseleden haberdar olmaması için bu ulaşma süresini uzatmak istediği halde Gedâ'ya veda eder ve kendi grubuna ulaşır. Gedâ yine yalnız kalır.

Gece Şâh'ın meclisi hazırlanır, herkes eğlenir, Gedâ Şâh'ın çadırını seyreder sabaha kadar eğlence devam eder, meclis ehli badeden mest ve harap olup uyuyunca Gedâ da inleyerek, gamlı olarak eski makamına gider. Nice zaman Şâh'ı tepeden seyreder.

Şâh ava azmedince babası hastalanır, onun emriyle Şâh'a bir mektup yazıp ulaştırırlar. Şâh babasının mektubunu görünce bütün yük ve çadırı toplayıp geri gelirler. Babası ona nasihatde bulunur ve ölür. Şâh padişahlık tahtına oturur, Dervîş bu hallere vakıf olunca saraya gelir ve yüzüğü Şâh'a gönderir. Gedâ Şâh'ın sarayına ayak basınca, rakibin camı vücudundan ayrılır.

Nice gün Şâh'la Dervîş birlikte yaşarlar, Şâh Dervîş'le beraberken ülkeye düşman askeri ulaşır. Rakip bu hikayeden haberdar olur ve bu musibetin kendilerine Gedâ'dan dolayı geldiğini söyleyerek Şâh'la Gedâ'yı ayırır.

Şâh düşmanla savaşırken Gedâ ellerini kaldırıp dua eder, savaş kazanılırrakip helak olur. Şâh gece rüyasında arif bir kişiyi görür, o kişi Şâh'a savaşı Gedâ'nın dualarından dolayı kazandıklarını ve onu ayrılık derdinden kurtarmasını söyler.

Şâh uyanınca Gedâyı has mahremi eder, ölünceye kadar birlikte yaşarlar.

Sinoplu Beyânî'nin mesnevîsi Hilâl-i Çağatâyî'nin mesnevîsinin tercümesi olduğundan dolayı özetinde fazla farklılıklar yoktur. Bu nedenle ayrıca verilmemiştir.

2.2. BAKIŞ AÇISI ve ANLATIM TEKNİKLERİ

Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekan, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir (Aktaş 1991: 84). Bakıldığı zaman yazar ile anlatıcı aynı gibi görülmektedir, aslında yazar gerçek, anlatıcı itibari bir varlıktır.

Şâh u Gedâ mesnevisinde anlatıcı “ hakim anlatıcı ”, “ yazar anlatıcı ”, “ üçüncü tekil şahıs anlatıcı ” yahut ilâhi karakterde anlatıcı denilen, her şeyi bilen, gören anlatıcıdır. Şairler, Şâh u Dervîş hikayesine başlarken;

Hilâlî:

کاتب صنع داشت میل سخن

ساخت لوح و قلم طفیل سخن

(Kâtib söz meyline sahip oldu, levh ve kalemi tufeyli yaptı).

(B.125)

سخن آرای این حدیث کهن

اینچنین میکند بیان سخن

(Bu eski sözün süsleyicisi, böylece sözü beyân etti).

Rahmî:

(B.194)

Sûhan-ârây-ı in hadîş-i kühen

Böyle kıldı bize beyân-ı sūhan

(B.324)

Beyanî:

Kâtib-i sun‘ı kıldı meyl-i sūhan

Oldı levh-i qalem tufeyl-i sūhan

(B.154)

beytiyle üçüncü bir kişinin söz söylemesinden bahsetmektedir. Meçhul bir anlatıcı vardır. Bu beyitten sonra Şâh u Dervîş hikayesini o anlatmaktadır. Aslında böyle biri yoktur. Bu kişi şairin kendisidir. Eski Edebiyatta yazar ve şairlerin söze bu şekilde başlama geleneği vardır. Şair tevazu göstererek böyle bir başlangıçla eserin “ anlatıcı ” sını değiştirmiştir. Hikayeyi üçüncü şahsa yani “ravi” ye anlattırmıştır.

Bir romancı gibi pek tabii, mesnevi yazarı da bir takım anlatım tekniklerini kullanır. Romancının fikri-estetik zemini şekilledirip çeşitli meseleleri çözümlenmeye çalışırken istifade ettiği anlatım teknikleri mesnevi yazarı için de bir imkan kapısıdır (Tekin, 1989 : 69).

Şâh u Gedâ mesnevisinde tahkiyevi bir ifade tekniği kullanılmıştır. Mesnevîlerde görülen bu teknik destanlarda ve masallarda olduğu gibi tahkiyeye dayalı anlatma tekniğidir. Yazar okuyucu ile eser arasındadır. Yazar anlatacağını anlatır, söylemek istediği şeyi söyler, bazen hikaye ve okuyucuya dair tasarruflarda da bulunabilir. Yazarın okuyucuya vermek istediklerini ya kahramanın ağzından söylettirerek “iç çözümlenme” tekniğiyle birlikte kahramanın ruh halinden hareketle ya da bizzat araya girerek anlatmasına elverişli olan bu teknik diğer aşk mesnevîlerinde de kullanılmıştır.

چون ویرانه ساخت مسکن خویش

بیرهن پاره کرد برتن خویش

Viraneyi kendi meskeni yapınca,

Kendi üzerindeki gömleği parçaladı (ANLATMA)

(B.531)

Rahmî:

Goncaveş çâk idüp girîbânın

Eşk-i pür-hûn iderdi dāmânın (ANLATMA)

(B.624)

Beyânî:

ٲutdı vîrânelerde ol mesken

ٲomadı cismi üzre pîrâhen (ANLATMA)

(B.522)

که من مرده بیرهن چکنم

مرده کر نیستم کفن چکنم

Ki ben ölmüş adamım, gömleği ne yapayım

Ölücü (ölmüş) değilim, kefeni ne yapayım (İÇ MONOLOG)

(B.532)

Rahmî:

Nice bir sîne pāre kılam

واى من واى من چه چاره کنم (İÇ MONOLOG)

(B.502)

Beyânî:

Didi ol dem n'idem bu pîrāheni

Ölmedümse ya neyleyem kefeni (İÇ MONOLOG)

(B.523)

هر زمان خاک ریخت بر سر و تن

کین چه عمرست خاک بر سر من

Başı ve vücudu üzerine her zaman (devamlı) toprak parçası döktü ki bu ne ömürdür, toprak benim başıma. (ANLATMA, İÇ MONOLOG)

(B.533)

peş peşe gelen bu üç beyitte de viraneyi mesken yapılmasının ifade edilmesinde “anlatma”, kendi kendine konuşmasında “iç monolog” bulunmaktadır. Devam eden beyitte:

Cevr ü cefanın sınırı (böyle) olsun

Barekallah'ın vefası böyle olsun

(B.538)

diyerek anlatıcı, olay akışına kendisi de dahil olmuştur. “ Mektuplaşma ” mesnevîlerde çok görülen bir anlatım tekniğidir. Çift kahramanlı aşk hikayelerinde, ortak bir motif olan mektuplaşma motifi eserde iki yerde görülmektedir. Birincisi Gedâ'nın yazarak güvercinin kanadına bağlayıp Şâh'a gönderdiği mektup, ikincisi ise Şâh'ın babasının rahatsızlığından dolayı Şâh'a gönderip onu çağırdığı mektuptur. Bu bölümlerde de beyitleri anlatma-mektuplaşma, mektuplaşma şeklinde görebiliyoruz.

Düş görme motifi anlatım içinde yer almıştır. Hilâfi-i Çağatâyî'nin mesnevîsinde Şâh'ın askerlerinin hepsi rüyayı görmüştür. Rahmî Çelebi'nin mesnevîsinde ise Şâh rüyasında görmüştür. Hızır kıyafetli, ermiş birisi savaşın Gedâ'nın rüyaları sayesinde kazanıldığını söyler. Olaylar rüyanın doğrultusunda geliştirilerek anlatılır.

Olay örgüsü bahsinde de belirttiğimiz gibi “tasvir” e oldukça yer verilmiştir. Tasvirler ise vak'aya uygun bir şekilde yerleştirilmiştir. Şâh'ın, Dervîş'in, mektebin, uzun gecenin, sabah vaktinin, güvercinin, atın, okun, ahunun, bahar mevsiminin, meclisin, temmuz ayının, kış mevsiminin, savaşın çok güzel tasvirleri yapılmıştır.

Özellikle Bursalı Rahmî'nin tasvirleri mekan ve şahıs kadrosu bölümlerinde de görüldüğü gibi çok canlıdır.

Bâdeden rüy-i sâki gül gül idi

Ġulgul-i şişe şavt-ı bülbül idi

(B.1223)

Câm-ı zer içre bâde-i ahmer

Gül-i ra'nâ şanur kim itse nazâr

(B.1224)

Meclis tasviri içinde yer alan bu beyitlerde içki sunan sakinin yüzü, badenin renginin aksi ile gül renkli olmuş, şişeden boşaltılan içkinin sesi, bülbülün sesine benzetilmiştir. Yine şarabın altın kadeh içindeki duruşuna kim baksa güzel bir gül zanneder, denilerek şarabın kadehdeki duruşu tasvir edilmiştir.

Şâh u Gedâ şairleri anlatımlarında söz ve mana sanatlarına da yer vererek, kullandıkları telmih, teşbih, tenasüb, istiare, nidâ, cinas istifham, iham, tezat, hüsn-i talil, iktibas gibi edebî sanatlarla eserlerine çekicilik ve estetik bir kimlik kazandırmışlardır. Telmihlerde tarihî olaylara, tarihî ve efsanevî şahsiyetlere, peygamberlere işaret edilmiştir.

Eserlerde özetleme, nasihat, diyalog beyitlerine de yer verilmiştir.

Şâh'ın babasının vefat etmeden önce Şâh'a padişahlığı nasıl yapması konusundaki "Padişahlığı adaletle yap, dervişlerin rızasından ayrılma, fakirden haberin olsun, hoş sözler söyle, tebessüm et, heybetli olma, ilim kalemini kırma, din tarafını elden bırakma" sözleri beyitlerde nasihat şeklinde verilmiştir.

Eski şiir ve nesirde çok kullanılan bir anlatım şekli de "iktibas" dır. Bu yolla da eserlerde atasözü, ayet, hadis, vecizelerin kullanıldığı görülmektedir.

Hilâfî :

بس بود این که سوختم یکبار

” وقتا ربنا عذب النار “

(Bu kadar yandığım yeter, “ Rabbim beni cehennem azabından korusun ”).

(B.50)

Rahmî:

” فاتظر و ” âyetin kılup tekrâr

İtdi seyyâreveş anı bîdâr

(B.40)

Hilâlî'nin aynı iktibasını Beyânî şu şekilde kullanmıştır:

Beni yakdı kûl itdi ol dil-dâr
 “ Ve kınâ rabbenâ ‘azâben nâr ”
 (B.37)

Bursalı Rahmî “ iktibas”ı Hilâlî-i Çağatâyî ve Sinoplu Beyânî'den daha fazla kullanmıştır. Atasözlerine ve deyimlere Hilâlî-i Çağatâyî ve Sinoplu Beyânî'nin mesnevîlerinde fazla rastlanmaz. Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinde fazlaca kullanılmıştır. Bunda da mahallileşme döneminin etkisi görülür. “Gözden irak olan gönülden de irak olur ”, “ Dünyada belasız baş olmaz ”, “ Güneş balçıkla sıvanmaz ”, “ Gül dikensiz olmaz ” gibi atasözleri yanında “ gam yememek ”, “ başına devlet kuşu konmak ”, “ dile düşmek ”, “ katı yürekli olmak ”, “ kulak vurmak, kulağa almak ”, “bağrına taş basmak ”, “ el çekmek ”, “ yel gibi olmak ”, “ kara giymek ” gibi deyimlere yer vermiştir. Bursalı Rahmî zarifâne üslubuna bunları da ekleyerek anlatımını yeknesaklıktan uzak tutmuştur. İçinde atasözü ve deyim kullanıldığı Bursalı Rahmiye ait iki beyit aşağıda verilmiştir:

Olur âhir bu nüktedür meşhûr
 Dideden dür olan gönülden dür
 (B.883)

Başına kondı nâgehân devlet
 Üstine düşdi sâye-i ‘izzet
 (B.646)

Hilâlî-i Çağatâyî aslında Gedâ'nın marifet sahibi olduğunu ancak Şâh'la birlikte olmak için okur yazar olmadığını söylemesinden dolayı “Ehl-i fende bu meseldir, Aşk üstadı öğrenci yapar” derken meseli de aynı beyitte vermiştir. Sinoplu Beyânî de “Gönül ehlinde bu meseldir, aşk üstadı öğrenci yapar ” şeklinde ifade etmiştir.

2. 3. VAK'A (OLAY) ve VAK'A ÖRGÜSÜ :

Anlatma esasına bağlı edebi türler, bu arada tabii olarak hikâye ve roman, her şeyden önce itibari bir vak'aya ihtiyaç gösterirler. Bu sahaya giren edebi eserlerin

hepsinde vak'a asıl unsur durumundadır (Aktaş,1991:47). Bilindiği gibi Vak'a, herhangi bir ilgi ile birbiriyle bir arada bulunan veya birbiriyle ilgili olan en az iki kişi arasında karşılıklı ilişkinin ortaya çıkmasıdır.

Şâh u Gedâ mesnevîsi ise Şâh ve Gedâ arasında geçen bir aşk hikayesidir. Hikâye Gedâ'nın Şâh'ı görmesiyle başlar. Gedâ'yı Şâh'dan ayırmak isteyen Rakib karşı güç olarak yer almaktadır. Olaylar birliktelikler ve ayrılıklarla zincirleme olarak devam eder. Hilâlî-i Çağatâyî'nin eserinde; Gedâ cennet gibi bir bahçede gezerken, cennet gibi bir mektep ve mektebin öğrencileriyle birlikte Şâh'ı görür.

بود سر خیل آن همسر ماهی

سر بسر خیل حسن را شاهی

(O grubun içinde bir ay yüzlü ki, o grubun başı idi. Güzelliği baştan başa şâha layık.)

(B.230)

Rahmî'nin eserinde Dervîş gezerken bir saray görür,

Gördü bir kaçır-ı la'l-i yek-pâre

Küngüri hem-zebân-ı seyyâre

(B.350)

Nâ-gehân eyleyince aña nigâh

Gördi manzarda oturur bir mâh

(B.372)

Beyânî ise Hilâlî-i Çağatâyî'den tercüme olan eserinde,

Var idi anlar içre bir meh-rû

Nice meh-rû ki bir hilâl-ebrû

(B.201)

Zümre-i hayl-i hüba şâh idi ol

Milket-i hüsne pâdişâh idi ol

(B.202)

Hikâye vak'anın gidişine göre kendi arasında bölümlere ayrılmıştır. Gedâ'nın Şâh'ı görmesinden sonra olaylar şöyle gelişmektedir:

Dervîş ona meyilli olunca yüz güzelliğine hayrette kalır, her demde ona hayranlığı artar. Akşam vakti olunca Şâh mektepten eve gittiği zaman; Dervîş inleyip sızlamaya başlar, perişan olur ve söyle der "Sensiz mektep içinde halim perişan, çocukların elinde deli gibiyim. Yaşamak bizim sıkıntı sebebizdir. Allah'ın takdiri yazısı bizim halimizin şahididir. Senden uzak olunca defter ve kalem siyahtır".

Dervîş'in hem Şâh'dan ayrılmış oluşu, hem de vaktin gece oluşu ki karanlık mutsuzluk ve sıkıntı sebebidir. Karanlığın insanın ruhsal durumu üzerindeki etkisi, Dervîş'in yalnızlığıyla birleşince inleyip sızlamasına ve perişan olmasına sebep olmuştur.

هر که آن نوش خند شکر لب

جانب خانه رفتی از مکتب

(O, şeker dudaklı her ne zaman mektepten okula giderse)

(B.271)

حال درویش از آن بر آشفتی

گریه آغاز کردی و گفتی

(Dervîş'in hali perişan oluyordu, ağlamaya başlayıp söylüyordu)

(B.272)

Gece karanlık olunca Dervîş'in gönlü figana gelir, ta sabaha kadar gözlerini yıldızlara diker ve sabahın gelişini bekler. Sabah vakti Şâh süslenip mektebe geldiğinde, Dervîş onun güzelliği karşısında kendinden geçer, harab olur. Şâh Gedâ'ya baktığı zaman onun gönlünde iz bırakır. Şâh ise Dervîş'in kendisiyle birlikte okumasını ister. Tekrar gece olunca Dervîş firakın mübtelası olur. Bir sabah Şâh'ın dışında herkes mektebe gelir, Dervîş Şâhın niçin gelmediğini düşünerek üzülür. Şâhzâde'nin bütün halina vakıf bir arkadaşı vardır. Dervîş bu üzüntüsünü dile getirerek ona sorarken Şâh gelir, Dervîş'in arkadaşıyla konuştuğunu görünce, ona vefalı davranmakla hata yaptığını düşünür.

Şâh'ın Dervîş'i başkasıyla konuşurken görmesi, onu kıskanması âşık için normal hallerden biridir. Aşık sevdiğinin kendisinden başkasıyla ilgilenmesini, konuşmasını istemez. Şâh da Dervîş'in kendisinden başkasıyla konuşmasını istememektedir. Hikâyenin diğer bölümlerinde de görüleceği gibi Şâh başkalarıyla eğlenirken Dervîş de kıskanıp üzülmemektedir.

Diğer gün Şâh mektepten gidince Dervîş'in ne söylediğini öğrenir, sakinleşir ve Gedâ'nın vefasına gönül bağlar.

Sabah olunca Şâh gülererek Dervîş'in yanına gider "serverlerin itibarı dervîşedir, peygamberlerin övgüsü dervîşedir, bütün şâhlar dervîşin gedâsıdırlar. Dervîşin duasının sığmağındadırlar" der.

Dervîşlerin toplumdaki itibarını belirterek, toplumun ileri gelenlerinin onlara ihtiyaçlarının olduğunu söyler.

Dervîş, bir tarikata bağlı kimse. Kelimenin asıl anlamı Allah yolunda alçakgönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimse demektir. Dervîşlerin manevî yücelikleri daima imrenilecek bir durumdur. O, feragat köşesinde, kanaat hazinesini bulan kişi olarak ele alınır. Bu bakımdan aşığa çok benzer, özellikle kerametleri, fakirliği, kanaatkarlığı, dünyaya önem vermemesi ve bu nedenle aslında bir kul kılığında olmasına rağmen sultan mertebesinde olması, maneviyat padişahı oluşu, evinde daima bir misafir bulunması, hırka giymesi, ızdıraba alışkın oluşu vs. yönleriyle sözedilir. (Paşa 1989: 126) Şâh'ın Dervîş'e bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi; dervîşlere toplumunda itibar gösterilmesi, peygamberlerin onları övmesi, şâhların aslında gedâ, dervîşlerin şâh olduğu, dervîşin duasının sığınağında olduklarından onların toplumda manevî olarak halktan daha yüksek bir makamının olduğunun işaretidir, makam olarak en yüksek yerde olan şâh da başta olmak üzere herkesin manevî olarak onlara ve dualarına ihtiyacı vardır.

Böylece beraber olurlar. Şâh'ın lütfü çok olunca, Dervîş'in şefkati de artar. Birkaç günlük ara geçince Dervîş'in hali perişan olur, herşeyden vazgeçer. Mektep ehli onun haline vakıf olur, çocuklar arasında dedikodu olur.

اهل مکتب شدند واقف حال

کفت و کو شد میانه اطفال

(Mektep ehli duruma vakıf oldular, çocuklar arasında dedikodu oldu).

(B.403)

Bu dedikodulardan rakib haberdar olur ve onu Şâh'ın kapısından uzaklaştırır.

Rakibi mesnevide karşıt güç olarak görev almaktadır. Şâh ile Dervîş'in beraberliklerine karşıdır, her fırsatta onları ayırır. Vak'a örgüsünde genellikle ayrılıkların sebebidir.

حاصل قصه این که آن بد کیش

کشت واقف ز قصه درویش

(Neticede o kötü kişi, Dervîş'in hikâyesinden haberdar olur).

(B.422)

همچو سگ تند شد بمقصد کدا

تا از آن آستا نه ساخت جدا

(Rakib) Gedâ'ya maksadda hızlı koşan bir köpek gibi oldu, ki onu (Şâh'ın)

eşiğinden uzaklaştırdı. (B.423)

آن کدا را چو راند از در شاه

مندی می نشست بر سر راه

(O Gedâ'yı Şâh'm kapısından sürünce, bir müddet yolun başında oturuyordu).

(B.424)

از سر راه نیز مانع شد

برنج درویش جمله ضایع شد

(Yolun başında da engel oldu, Dervîş'in bütün eziyeti boşa gitti).

(B.425)

Gedâ korkudan Şâh'm mahallesine bazen gece gider, yanağını onun eşiğinin toprağına sürer, eşiği öpmeye eskidir. Şâh mehtaplı gecede damı gezerken onun inlemesine kulak verince, kararsızlığını teskin için "kalk ıstırap etme, yarının gamını yemek için acele etme, bundan sonra ben sabah akşam demeyip, güvercinleri seyretmeye gelirim, sen de uzaktan beni gör" der.

ز انکه من بعد ازین چه صبح چه شام

آیم و جاکنم بکوشه بام

(Bundan böyle ben sabah, akşam demem; Gelirim damın köşesinde yer tutarım).

(B.467)

Rahmî:

Mâhveş olduğınca şubhla şâm

Eyleyem menzilümi güşe-i bâm

(B.523)

Beyânî:

Şimden giru her şabaḥ aḥşam

Mesken ola bana bu güşe-i bâm

(B.439)

Şâh damın kenarında, Dervîş onun sarayının karşısında yer tutar, birkaç gün böyle devam eder. Dervîş yukarıya öyle şaşkın ve mest bakar ki onu gören halk güneşe tapıyor zannederler. Rakib duyunca onun kafir olduğunu söyleyerek çocuklara taşlatır. Çocukların dolayısıyla halkın eziyetinden kendini uzaklaştırır. Burada Gedâ'nın

halkdan kaçış ve inzivaya çekilişini görebiliriz. Gedâ mecburen şehirden dışarı çıkar, bir viraneyi mesken tutar ve orada oturur.

بضرورت ز شهر بیرون چست
کنج ویرانه گرفت نشست

(Mecburen şehirden dışarı çıktı, bir virane köşe tuttu ve oturdu).

(B.530)

Bilindiği gibi; viraneler harap, yıkık yerlerdir. Altın ve cevher gibi kıymetli bu maddeler insanların tahmin edemeyeceği bu yerlerde bulunurlar. Manevî cevherler de kıyafet olarak eski, görünüş olarak perişan, derbeder olan dervişlerde bulunur. Gedâ'nın virane bir köşe tutup oturması, onun bazı özelliklere sahip olduğunun işaretidir.

Şâh'ın bir güvercini vardır, birgün saraydan uzaklaşarak gider ve Gedâ'nın başı üzerine iner. Gedâ ayrılığın sıkıntısının hikâyesini anlatan bir mektup yazarak güvercinin ayağına bağlar ve Şâh'ın tarafını ona göstererek gönderir.

Güvercin Şâh'ın sarayından uzaklaşarak Gedâ'nın başı üzerine konar, onun mektubunu Şâh'a ulaştırır. Gedâ'yı sıkıntıdan kurtarmaya dolayısıyla huzura götürmeye vesile olur.

Şâh mektubu okuyunca şehir halkının ok ve yaylarını götürerek meydanda toplanmalarını ister. Bu isteğini halka duyurur. Her bir gurup bir işaret yapar, kendi oklarını bu işaret üzerine atarlar. Bunu duyan Şâh gider meydanın kenarında yer tutar. Diğer birgün Şâh meydanın etrafını dolaşırken, yırtık gömleği ile bir köşeyi vatan yapmış olan Dervîş'i görür.

Burada da daha önce Dervîş'e "ben damın kenarında yer tutarım , sen de uzaktan beni gör, seyret" dediği gibi Şâh'ın Gedâ'yı görmek, onu mutlu etmek için bir gayretini görmekteyiz.

Dervîş Şâh'ı görünce kendini yolun toprağına atar. Şâh Dervîş'i böyle bulunca kendi tarafına bakması için bir işaret yaptırır.

Dervîş'in bakışları onun tarafına olur. Nice gün beraber olurlar.

چند روزي که شاه بنده نواز
سوي درويش جلوہ کرد نیاز

(Nice gün ki padişâh-ı bende nevâz Dervîşe karşı cilve ve naz yaptı).

(B.651)

Rahmî:

Nice gün pâdişâh-ı bende-nevâz
İtdi Dervîş'e karşı cilve vü nâz

(B.855)

Beyânî:

Niçe günler ki Şâh-ı bende-nevâz
Süy-i Dervîşe kıldı çâre-i nâz

(B.639)

Yine dedikodu yaparlar ki “Şâh niçin Gedâ ile dosttur, Padişaha Gedâ'dan utanç gelir. Gedâ Şâh'ın aşkına layık değildir, belki o isteyicidir aşık değildir”. Aşıklar genellikle kınamalara maruz kalırlar. Doğru yolda yürüdüklerine inandıkları için, aşkları uğruna her türlü kınamayı, eziyeti, hatta aşağılamayı göze alırlar. Gedâ da bu kınamalarla karşılaşır. Şâh ile Gedâ için söylenen bu sözler rakibin kulağına gider, onları ayırmak için bir hile düşünür.

بس همان به که حيله کنم
وز کدا شاه را جدا افکنم

(Bir hile yapayım, Gedâ'dan Şâh'ı ayırayım) .

(B.665)

Rahmî:

Pes hemân yeg dürür ki hîle idem

Anı maqşûduma vesîle idem

(B.878)

Şâh'ı Dervîşden cüdâ ideyin

Yine hicrâna mübtelâ ideyin

(B.879)

Beyânî:

Pes hemân yeg dürür bu kim Gedâ

Şâh'dan hîle ile ola cüdâ

(B.656)

Bahar mevsiminin ulaştığını, tabiatın güzelleştiğini söyleyerek onu ava heveslendirir. Nevruz olunca Şâh dolaşmaya azm eder, meydanın etrafını döner.

Gedâ'yı avdan haberdar etmek ister. Onun tarafına bir ok atar, av hevesinde olur. Dervîş dağda vahşi hayvanlarla birlikte yaşamaktadır.

بس با وحشیان قرار گرفت
روش وحش کوهسار گرفت

Sonra vahşi hayvanlar gibi karar tuttu, Vahşi hayvan tarzı gibi dağı (mesken) tuttu.

(B.701)

Rahmî:

Eyleyem diyü ol ğazālî şikār
Vardı āhūlar ile itdi qarār

(B.924)

Beyânî:

İtmiş idi Gedā çün anda qarār
Reviş-i vahşiden tutup kūhsār

(B.691)

Ahular içerisinde çok zarif yüzlü bir ahu vardır. Ahular içerisinde Gedâ'nın meyli onun tarafına olur. Nevruz şenliği olunca av için Şâh sayısız askerle birlikte dışarı çıkar. Şehre yakın bir sahrada avlanırlarken Şâh bahsedilen ahunun peşine düşer, her ikisi Dervîş'in önüne giderler.

شد ز دنبال و آن غزالز پیش
هر دو رفتند با بر درویش

(O ahunun arkasından, her ikisi birlikte Dervîş'in önüne gittiler).

(B.752)

Rahmî:

İtdi ol dem zebān-ı hālle rāst
Tiğ-ı Şeh'den hālāşımı der-h'āst

(B.1097)

Beyânî:

Hāl-i dili ile didi kim ey hās
Beni bunuñ elinden eyle hālās

(B.723)

دل و ديش ز دست برد و برفت

(Kendi yüzüğünü ona bıraktı, dini , gönlü elden götürdü ve gitti).

(B.968)

Rahmî:

Bu nigîni getir nişâne baña

Pes durur bu kadar bahâne baña

(B.1166)

Beyânî:

Hâtemin aña virdi ve gitdi

‘Aşqımı cân u dilde berkitdi

(B.921)

Hâtem : Mühür, yüzük, son.(Tas.) Sâlikin bütün makamları kat’etmesi ve nihayete ermesi (Uludağ 1996:227) dir. Şâh tarafından Gedâ’ya verilen yüzük çabalar sonucu bir yere gelmiş olmanın ve daha sonra da bir ayrılığın nihayete ermesinin bir şekilde ifadesidir.

Şâh’ın babası hastalanınca Şâh’a bir mektup göndererek dönmesini ister. Oğluna nasihatta bulunur ve ölür. Şâh padişahlık tahtına oturur.

شاه چون جا نشین خسرو شد

ماه اقبال خسروي نوشد

(Şâh padişahın yerine oturunca, padişahlık talibinin ayı yeni oldu).

(B.1085)

Rahmî:

Geçdi zerrin serîre şâhı oldı

Saltanat burcı üzre mâhı oldı

(B.1503)

Beyânî:

Geçdi şeh yirine geçüp Hüsrev

Oldı iqbâl-i husrevi yine nev

(B.996)

Padişahlığı adaletle yapan Şâh’ın lütfunun haberleri Gedâ’ya ulaşınca kalkar ve Şâh’ın haremine gider.

ذود بر جست و رو بر اه نهاد
تدم اندر حریم شاه نهاد

(Çabuk kalktı ve yola koyuldu, Şâh'm haremine ayak basdı).

(B.110)

Rahmî:

Hayret ile Gedâ-yı bî-çâre
İrdi ol dem harîm-i dildâra

(B.1557)

Beyânî:

Yüzini durdı sūy-i rāha kodı
Kademini harîm-i Şâh'a kodı

(B.1007)

Yüzüğü Şâh'm mahremine vererek içeri gönderir. Şâh Gedâ'yı kabul eder, ondan lütfunu esirgemez. Fakat bu arada Düşman askerinin memlekete ulaşmakta olduğu haberi gelir, bunu duyan rakib, bu uğursuzluğun Gedâ'dan dolayı olduğunu söyleyerek onu mahrum eder. Tekrar ayrılırlar.

این سخن گفت و ساخت محرومش
بهرو این داد طالع مشومش

(Bu sözü söyledi ve onu mahrum etti, onun için bu uğursuz talihi verdi).

(B.1126)

Rahmî:

Mahrem olmasa hıdmete bu Gedâ
Gelmez idi bize bu resme belâ

(B.1624)

Böyle diyüp rakib-i zıst-liķâ
Şâh'dan eyledi Gedâ'yı cüdâ

(B.1626)

Beyânî:

Bu sözi didi kıldı anı mahrûm
İrdi düşdi yine o tali'-i şûm

(B.1029)

Savaş olur, Dervîş de oradadır ve savaşı Şâh'ın tarafının kazanması için dua eder. Savaş Şâh'ın tarafının kazanmasıyla biter, düşmanlar toz olurlar. Rakibden başka kimse ölmemiştir.

نکردید جز ز رقیب هلاک
کر رقیب ی هلاک کشت چه باک

(Rakibden başka kimse helak olmadı, eğer rakib helak olduysa ne korku).

(B.1178)

Rahmî:
Ol arada rakîb oldı helâk
Ger helâk oldı ise rakîb çi bāk

(B.1662)

Sinoplu Beyanî'nin mesnevîsinde son kısımlar eksik olduğundan bununla ilgili beyitler yoktur.

Şâh ve askerlerin hepsi rüya görürler ki arif bir kişi savaşın Gedâ'nın dualarından dolayı kazanıldığını, Şâh'a onu sıkıntıdan kurtarıp haremine almasını söyler.

خواب دیدند جمله شاه سپاه
که یکی عارفی کشتت بشاه
Şâh'ın askerleri hepsi rüya gördüler ki
Bir arif Şâh'a ulaştı (geldi)

(B.1183)

بتوان نصرتی که ما دادیم
از دعا های آن گنا دادیم
(Zafer gücünü ki, biz o Gedâ'nın dualarından dolayı verdik).

(B.1186)

خز و از محرمان خاصش کن
از غم بی کنهی خلاصش کن
Kalk ve onu özel mahremine et
Ve o günahsız gamdan kurtar

(B.1187)

Rahmî:
Ol Gedānuñ du'āsı ile Şehā

Oldı mağlûb ‘asker-i a‘dâ

(B.1673)

Derd-i ğamdan am ħalâş eyle

Meclisüfde nedim-i ħâş-eyle

(B.1674)

Şâh uykudan kalkınca onu çağırır ve ölünceye kadar birlikte yaşarlar.

شاه چون چشم خود ز خواب گشود

از سیاه آنچه دیده بود ستود

(Şâh gözlerini uykudan açtı, rüyasında gördüğü övgüden dolayı):

(B.1188)

خواند درویش را بمجلس خاص

کردش از محنت فراق خلاص

(Dervîş’i kendi özel meclisine çağırdı, onu ayrılık mihnetinden kurtardı).

(B.1189)

روز و شب رازدار هم بودند

تا دم مرگ یار هم بودند

(Gece gündüz birbirin sırdaşı oldular. Ta ölünceye kadar birbirinin yari oldular). (B.1196)

Rahmî:

Şâh Dervîşe yâr-ı ğâr oldı

Birbiri ile rāz-dār oldı

(B.1698)

‘Ākıbet nice dem sürüp şoħbet

Milk-i cāvıde itdiler riħlet

(B.1699)

2.4. ŞAHIS KADROSU :

Mesnevilerde “karakter” lerden bahsedilmez, bu eserlerin kahramanları“tip” lerdir. Kahramanlar ya iyi ya kötüdürler. Genellikle kahramanlar her bakımdan mükemmel kişilerdir. “Mesnevînin erkek ve kadın kahramanını birbirinden ayırmak

zordur. Hatta kimi eserlerde kahramanların adları bile onların cinsiyetlerini yansıtmaz.” (Ünver 1986:455) İkinci ve üçüncü derecede iyilik veya kötülük yapmakla görülen tipler yerahr. İyilik veya kötülük yapımlarıyla olaylarda karşımıza çıkarlar. Şâh u Gedâ gibi aşk mesnevilerinde aşıkları ayırmak veya birleşmelerini engellemeye çalışan, engelleyici tip olarak “rakip” ler vardır. Ara eleman denilen tipler “dekoratif” karakterdedirler.

Şâh u Gedâ mesnevisinde mesnevînin kahramanı olan iki aşık Şâh ve Gedâ, bunun yanında birleşmelerine engel olmaya çalışan rakip ve ara eleman diyebileceğimiz dekoratif karakterde tipler de vardır.

Şâh ve Gedâ mesnevisinde birinci derecedeki kahramanlardan birisi güzelliği ön planda tutulan Şâh’dır. Kelime anlamı olarak Şâh: Hükümdar, padişah demektir. Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptirler. Şâh o kadar güzeldir ki Gedâ onu görünmez aşık olmuştur. Şâh’ın güzelliği olağanüstü özellikleriyle tasvir edilmiştir.

Hilâlî-i Çağatâyî :

ŞÂH’ı tarif ederken “O grubun içinde, güzelliği baştan başa Şâh’a layık ay yüzlü, grubun başı biri vardı” diyerek aşağıdaki beyite başlar.

بود سر خیل آن همه ماهی
سر بسر خیل حسن را شاهی
(B.230)

طرقه شه را اده بحسن و ادب
ماه روی که شاه داشت لقب

(Yeni şâhzâde güzellik ve edebiyetle, ay yüzlü idi ki şâh lakabına sahip oldu.)

(B.231)

سرو قدی که چون قدم میزد
هر قدم عالمی بهم میزد

(Selvi boylu idi ki, ayak bastığında her adımı bir alemleri dağıtıyordu.)

(B.232)

شوخ چشمی که تا نکه میکرد
خانه مردمان سیاه میکرد

(Şuh gözü baktığı zaman, gözbebeği siyah olurdu.)

(B.233)

پش آن چشم خوباناک سیاه

سرمه بی قدر همچو خاک سیاه

(O uykulu gözünde, siyah sürme toprak kadar siyah.)

(B.234)

همچو زهر آب دادمزکانهها

بودش از زهر چشم بیکانهها

(Böylece kiprikler zehirli su vermiş, onun gözünün zehrinden mızrak uçları olmuş.)

(B.236)

چون نمک ریختی تکلم او

شکر آمیختی تبسم او

(Onun sohbeti dökülen tuz, tebessümü şeker karıştırılmış gibi)

(B.237)

چشمه آب زندگی لب او

موج آن آب طوق غیغب او

(Onun dudağı ab-ı hayatın çeşmesi, çenesinin altındaki gerdanlığı o suyun dalgası)

(B.239)

از دهانش نشان هیچ نبود

چو سخن در میان هیچ نبود

(o ağızdan hiç işaret yoktu, sanki onda hiç söz yoktu)

(B.240)

آن دهان هیچ و آن میان هم هیچ

جز خیالی نبود آن هم هیچ

(Ne ağız vardı, ne bel, hep hayal idi hiç güman yoktu.)

(B.241)

کر میانش خیال خواهید بود

آن خیال محال خواهید بود

(Eğer onun belini hayal etmek isteseydin, o imkansız hayali istemiş olurdun)

(B.242)

مشکل هر که پیش آورد پی

آورد آن حل مشککش کردی

(onun önüne getirilen her müşkil işi hallederdi)

(B.244)

Hilâf-i Çağatâyî Şâh'ı, güzelliği ve edebiyatıyla tasvir ederken onun bu vasıflarıyla şahlık lakabına sahip olduğunu söyler. Selvi boylu olup, bastığı her yeri dağıtmasından, Şuh gözünden, saçından, kipriğinden, sohbetinden, tebessümünün tatlılığından, kaşından, dudaklarından, belinden, çenesinden söz edip onları vasf eder. Ayrıca öntüne getirilen her müşkülü hallettiğini söyler.

Rahmî Çelebi :

Qāmeti serv-i bāğ-ı büstānī

Cāmesi gül gibi gülistānī

(B.374)

Başına giymiş efser-i şāhı

Maḥv ider yüzi şu'le-i māhı

(B.375)

Zülfi güyā cemal içindeki cim

Halka-i kākūli kafada çü mim

(B.376)

Ruḥı pirāye-i tarāvet idi

Lebi ser- çeşme-i ḥalāvet idi

(B.378)

Zerre-i afitāb idi deheni

Sırr-ı gaybuñ rumūzı her sūḥanı

(B.379)

Yed-i beyzā gibi ruhiydı ayān

Çeşm-i Mūsiden itdi elini nişān

(B.380)

Başdan ayağa dek girişme vü nāz

Hāk idi yolu üzre ehl-i niyāz

(B.383)

Şūh u şirīn -dehān u çerb-zebān

Ruḥları şem' gibi şu'le-feşān

(B.384)

Eyler İsi-lebi idüp ḥande

Mürde(y)i zinde zinde(y)i mürde

(B.385)

Leb-i la'li ki rüh-ı şāmi idi
 Gevher-i dürc-i şāygāmi idi
 (B.386)

Güşü üzre sitareveş terler
 Baħr-ı hüsni içre şan şadefde güher
 (B.388)

Cāmi-i hüsne kaşları miħrab
 Secde kılmak için ülu'l-elbāb
 (B.390)

‘Arızı kim letāfet ābi idi
 Zeķanı güyiyā hababı idi
 (B.391)

Cebhesi olmuş idi şafha-i nür
 Şekl-i nün anda müşg ile mestür
 (B.394)

Ƙaddi olmuşdı şem‘-i kâfirî
 ‘Aks-i ruhsarı şu‘le-i nürî
 (B.395)

Her ki müy-miyānı ide hayāl
 Yok yire eyler ol hayāl muħāl
 (B.397)

Göriccek ruħlarını bedr-i temām
 Oldı bir alnı tuğlu aña gulām
 (B.398)

‘Anberin hāli rüy-i zībāda
 Miske beñzerdi āl-i velāda
 (B.399)

Hande itse kaçan o ğonca-dehān
 Zāhir olur nice sitāre hemān
 (B.400)

Nice şāh u nice melik-zāde
 Bende idi o serv-i āzāde
 (B.404)

Ṭālī'-i Sa'd-u Müşteri kevkeb
Māh-rūlar içinde şāh-laḳab

(B.405)

Bursalı Rahmî Şāh tasvir ederken bazı benzer fiziki tasvirler yanında farklı yönlerden de tasvirler eklemiştir. Şāh'dan bahsederken “öyle bir ay ki alemler aydınlatan bir güneş, boyu bahçe selvisi, elbisesi gül bahçesinin gülü gibi. Başına şāhlık tacı giymiş yüzünün ışığı ayın şülesini mahveder” demekle bir padişahın tacıyla, kıyafetiyle görünüşünü, gücünü canlı bir şekilde tasvir etmiştir. Her sözü gizli sırrın rumuzu derken yine şāhlık için gerekli olan özelliklerden birine daha sahip olduğunu belirtmektedir. Kaleminin kudretinden, ehl-i niyaz yolu üzerinde toprak oluşundan söz eder. Şāh'm gerek idari gerek sanat yönünden güçlülüğünü ve bu güçlülüğü yanında niyaz ehli olduğunu dile getirir. Şirin ağzından, ışık saçan yanağından, gülünce İsa gibi ölüyü diriltmesinden, ağzından, inci dişlerinden, parmaklarından bahseder. Ayrıca ok ve yayı iyi kulladığını, birçok şāh ve melikzādenin onun kölesi olduğunu söyler. Bunu söylerken de şāhlığının idari gücünün büyüklüğünü dile getirmiştir.

Beyânî:

Var idi anlar içre bir meh-rū
Nice meh-rū ki bir hilāl-ebrū

(B.201)

Zümre-i hayl-i hūba şāh idi ol
Millet-i hūsne padişāh idi ol

(B.202)

Ṭurfe şeh-zāde idi ehl-i edeb
Şāh idi hem u şāh-i hūsnde laḳab

(B.203)

Serv-i ḳaddi ki olsa idi revān
Ṭokunırdı biri birine cihān

(B.204)

Şūh çeşmi ki eyleyeydi nigāh
Hāne-i merdümān olırdı siyāh

(B.205)

Göze göstermeyüb o çeşm-i cihān
Sürme(y)i ḳıldı hāk ile yeksān

(B.206)

Semene çekdi sünbülünü çü cım
Kaltülünü kodıkafada çü mım

(B.207)

Gösterüb şâh-ı zülf ile perçem
Oldı şeh milk-i hüsne hem çün Cem

(B.208)

Deheni idi çün nemek- amiz
Söze gelse olurdu şeker-riz

(B. 209)

Şekl-i ebrusı görünürdü hayâl
Ser-i servide perr-i zâg misâl

(B.210)

Çeşme-i âb-ı zindegiydi o leb
Mevc olmuşdu ana ol gâbgâb

(B.211)

Virmez idi nişâne hiç o dehen
Yoğ idi anda hiç meger ki sühen

(B.212)

Ne dehen vardı ne miyân yoğ idi
Heb hayâl idi hiç gümân yoğ idi

(B.213)

Ki kılaydım belini kılca hayâl
Ol hayâlin dahi olırdı muhâl

(B.214)

Gülse pür-nâz u işve-bâz idi ol
Söylese hem füsün-sâz idi ol

(B.215)

Müşkili olsa bir işe irse hâlel
Eyler idi o müşkili ol hâl

(B.216)

Beyânî ise Hilâli-i Çağatâyî'nin tasvirlerini aynen tercüme etmiştir. Şâh'ı, güzelliği ve edebîyle tasvir ederken onun bu vasıflarıyla şâhlık lakabına sahip olduğunu

söyler. Selvi boylu olup, bastığı her yeri dağıtmasından, şuh gözünden, saçından, kipiğinden, sohbetinden, tebessümünün tatlılığından, kaşından, dudağından, belinden, çenesinden söz edip onları vâsf eder. Ayrıca önüne getirilen her müşkülü hallettiğini söyler.

Hikâyenin ikinci kahramanı **GEDÂ'**dir. Mesnevilerin bazı yerlerinde Gedâ, bazı yerlerinde Dervîş olarak geçmektedir. Gedâ; dilenci, yoksul, köle anlamlarında kullanıldığı gibi Dervîş de tarikat mensupları hakkında kullanılan bir tabirdir, fakir yoksul hatta dilenci manalarında da kullanılır. Tasavvufda “درویش” kelimesininin “د” harfinin dünyayı, “ر” harfinin riyayı, “و” harfinin varlığı, “ي” harfinin yalanı, “ش” harfinin şehveti terketmeyi remzetmek olarak geçmektedir (Çelebioğlu, 1998:601).

Gedâ ise mesnevîlerde aşağıdaki şekilde vâsf edilmiştir.

Hilâli:

که از این بیش بود درویشی

راست کیشی محبت اندیشی

(Bundan önce ki bir Dervîş var idi, sevgi düşünceli, doğru bir kişi.)

(B.195)

از همه قید عالم آزاده

لیک در قید عشق افتاده

(Alemin bağından azade olmuş, fakat aşk bağına düşmüş.)

(B.196)

الم روزگار دیده بسی

محنت عاشقی کشیده بسی

(Zamanın acısını çok görmüş, aşıklık muhabbetini çok çekmiş.)

(B.197)

بود در کوه و کشته در هامون

کار فرهاد کرده و مجنون

(Çölden geçmiş dağda idi, Ferhad'ın ve Mecnun'un işini yapmış.)

(B.198)

تنش از عشق جسم بیجان بود

رک بر و همچو مار بیجان بود

(Aşkdan teni cansız cisim idi, onun üzerinde damar cansız yılan gibiydi.)

(B.177)

بس که میداشت میل عشق مدام

عشق میگفت در محل سلام

(Öyle ki her zaman aşka meyilli idi, selam yerine aşk söylüyordu.)

(B.199)

کرچه درویش در فنونی بود

در ره عشق رهنمونی بود

(Gerçi Dervîş marifet sahibi idi, aşk yolunda yol gösterici idi.)

(B.263)

Hilâlî-i Çağatâyî Dervîş'i "Alemin bütün bağlarından hür (kopmuş) ama aşk bağına düşmüş, sevgi düşünceli doğru işli bir Dervîş vardı". Diye tasvire başlar, zamanın acısını ve aşıklık muhabbetini çok çekmişliğini söyleyerek şöyle devam eder: "Çölden geçmiş, dağda Ferhad'm ve Mecnun'un işini yapmış. Aşktan teni cansız cisim idi. Teninin üzerinde damarları cansız yılan gibiydi. Her zaman aşka öyle meyilli idi ki selam yerine aşk söylüyordu ". Aşk muhabbettir, sevginin son mertebesidir. Sevginin insanı etkisi altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebidir (Uludağ 1996:59). Dervîş aşka meyilinden, aşkın etkisiyle selam yerine aşk söylemektedir. Ferhad ve Mecnun işini yapmıştı derken Ferhad ve Mecnun'a telmihde bulunmuş Dervîş'in aşıklık özelliği olarak onları örnek aldığını da söylemek istemiştir.

Marifet: Bilgi, tecrübî ve ameli bilgi, tanımak, aşinalık.(Tas.) Sûfilerin rûhanî halleri yaşayarak, manevî ve ilâhî hakikatleri tadararak (iç tecrübe ile ve vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfân (Uludağ 1996:347) dir. Hilâlî-i Çağatâyî Dervîş'in marifet sahibi olduğunu, aşk yolunda yol gösterici olduğunu söylerken onun manevî bakımdan diğer insanlardan farklı özelliklere sahip olduğuna işaret etmiştir.

Rahmî:

Var idi mülk-i Çinde bir dervîş

Hırkası çâķ u sinesi dil-rîş

(B.326)

Қayd-ı âlemden olmuş âzâde

'Aşķ bendine lîk üftâde

(B.327)

Gerçi kim aşķ ile muķayyed idi

Mutlaka cevher-i mûcerred idi

(B.328)

İhtiyâr eylemişti fakr u fenâ

Olmış idi vücūdı ‘ayn-ı bekā

(B.329)

Halk-ı ‘ālemden eyleyüp ‘uzlet

Eyler idi vuḥūşla ülfet

(B.330)

Şüretā gerçi kim gedā idi ol

Mülk-i ma‘nāya padişāh idi ol

(B.331)

Halk-ı ‘ālemden eyleyüp ‘uzlet

Afa nisbet bir idi şāh u gedā

(B.332)

Hırka-i ‘aşk afiun şî‘ārı idi

Sūziş-i ‘aşk afiun diyārı idi

(B.333)

Lāle-ḥadler yolında ḥāk olmuş

Hırkası gonca gibi çāk olmuş

(B.334)

Geh nemed-püş olrdı ayıne var

‘Aşka olmuşdı mazhar-ı aşār

(B.335)

Reh-rev-i reh-revān-ı ‘aşk idi ol

Kesmiş idi diyār-ı mihnete yol

(B.337)

Meskeni kūh u menzili hamūn

Gehi Ferhād olrdı geh Mecnūn

(B.338)

‘Aşq u meşk idi halkla kārı

Dilde ‘aşq olmuş idi güftārı

(B.339)

Sinesi dāg-dār-ı ‘aşq idi

Çihresi lālezār-ı ‘aşq idi

(B.344)

Zeyrek u hūşmend u ferzāne

‘Aleml geşt iderdi rindâne

(B.347)

Ƙalbi mecrûh u sînesi sad-çâk

Çeşmi efgâr u dîdesi nemnâk

(B.464)

Rahmî Çelebi: “Çin ülkesinde hırkası yırtık, gönlü yaralı bir dervîş vardı. Alemin bütün bağından kurtulmuş, fakat aşk bağına düşmüş. Gerçi aşk ile mukayyed idi, mutlaka cevher-i mücerred idi. Yokluk ve dervîŝlik yolunu seçmiş, vücudu ayn-ı beka olmuş idi. İnsanlardan uzaklaşp, vahşi hayvanlarla ahbablık ederdi. Görünüşte gerçi o gedâ idi, mana mülküne padişah idi. Alemin halkından istigna etmiş olup, ona şâh ve gedâ aynı idi. Aşk hırkası onun alameti, aşk acısı onun diyarı idi. Lale yanaklılar yolunda toprak olmuş, hırkası gonca gibi yırtılmış. Bazen ayna gibi keçe giymiş (örtünmüş) olurdu, aşka işaretlerin görünüşü olmuştu. Aşk yoluna gidenin rehberi idi, mihnet yoluna yol kesmiş idi. Meskeni dağ menzili sahra, bazen Ferhad olurdu bazen Mecnun. Halkla işi aşk u meşk idi, sözü gönülde aşk olmuş idi. Sinesi yaralı, sahra lalesi gibi alemin halkından ayrılmış. Sinesi aşk yarasına sahip, çehresi aşk lalezarı idi. Selvi boylular yolunda gönül vermiş, gölge gibi güçsüz ve düşkün. Sevgilinin kaşı gibi boyu hayal, hilal gibi zayıf ve sarı idi ”.

Rahmî görünüşte onun Gedâ olduğunu aslında mana mülkünün padişahı olduğunu, bütün halktan istigna ettiğini ve onun nazarında şâh ve gedânın aynı olduğunu söyler. İşinin aşk olduğunu vurgular, aşk yarasından vücudunun güçsüz olduğunu söyler.

Çin ülkesi miskin vatanıdır. Ahuların çok olduğu bu ülkedir. Güzel kokulu olan bu madde Çinde yetişen ahunun göbeğinden elde edilmektedir. Hikâyede Gedâ ahularla dost olmuştur, hatta onların içinde güzel yüzlü bir ahuya meyli olmuş, daha sonraları onu şâh onu avlamak isterken kurtarmış, ahu da onların buluşmalarına vesile olmuştur. Aynı zamanda uzaklığı sebebiyle de kullanılmıştır. Gedâ halkın eziyetinden uzsaklaşarak dağ mesken etmiştir, halktan kaçış, Allaha yakınlık görülmektedir. Menzilinin sahra oluşunu söylemekle de bir bakıma ruhanî aleml kastetmiştir.

Beyânî:

Bundan evvel ki var idi bir dervîş

Râh-ı derd u belâda mihr-endîş

(B.166)

Cümleden olmuş idi āzāde

‘Aşk esiri idi o ūftāde

(B.167)

Çekmiş idi cihānda çok zahmet

Derd-i mihnet belā-yı rīqıyyet

(B.168)

Kūh-ı şahrāda kıldı ol mahzūn

Kār-ı Ferhād u pişe-i Mecnūn

(B.169)

Cismi olmuş idi aşk ile bī-cān

Devr içinde gezerdi ser-gerdān

(B.170)

‘Aşkdan gayri söylemezdi kelām

‘Aşk evlā dirdi virse idi selām

(B.171)

Sinoplu Beyānî: “Bundan önce bir Dervîş vardı, dert ve bela yolunda şefkat düşünceli. Herşeyden kurtulmuş ancak aşk esiri idi. Dünyada çok zahmet çekmiş. Mecnun’un izinden gitmiş, Ferhād’ın işini yapmış, dağ ve sahrada mahzun. Vücudu aşk ile cansız olmuş idi, başı dönerek dünyada gezerdi. Aşkdan başka söz söylemezdi, selam verse aşk daha üstün derdi ” sözleriyle Gedâ’yı vasf etmiştir.

Şâh’ın Arkadaşı:

Şâh ve Gedâ’dan başka ara elaman olarak Hilâlî’nin eserinde Şehzâdeyle aynı doğumlu bir arkadaşından bahsedilmektedir ki, Şâh mektebe geciktiği zaman Gedâ sıkıntıya düşmüş, onunla konuşup Şâh’ın neden gelmediğini sormuştur. Konuştukları zaman Şâh gelmiş ve Gedâ’yı vefasız olarak düşünüp ona sitem etmiştir. Mesnevî şahıs kadrosunda yer alan bu şahısın, fazla bir rolü bulunmamaktadır. Rahmî’nin eserinde bulunmayan bu şahıs aşağıdaki beyitlerle anlatılmıştır.

بود شهزاده رأی یکی همزاد

که ز مادر بشکل او کم زاد

(Şehzâde ile aynı doğumlu biri vardı, ki anneden onun şeklinde az doğar.)

(B.358)

واقف از حال شاه در همه حال

همدم و هم زبان او مه و سال

(Her haliyle Şâh'a vakıf, ay ve yıl her zaman onunla birlikte.)

(B.359)

Beyânî ise :

Var idi Şâha çünkü bir hem-zâd

Bâg-ı hüsni içre kâmeti şimşâd

(B.325)

Şâha her haliyle olub hem-hâl

Hem-dem u hem-zebân idi meh u sâl

(B.326)

Beyitleriyle ifade etmiştir.

RAKİB:

Rakib kelimesi Türkçe'ye Farsca'dan geçmiştir. Lugatlarda "bir kimsenin sevdiği ile görüşmesine engel olup, kendisi için elde etmeğe çalışan" anlamında kullanıldığı gibi "herhangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her biri, rekabet eden" anlamında da kullanılmıştır. Rakib mesnevîlerin şahıs kadrolarında yer alan; sevgililerin birbirine kavuşmalarını engelleyen, genellikle aşıklara eziyet eden, acımasız, kendi çıkarımı düşünen, aşığa veya sevgililere her kötülüğü yapması beklenen "kötü insan" tipidir. İran ve Türk edebiyatlarında pâsbân (gece bekçisi), kapıcı, sır saklayan, koruyucu olarak görülür.

Hilâfî:

شاه را سنک دل رقیبی بود

که ز انصاف بی نصیبی بود

(Şâh'ın insaftan nasibini almamış taş kalpli bir rakibi vardı.)

(B.415)

کار او زهر چشم بود از مهتر

کاسه چشم او چو کاسه زهر

(Onun işi göz zehri idi, gözünün kasesi zehir kasesi gibiydi.)

(B.416)

بغضب تیز کرده خویش را

خنده هرگز ندیده خویش را

(Gazabını kendine acı yapmış, kendisi gülme yüzü görmemişti.)

(B.417)

بهر آزار خلق در مشتش
شکل کزدم گرفته انگشتش

(Onun yumruğu halka eziyet için, parmakları akrep şeklinde idi.)

(B.418)

هر که سر پنجه چنین دارد
مشت کزدم در آستین دارد

(Her kim böyle bir pençeye sahipse, yeminde akrep avucuna sahiptir.)

(B.419)

با وجود همه تیزه و مهتر
میر بازار بود شهنه شهر

(Bütün varlığıyla sert ve daha büyük, pazarın emiri ve şehrin polis müdürü idi.)

(B.420)

حکم بر خاص و عام بود او را
اری تمام بود او را

(Onun hükmü herkes üzerine idi, cümlesi onun emri üzerine ram olmuşlardı.)

(B.421)

حاصل قصه این که آن بد کیش
کشت واقف ز قصه درویش

(Velhasıl bu hikâye o kötü kişiye ulaştı, Dervîş'in hikayesine vâkıf oldu.)

(B.422)

همچو سگ تند شد بقصد کدا
تا از آن آستانه ساخت جدا

(Onu eşikten saraydan ayırıncaya kadar, maksadda Gedâ'ya köpek gibi oldu.)

(B.423)

Hilâfî beyitlerde görüldüğü gibi rakibi “İnsaftan nasibini almamıştı. Gazabını kendisine acı yapmış, gülme yüzü görmemişti. Parmakları akrep şeklinde, yumruğu halka eziyet içindi. Bütün varlığıyla şavaşçı, pazarın emiri, şehrin polis müdürü idi. Herkes üzerinde hükmü vardı, cümlesi onun emrine boyun eğmişlerdi. Bu hikâyeye vâkıf oldu. Gedâ'ya köpek gibi oldu”, diyerek vâsfetmiş onu; Gedâ'yı Şâh'a yaklaştırmamasından dolayı köpeğe benzetmiştir.

Rahmî:

Zişt-rüy idi âdem-i âzâr

Div-i bed-siret idi merdum-h^vâr

(B.585)

Sözi bārid yüzi kış ahşamı
Şekli yah-pāre kendözi ‘āmi

(B.586)

Vācib-ül-ḳatī küštenī mel‘ün
Her sözi ḳaddi gibi nā-mevzūn

(B.587)

Çeşm-i hūnbārı sanki şīşe-i zehr
Mīr-i bāzār idi vü şahne-i şeh

(B.588)

Halkı āzürde ḳalmaga müştī
Şekli kejdüm gibi di engüşti

(B.589)

Rahmî ise “Bir karanlık bakışlı rakip vardı, zaman zaman Şâh’ın mahremi olurdu. Yüzü gülmemiş, gözü bulut gibi karanlık, sözü soğuk, yüzü kış akşamı gibi, kendisi yaşlı, öldürülmesi vacip, her sözü kendisi gibi ölçsüz. Kan saçan gözü sanki zehir şişesi, şehirde sanki pazarın emiri idi. Halkı incitmeye yumruğu, akrep gibi di parmağı ” diyerek onu dinsiz olarak vassetmiştir. Hilâlî’den farklı olarak Şâh’ın mahremi olduğunu söylemiştir. Vak’a örgüsüne baktığımız zaman Şâh’ın yanında söz sahibi olduğunu görmekteyiz. Gedâ’yı Şâh’tan uzak tutmak için Şâh’ı ava gitmeğe ikna etmesi her fırsatta ayırmayı başarması, ona yakın olduğunu göstermektedir.

Beyânî:

Var idi bir rakîbi ol Şâh’uñ
Oḳumaduk ḳulı idi Allah’uñ

(B.386)

Ḳahrdan çeşmi sem döküp her dem
Kāse-i çeşm-i idi kāse-i sem

(B.387)

Kaşları kulları çü hançer-i tiz
Kırpügi nişter idi zehr-āmiz

(B.388)

Ġazabındān şān ağlar idi gözi

Hande yüzini görmemişdi yüzi
(B.389)

Ser-i ejder mişâliydi müştî
Şekl-i kejdüm gibi idi engüştî
(B.390)

Her kımtüfi ki bunm gibi eli var
Bir avuç akrebi yeninde tutar
(B.392)

Var iken anda böyle hışm-ı kahr
Mîr-i bāzâr idi o şahne-i şeh
(B.393)

Çāre ne bî'z-zarûrî hāsıla 'ām
Cümle olmuşlar idi emrine rām
(B.394)

Beyânî ise “Şâh’ın bir rakibi vardı; kahrından gözü her zaman zehir döküp, gözünün kasesi zehir kasesi idi. Kaşlarının kılları keskin hançer, kipiği neşter gibi zehir karıştıran idi. Gülme yüzü görmemişti, gazabından gözü ağlıyor zannedersin. Yumruğu büyük yılanın başı, parmakları akrep şekli ,eli bir avuç akrebi tutacak gibiydi. Böyle kahrın hışmı varken, pazarın emiri, şehrin inzibatı. Mecburen herkes onun emrine ram olmuştu” şeklinde vasfederken onun yumruğunu büyük yılanın başına benzeterek, düşmanlığını vurgulamıştır. Hilâlî’de ve Rahmî’de olduğu gibi yetkili birisi olduğunu söylemiştir.

Hikâyede Gedâ’nın karşısında, rakibin yanında yer almış olan bir **çocuk topluluğu** vardır. Aslında çocuklar saf, temiz duygulara sahiptirler, Gedâ’yı bilinçli olarak taşıyamazlar, ona eziyet edemezler. Rakib çocukları kendi tarafına kullanmaktadır. Dedikodunun yayılmasında, Gedâ’nın taşlanarak, Şâh’tan uzaklaştırılıp şehirden dağa gitmesinde önemli role sahiptirler.

Hilâlî:

طفل كان جمله شوخ فتنه كرد

همچو طفلان اشك پرده درند

Çocukların hepsi fitne ve arsızdırlar,perde yırtan gözyaşı çocukları gibi.

(B.405)

گر کسی پیش طفل گوید راز
راز او را بغیر گوید باز

Eğer birisi çocuğun önünde sır söylese, onun sırrını tekrar başkasına söyler.

(B.406)

لیک طفلان کوچه و بازار
باز ختندش از پی آزار

Fakat çocuklar sokak ve pazar, eziyet etmek için onun peşine düştüler.

(B.524)

بس که طفلان زدند سنکیر و
عرصه شهر کثت تک بر و

Çocuklar onun üzerine öyle taş vuruyorlardı ki, şehrin arsası ona dar oldu.

(B.529)

Rahmî:

Virmek için o nâ-murâda ta'ab

Cüst u cû eyleyüp ider zevk taleb

(B.615)

Lik tıflân-ı küçe vü bazar

Ele seng aldı eyleyüp âzâr

(B.616)

Beyânî:

Fitne-kâr imdi cümle-i tıflân

Hem-çü etfâl-i eşk-i perde-derân

(B.376)

Kim ki ider ser tıfla râzı 'ayân

İtmesün râzı gayriden pinhân

(B.377)

Lik her küşede anı tıflân

Ta'n iderler incidüp her ân

(B.514)

Her tarafından idüp aña âheng

Yağdururlardı anın üstüne seng

(B.517)

Çande vardı ise gördi toptolu seng

‘Arşa-yı şehîr oldı başına teng

(B.520)

Hikâyede güvercin sadece dekoratif olarak kullanılmamıştır. Aynı zamanda Gedâ’ya yardımcı olmuştur. Bir görev yapmıştır. Ayağına bağlanan mektubu Şâh’a ulaştırmış, Şâh ve Gedâ’nın tekrar biraraya gelmelerine vesile olmuştur. Gedâ ile dağda dost olan ceylan ve Şâh’ın babası da isteyerek veya bilerek olmasa da Şâh ile Gedâ’nın buluşmalarına yardımcı olmuşlardır.

2.5. ZAMAN:

Hikâyede zaman kozmiktir, hikayenin bilinen herhangi bir tarihte geçtiğine dair bir işaret yoktur. Hikâye Gedâ’nın Şâh’la karşılaşmalarından ölümlerine kadar devam eder. Eserde bu iki zaman arasındaki kısım kronolojik sıra göz önünde tutularak verilmiştir. Hikâyeyi zaman bakımından bölümlere ayırarak tahlil etmek mümkündür. Gedâ’nın Şâh’dan uzaklaştırıldığı ayrı zaman dilimleri vardır. Ama bu kronolojik sıra takip edilirken olaylar arasındaki süreler belli değildir. Diğer mesnevilerde olduğu gibi, birkaç gün, diğer gün, nice gün, bir başka gün, bu vakitte, başka gün, yarım gibi ifadelerle zaman belirsizdir.

Hikâyenin başlangıcından sonuna kadar geçen süre belli değildir. Ferdi zaman sözkonusudur. Bu arada aşıkların kavuşmalarını engelleyen olaylar, ülkeye düşmanın saldırması hikaye içinde yer almaktadır ve olaylar arasındaki zaman belli değildir. Hikâyenin sonunda sabırdan bahsedilmektedir. Bunları göz önünde tutarak düşünecek olursak, hikayede uzun bir zaman söz konusudur diyebiliriz. Hilâlî-i Çağatâyî mesnevisinde bunu aşağıdaki beyitlerle şu şekilde belirtmiştir.

هر که بیماری فراق کشید

عاقبت شربت وصال چشید

(Her kim ayrılık hastalığını çektiyse, sonunda kavuşma şerbetini içti).

(B.565)

هر که غمکین در انتظار نشد

شادمان در حریم یار نشد

(Her kim beklemede üzüntülü oturdu ise, yarin hareminde şaduman oturdu).

(B.566)

هر که رنج فراق جانان دید

بعد از ان رنج ر راحت جان دید

(Her kim sevgilinin ayrılığının eziyetini gördüyse,
O eziyetten sonra can rahatı gördü).

(B.1190)

روز و شب رازدار هم بودند

تا دم مرک یار هم بودند

(Gece gündüz birbirin sırdaşı oldular, ta ölünceye kadar birbirinin yarı oldular).

(B.1196)

Rahmî Çelebi ise sabır göstermeyi aşağıdaki beyitlerle ifade etmiştir.

Her ki çekdi firāk-ı cānāmı

Buldı son demde rahat-ı cāmı

(B.1680)

Şeb-i hicrānı çekmese ‘āşık

Rūz-i vaşla kaçan olur lāyık

(B.1681)

Şāh Dervīşe yār-ı gār oldı

Birbiri ile rāz-dār oldı

(B.1698)

‘Ākâbet nice dem sūrūp-şoḥbet

Milk-i cāvīde itdiler riḥlet

(B.1700)

Kozmik zamanla ilgili kullanılan ifadelerde aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi çend, rūzī, çend rūzī, gāh gāh, vaqt-i subh, vaqt-i şeb, nice rūz gibi kelimelere yer verilmiştir.

چند روزي که شاه بنده نواز

سوي درويش جلوه کرد نیاز

(Nice gün ki padişah-ı bende-nevaz, Dervîş’e karşı cilve ve naz yaptı).

(B.651)

Rahmî Çelebi;

Nice dem haşılı figân itdi

Dideden cüy-ı hûn revân itdi

(B.975)

Masal anlatım şekliyle yazılan mesnevîde Rahmî Çelebi;

Var idi mülk-i Çin'de bir dervîş

Hırkası çâk u sinesi dil-rîş

(B.326)

derken bu anlatım şeklini kullanmıştır.

Bir gece kim meger bu çarh-ı berîn

Oldı reşk-i nigâr-hâne-i Çin

(B.1196)

Beyânî:

Niçe günler bu hâl ile Şâh

Eyledi bâm-ı kaşrı menzîlgâh

(B.471)

Niçe günler ki Şâh-ı bende-nevâz

Süy-i Dervîşe kıldı çâre-i nâz

(B.639)

Olayların zamanını belirtmek için de yine zaman bildiren bir gün, nice gün, yaz mevsimi, kış mevsimi, nevrüz gibi sözler kullanılmıştır. Olayların başlangıç ve bitiş zamanları da belirsizdir. Şâh ile Gedâ'nın karşılaştıkları tarih belli olmadığı gibi hangi yaşta oldukları hakkında da bilgi yoktur. Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsine baktığımızda ilk karşılaşılan yerin mektep olduğunu görüyoruz. Mektepte çocuklardan bahsedilmektedir, çocukların yaşlarının çok büyük olmadığını düşünülebilir. Ancak Gedâ'nın da yaşı küçük müdür, bunu bilemiyoruz. Mesnevîde mektep zamanından söz edilirken Gedâ için "çocuklar gibi" ifadesi kullanılmıştır.

Birlikte oldukları zamanların, ayrı kaldıkları zamanların, Şâh'm avlanma ve eğlence zamanlarının, savaş süresinin, Şâh'm deniz kenarında kalma süresinin, Gedâ'nın dağda vahşi hayvanlarla kalma süresinin ne kadar olduğu belli değildir. Son kavuşmalarından ölümlerine kadar geçen zaman da belirsizdir.

2.6. MEKAN:

Hilâfî mesnevîsinin hikâyesine başlarken mekân olarak bahçe tasviriyle başlamış ve bir mektep tasviriyle devam etmiştir.

سوي باغي كزر فتاد او را

كه نشان از بهيشت داد او را

Bir bahçe tarafında gezerken, ona cennetten bir işaret verdi.

(B.211)

Bahçenin çehresi gül gül, sünbülün turrası halka halka. Selvi Hızır gibi orada yer yapmış, yeşillik havada bayrak olmuş, Lale onun kadehinden bir yara, ki bahçede onun hali böyledir. Mahmur nergis sarhoşluğun defî için, elinde yarım bir portakala sahip. Gül sabah rüzgarının hoş kokusuyla, neşe elbisesinden gömlek yapmış. Gökyüzünden yeryüzüne cennetten bir manzara vardı.

Burada şair bahçeyi cennete benzeterek, içinde güzel ve olması gereken herşeyin bulunduğunu ifade etmiştir. Duygusal olarak insanların sıkıntılarında uzaklaşıp, huzur buldukları bir mekandır. Bahçe tasviri içerisinde Yusuf ile Züleyha hikâyesine telmihde bulunmuştur.

نا كهان ديد مکتبي چو بهيشت

در و ديوار او عيبور سرشت

Ansızın cennet gibi bir mektep gördü

Onun kapısı, onun duvarı anber tabiatlı

(B.223)

Öyle bir mektep ki bahçeleri kıskandırır. Gül bahçesinde bir bostan.

Şâh ve Gedâ'nın karşılaştıkları mekan bu mekandır. Rahmî Çelebi ise mesnevîsinde bahçe tasvirinden sonra saray tasviri yapmıştır.

Gördi bir kaçr-ı la'î-i yek-pâre

Künkür-i hem-zebân-ı seyyâre

(B.350)

Nâgehân eyleyince aña nigâh

Gördi manzarda oturur bir mâh

(B.372)

“Nasıl bir saray ki kubbeleri yüksek, tavanı feleğin üstüne kemend olmuş. Birbiri içinde sanki sekiz cennet, ayın etrafı yapısında altın kerpiç. Uçan kuşlar onun damının güvercini, duvarının toprağı anber kokulu. Kapısı ve duvarı rengârenk, Erjeng onun nakışını görse hayran kalır. Sarayın gölgesi gülbahçesi köşesi, her taraf katar katar servler. Köşesi serv ve yasemenler, sofası susen ve semenler idi. Gülşeni lalelerle çeşit çeşit, yaygısı olmuştu bukaelemun. Servler Hızr gibi olmuş, bayraklarını yeşil eylemişler. Bina kemerinin en üst yeri yeşil kubbe, yeni ay kapısında altın halka. Duvarının kapısı lal ile yakut, göze nur idi görmekten, gönüle gıda. Gezen yıldızlar sanki kapısında altın çivi olmuş idi. Gönül açan bahçeler cennet gibi, çeşmelerden akan ab-ı zülâl. Gökyüzü gibi lacivert renkli kubbe, bir siyah perde iner gecenin atlası”.

Rahmî saray ve bahçesinin tasvirini yaparken adeta Osmanlı padişahının sarayını, sarayın güzelliği ve iç açıcılığını gözler önüne sermiştir. Onu seyretmenin göze nur, gönüle gıdâ olduğunu söylerken de bu iç açıcılığı tekrarlamıştır. Osmanlının saray ihtişamını da sergilemiştir.

Beyânî:

Bir gülistâna tâ ki itdi güzer
Ne gülistân ki cennete benzer

(B.183)

Gördi bir mekteb anda hem-çü behişt
Dâr-ı dîvârı hep ‘abîr-sirişt

(B.195)

Cennet gibi bir gül bahçesini gezerken, cennet gibi bir mektep gördü; kapısı, duvarı güzel kokulu.

Bu mekan “açık mekan” denilen mekandır. Şâh ile Gedâ’nın karşılaştıkları, mutlu oldukları mekandır. Birlikte oldukları zamanlarda Gedâ için mutluluk mekanı olarak işlenmiştir. Ayrıca Şâh için mutluluk verici mekan olarak nevruz meclisi, av mekanı vardır. Gedâ için ise ayrılık zamanları özellikle gece “karanlık mekan” dır. Bunları Hilâlî-i Çâğatâyî’nin mesnevîsindeki şu beyitlerde görmek mümkündür.

چون شب تیره در میان آمد

دل درویش در فغان آمد

(Karanlık gece ortaya çıkınca, Dervîş’in gönlü figana geldi).

(B.297)

باز چون ظلمت شب آمد پیش
مبتلاي فراق شد درویش

(Gecenin karanlığı tekrar onun önüne gelince, Dervîş firâkın mübtelası oldu).

(B.350)

که چرا دیر کرد شاه امروز
ساخت روز مرا سیاه امروز

(Ki niçin bugün Şâh uzak oldu, bugün benim günümü kararttı).

(B.361)

Yine Gedâ'nın Şâh'tan ayrılıp dağı mesken tutmasıyla bir **dağ mekanı** yer almaktadır. Bu mekan Gedâ için sıkıntılı mekandır. Çünkü Şâh'dan ayırdır. Hilâf-i Çağatâyî dağın tasvirine;

بود کوهي و بو العجب کوهي
کوه دردي و کوه اندوهي

(Acayıplıklarle dolu bir dağ vardı, dertli ve düşünceli bir dağ).

(B.691)

diye başlayıp “En üst noktası güneşe ve aya vurmuş, katı gönüllü aşıklarla savaşmış, savaştan sonra onun eteği taş dolmuş. Onun oku halkı o kadar öldürmüş ki, etrafı ölüden tepe olmuş. Kim yar için inlerse, o dağ da inliyordu” diyerek vafsetmiştir.

Vasfedilen dağın acayıplıklarle, dertli düşünceli oluşuna dikkat çekilmiştir. Dertli düşünceli oluşu aşıklardan dolayıdır. Büyüklüğünden bahsedilirken üst noktasının güneşe, aya vurmuş olması da çok yüksek olduğuna işaret eder. Dağ aşıkların insanlardan kaçıp kendi başlarına yalnız veya vahşi hayvanlarla kaldıkları mekandır. Burada halkın eziyet, kınama ve dedikodusundan uzaklaştığı için aşık huzurludur fakat sevgilinin ayrılığından dolayı mutsuzdur. Şair dağ için acayıplıklarle dolu derken buna da işaret etmiştir. Katı gönüllü aşıklarla savaşmış demekle şair taşın sertliğini aşığa yüklemiş, ayrıca dağın aşıklara inlemede arkadaş olduğunu söylemiştir. Savaştan sonra eteğinin taş dolması okunun o kadar çok halkı öldürmüş olması etrafının ölüden tepe olmasıyla da, aşığa karşı halkın tutumu, aşığın güçlülüğü ve galibiyeti dağla birlikte dile getirilmiştir.

Rahmî Çelebi ise dağ tasvirini;

Var idi anda bir ‘aceb kühsâr

Nice kühsâr-ı âsmân- girdâr

(B.943)

“Bir acayip dağ vardı, tepesi asumana erişmiş. Başı üzerine büyük kılıç çekip ayın tepesini ikiye ayırmak ister. Her taraf delik delik olmuş, şeytanlar orada saf tutmuş, her mağara ejder gibi yer yer ağız açmış, gökyüzünü yutmaya. Başı üzerinde mavi gökyüzü, üzerinde duman büklüm büklüm olmuş. Kaplan bulut ile savaşmak için eteğini meğer taş doldurmuş. Halkı kılıçla öldürmüş, ölüden tepe yapmış. Sanma o bütün şakayık idi, toprağa dökülen aşığın kanı idi. Lalesi kanlı gömlek olmuş aşk ölüsü için kefen olmuş. Taş gönüller gamıyla o naşad, bağına taş basıp feryad edip, yaşı çeşme olup akar. Baharda gül renkli sel akardı sanki kanlı gözün gözyaşı. Kim onun tepesini seyrederse ankanın yuvası sanırdı. Nefsani bağdan kurtulmuş nice Ferhad mertçe o dağda taş keserdi. Mecnun orada nefisini kırmış, kendisini halktan bir kenara çekmişti” sözleriyle ifade eder.

Burslı Rahmî dağın büyüklüğü ve yüksekliği yanında diğer acayıplıklarına da yer vermiştir. Şakayıkları, toprağa dökülen aşığın kanı olarak göstermiştir. Dağdaki çeşme, taş gönüllü aşıkların gamının mutsuzluğundan dolayı akan gözyaşı olarak nitelendirilmiştir. Aşığın kanlı gözyaşı baharda akan sele benzetilmiştir.

Burada yine Gedâ'nın sıkıntıları bu mekanla birlikte dile getirilmiştir.

Gam-ı yâr ile haste vü dil-rîş

Seng-i gamla şikeste dil-i Dervîş

(B.966)

Nice dem hasılı figân itdi

Dideden cüy-i hûn revân itdi

(B.975)

Ser-i küh üzre ebr veş nâlân

Ra'dveş âh idüp iderdi figân

(B.979)

Derd-i dilden nidem ki itse nidâ

Kühdan nâleler olur peydâ

(B.980)

Beyânî: .

Var idi anda bir 'aca'ib küh

Küh-ı derd u belâ-yı küh endüh

(B.684)

“ Dertli, düşünceli acayip bir dağ vardı. Gönlü katılıkla savaş etmekte, eteğini taş doldurmuştu. Kılıcı güneşin başına ererdi. Kim ayrılık ile inleyip sızlasa, o dağ bin inlerdi. Gönülden her bir inleyiş indikçe, her bir taş nice ferseng giderdi. Düşünceden ağladıkça o dağ kan nehri akıttı ”. Diyerek dağın özelliklerini vasfetmiştir.

Beyânî:

Çün şeb-i tîre geldi oldı ‘ayân

Dil-i Dervîş idîp bu kevne figân

(B.265)

Neyleyem âh tîre oldı düntüm

Yıldızum düşdi ve kararđı günüm

(B.266)

Dağda Şâh, Dervîş’in dost olduğu ahunun peşinden onu avlamak için gider, Dervîş’in makamına ulaşırlar. Bu mekanı da Rahmî: “Nice vadi ve meşeyi geçtiler Dervîş’in makamına vardılar. Orada bir mekân ve makâm vardı. Her yeri çeşmeler, ağaçlar, ağaçlarda kuş sesleri bülbül destanı okur idi. Her ağacın elbisesi hızır gibi, bastığı yer yeşil idi ” sözleriyle anlatmıştır.

Dervîş’in bulunduğu yeri makam sözcüğüyle ifade etmesi, Hızır benzetmesi onun manevî yönüyle ilgilidir. Çeşmeli, ağaçlı, kuş sesli, yeşil olan bir açık mekan söz konusudur. Bu mekân, aynı zamanda Şâh’la karşılaştıkları an olarak da görüyoruz. Şâh ve özellikle Dervîş için mutluluk mekânıdır.

İncelenen mesnevîlerde meclis mekânı ayrı bir yer tutmaktadır. Hilâfi-i Çâğatâyî Meclisi: “Mina renkli bir gece, zühre yıldızı çengine rast tuttu ahenk. Şafak kırmızılığından bade yaptılar, yıldızlar tabak üzerine meze. Şâh’ın gönlü onu bade tarafına çekti, güzellerle saf bade içti. Bin ululukla mecliste eğlenmek için oturduğu yeri, Gedâ dağın başında seyretmekteydi. Meclis süslenmiş yiyip içiyorlardı, çeng ve ney sesiyle eğleniyorlardı. Sakinin yüzü badeden gül gül oldu, şişenin fokurdaması bülbülün sesi oldu. Sakinin gözü badeden mest olmuş, mahmurluğu terk etmiş, meyperest olmuş. Meclis ehli alemdeki her şeyden kurtulmuş, sevinçli ve mutlu. Meclise ışık için zühre ve ay meclisin mumu oldular ” şeklinde tasvir etmiştir.

Bursalı Rahmî ise “Şâh askerine çadırlar kurulsun, mehterler çalmsın diye emredince çadırlar kuruldu. Büyük çadırlar gökyüzüne ulaştı, kirşleri toprağın

merkezine ulaştı. Şâh'ın çadırının altın işlemeli süsleri zannedersin yüksek gökyüzünün güneşi. Şâh'a gökyüzü gibi zümrüt renginde şaşılacak bir taht kurdular. Şâh onun üzerinde durunca hemen eğlence yeri süslendi, ay yüzlüler o meclise şeref verip iki tarafta saf saf durdular. Herbiri gül yanaklı, ay yüzlü, ben ve hattıyla çehreleri güzel idi. Şâh'a bir peri cariyeye olmuştu. Gümüş kollu saki beylere renkli bade sundu. Şevk kızıl denizine asker salmaya, yakut denizine altın (sarı) gemi saldı. Sakinin yüzü badeden gül gül idi. Şişenin gul gul sesi bülbülün sesi idi. Altın kadeh içinde kırmızı şaraba kim baksa gül-i rana sanır. Şâh'ın meclisi aydınlık olsa ne olur. Meclisin mumu zühre ve ay olmuş idi. Şâh'a sayısız sūrahi geldi. Altın sūrahide badenin hali kafeste kırmızı papağan. Herkim ona bir kez yakın olsa şeker dilli papağan olur. Kırmızı şarap, kehribayı kadeh. Meyin şişesi saf ve gönül çeken idi. Aşığın gönlü gibi katışıksız idi. Kadeh her güzele ağzını eğip, lale gibi elden ele varırdı. Şarap renkli her dudak naz ve işve ile gül renkli badeyi içerlerdi. Her çadır bir cennet ainesi oldu. Badeden sakinin gözü mest oldu, mahmurluğu terk etti meyperest oldu. Uğurlu ahengin çalgıcısı gökyüzü kûmbedine sada salmaya başladı. Evvela çeng meydana geldi, başladı devr elinden figanlara. Ney ile ud her ses çıkardığında çeng işitip ona secde ederdi. Kemeçe ok ve yayı ele almış halkı ok şevkine nişan kılmaya. Ney hayretle inlerdi, tef hayretle sinesini döverdi. El ucuyla kim ona dokunsa hemen yeni doğmuş çocuk gibi figan ederdi. Sarı yüzüyle aşığa benzer, ağzı ile güzele altın gösterir" tasvirleriyle mecliste Şâh'ın ululuğunu, tahtını, çadırını, meclisindeki sakiyi, güzelleri, içkinin sesini kısacası meclisin muhteşemliğini, musiki aletlerinin çıkardıkları seslerle çok canlı bir şekilde gözler önüne sermiştir.

Beyânî'nin tercümesinde fazla bir farklılık yoktur.

Meclis mekanı Şâh'ın eğlendiği, ferahladığı bir açık mekandır. Gedâ için Şâh'ı uzaktan görmek, onu uzaktan seyretmeye katlanmak mutluluk verici bir olay olsa da, sevgilinin şevk meclisini seyredip dert ile ah u figan eder. Şâh rakibin elinden mey içerken Gedâ ah çekerek şarapsız mest ve harabdır. Açık mekan sadece kapalı olmayan bir alan değildir, Gedâ'nın o anki ruh halini düşüncelersek meclisi onun için açık mekan olarak düşünemeyiz.

Şâh hastalanmasından dolayı, iyileşmesi için babası tarafından deniz kenarına gönderilmiştir. Bu mekan da açık mekan olup, Şâh'ın iyileşmesine vesile olmuştur. Şâh için mutluluk mekanıdır. Bu bölüm Hilâlî-i Çağatâyî ve Sinoplu Beyânî'nin

mesnevîlerinde yer almış, Bursalı Rahmî mesnevîsinde bu bölüme yer vermemiştir. Bunun sebebi de o dönemde Osmanlı imparatorluğunun başkentinin İstanbul oluşudur.

Şâh'ın tahta oturmasıyla yeniden bir saray mekanı karşımıza çıkar. Hilâf-i Çağatâyî bu mekana yer vermemiştir. Bursalı Rahmî, "Keykubad külahlı Şâh Keyhüsrevin tacıyla sanki ay, geçti altın tahta şâh oldu, saltanat burcu üzerine ay oldu. Dünyanın yedi bölgesinden hep padişahlar geldi, el öpüp saygı gösterdiler. Tac ve taht onunla süslendi, ululuğu kabul edip tac sahibi oldu. Şâh tahta geçince lacivert tahtta sanki ay. Orada sultanlık davulu çaldılar, hükümdarlık bandosunu vurdular. Padişahın gezmesi için feleğin gökyüzü onun ayağı altına serilen halı oldu. Çivileri hep inci olan felek kadar sandalyeler kondu, beyler orada oturup birbirini ağırladılar. Hepsi zamanın filozofu nice vezir, elde şesper tutup nice çavuş, coşku sesleri gökyüzüne ulaştı. Altın saslı nice kapıcısıyla, altın tacla Şâh sanki cihanın güneşi. Eşiğinde hizmet eden herbiri uzun boylu, altın elbiselerle mir mirzalar, altın üsküflü güzeller. Nice doğulu dilberler, Çin ve Maçın iline başkanlar, nice cihanın pehlivanı toplanıp orada bir acayip divan kurdular. Nice şâha eşiği sığmak oldu, emir ve asker canla küle oldu. Nice hakan eşiğine kapıcı, ordu onların önünde revan" olduğuna işaret etmiş. Tahtın altın olduğunu, eşiğinde hizmet eden altın asalı nice kapıcıların, altın üsküflü güzellerin bulunduğunu, söylemiş ve nice başkanların ve pehlivanların kurdukları divanlardan, askerlerden, kölelerden bahsederek, Şâh için açık mekan olan saray mekanını tasvir etmiştir. Padişahın padişahlık tahtına oturmasını, mekanıyla muhteşem bir şekilde anlatmıştır. Sinoplu Beyânî de bu mekana yer vermemiştir.

Savaş mekanı da Şâh ve Gedâ için karanlık yani sıkıntılı mekan olmuştur.

Hilâf-i Çağatâyî "Her bir tarafa doğru saf oldular, düşman ordusu bir saf, Şâh'ın ordusu bir saf. Her tarafta keskin kılıç peyda oldu, kıyamet fitnessi peyda oldu. İnsanların başında ve omuzundaki ok gururdan, Tur'un başındaki Kelim'in asası gibi. Toprak gökyüzünde ahenkle döndü, yeryüzü gökyüzüyle savaşta oldu. Kim düşmana kılıç vurursa, düşmanı ikiye ayırıyordu. Kim başına kin kılıcı yiyiyorsa, ondan geçiyordu, yeryüzü onu yiyiyordu. Yeryüzü kanla doldu, onun dalgası şafak gibi cihana oldu" tasvirini yapmıştır.

Bursalı Rahmî ise diğer tasvirlerde olduğu gibi savaş mekanının tasvirini de daha detaylı bir şekilde vermiştir. "Feridun iktidarlı ülke açan Şâh isteyince asker düşmana ulaştı. Ay yüzlü bayrakları yürüdü, albayrak şafak yüzünü bürüdü, ejder başlı sancak ağız açıp, aşğın ahı gibi kıvılcım saçtı. Demir vücutlu filler ah çekince sanki

demir kuleler yürüdü, her tarafta ok ve kılıç görüldü. Zannedersin kıyamet fitnesi ulaşmış, davul sinisini yumruk ile döverdi. Keskin kılıçla kahramanların her biri iki başlı ejderha oldu, düşmanın kanuyla kan yağdıran olup, ölüm kılıcı altın işlemeli oldu. Ok kana bulaşıp inleyip ölüm haberini cana ulaştırdı, dağın tepesi düşmanın başıyla dolu idi. Sanki dünyanın üzerinde bulut idi, düşmanın omuzundaki her büyük süngü sanki Tur başında Musa'nın asası. Düşmanın kellesinin saçı, savaş ovasında çarşaf gibi oldu. Dahhakın yılanı gibi, devamlı kara savaş gününde Ok kana bulaşıp inleyip ölüm haberini cana ulaştırdı, dağın tepesi düşmanın başıyla dolu idi. Sanki dünyanın üzerinde bulut idi, düşmanın omuzundaki her büyük süngü sanki Tur başında Musa'nın asası. Düşmanın kellesinin saçı, savaş ovasında çarşaf gibi oldu. Dahhakın yılanı gibi, devamlı kara savaş gününde beyin içen. Düşmanın gönlü dert evi idi, ok yer yer pencere açsa ne olur. Can ölüsü sarayına revan oldu, oklar ona merdiven oldu. Can kuşu gökyüzüne revan olmaya kol kanat oldu, ok ve temren kan dolu, yarasıyla düşmanın başı sanki ikiye ayrılmış nar idi. Ok naralar vurup güm güm öter, kale vurulup düşerdi sanki yıldız. Dünya kan dolu denize, kanlı yaşlar gül renkli su kabarcığına döndü ”.

Sinoplu Beyânî’de bu bölüme başlanmış ancak yarım bırakılmıştır.

Bu savaş mekanından sonra, hikâyenin sonunda savaşın kazanılması, Şâh’ın tahta oturması, rakibin öldürülmesinden sonra yine saray mekanına dönülmüştür. Bu mutluluk mekanı olarak tekrar görülmektedir. Hilâlî-i Çağatâyî mutluluk mekanını:

شاه و درویش همچو شیرو شکر

به هم آمیختند شام و سحر

Şâh ve Dervîş sût ve şeker gibi

Birbirine karışmışlar, sabah akşam

(B.1193)

پای شه بر سریر عزت و ناز

سر درویش بر زمین نیاز

Şâh’ın ayağı naz ve itibarla tahtda

Dervîş’in başı yerde yakarmada

(B.1194)

beyitleriyle ifade ederken Rahmî Çelebi şu beyitlerle ifade etmiştir.

Cism u cân gibi Şâh ile Dervîş

İtdiler birbiriyle ‘işret u ‘ays

(B.1693)

Şâh-ı dehr eyledikçe şive vü nâz

Cân u dilden Gedâ iderdi niyâz

(B.1694)

2.7. MOTİFLER:

Mektuplaşma Motifi :

Mektuplaşma hemen hemen her aşk mesnevîsinde karşımıza çıkan bir olaydır. Bu mesnevîde de Şâh’ın bir güvercini vardır, birgün saraydan uzaklaşır Gedâ’nın başı üzerine konar. Gedâ ayrılık sıkıntılarını belirten bir mektup yazarak güvercinin ayağına bağlar ve Şâh’a gönderir. Hilâlî-i Çağatâyî bu olayı şu beyitlerle ifade etmiştir.

“Gedâ kendi hasb-i halini yazmak için eline kalemi aldı ki zamanın kötü şerefliliğini şerh etsin, mektup yazıp göndersin. Ayrılık sıkıntısının hikayesini yazdı, arzunun gamlarının şerhini yazdı. Her kim gönül ateşinden söz etse elindeki kalem tutuşurdu. Rakipden ve onun siteminden yazınca mektup karışık oldu.”

نامہ را بر پر کبوتر بست

پر دگر به بال او در بست

Mektubu güvercinin kanadına bağladı

Diğer kanadı onun kanadı üzerine kilitledi (bağladı)

(B.555)

ره نمودش بسوی منظر شاه

کرد پرواز و رفت تا بر شاه

Şâh’ın manzarası tarafını ona gösterdi

(B.556)

Uçtu ve Şâh’a kadar gitti. Şâh Gedâ’nın halinin arzını okuyunca onu görmek için bütün halkın şehrin meydanında toplanmalarını nida ettirir.

Rahmî Çelebi ise “Şâh’ın güvercini Dervîş’in başını aşyan etti, başı üzerine gölge düşüren hümadan Dervîş mutluluk buldu. Ansızın başına devlet kondu, üstüne ululuk gölgesi düştü. Gam bahçesinin bülbülü gibi Gedâ halini vafedip yazdı” diyerek Gedâ’nın mektubunu şu şekilde vermiştir:

Cümle aḥvālin eyledi i'lām
Nāme-i hasret oldu çünki tamām
(B.659)

Per u bāl-i kebūtere ol dem
Rište-i şevk ile ider muḥkem
(B.660)

Şâh mektuba bakınca Dervîş'in haline vâkıf olur, bin düştünceyle kendisini ona göstermek ister, bütün halkın şehrin meydanında toplanmalarını nida ettirir.

Beyânî: "Devletin daim olsun, şâhlar içinde sana selam olsun. Ey ay şefkat gözüyle lütfedip, bu Gedâ'nın mektubuna bak. Mihnet yüküyle güçsüz oldum, ayrılık derdiyle hasta oldum. Rakibim beni senden uzaklaştırdığından beri, gam köşesine terk edilmişim. Gönülde yara bin iken bin olmadan ayrılık derdine çare yok mu? Billirim bu derde hiç imkan yok , işim Allah'a kaldı, canım çıkmadan bari seni bir kere görsem yeterdi sultanım. Bundan başka hiçbir muradım yoktur, devletinin ömrü devamlı olsun."

Şerḥ idüp cümle derd-i hicri tamam
Şâh'a nāmeyle eyleyüb i'lām
(B.525)

Rište-i cān ile kılub peyvend
Kıldı pāy-ı kebūtere anı bend
(B.535)

Reh-nūmun oldu bām-ı kaşr-ı Şeh'e
Bir ki ferseh çıkardı anı rehe
(B.536)

Nāme gönderdi ḥusrev-i 'ādil
Gele yanına Şâh-ı deryā-dil
(B.930)

Şâh bu mektup sayesinde Gedâ'nın durumuna vâkıf olur, Gedâ'yı içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtarmak için ona kendini göstermek ister bütün halkın şehrin meydanında toplanmalarını nida ettirir.

Ayrıca Şâh'ın babası hastalanınca, oğluna padişahlığı bırakacağına dair bir mektup gönderir. Hilâfî-i Çağatâyî mesnevîsinde;

Şâh'ın babasının mektubunu şu şekilde vermiştir: “Ey şâh alametli, ay gibilerin diyarının şehriyarı, gençlik hazinemin nakdi, bu mektubu okuyunca devletin atını bu tarafa sür, artık ayrılık kuvveti kalmadı. On günlük ömür bir rüzgardan başka bir şey değildir, ömre hiç itimad yoktur. Özellikle ben yaşlı birinin ömrüne ki ömür elden gitti, bir tedbir yoktur. Sen gel ki bu çimenden gideyim. Sen gittikten sonra gözümün nuru gitti, huzurum gitti. Benim ürkmüş gönlüme merhamet et, gel gözüme göz bebeği ol. Ömrümün gündüzü geceye ulaştı, gel”.

که فرستاد خسرو عادل

نا مه سوي شاه دريا دل

Himmeti büyük adil padişah

Şâh tarafına bir mektup gönderdi ki

(B.980)

شاه چون نا مه پدر بر خواند

نیت شهر کرد و مرکب راند

Şâh babasının mektubunu okuyunca

Şehre gitmeye niyet etti ve atı sürdü

(B.997)

diye ifade eder.

Rahmî Çelebi ise şöyle ifade etmiştir. “Ey su ve çamurumun güzel gülü, gönül bahçemin dalının goncası, ey taht yıldızına şâh işaretli; güçsüz canımda dert ve özleme yer kalmadı. Gözümün nuru sen gittiğinden beri yaralı canı gam ateşi yaktı. Bütün evimden barkımdan el çektim, şimdi canımda bir nefes kaldı. Harem salınarak yürüyüşün ile mutlu olsun, gözümün nuru yüzüme ayak bas. Gözlerim nekahethane gibi yolda, ey ay aydınlat. Evi barkı terketmeyi seçeyim, en kıymetli şeyimi sana saçayım.”

Nâme-i aldı ol saba-reftâr

Öpdî tacına soğdı hüdhdvâr

(B.1389)

Ol dem içinde ‘azm-i şâh itdi

Mihr-girdâr-ı tayyî râh itdi

(B.1390)

Şâh babasının mektubunu görünce, emreder toplanıp şehir tarafına gelirler. Bütün halk onu karşılar.

Beyânî:

Nāme gönderdi husrev-i ‘ādil

Gele yanına Şâh-ı deryâ-dil

(B.930)

Sinoplu Beyânî ise adil padişah Şâh’ın yanına gelmesi için mektup gönderdi diyerek mektuptan bu şekilde bahseder. “ Mektubun yazısı sınırsız idi, tamamen hadis ve ayet idi. Varak ya misk ve anberle doludur veya tabak cevher ipliyle dolu.”

Bu mektup ulaştıktan sonra Şâh hemen saraya döner.

Mektuplaşma motifinde yaşanan bu kavuşma aynı zamanda Padişâhlık tahtına da ulaşmadır. Şâh’ın babasının mektubuyla birbirlerine kavuşmalarıyla birlikte padişâhlık tahtına oturması da yer almıştır.

Düş görme motifi :

Bu da diğer mesnevî motiflerinde rastladığımız motiflerden birisidir. Mesnevîlerde çoğu zaman bu motifi mesnevînin kahramanın doğumuyla veya aşık olmasıyla ilgili görebiliriz. Şâh u Gedâ mesnevîlerinde mesnevînin sonlarında yer alan bu motif kahramanların birleşmelerinin sebebidir. Düşü gördükten sonra Şâh Gedâ’yı mahremime alır ve ölünceye kadar birlikte yaşarlar.

Hilâlî-i Çağatâyî:

خواب دیدند جمله شاه سپاه

که یکی عارفی گذشت بشاه

Şâh’ın askerleri hepsi rüya gördüler ki, bir arif kişi Şâh’a ulaştı (geldi).

(B.1183)

همچو حضرتش لباس فقر ببر

حلعتی سیزه تر ز سیزه تر

Hızır elbiseli bir kaftan ki giymiş, yeşilden daha yeşil.

(B.1184)

گفتش انکه که بر عزیمت جنک

تیز شد بر مخا لفان آهنک

Ona dedi : “Şavaşa gittiğiniz vakit, karşıtlarınıza üstün geldiniz”.

(B.1185)

بتوان نصرتی که ما دادیم

از دعا هاي آن كدا داديم

Zafer gücünü ki, biz o Gedâ'nın dualarından dolayı verdik.

(B.1186)

خز و از محرمان خاصش کن

از غم بي کنهي خلاصش کن

Kalk ve onu özel mahremine et ve o günahsız gamdan kurtar.

(B.1187)

شاه چون چشم خود ز خواب کشود

از سیاه آنچه دیده بودستود

Şâh gözlerini uykudan açtı, rüyasında gördüğü övgüden dolayı;

(B.1188)

خواند درویش را بمجلس خاص

کردش از محنت فراق خلاص

Dervîş'i kendi özel meclisine çağırdı, Onu ayrılık mihnetinden kurtardı.

(B.1189)

beyitleriyle ifade ederken, Rahmî Çelebi şu şekilde ifade etmiştir.

Ol gice h̄'āb gördi dīde-i Şāh

Gördi bir merd-i 'ārifi nāgāh

(B.1669)

Giymiş ol pīr-i merd-i dānāy

Hızrāsā libās-ı hadrāy

(B.1670)

Gördi-çün Şāhı ol şeker-pasuh

Geldi lutfiyle didi ey güt-ruh

(B.1672)

Ol Gedānuñ du'āsı ile Şeh'ā

Oldı maglūb 'asker-i a'dā

(B.1673)

Derd-i gamdan anı halāş eyle

Meclisüñde nedim-i hāş eyle

(B.1674)

Şāh h̄'ābından olıcak bidār

Dide-i baht-ı 'aşıkân girdâr

(B.1678)

İtdi ol dem Gedâ'yı mahrem-i hâş

Bend ü gamdan idüp o demde hâlâş

(B.1679)

Hilâf-i Çağatâyî Şâh'ın askerlerinin de hepsinin düş gördüğünü söylerken, Bursalı Rahmî Şâh'ın düş gördüğünü söyler. Düşde görülen arif kişinin tasviri, söyledikleri ve düşden sonraki olaylar her iki mesnevîde de aynıdır.

Beyânî'nin Şâh u Gedâ'sının son beyitleri eksik olduğu için bununla ilgili beyitler mesnevîde yer almamıştır.

SONUÇ

Çalışmamızda İran şairlerinden Hilâlî-i Çağatâyî, Bursalı Rahmî Çelebi ve Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevîlerinin karşılaştırmasını yapmaya çalıştık. Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin tercümesi olduğu kendi eserinin "sebeb-i nazm" kısmının beyitlerinde de belirtilmiştir.

Rahmî Çelebi'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin tercüme olup olmadığını, Hilâlî-i Çağatâyî'nin aynı adlı mesnevisinden ne kadar etkilenmiş olduğunu, eserin hangi bölümlerinin aynı veya benzer olduğunu ortaya koymaya çalıştık.

Rahmî Çelebi'nin Şâh u Gedâ mesnevîsi için tezkirelerin bir kısmı Şâh u Gedâ adlı kitabı vardır derken bir kısmı onun Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin tercümesi olduğunu söylerler. Rahmî Çelebi de birçok şiirinde kendisini överken şiirlerindeki sanatkarlıktan övgüyle bahseder. Şiirlerinin birer " ilâhi lütuf " olduğunu söyler. Şâh u Gedâ mesnevisinin kendi eseri olduğunu, ona şahsi damgasını vurduğunu savunur.

Hilâlî-i Çağatâyî'nin ve Rahmî Çelebi'nin aynı adlı mesnevîleri incelendiğinde, Rahmî Çelebi'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevîsiyle konu ve işleniş olarak aynı oldukları görülmektedir. Rahmî Çelebi'nin Şâh u Gedâ adlı mesnevisinin büyük bir bölümünün tercüme olduğu, hatta aynı mısra ve beyitlerin Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevisinde de yer aldığı tespit edilmiştir. Bursalı Rahmî Şâh u Gedâ mesnevisinde kendi şiir kabiliyetini de kullanarak yeni bir mesnevî ortaya koymuştur.

Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsi Farsça olduğundan dolayı başlıkları da Farsçadır. Rahmî Çelebi'nin Şâh u Gedâ mesnevisinde başlıkların bir kısmı Farsça, bir kısmı Türkçedir. Sinoplu Beyânî ise eserinin başlıklarını Farsça yazmıştır. Üç mesnevîde de mesnevîlerin genel dilinin ağır olduğunu söyleyemeyiz.

Rahmî Çelebi Şâh u Gedâ mesnevisinde Hilâlî-i Çağatâyî'nin mesnevîsini konu ve işleyiş olarak örnek almış, mesnevînin büyük bir kısmını tercüme etmiş, az da olsa mesnevîsine almadığı yerler olmuştur. Hilâlî-i Çağatâyî Şâh u Gedâ mesnevisinin na't bölümünün sonunda "Der Menkabet-i Hz.Emirü'l-Mü'minin Ali A.S." başlığı altında, Hz. Ali hakkında on beş beyit yer almıştır. Bu beyitler Bursalı Rahmî'nin ve Sinoplu Beyânî'nin mesnevîlerinde yer almamıştır.

Bursalı Rahmî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinde, Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinde bulunmayan " Sıfat-ı Aşk-ı Alem-ârâ ki Ziver-i Kainât ve Sebeb-i Zuhur-ı Mümkinât est ve Şahîd-i Hakâyık ki Der Alem-i Kevn Cilve-nümâyân est Serây-ı u Mîrefî " başlığı ile başlayan, aşkın özelliklerinin ve keyfiyetinin anlatıldığı otuz üç beyitlik bölüme yer vermiştir. Bu bölümde aşkı " aşk riya harmanının ateşidir, aşk Allahdan başka herşeyle ilişiği kesen kılıçtır, dünya gösterişinden sıyrılmak ve aşk tekyesinin bir dervîşi ol, Gönül aşk ile bağlı olursa toprak cevher olur. O gönüle kilise ve Ka'be aynı olur. Aşk yolunda ayağına diken batsa, hoş gör incinme " şeklinde ifade etmiştir. Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinde bulunmayan bu bölüm Sinoplu Beyânî'nin Şâh u Gedâ'sında da yer almamıştır.

Hilâlî-i Çağatâyî'nin Şâh u Gedâ mesnevîsinde,

در صفت هوای تموز و تب کردن شاه و صحت یافتن شاه...

(Temmuz sıcaklığının vasfı ve Şâh'ın deniz kenarında sıhhat bulması hakkında) yer almış olan kırküç beyitlik bir bölüm Rahmî Çelebi Şâh u Gedâ mesnevîsinde yer almamış ancak Sinoplu Beyânî eserinde bu bölümü yine kırküç beyitle " Bimâr şoden u âmeden be-lob-i deryâ" başlığı ile tercüme etmiştir. Bursalı Rahmî'nin eserinde bu bölüme yer vermeyişini, o dönemde Osmanlı imparatorluğunun başkentinin İstanbul oluşu ve padişahın İstanbul'da yaşamasına bağlayabiliriz. İstanbul zaten deniz kenarındadır ve sıhhat bulmak için ayrıca bir deniz kenarına gitmeye lüzum yoktur.

Bursalı Rahmî eserini mahallileştirmeye çalışmıştır. Atasözü ve deyimlere, eserleri karşılaştırılan diğer mesnevî şairlerinden daha fazla yer vermiştir. Telmih sanatını çok kullanmış tarihî ve efsanevî şahsiyetlere, olaylara işaret etmiştir. İfadelerde yerliliği ön plana çıkarmaya çalışırken, özellikle tasvirlerinde Osmanlı imparatorluğunun saray yaşantısını, tahta oturma merasimini, av ve eğlence merasimlerini, savaşı, imparatorluğun gücünü mesnevîsinde güzel benzetmelerle birlikte işlemiştir. İran Edebiyatı ve şiirinin etkisinden de fazla kütulamamıştır. Farsça kelimelere fazla yer verdiği gibi, tamamen Farsça ve Arapçayı kullandığı beyit ve mısraları görmek mümkündür. Gerek İran efsanevî kahraman isimlerine gerekse yer ve eser isimlerine Hilâlî-i Çağatâyî'den daha fazla yer vermiştir. Eserinde zarif ve sanatkarane bir üslup kullanmıştır.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- AHDİ. Gülşen-i Şuarâ, Topkapı Hz. No: 1303
- AKALIN, Nazir. Nizâmî-yi Gencevî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Leyfı u Mecnûn Mesnevisinin Tahkiye unsurları açısından Tahlili, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum 1994
- AKTAŞ, Şerif . Edebiyatda Üslûp ve Problemleri. Ankara 1986
- AKTAŞ, Şerif . Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş. Ankara 1991
- AMİD, Hasan; Ferheng-i Amid. Tahran 1336
- ANDREWS, Walter G. Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı (Çev.Tansel Güney) İstanbul 2001
- AŞIK, Çelebi. Meşairü's – Şuara or Tezkere of Âşık Çelebi, Meredith Owens, London 1971
- AYNAGÖZ, Pervin. Bursalı Rahmi'nin Gül-i Sad Berg'i üzerine bir değerlendirme. Atatürk Üniv. Edeb.Fak. Basılmamış Lisans Tezi Erzurum 1985
- BANARLI, N. Sami. Resimli Türk Edebiyatı Tarihi M.E.B.Y. c.1 İstanbul 1971
- BELİĞ, İsmail. Güldeste-i Riyaz-ı İrfan ve Vefeyat-ı Danişveran-ı Nadiredan. Bursa 1302
- BEYANİ, Şâh u Dervîş Tercümesi,İzmir Milli Kütüphâne No:2020/1
- BEYANİ, Tezkiretü's-Şuarâ, Millet Kitabevi Ali Emiri Ef. No: 757
- BORANOĞLU, Turan. Bursalı Rahmi Çelebi Divanının Tahlili, Fırat Üniv. SBE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ 1997
- BROWN, EDWARD. Tarih-i Edebiyat-ı İran, Ez Agaz-ı Ahd-i Safeviye Ta Zaman-ı Hazır (Tercüme: Reşit Yasemi) Tahran 1312
- CUNBUR, Müjgan. Fuzûlî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi. İstanbul, 1956
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet. “ Yahyâ Bey ” İslam Ans. M.E.B.Y. c. XII İstanbul 1984
- HASAN ÇELEBİ, Tezkiretü's-Şuarâ, Haz. İbrahim Kutluk. C.1. Ankara 1978
- ÇELEBİOĞLU, Âmil. Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998
- ÇETİŞLİ, İsmail ; Metin Tahlillerine Giriş Roman-Hikâye. Isparta 2000
-; Metin Tahlillerine Giriş Şiir. Isparta, 2002
- ÇETİN, Nihat M ; Eski Arap Şiiri. İstanbul 1973

- DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara 1970
- ERİŞEN, Gülgün; Bursalı Rahmi ve Gül-i Sad Berg'i, Ankara Üniv. D.T.C.Fak.
Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara 1990
- GİBB, Elias John Wilkinson; A. History of Ottoman Poetri, Cilt.3 Londra 1965
- GÜMÜŞ, Hüseyin; Roman Dünyası ve İncelemesi. Ankara 1989
- "Hilâfî-i Beddreddin" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. Devirler-İsimler
Eserler Terimler. C.4. S.233. Dergah Yayınları 1981
- Hilâfî-i Çağatâyî. Şâh u Gedâ. İst. Üniv. Kütüphanesi. FY. 1257
..... Şâh u Gedâ. İst. Üniv. Kütüphanesi FY. 431 (Rıza Paşa 290)
..... Divân-ı Hilâlî , Milli Kütüphane, 545/1162
- İSEN, Mustafa; Beyânî, İslâm Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı, Cilt:6, İstanbul,1992
- KAZDAĞI Fa'izi. Zübdetü'l-Eş'ar, Şehid Ali Paşa Kütüphanesi. No: 1877
- KAHRAMAN, Mehmet; Leyla ve Mecnun Romanı, Kültür Bakanlığı Yayınları.
Ankara 2000
- KAVRUK, Hasan; Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler M.E.B.Y İstanbul 1998
- KOCAKAPLAN, İsa; Açıklamalı Edebi Sanatlar. M.E.B.Y. İstanbul 1992
- KOCATÜRK, V. Mahir; Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara 1964
- KORKMAZ, Ramazan ; Cahit Sıtkı Tarancı. Ankara 2002
- KÖKSAL, Fatih. Tahkiyeli Bir Eser Olarak Taşhcalı Yahyâ'nın Şâh u Gedâsı, Türklük
Bilimi Araştırmaları, Sayı:5, Sivas 1997
- KUT, Günay " British Museum'daki Bazı Önemli yazmalar ve Tevaif-i Aşereden
Taife-i Bektaşyan " Türk Dili. Belleten, Ankara 1971
- KUTLAR, Fatma S " Mesnevî Nazım Şekline Genel Bir Bakış ve Türk Edebiyatında
Mesnevî Araştırmalarıyla İlgili Bir Kaynakça Denemesi "
Türkbilig Türkoloji Araştırmaları 2000/1 Ankara 2000 s:102-107
- KÜÇÜK, Sabahattin; " 16. Yüzyıl Şairlerinden Bursalı Rahmi ve Şiirleri ", Marmara
Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı: 7
İstanbul, 1993 s: 223-240
- LATİFİ; Tezkire-i Latifi, Kayseri Reşid Ef. Kütüphanesi. No: 1160
- LEVEND, A.Sırrı; Türk Edebiyatı Tarihi, C.1. Giriş. Ankara 1973
..... Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul,
İstanbul 1958

- “ Divan Edebiyatında Hikâye ” Türk Dili Araştırmaları Yılığı.
Belleten-Ankara 1963 s: 71-118
- MORAN, Berna; Edebiyat Kurumları ve Eleştiri. İstanbul 1991
- MUHAMMED ALİ ; “ Dânişmendân-ı Azerbaycan ” Terbiyet. Tahran 1314
- MUSTAFA ALİ; Künhül Ahbar, Nuruosmaniye Kütüphanesi. No: 3406
- ÖZTÜRK, A.Osman; Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları. Konya 1998
- PALA, İskender; Ansiklopedik Divân Sözlüğü, Ankara. 1989
“ Rahmî ” Büyük Türk Klasikleri C. III. İstanbul 1986
- PEREMECİ, Osman Nuri; Edirne Tarihi 1930
- PÜRCEVÂDİ, Nasrullah; Can esintisi (Çev. Hicabi Kırlangıç) İstanbul 1998
- RAHMÎ Çelebi. Şâh u Gedâ. Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kütüphanesi.
A.S. Levend Kitapları. No: 17-18
- Gül-i Sad Berg. Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kütüphanesi.
A.S.Levend Kitapları. No:17-18
- Şâh u Gedâ. Manisa İl Halk Kütüphanesi No:2711
- RİYAZİ. Riyâzî’ş-Şu’arâ. Nuruosmaniye Kütüphanesi. No:3724
- ROUSSEAU A.M.-Cl.Pichois; Karşılaştırmalı Edebiyat. Çeviri: Mehmet YAZGAN
İstanbul, 1994
- SAM, Mirzâ. Tuhfe-i Sami nşr. Vahid-i Destgerdi, Tahran 1317
- SEHİ BEY, Heşt Behişt, Ayasofya Kütüphanesi. No:3544
- SEVGİ. H.Ahmet ; “ Hilâl-i Çağatâyî ” İslam Ansiklopedisi. T.D.V. c.18 İst. 1998
- ŞAFAK, Sadık Rızazade;Tarih-i Edebiyat-ı İran, Tahran 1352
- “ Şâh u Gedâ ” Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. Devirler-İsimler-Eserler-
Terimler. C.8. S.85-86. Dergah Yayınları 1988
- ŞEMSETTİN SAMİ Kamus-i Türki. İstanbul 1317
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla; “ Klasik Osmanlı Edebiyatında Tipler ” Türkiyat Mecmuası,
İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Cilt.20
İstanbul, 1997 s.333-413
- STEINGASS, F ; Persian- English Dictionary, Beirut 1975
- MEHMET TAHİR. Osmanlı Müellifleri. II. Cilt. İstanbul 1972
- TAHİR-ÜL Mevlevi. Edebiyat Lügatı, Neş. Kemal Edip Kürkçüoğlu. İstanbul 1973
- TARLAN, A. Nihad; Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. asır Divân Şiiri, Rahmî ve
Fevrî, İstanbul 1948

- TEKİN, Mehmet; Roman Sanatı ve Romanın Unsurları. Konya 1989
- ULUDAĞ, Süleyman; Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul 1996
- ÜNVER, İsmail; “ Mesnevî ” Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı. II. (Divan Şiiri)
sayı.415-416-417. Ankara 1986 s: 430-554
- “ Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler ” Ankara
Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edb. Böl. Türkoloji dergisi. XI.
cilt. Sayı 1. Ankara 1993
- YAHYA BEY. Divan. Haz. Mehmet Çavuşoğlu. İstanbul 1977
- Yeni Tarama Sözlüğü. (Düz. Cem DİLÇİN) T.D.K. Ankara, 1983
- YILMAZ, Kaşif; “ Güfti ” T.D.V. İslam Ansiklopedisi. C.14. İstanbul 1996
- Güfti ve Teşrifâtü’ş- Şu’arâsı, Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı
Yay. Ankara 2002
- YOLDAŞ, Kazım; Taşlıcalı Yahyâ Bey. Şâh u Gedâ. İnönü Üniv. SBE Basılmamış
Yüksek Lisans Tezi. Malatya 1993

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü
ء	,
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
ھ	h̄
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
س	s
ش	ʃ
ص	s̄
ض	ʒ
ط	t̄
ظ	t̄
ف	f
ق	q
ک	k, g
گ	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v (o, ö, u, ü, ū)
ه	h (a, e)
ی	y (ı, i, ī)

ŞĀH U DERVĪŞ-İ HİLĀLĪ

(Sayfa : 1 – 118)

ŞĀH U GEDĀ-YI RAĤMĪ

(Sayfa : 1 – 169)

ŞĀH-I DERVĪŞ-İ BEYĀNĪ

(Sayfa : 1 – 95)

ŞAH U DERVİŞ-İ HİLALİ
 ŞAH U GEDÂ
 Fe' i lâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1b.1 Ey vücūd-ı tu aṣl-ı her mevcūd
 Hestî u bûde-i u ḥ'āhî bûd

Şāni'-i her bülend u pest tuyî
 Heme hiçend her çî est tuyî

Naḡş-bend-i şaḡife-i ezeli
 Be-vücūd-ı ḡadîm-i lem-yezeli¹

Ni ezel eger bidāyet-i tu
 Ni ebed vāḡf ez nihāyet-i tu²

Ez ezel tā ebed sefid u siyāh
 Heme ber ser u vaḡdet-i tu ḡuvāh

Varaḡ-ı nā-nūvişte mi ḡ'ānî
 Soḡan-i nā-şenide mi dānî³

5. Çist in torfe gonbed-i vālā
 Refte dūdî zi-dergehet bālā

Ka'be sengî zi-āsītāne-i tu
 Ḳible rāh-ı be-sūy-i ḡāne-i tu⁴

Piş-i tu ṡāirān-ı ḡuddusî
 Behr-i yek-dāne zemîn būsî

1 : - A2

2 : - A2

3 : - A1

4 : - A1

Rüy-i mā sūy-i tust ez heme rūy
Sūy-i mā rüy-i tust ez heme sūy⁵

Der sūcūdīm rū be-dergeh-i tu
Pā zi-ser kerde īm der reh-i tu

2a. Şubḥ rā bā şafaḳ ber āmīzī
Āb u āteş be-hem der-āmizi

10. Zūlf-i şeb rā niḳāb-ı rüz kunī
Mīhr u meh rā cihān-füzūn kunī

Felek māh çihre mihr-efzūn
Dāğhā dāred ez-ğamet şeb u rüz

Baḥr ez-heybet-i tu āb şode
Ġarḳ deryā-yı iztirāb şode

Kūh rā cānīb-i tu āheng est
U zi-tu bār-veş girān-seng est

Bād rā ez-tu āh-ı derd-ālūd
Hāk rā ez-tu rüy-i gerd-ālud

15. Āteş ez- şevḳ dāğ ber-dil mand
Āb rā nīz pāy der-gil mand

Heme ser ber-ḥaṭ-ı ḳazā-yı tu end
Ser-be-ser ṭālīb-i rızā-yı tu end

Her çi ān der-neşīb u der-evc est

⁵ : - A2

Tu muhîfî u ân heme movc est

Movc eger nîst baħr rā çî ğam est
Baħr eger nîst movc hem ‘adem est

Movc-1 deryā est in cihān-1 ħarāb
Bî-sebāt est hemçü naqş ber-āb

20. Ki zi-movc diger şevd der-hem
Ki zi-bād u hevā ħord ber-hem

Men bā-ümîd-i gevher-i nā-yāb
Keşti-i efkende em der-în girdāb

2b. Men bā-ümîd-i gevher-i nā-yāb
Keşti-i efkende em der-în girdāb

Keşti-i men zi-movc perun ber
Hemçu movceş bā ovc gerdün ber

Ger zi-men çü ğüneħ nemî āyed
Ez tu ğayr ez kerem ne mî şāyed

25. Gerçi leb-i teşne em fütāde be-hāk
Çün turā baħr-ı luţf hest çî bāk

MONĀCĀT

Ey devā-yı derün-i heste-dilān
Merhem-i sîne-i şikeste-dilān

Merhemî luţf kun ki heste-dilem
Merĥamet kun ki bes şikeste-dilem

Gerçi men ser-be-ser güneh kerdem
Nāme-i h^vîş rā siyeh kerdem

Tu der-în nāme-i siyāh me bîn
Kerem-i h^vîş kun günāh me bîn

30. Men hod ez-kerdehā-yı hod hacālem
Tu mekun rûz-i haşr mote'ellem

Bā vucūd-ı günāh-kārihā
Ez tu dārem ümîdvārîhā

Zi- anki ber-tusti i'timād heme
Ey murād-ı men merā u heme

Tu kerîm u bî-nevā-yı tu em
Pādşāhî u men gedā-yı tu em

3a. Ney gedāyî ki in u ān h^vāhî
Kām-dil ārzū-yi cān h^vāhî

35. Lîk bâşed gedāyîyem der-i vey
Eşk-i sorh u çihre-i zerdi

Tā be-rast zi-ehl-i derd şevem
Ber ne-hizem eger çi gerd şevem

Çün be-hāk üftem be-şad h^vārî
Tu be-luţfem zi-hāk ber-dārî

Men ne güyem ki luţf u ihsān kun
Bende em herçi bāyedet ān kun

DER HİKÂYET

Sālhā şod ki çarḥ-‘ālem-süz
Tîğ-ı kîn tîr mî kuned her rüz

40. Vah ki tā mihr bûd u çarḥ kebûd
Der-kebûdî-i çarḥ mihr ne bûd

Cānib-i her ki be-nigerem zi-niyāz
Ne-nigered cānib-i men ez-ser-i nāz

Der-reh her ki ser nihem be-vefā
Pā nihed ber-serem zi-rāh-ı cefā

Çend bîdād bînem ez-herkes
Ey kesî bî-kesān be-dādem res

Çend pā māl ‘ām u hās şevem
Dest-i mem gîr tā ḥalās şevem

45. Himmetî dih ki be-güzerem zi-heme
Reh-i be-süy-i tu āverem zi-heme

3b Süy-i ḥod kun zi-niyāz merā
Be taḥiyyat resān mocāz merā

Zülf-i ḥübān müşevveşem dāred
La‘l-i işān der āteşem dāred

Ez-bütān çün der-āteşem heme rüz
Rüz-i ḥaşrem bedîn günāh me süz

Mehveşānem çü sūhtend be-nāz
Zi-āftāb-ı kıyāmet me güdāz

50. Bes būd in ki sūhtem yek-bār
Ve kınā rabbenā ‘azaben nār

Āteş ez çün menī çi efzūded
Belki düzeh zi-tonok men süzed

Günehem be-baḥş u tã‘atem be-pezir
Ki hemin dārem ez ḳalil u keşir

Der-şeb-i tîre çün dihem cān rā
Hem-rehem kun çerāg-ı imān rā

‘Āḳibet be-keḳid çü bend ez-bend
Bend bend merā be-ḥod peyvend

55. İttihādī naşib kun bā-men
Ki nedānem ki in tūyī yā men

Çün zebān dāde-i beyānem baḥş
Der-beyān-ı soḥen zebānem baḥş

Maḥzenem rā der-i Nizāmi dih
Sāgarem rā şarāb-ı Cāmī dih

Bende rā husrev-i soḥen kerdān
Tab‘-ı nazm merā ḥasen kerdān

Āb dih ḥançer-i zebān-ı merā
Tāb dih gevher-i beyān-ı merā

60. Tā revem dūr-feşān zi-bāhr-ı kelām
Be-selām nebī ‘aleyhis’ selām

DER NA‘T-I HAZRET-İ H^ıACE-İ KĀİNĀT ‘ALEYH.....

Ez-Hudā eger reh-i Hudā talebī
Me-ṭaleb cüz Muḥammedī ‘Arabī

Zi-anki maṭlūb-i ehl-i bīneş ust
Belki maḫşūd-i āferīneş ust

Şāh-ı eyvān-ı Mekke-i Yeşrib
Māh-ı tābān-ı maşriḫ u mağrib

Şeref gevher-i benī-ādem
U zi-şeref server-i heme ‘ālem

65. Şehriyārī ki ḫayl-i ust heme
‘Arş u kürsī ṭofeylī ust heme

Kūy-i u maḫşūd est ve u maḫşūd
U Muḥammed maḫām u maḫmūd

Pençe-i āfitāb rā ber-tāft
Be-yek-engüşt ḫorş-ı meh şikāft

Būd berter zi-encüm u eflāk
Zi-ān neyüftād sāyeeş ber ḫāk

Anki be-güzāşt ez- sipihr ber’in
Sāye-i u kocā fütēd be-zem’in

70. Fāriğ est ez şaḫife u ḫāme

Vāşılān rā çî hācet nāme

4b. Anki ne-h̄ānde-i 'ilm u dīn dāned
Levh-i ta'līm hod çenīn h̄āned

Zāt-ı ū çist ba'd hayl-i resul
Gül bes ez-berg meyve ba'd ez-gul

Enbiyā rā şerf ne bud ber-ū
Hod tevāzu' kunān neşib u forū

Kemerhāyī ki rāh-ı ceng revend
Hoşka-i la'l-i ū be-seng zedend

75. Lā cerem ver ne seng-i bed girān
Key tevāned fikend zehne der-āb

Zir-i gisūyeş ān ruḥ çün māh
Şeb-i mi'rāc rā cemāl-i Āllāh

Ey hoş ān şeb ki Cibri'il-i emīn
Sūyeş āmed āsımān ber-zemīn

Merkeb-i reh-neverd u gerdūn seyr
Ber-zemīn rahş u ber-felek tayr

Bud nāmeş Burāk hemçü berķ
Refte yek laḥza tā be-ğarb ez-şark

80. Hemçü gulgūn eşk der-yek-dem
Zede perden zi-heft berde ḳadem

Ber felek hemçü berķ-i germ revī

Der-hevā hemçü ebr-i nerm revī

Hemçü tîr ez-nazar zi-‘âlem ferş
Tâ nîgeh kerde-i resîde be-‘arş

Çün der âvered pāye puşt-i Burāk
Lerze tüftād ber-zemîn zi-firāk

5a. Şod Süleymān be-taht-ı kâh-ı felek
İns u cin u enbiyā u melek

85. Der-hemāndem zi-perdehā-yı sipîhr
Tîz ne-güzeşt hemçü hañçer-i mihr

Ḳurb-ı ū maḳām-ı sümme denā
Ḳābe-ḳavseyn geşt u ev ednā

Bā-dil-i cem‘ u dīde-i bīdār
Şod müşerref be-dilet dīdār

Ba‘d ez-ān ber-gümāşt himmet rā
Ki be-men be-baḥş cürm-i ūmmet rā

Kerd ez-în bendegān-ı ‘āşî yād
Ez-kerem cümle rā ḥalāşî dād

90. H̄āce rā bīn ki der nişînî rāz
Bende rā yād mî kuned be-niyāz

Allah Allah çî ihtirāmet īn
Der haḳḳ-ı mā çî istimāmet īn

Ey dil dīde ḥāk-i dergeh-i tu

Ser-i men hemçü hāk-i der reh-i tu

Kes çî dāned behāyī yek-mūyet
Her dū ‘ālem fedā-yi yek-mūyet

Seyyid-i enbiyā tu rā dānend
Server-i evliyā tu rā hānend

95. Āfitābī u pertevend heme
Pişvāyī u pey revend heme

Bende-i kemterīn tust hilāl
Būlbūl-i bāg-ı dīn tust Bilāl

5b. Ber-felek gulgul-i Bilāl tu bād
Āsımān menzil-i hilāl tu bād

Nisbet-i men eger kunī be-hilāl
Be-hilāl-i ‘ālem şevem meh u sāl

DER MENKĀBET-İ HAZRET-İ EMİR’UL MŪ’MİNİN ALİ A.S.

Der-deryā-yı sermed est ‘Alī
Cā-nişīn-i Muḥammed est ‘Alī

100. Esed-ullāh server-i gālīb
Şāh-ı merdān ‘Alī ebī Ṭālib

Sākī-i şīr-gīr-i ser mestān
Zīr-i desteş heme zeber destān

Her ki bā-şīr haḫ zened pence
Pence-i hīş rā kuned rence

Der-kef engüşt-i ü kilidî bûd
Der-i Hayber be-ân kilid küşûd

Dü ser zülfekâr ân feyyâz
Rište-i küfr râ şode miķrâz

105. Tā Necef be-her gevhereş şadef est
Rîk-i şahrâ-yı ü der-Necef est

Zîb-i in gülşen ez-cemâl-i ‘Alî est
Gul-i in bâğ reng-i al ‘Alî est

Bûd ğamzâde-i resûl-i Hudâ
Çün resûl ez-hudâ ne bûd cudâ

Çün dü kes in ‘emm-i yek-digerend
Çün peser güyiyâ zi-yek-pederend

6a. Pederân der-neseb berâber hem
Peserân der-ĥeseb ber-âver hem

110. Ki ser-i ĥaşm râ cudâ kerde
Ki ser-i ĥîş râ fedâ kerde

Her şehî vaķt-i kerem zer bahşed
Şâh-ı dîn rûz-i rezm ser bahşed

Kerem ĥalk be-bahş u râm est
Ger kesî ser fedâ kuned kerem est

Heme serhâ fedâ-yı ü bādâ
Heme şâhân gedâ-yı ü bādâ

A2 **ĀGĀZ-I DĀSTĀN-I ŞĀH U GEDĀ**
A1 **DER-TA‘RĪF-Ī SOHEN GŪYED**

Gevher-i hokka-i dehān sohen est
 Cevher-i hançer-i zebān sohen est

115. Ger ne bŭdī sohen çī kumī kes
 Der-ma‘nī çī gŭne suftī kes

Her kes rā kes çī dānistī
 Rāz goften kocā tevānistī

Īn sohen ger ne der-miyān bŭdī
 Ādemī nīz ney zebān bŭdī

Sohen hoş-hayāt-ı cān u ten est
 Dem-i ‘İsī gŭvāh-ı ĩn sohen est

Nŭkte dānī der sohen soft est
 Nŭkte çend der sohen-goft est

120. Ki sohen zi-āsımān forŭd āmed
 Sohen ez kŭnbed-i kebŭd āmed

6b. Ger bedī gevherī u rāy-ı sohen
 U forŭd āmedī be-cāy-ı sohen

Rast est ĩn der-ĩn sohen çī şikest
 Belki cāyeş hemişe ber-felek est

Ne sohen ez-dehen birŭn āyed
 Ki sohen ez-sohen birŭn āyed

Dü cihān zāde-i dü harf kun est
U ĩn ‘acebgān dü harf yek-sohen est

125. Katib şun‘ daşt meyl-i sohen
Saht levh u qalem tofeyl-i sohen

Ey hured ez-sohen rivāyet kun
Be-zebān qalem hikāyet kun

Ey qalem sā‘atī zebān be-küşāy
Hoqqa-i teng rā dehān be-küşāy

Vāqıf-ı ez-sepidi u siyehi
Der-siyāhi der-aki huzuri

Gerçi ez-tig-i men qalem şode
Be-sohen der-cihān ‘ilm şode

130. Tu be-goftār-ı şekerin şemerı
Tu qalem nıstı ki ney-şekerı

Çün tu nāzik nihāl-i diger nıst
Heme engüşthā berāber nıst

Milk-i ma‘nı ez-ān tust heme
İn qalem rüter est yek qaleme

Şāh-ı ma‘nı tuyı ‘alem ber-dār
Süy-i melik-ı sohen qadem ber-dār

7a. Yād kun baħr-ı āferinān rā
Nükte dānān u hırqa bınān rā

135. Ki heme maḥzen-i soḥen b̄udend
Rāzdān-ı nev u kūhen b̄udend

‘Ālem ez-dür̄r-i nazm p̄ür kerdend
Hemçü deryā niṣār d̄ür̄r kerdend

Ebr-i raḥmet niṣār-ı iṣān bād
Luṭf-ı cāvīd yār-ı iṣān bād

DER-SEBEB-İ NAZM-I KİTĀB-I ŞĀH U DERVİŞ GŪYED

Rūzī ez-rūzhā-yı faşl-ı bahār
Ki tefāvot ne dāşt leyl u nehār

Çend ez-ehl-i ṭabi’ der-çemenī
Mecmu’-i saḥtend u encümenī

140. Goft u gūy-i soḥen kerdend
Da’vī-i nükte perveri kerdend

Nüktedānī ki daşt ma’rifetī
H̄ āst tā gonçe rā kuned şıfatī

Goft der-gonçe gül varaḥ varaḥ est
Künbed-i sebz u çarḥ p̄ür şafaḥ est

Digerī goft her ki ū binā est
Mey-i gul-reng şışe-i minā est

Digerī goft ber-i kuvvet u k̄üt
Küşte firūze hoḳḳa-i yākūt

145. Men hem arzū-yı ṭabī' be-şegeftem
Cānib-i gōnçe dīdem u goftem

7b. Hest bī-gul-'izār gōnçe dehen
Dil-i pūr hūn-reng beste-i men

Heme goftend āferīn bādā
Kevkeb-ī ṭāl'at qarīn bādā

Varāḡ-ī ṣhī'r ḡūn sohen kerdend
Endeki vaṣf ṣhī'r-i men kerdend

Būd ṣahsī be-meṣnevī meṣhūr
Der-fūnūn-ī sohen be-hod maḡrūr

150. Lik fenn-i gāzel nevreside
Heme gerd fesāne gerdīde

Goft ārī eger bī-bedel est
Ṣhīve-i ṣhī'r-i ū hemīn gāzel est

Nīst ū rāz-ī meṣnevī haberī
Der reh-i mā zi-pey rūyī eṣerī

Der-sohen penç genc mī bāyed
Neṣr rā ebyāt-ī penc mī bāyed

Modde'-ī ḡūn mezāk ṣhī'r nedāṣt
Meṣnevī rā bih ez gāzel pindaṣt

155. Naḡd-i gencine-i sohen gāzel est
Ṣheker-i bārī ki nazm-ī men gāzel est

Anki nazm-ı gâzel tevâned goft
Meşnevî râ çü der tevâned soft

Anki cân bahşed ez sohen çü Mesîh
Key şevd 'âciz ez kelâm-ı faşîh

Anki ez-baħr be-güzered çün berķ
Key zi-seyl-i bahār gerded ğarķ

8a. Anki âteş vaţan kuned çü şerer
Ger şerârî bâ ü resed çi zerer

160. Bî-te'emmol ez ân miyân cestem
Be- te'emmol miyân hod bestem

Bâz vey fikr râ kavî kerdem
Rûy-i der-fikr meşnevî kerdem

Goftem her çi be-zebân âyed
Sohen-i 'aşķ der-beyân âyed

'Aşķ ez-her nev u kühen bihter
Sohen-i ü zi-her sohen bihter

Gâh mî kerd hâtirem meylî
Suy-i Mecnûn u cânib-i Leylî

165. Gâh ez-şevķ mî zedem feryâd
Behr-i Şîrîn u Husrev u Ferhâd

Gâh mî دید tab'-ı men lâyıķ
Hâl-i 'Azrâ u hâlet-i Vamıķ

Nāgeh āmedend 'ālem-i gayb
Kīn hayāl-i tu pāk nīst raġīb

Hod ne dānī ki fikr-i bīhūde
Hest renc-i dimāg-ī āsūde

Īn her zībā 'arūs rā dāmād
Būd Mecnūn u Vamīk u Ferhād

170. Cüz ārāyiş-i 'arūs me kun
Goft u gūy-i kenār u būs me kun

Suy-i dāmād rā ger 'arūs berī
Perde-i nām u neng rā be-derī

8b. 'Aşķ dāmādī u 'arūsī nīst
Resm-i ū ġayr-ī hāk-būsī nīst

'Aşķ-bāzī ber-ġam-ı geç-nazarān
Nīst cüz 'aşķ -i nazenīn peserān

Peser dil-ferīb rā 'aşķ est
Kāmet cāme-i zīb rā 'aşķ est

175. Kes çī dāned ki der-teh-i çāder
Ān qad duġter est yā māder

Çin-i zūlf est zīb-i meh-rūyī
Çeşm -i bend est şad siyeh-rūyī

Tār-ı kākūl zi-mūy-i ġisū bih
Baġr ez-ān dū mūy-i yek mū bih

Sürme seng est çeşm-i cādū rā
U heme ‘ār est tāk-1 ebrū rā

Hübî ‘ārīyet çi kār āyed
‘Ārīyet çün be-refit ‘ār āyed

180. Bār-1 diger çenîn resîd nidā
Ki be-gū dastān-1 Şāh u Gedā

Kıssa-1 Şāh rā beyān kerdem
Hāl-i Dervîş rā ‘ayān kerdem

Rüy-i det ehtemām ān kerdem
Şāh u Dervîş nām-1 ān kerdem

Ey ki bā men ser sohen-dārî
Goft u gūy-i nev u kûhen-dārî

Sā‘atî gūş-i hūş bā-men dār
Mosteme‘ bāş u gūş bā-men dār

9a. Gūş kun in fesāne-i dîrîn
185. Çi berî nām-1 Husrev u Şîrîn

Yād gîr in hikāyet-i mevzūn
Çi berî nām-1 Leylî u Mecnūn

Be-şinev in rivāyet-i garrā
Çi dihî şerh Varnîk u ‘Azrā

Bîkr-i halvet serāy fikr est in
Fikr-i tohmet me kun ki bîkr est in

Âmede der-mağām-ı cilvegerī .
Ki be-‘ayn-ı rızā der u nigerī .

190. Cüz kabûl-i nazār ne-mî h̄āhîd .
Eltefât-ı diger ne-mî h̄āhîd .

Her çi hest ez sa‘âdet nazār est .
Nazār iksîr-i kîmyâ eşer est

Yâ Rab in tohfe râ kerāmî kun
Yekî ez-nâmhâyî nāmî kun

Tâ zi-şāhib-i dil nazār yâbed
Şeref eltefât der-yâbed

ÂGÂZ-I DÂSTÂN-I ‘AŞK-I ŞÂH U GEDÂ

Sohen-ārây-ı in hadîs-i kûhen
In çünin mî kuned beyân-ı sohen

195. Ki ez-in piş bûd Dervîşî
Râst kişî moḥabbet endîşî

Ez-heme kayd-ı ‘âlem âzâde
Lîk der-қayd-ı ‘aşq üftâde

9b. Elem-i rûzgâr-dîde besî
Miḥnet-i ‘âşîkî keşide besî

Bûd der-kûh u geşte der-hâmûn
Kâr-ı Ferhâd kerde u Mecnûn

Teneş ez-‘aşq cism-i bî-cân bûd

Reg ber u hemçü mār-ı bī-cān būd

Bes ki mīdāšt meyl-i ‘aşk mūdām
‘Aşk mī goft der mehell selām

200. Ez-każā çend rüz ān Dervīş
Ber-hilāf-ı tarīk u ‘ādet-i h̄iş

Ez-ser-i kūy-i ‘aşk dūr ūftād
Der-serā perde-i server ūftād

Ney bedel-i dāğ iştīyākī dāšt
Ney bī-cān-āteş firākī dāšt

Dileş āsūde ez-cefā-yı ḥabīb
Cāneş āzāde ez-belā-yı raķīb

Meger mī goft zi-ān-geh rüzī çend
Būd der-genc-i ‘āfiyet ḥorsend

205. Gerçe mīh̄ āst terk-i miḥnet-i ‘aşk
Būd der-hātīreş moḥabbet-i ‘aşk

‘Aşıkī gerçi miḥnet-engiz est
Miḥnet-i ū moḥabbet-engiz est

H̄ āst el’kışsa-i ‘āşık-i şādık
Ki diger bār rā eger şeved ‘āşık

‘Aşık serv kāmētī bāşed
Ki be-hübī kıyāmetī bāşed

Ez kemāl-i kerem vefādārī

Ne zi-‘ayn-ı sitem cefākārī

- 10a. Be-hevā-yı çenīn dilārāyī
210. Mī zed ez-şevķ her taraf kāmī

Sūy-i bāğī gūzer fütād ū rā
Ki nişān ez-behişt dād ū rā

Çihre-i bāğ u turra-i sūnbül
İn yeki ħalkā ħalkā u ān gul gul

Ṭorfeter in ki rüy-i gul gul-i ū
Zāhir ez-ħalkāhā-yı sūnbül-i ū

Serv der-vey çū Hızr cā kerde
‘Alem-i sebz der-hevā kerde

215. Lāle rā ez-piyāle eş dāğī
Ki çenīn ħālet est der-bāğī

Behr-i def’-i ħumār nergis-i mest
Nīm nārenc dāşt ber-kef-i dest

Gul baĥş-būyi-i nesīm-i şabā
Pirehen kerde ez-neşāt-ı kabā

Manzar dāşt hemçü ħold berīn
Berter ez-āsmān ber vey zemīn

Bām-ı eflāk piş manzar-ı ū
Būd çün sāye piş ber-der-i ū

220. Māh u ħürşid ferş-i ān der būd

Hiştî ez-sîm u hiştî ez-zer bûd

Zîr-i dîvâreş ez-berây-ı neşât
Âmede sâye u fikende besât

Taraf-ı ân bâğ çûn moyesser şod
Meyl-i Dervîş sūy-i manzar şod

10b. Nāgehān dîd mektebî çû behîşt
Der u dîvār-ı u ‘abîr sirîşt

Vah çî mekteb ki reşk bustānhā
Bustānî der-û gülistānhā

225. Ehl-i mekteb heme be-hūsn u cemāl
Sālîşān kem cemālîşān be-kemāl

Yekî ez şekl-i kâd u zülf u dehān
Ez-Elif lām u mîm dāde nişān

Yekî ebrū u haţţ ‘ayān kerde
Sırr-ı nūn u elkalem beyān kerde

Hemçü u el-leyl ân yekî rā mūy
Hemçü u eş-şems ân yekî rā rüy

Her ki der mekteb çenān şod hâş
Hând El’hamd ez-ser-i İhlâş

TAVŞİF-İ HÜSN-İ ŞÂH-ZÂDE U CEVÂB U SUÂL-İ DERVÎŞ

230. Bûd ser-i hayl-i ân heme mähî
Ser-be-ser hayl-i hūsn rā şāhî

Ṭorfe-şāh-zāde-i be-hūsn u edeb
Māh-rūyī ki şāh daşt laqab

Serv qadd-i ki çün qadem mī zed
Her qadem ‘ālemī be-hem mī zed

Şūh çeşmī ki tā nıgeh mī kerd
Hāne-i merdumān siyeh mī kerd

Piş-i ān çeşm-i hābnāk-ı siyāh
Sürme bī-qadr hemçü hāk-i siyāh

11a. Kākūlī ber-qafā u nihād çü mīm
235. Sünbül ber-semen keşide çü cīm

Hemçü zehrāb dāde müjgānhā
Būdeş ez-zehr-i çeşm peykānhā

Çün nemek rih̄tenī tekellūm-i ū
Şeker āmihtenī tebessūm-i ū

Şekl-i ebrū-yi ān hoeste tezerv
Der-per-i zāg būd der-ser-i serv

Çeşme-i āb-ı zindegī leb-i ū
Mevc-i ān āb tovk-ı gābgāb-ı ū

240. Ez-dehāneş nişān hiç ne būd
Cüz sohen der meyān hiç ne būd

Ān dehān hiç u ān miyān hem hiç
Cüz hayālī nebūd ān hem hiç

Ger miyāneş hayāl h̄āhed būd
 Ān hayāl muḥāl h̄āhed būd

Būd vaḳtī soḥen füzün sāzi
 Horde dānī ki nükte pervāzi

Müşkil-i her ki pişeş āverdi
 U revān ḥall-i müşkileş kerdī

245. Bes ki Dervīş geşt māyil-i ū
 Mand der-ḥayret ez-şemāyil-i ū

Her demeş mī fizūd ḥayrānī
 Ḥayretī ān çenān ki mī dānī

Şāh goft çenīn hamūş me bāş
 Leb-i ne-cenbān tamām gūş me bāş

11b. Ger turā hest müşkilī der-dil
 Me-kun ez-men sūāl-i ān müşkil

Çōst goft ān yegāne-i āfāk
 Ānki hem coft bāşed u hem tāḳ

250. Goft ān ebrūvān ber-hem-i mast
 Kec taşavvūr mekun ki gofem rast

Gerçi coftend ān dūyi kem biş
 Līk tāḳend der nekūhi h̄īş

Goft ārī cevāb-ı mā īn est
 Şāh rā ḥod çi cāy-ı taḥsīn est

Şāh gofteş ki der kudām kitāb
 H̄ānde-i in çenīn sūāl ū cevāb

Goft hergiz neḥ̄āndeem varaḳī
 Bīş-i kes negüzārendeem sebakī

255. Behre-i ez-sevād nīst merā
 Ğayr-i ḥ̄ānden-i murād nīst merā

Tā neḥ̄ānem be-dil sorūrī nīst
 Dīde rā bī-sevād nūrī nīst

Hāne-i çeşm ez-sevād tehī est
 Bī-sevādiş ‘ayn-ı rû siyeh est

Bes ki Şeh rā bā-i‘tikād şod ber ū
 Ḥod Elif bī-nūvişt vāv ber ū

Meyl-i Dervīş zi-ān yekī şad şod
 Goft in bār kār-ı men bed şod

260. Dest ber ser nihād u zār kirist
 Ki der-in ‘āşıkī neḥ̄āhem zīst

12a. Çün be-hem hüsñ u holḳ yār şeved
 ‘Aşḳ-ı ‘āşık-ı yekī hezār şeved

Ḥüb rüyī ki hest ‘āşık rû est
 Her kocā ‘āşık est ‘āşık ū est

Gerçi Dervīş zü-fünūnī bûd
 Der-reh-i ‘aşḳ rehnümūnī bûd

Levh-i ta'lim ber-kenār nihād
Ser-i teslīm piş-i yār nihād

265. Ey besā horde-bîn ki āhir kār
Sūy-i mekteb reved çü evvel bār

Īn būd 'aşk zü-fünūn rā vord
Ki kuned ūstād rā şāgird

'Aşk çün ders hod kuned bonyād
Be şikened tehte ber-ser-üstād

Der sebağ aşikār mī nigerist
Līk pinhān be-yār mī nigerist

Yār her ki ber-ū nazar mī kerd
U nazar cānib-i diger mī kerd

270. Gerçi 'aşk buved harāb-nazar
Līk ū rā kocā est tāb-nazar

İZTIRAB KERDEN –İ DERVİŞ EZ CUDĀYİ-İ ŞĀH-ZĀDE DER-ŞEB

Her ki ān nūş hand şeker-leb
Cānib-i hāne refī ez-mekteb

Hāl-i Derviş ez-ān ber-āşuftī
Girye āgāz kerdī u goftī

12b. Bī-tu ez-mektebem perişān hāl
Hemçü divāne der-kef-i etfāl

Zindegî mûcib-i melâl-i men est
Levh u kürsî güvâh-ı hâl-i men est

275. Hest dūr ez-tū defter u hāme
Īn siyeh kār u ān siyeh nāme

Ḳametet rā Elif hevā-hā est
Bī zi-şevḳ dū çeşm ber-rāh est

Dūr ez-ān çeşm nīst noḳta-i dād
Ki birūn āmed est dāde-i şād

Şād çeşm-i ümid be-boride
Ki çü kâğıd-ı sefid gerdide

Dāl ney turra-i tu bed-hāl est
Īn ki ḥam şod ḳadeş ber-ān dāl est

280. Sīn hicrān-ı ān leb-i ḥandān
Leb ḥasret girift der-dendān

Cānīb-i Kāf eger şevem nigerān
Āyedem hemçü küh-i kāf girān

Hemçü niş est bī-tu her kes kāf
Ki kuned sine rā şikāf şikāf

Bī-cemāl-i tu ber-ten-i maḥzūn
Na' est nūn u noḳta-i nūn

Ġayr-ı ez-īn güne harf kem mī goft
Ḥarf midid u ḥarf-i gam mī goft

285. Vakt-i h^ıānden zi- heybet-i oštād
Çün zi-tıflān ber-āmedī feryād

13a. U hem āvāz hem zebān mī şod
Bes be-takrīb der-figān mī şod

Her ki ez- şevk girye mī kerdī
Şad hezārān behāne mī kerdī

Ki garībem der-īn diyār besī
Der-garībī çü men me bād kesī

Yād yār u diyār-ı h^ıod kerdem
Giryeye be-rūzgār-ı h^ıod kerdem

290. Çün haber yāftī ki āmed Şāh
Zūd fāriğ şodī zi- girye u āh

Ki digere āh u girye bī-ū nīst
Ez-īn girye īn çī bul'aceb est

Goftī ez-her kesī hikāyethā
Şerh kerdī besī rivāyethā

Būd ez-nüktehā-yı hātır-h^ıāh
Garaż-ı ū qabül-i hātır-ı Şāh

Ārī īn est kār-ı 'āşık-zār
Ki kuned cā hemişe der-dil-i yār

295. Şeb çü āmed zi- h^ıudmet-i Ūstād
Şāh u tıflān heme şodend āzād

U giriftār mand der-mektab
Bā-derd ney sīne terāz dil şeb

**NĀLE-İ DERVİŞ EZ-DİRĀZĪ-İ ŞEB U RŪZ-İ DİĞER İLTİFĀT-NUMŪDEN-İ
ŞĀH-ZĀDE RA**

Çün şeb-i tīre der-meyān āmed
Dil-i Dervīş der-figān āmed

13b. Ki dil şeb çerā mihr tehī īst
Tīre şod rŪzem īn çe rŪ siyeh īst

Çi şod āyā girift māh imşeb
Bāşed ez-derd siyāh imşeb

300. Hiç şeb īnçenīn siyāh ne bŪd
GŪy-ı imşeb çerāğ-ı māh ne bŪd
Şod pŪr ez-derd kŪnbed-i gerdŪn
Revzenī nīst tā reved pervīn

Heme rŪy-i zemīn siyeh şod āh
Ki nişestem digeŕ be-hāk-i siyāh

Cān-ı şīrīn zi-sīne ber-leb-i men
Şad şeb digeŕān u yek şeb men

Belki īn şad şeb u nīst şekī
Ki be-hŪnem heme şodend yekī

305. Vey ki hŪrşīd-rŪ be-reh-i gerd est
Refte derd zi-men siyeh-gerd est

Āsımān vaķıf est ez-ġam-ı men
Ki siyeh pūş şod be-mātem-i men

Şubĥ ez-men nemıkuned yādī
Āhir ey murġ-ı şubĥ feryādī

Kus imşeb ġaryū kem dāred
Zi-āb-ı çeşmem meger ki nem dāred

Ķavī bāz bāng-ı şubĥ leb ber-best
Yā şod ez-nāleem figāneş pest

310. Dīdehā ber-sitāre tā dem-i şubĥ
Būd der-intizār muķaddem-i şubĥ

14a.*

Şubĥdem nesīm-i mihr-efrūz
Dūr şod turra-i şeb ez ruh-ı rūz
Şuşť devrān bā-āb çeşme-i mihr
Zulmet-i şeb zi-kārgāh-ı sipihr

Sūht ber-mecmer sipihr-i bülend
Zi-āteş-i mihr dānehāyi sepend

Āfitāb ez-felek ĥoveydā şod
Ķatrehā riht çeşme peydā şod

315. Mihr ez-çarĥ nīlgūn ser-zed
Yūsuf ez-āb-ı nīl ser ber-zed

Āteş-i mā sūy-i be-Tūr āmed

* Başlık silik

Zulmet-i şeb güzeşt u nür âmed

Ba'd zulmet ber in bülend eyvân
Rûy be-numûd çeşme-i hayvân

Şeh ki şad bā-nāz u 'işve der-ser-dāşt
Nāgeh ez-h^vāb-ı şubḥ ser ber-dāşt

Ez giribān-ı nāz ser ber-kerd
Ser ber āverd fitne rā ser-kerd

320. Hem küleh-i kec nihād ber ser-i h^viş
Hem şabā cüst kerd der ber-i h^viş

Halka-i zülfi sāht ziver-i gūş
Çin-i kākül figend ber ser-i dūş

Ber miyān çü müy best kemer
Şad kemer beste rā şikest kemer

14b. Qad ber efrūht hemçü 'ömr-i dirāz
Sūy-i mekteb qadem nihād niyāz

Çeşm-i Derviş mustmend ber-āh
Gevher-efşān berāy-ı maqdem-i Şāh

325. Nāgeh ān serve-nāz peydā şod
Fitne-i refte bāz peydā şod

Çün be-did ān cemāl-i zibāyī
Kerd bünyād-ı nā-şekībāyī

Dil u cāneş der iztırāb üftād

Mest u bî-hod şod harâb üftâd

Dem-be-dem hâleş diger gün şod
Men çi mî güyem ki hâl-i û çün şod

Şâh çün دید bî-çarârî-i û
Der dileş kâr kerd zârî-i û

330. Piş-i û reft u goft hâl-i tu çi est
Der çi endîşe-i hayâl-i tu çi est

Sâ'atî bā- gedā-yı hōd be-nîşest
Reft ān geh be-cāy-ı hōd be-nîşest

Cāy der pişgāh-i hāne girift
U ān Gedā cā ber āsitāne girift

Bes ki būdend her dū māyil hem
Cā giriftend der moqābil hem

Çeşm ber çeşm u dīde ber dīde
Her zemān sūy-i yek-diger dīde

335. Şâh çün ber Gedā nazar mî kerd
Mîhr-i û der dileş eşer mî kerd

15a. H̄āst tā piş-i h̄işten h̄āned
Goft Dervîş piş-i men h̄āned

Kes ne güyed bi gayr-i men sebaķeş
Ne nüvised kes diger varaķeş

Her ki ber harf-i û nihed engüşt

Kunem engüşt-i birün ez müşt

Her ki ber levh-i ü rakam sâzed

Tîg-i men dest-i ü qalem sâzed

340. Ba'd ez-în goft u gûy-i pişē h'ānd
Sāht takrīb-i defter h'īş h'ānd

Behr-i ta'lim çün tekellom kerd

'Āşīk ez şevk dest u pā kom kerd

Dāl mī goft çün Elif mī h'āst

Ki yekī būd piş-i ü kec u rast

Şāh ez-ān hīç ber nemi āsoft

Nerm-nermek bā ü sebağ mī goft

Şāh u Dervīş düst mī bāyed

Tā ez-u 'ālem beyāsāyed

345. Hāşşā-i şāhān molk-i dil ya'nī
Pādişāhān- şūret u ma'nī

Şehsuvārān-ı 'arşa-i cānhā

Āfet-i 'aqlhā u imānhā

Āh ez in kāfirān sengin-dil

Ki belā-yı dilend misgin-dil

Her zemān fitne ber-engizend

Bī-gūneh hūn-i 'āşīk rizend

15b. Her nefes āteşī ber-efrūzed

Bî-sebeb cān-ı bî-dilî sūzed

350. Bāz çün zulmet-i şeb āmed piş
Mobtelā-yı firāk şod Dervîş

REŞK-BURDEN-İ ŞĀH-ZĀDE EZ-DERVĪŞMOĤABBET-İ U BA-DİGER....

Bāmdādān ki tıfl-ı ĩn mekteb
Şafha rā şüst ez-siyāhî-i şeb

Āsımān zed be-resm her rūze
Kalem-i zer be-levh-i firūze

Ehl-i mekteb zi-h̄āb ber cestend
Be-hayāl-i sebāk miyān bestend

Bā kad hemçü serv u rüy-i çü mäh
Heme cem' āmedend gayr-ı ez-Şāh

355. Dil-i Dervîş hiç ez-ān ne şigoft
Her dem āheste zîr leb mî goft

Heme hestend u yār nîst çi sūd
Serv-i men der-kenār nîst çi sūd

Yār mîbāyed u ne mî āyed
Gayr mîāyed u ne mî āyed

Būd Şeh-zāde rā yekî hem-zād
Ki²ⁱmāder der be-şekli-ū kem zād

Vaķıf ez-ĥālî Şāh der-heme ĥāl
Hem-dem u hem-zebān ū meh u sāl

360. Çün besî bî-qarâr şod Dervîş
Goft bā ū bî-qarārî-i hîş

16a. Ki çerā dîr kerd Şāh imrūz
Sāht rūz-i merā siyāh imrūz

Āfitāb merā çî āmed bîş
Ki neyāmed birūn zi hāne-i hîş

Burd hāb şebūh ez-desteş
Yā mey-i nāb kerd ser mesteş

Tā seher ki nişeste būd meger
Ver ne tā çāst çî est hāb-ı seher

365. Būd der-goft u gū ki āmed Şāh
Şod zi- goft u şenîd ū āgāh

Reşkeş āmed ki ‘āşîk-ı nigerān
Nigerān est cānib-i digerān

Çeşm-i ‘āşîk be-yār bāyed bes
‘Āşîkî key revā est piş dî kes

Goft hay hay ‘aceb hatā kerdem
Ki bā-în bovelhusūs vefā kerdem

Ger vefāyî der-în Gedā būdî
Ānçenîn der-be-der çerā būdî

370. Der-seg-i der-be-der u vefā ne būd
Der-be-der hod be-cüz Gedā ne būd

Bende çün kerd benedeği kesî
Ne herendeş ki Küşte est besî

Ki zi-hem-zād-ı hod ber āşuftî
Bā-şad āşufteğî bā ū goftî

Meyl-i ‘ilmet çü nîst bîş ez-men
Pes çirā āmedî tu piş ez-men

16b. Gāh ez-mektebeş birün kerdî
Cigereş rā be-ta‘na hün kerdî

375. Ki be-mekteb dige meyā bā men
Yā tu āyî bedîn taraf yā men

Ki kalem rā be-hāk efkendî
Ki varak rā ez-yek-diger kendî

Şafha rā piş-i çihre āverdi
Çihre-i hîş rā nihān kerdî

Kerdî inhā zi-reşk-i gayret-i hîş
Reşk-i hübān būd zi-‘aşîk bîş

Fitne-i ehl-i hüsn der-‘ālem
Ber ser-i ‘aşîkân būd bā-hem

380. Şāh der-fikr kār-ı Dervîş est
Hāce rā meyl bende-i hîş est

Ki sipāhî be-şāh-ı hod nāzed
Şāh hem bā sipāh-ı hod nāzed

Ez-hacālet helāk şod Dervîş
Goft rāzî şodem be-murden-i h̄îş

Cān-gūdāz est nā tevānī-i men
Merg bihter zi-zindegānī-i men

Şūh-ı men gerçi nūktedān ūftād
Lāk bisyār bed gūmān ūftād

385. Āh ez-ın tālī'-i ki men dārem
Hayret ez-baht-ı h̄îştēn dārem

H̄āstem sūy-i gevher ārem dest
Destem ez seng-i hādīşāt şikest

17a. 'Ōmr mī h̄āstem zi-āb-ı hayāt
Teşne merdem zi-şevk der zulumāt

Şāh-ı şīrīn zebān u şeker leb
Bār-ı diger çü reft ez-mektab

H̄ānd hem-zād rā be-h̄idmet-i h̄îş
Gerçi mī goft bā tu ān Dervîş

390. Kıssa rā nezd-i Şāh kerd beyān
Be-tarīkī ki hāl geşt 'ayān

Yāft Şāh ez-edā-yı ū teskīn
Best dil der vefā-yı ān miskīn

Gū resūlī ki ez berāy-ı Hūdā
Hāl-ı men hem kuned be-yār edā

Tā digeṛ kışşa ĩn Gedā ne kuned
Bend bendem zi-hem cudā ne kuned

.....ŞODEN ŞĀH-ZĀDE EZ-‘ĪTĀB-KERDEN BE-DERVĪŞ U İLTİFAT-NUMŪDEN

Bāz çün mihr ez-felek ser-zed
Mihr-i Şāh ez derüne ser ber-zed

395. Dil pūr ez-mihr u leb pūr ez ḥande
Süy-i Dervīş reft şermende

Rū bā-ū kerd hemçü gul-i ŝiguft
Reft der ḥande hemçü ğoñçe u goft

‘İzzet-i serverān be-dervīş est
Faḥr-ı peygamberān be-dervīş est

Heme ŝāhān gedā-yı dervīş end
Der penāh-ı du‘ā-yı dervīş end

17b. Nām-ı ŝāh u gedā be-hem ğirend
Bı-gedā nām-ı ŝāh kem ğirend

400. Bes hemān bih ki bā be-hem bāŝım
Her dū ŝāh u gedā be-hem bāŝım

Şāh çün luṭf kerd biş ez biş
Mihr-i Dervīş geşt biş ez biş

Çend rüzı çu der miyān be-ğüzeşt
Ḥāl-i Dervīş ez ĩn u ān be-ğüzeşt

Ehl-i mekteb şodend vaqıf hāl
Goft u gū şod miyāne-i etfāl

Zi-ın hikāyet be-hem haber goftend
Īn sohen rā be-yek-diger goftend

405. Tıfl ki ān cümle şūh fitne-gerend
Hemçü tıflān-ı eşk perde-derend

Ger kesī piş-i tıfl güyed rāz
Rāz-ı ū rā be-ğayr güyed bāz

‘Aqıbet taşt-ı ū zi-bām ūftād
Īn şadā der miyān-ı ‘am ūftād

Hemçenān ĩn fesāne peydā şod
‘Ayb-cū rā behāne peydā şod

Pend güyān melāmeteş kerdend
Be-melāmet ‘alāmeteş kerdend

410. Der reh-i ‘aşk cüz melāmet nıst
‘Āşıkı kũçe-i selāmet nıst

Dil-i giriftār ber ĩn melāmet bād
U zi-ğam ‘āfiyet selāmet bād

**....EZ ‘AŞK-I DERVİŞ MAHRŪM-ŞODEN EZ HİDMET-İ ŞAH VE SEBEB-İ
REFTEN BE-KUY-İ U VE MŪJDE-İ DİDĀR YĀFTEN**

18a. Hiç cā der cihān habībı nıst
Ki be-dunbāl-ı ū raqībı nıst

Merdumān bā ḥabīb mī gūyend
Der- berāber raqīb mī gūyend

Tā kesī cān be-ān cihān be-zed
U ez-belā-yı raqīb cān be-zed

415. Şāh rā seng-dil raqībī būd
Ki zi-inşāf bī-naşībī būd

Kār-ı ū zehr-i çeşm būd ez mehter
Kāse-i çeşm-i ū çü kāse-i zehr

Be-ğazab tiz kerde ḥiş rā
Hande hergiz nedide ḥiş rā

Behr-i āzār ḥalk der müşteş
Şekl kerdem girifte engüşteş

Her ki ser pençe-i çenîn dāred
Müş-t-i kejdum der-āstīn dāred

420. Bā-vucūd-ı heme tize u mehter
Mīr-i bāzār būd şehne-i şeh

Ḥükme ber ḥaş u ‘am būd ū rā
İhtiyārī temām būd ū rā

Sofle rā hergiz i‘tikād me bād
Moddeī şāhib ihtiyār me bād

18b. Ḥāşıl kışşa in ki ān bed-kış
Geşt vākıf kışşa-i Derviş

Hemçü seg-i tond şod be-kaşd-ı Gedā
Tā ez ān āsitāne sāht cudā

Ān Gedā rā çü rānd ez der-i Şāh
Moddet-i mīnişest ber ser-i rāh

425. Ez ser-i rāh nīz māni‘ şod
Renc-i Dervīş cümle žāyi‘ şod

Ġayr-i ez niş sūd hiç rehī
Ki reved şeb be-kūy-i Şāh gehī

Yek şebī rū be-kaşr-ı Şāh āverd
Ruh be-Şāh-ı cihān penāh āverd

Bā ten-i zār u sine-i ğamnāk
Dil-i mecrūh u dāde-i nemnāk

Her kadem ruh be-hāk mālidi
U zi-dil-i derdnāk nālidi

430. Ez ğam-ı dīl sine seng zedi
Bā-dil ez-kīne tabl-ı ceng zedi

Her dem āh keşidi ez-dil-i teng
Ki ez- ān āh sūhti dil-i seng

Ruh ber ān hāk-ı āsitān sūdi
Āsitān rā be-būse fersūdi

Goft in āsitān mohterem est
Seg-i in kūh āhū-yi hurrem est

Her ki ü reh bedin taraf dâred
Pây-i ü ber serem şeref dâred

- 19a. Ber der-i Şâh did şîr –segî
435. Seg ne güyem peleng-i tîz-tegî

Dâg-ı mihr u vefâ nişânî ü
H^ıâb-ı her dem zi-pâsbânî ü

Gofteş ey server-i vefâdârân
Der-vefâ bihter heme yârân

Rişte-i düstist her reg-i tu
Tü seg-i küy-i yâr u men seg-i tu

Dest-i tu der hayâest güldeste
Gül-i sorh_ı ân gil-i hınnâ beste

440. Kef-i pây-i turâ est naqş-ı nigîn
Der nigîn-i tü cümle rüy-i zemîn

Sorh_ı hemçün gülest u tîr çü hâr
Pençe u nâhunet be-hün şikâr

Bârhâ şayd-ı ferbeh âverdî
H_ıod kâna‘ât be-üstüh^v ân kerdî

Hest şekl-i dom-ı tu kullâbî
Ki merâ mî keşed be-her bâbî

Şeb revânî ki kelb u hilegerend
Ez tü şeb tâ be-rüz ber hâzerend

445. Girye kerd u zi-dide-i âbeş dād
U zi-dil-i hūn peykān-ı kebābeş dād

Ān şeb āfāk hemçü gülşen būd
Şeb ne būd ān ki rüz-i rüşen būd

Felek ez-māhtāb bedr-i münir
Kadehî būd pür zi-şeker u şir

19b. Māh çün kāse-i penir şode
Kūhhā hemçü cüy-i şir şode

Sāye-i zulmet figende ber ser-i nūr
Rihte misk-i nāb ber-kāfür

450. Der çemen sāyehā-yı berg-i çenār
Çün sāye kerde pençehā-yı nigār

Sāye-i berg bend gāh şimāl
Rāst çün māhiyān-ı der āb-ı zülāl

Būd māh-ı felek temām in şeb
Şāh rā şod hevā-yı bām ān şeb

Şeb mehtāb geşt bām hoş est
Cilvehā-yı meh-i temām hoş est

Āmed u ber kenār-ı bām nişest
Dide Derviş rā ki reft ez-dest

455. Rūh be-hūnāb-ı dide mī şüyed
Bā- dil-i ğam-keşide mī güyed

Kārem ez-dest şod çi kārest in
Allah Allah çi kār-ı bārest in

Tā be-key sīne pāre pāre kunem
Vāy men vāy men çi çāre kunem

Çāk çākest dil be-hançer u tiğ
Hayf hayf ez dilem deriğ deriğ

Āh ez-in baht u tāli-i ki merā est
Vāy ez-in 'ömr-i zāyi'-i ki merā est

460. Men kesîem ān ki āb-ı hayvān cüst
Ber leb-i çeçme dest ez-cān şüst

20a. Men kīm āngeh şem'-i bezm efrūht
Şu'le cest u hān u māneş sūht

Men kīm āngeh renc-i hicrān bered
Seyr-i nā-dīde rüy-i cānān bered

Nīst gayr ez-vişāl-i ū hevesem
Āh eger men be-vaşl-ı ū ne resem

Ger ne mīrem der-in heves ferdā
Kār-ı men müşkil est peş ferdā

465. Şāh çün gūş kerd zārī-i ū
Behr-i teskīn bî-ķarārī-i ū

Goft ber hīz u iztırāb me kun
Gām-ı ferdā rā me hor şitāb me kun

Zi-āngeh men ba'd ez-în çî şubḥ u çî şām
 Āyem u cā kunem be-kūşe-i bām

Ber leb-i bām-ı kaşr be-nişinem
 Tā gürūh-i kebūterān be-bīnem

Tu hem ez-dür sūy-i men mī bīn
 Der u dīvār-ı kūy-i men mī bīn

470. Ey hoş ān-dem ki düst düst şeved
 Yār ān kes ki yār-i üst şeved

Rüy-i mihr āverd be-cānīb-i düst
 Tālib ān şeved ki tālib-i üst

DER ŞİFAT-I KEBŪTER BĀZĪ-Ī ŞĀH-ZĀDE U ĀMEDEN-Ī U BER-BĀM-I KAŞR

.....

Şubḥ çün rīht dāne-i encüm
 Āsmān geşt sebz meşa'le-dom

20b. Zer u sebz āşiyān zerrīn-per
 Kerd āheng çarḥ bār-ı diger

Sūy-i bām kebūter āmed Şāh
 Ber firāz-i-i felek ber-āmed māh

475. Torfe bāmī çenānkī bām-ı felek
 Ḥayl ḥayl kebūterān çü melek

Kadeḥ-i āb-ı ū zi-çeşme-i mihr
 Erzeneş ez-sitārehā-yı sipihr

Tā meger şeh be-dest gired ney
Beste sad çā kemer be-ḥıdmet-i vey

Şāh u bālā-yı ser kebüter-i ū
Çün Süleymān u murğ ber ser-i ū

Her zemān geşte ber sereş cem'
Hemçü pervāne ber ser-i şem'

480. Peyker-i her yek ez-letāfet-i per
Nāzenīn lo'bet-i per-i peyker

Her nigārīn ū nigārī būd
Her sefideş semen 'izārī būd

Zāghā müşg u fām 'anber-büy
Çün ser-i nev-'arūs müşgīn-müy

Çenī-i eşen bes nazenīnī daşt
Suret-i ta'abān çinī daşt

Bes ki bağdadiş nikū ūftād
Torfa ter şod zi-torfe-i Bağdād

485. Sāyehā-yı kebüterān dū reng
Ber zemīnhā numūde şekl-i peleng

21a. Heme ber kerd çarḥ tavf-kunān
Heme der çarḥ u tāb çarḥ-zenān

Suy-i gerdān zenān be-zemān refte
Hemçü pervīn ber āsımān refte

Çün ber sotür-ı hod kebüter bāz
Be-dehān u be-dest kerd āvāz

Şāh ber cest u ney girift be-dest
Na'ra –i çend zed bülend ne-best

490. Ğaraż-ı ān dāşt Şāh-ı nīk-endīş
Ki haberdār kerd u ān Dervīş

Rüy-i hod sūy-i qaşr-ı Şāh kuned
Cānib-i māh hod nigāh kuned

Çeşm-i ũ hod be-cānib-i Şeh būd
Zi-ān heme kār u bār āgeh būd

Ez-dil u cān du'ā-yı Şeh mī goft
Geh nazar mīfikend geh mī goft

Ey dil-i men fütāde der dām est
Murg-i cānem kebüter-i bām est

495. Tenem ĩn-cā esir-i qayd-ı tu şod
Dil be-ān bām reft u şayd-ı tu şod

Kūy-i tu hemçü Ka'be mohterem est
Murg-i bāmet kebüter-i horrem est

Kāş men hem kebüterī būdī
Ki merā bālī u perī būdī

Tā bā-ān gird-i bām mī geştem
Ber seret şubḥ u şām mī geştem

21b. Ez dilem h̄āst dūd-ı āteş-i āh
Geşt hayl-i kebüter tu-yı siyāh

500. Bes ki ez dīde rīht eşk-i ümīd
Cem' digerān rā şodend sefid

Cigerihā-yı ü ki mī nigerī
Heme ez h̄ün-i dil şode cigerī

Mest çün bülbulend u sorh çü gül
Güyyā hem gülend u hem bülbul

Reng-i āşiyān zī-eşk-i āl-i men est
Per-i her yek zebān-ı hāl-i men est

Çest çeşm-i kebüteret gülgün
Kezçi rü geşt pāy-ı ü pür h̄ün

505. Hāl-i men dīd u dīde pür h̄ün kerd
Pā h̄ünāb dīde gülgün kerd

U der in hāl u Şāh ber leb-i bām
Bā ruḥ hemçü māh kerde maḳām

Tā çü ez-dür bīned ān miskīn
Şeved ü rā ez-dīdeneş teskīn

Būd der 'ayn-ı 'aşkbāzī-i h̄iş
Vaḳıf ez- 'aşq-bāzī-i Dervīş

Şāh tā 'aşq-bāzī-i ne kuned
Bā Gedā dil-nevāzī ne kuned

510. 'Aşq bā yār dil-nevāz hoş est
Belki ma'sūq dil-nevāz hoş est

BİRŪN REFTEN-İ DERVİŞ EZ-DEST-İ SENG-İ TIFLĀN EZ-ŞEHR

- 22a. Çend rŭzī ki Şāh-zāde-i 'aşr
Āmed u cā girift ber leb-i qaşr

Ān Gedā rŭ-yi qaşr-ı Şeh mī kerd
Ber der u bām-ı ū nigh mī kerd

Be-hevā-yı Şeh u nezzāre-i bām
Mānd ser der hevā seher tā şām

Cüz be-sŭy-i hevā ne mī nigerīst
Hiç der piş-i mā ne mī nigerīst

515. Der hevā pes ki dīd vāle u mest
Halk goftendeş āfitāb-perest

Tā be-cāyī-i resīd goft u şŭnŭft
Ki raqīb-i ān şenīd bā ū goft

Īn Gedā ez-Hudā nevmīd est
Kıble-i ū cemāl-i hŭrşīd est

Kāfir est u ehl-i imān nīst
Kŭfr mī verzed u mŭselmān nīst

Hu zed Dervīş-i bī-gŭneh sevgend
Goft zātī ki hest bī-mānend

520. U est hŭrşīd u 'aşq-ı lāyık-ı ū est

Heme zerrāt-ı gūn ‘āşık-ı ū est

Biş-i hūrşid-i ū hicābī nīst
Ġayr-ı ez ū hiç āfitābī nīst

Şod mo‘ayyen miyān-ı dūşmen u dūst
Ki be-‘ālem Hudā perest hod est

Bāz hod rā be-kūy-i Şāh efkend
Der bed-ħaşm der penāh efkend

22b. Lık tıflān kūçe u bāzār
Bāz heştendeş ez pey āzār

525. Her taraf mī şodend seng be-dest
Ki kocā reft āfitāb-perest

Her ki kerdī bā-ān taraf āheng
Tā zened ber Gedā-yı müşgīn seng

Sengī ez-āsītān-ı Şeh kendī
Burdī u hod be-sūyeş efkendī

Ki çü ez-seng bīned āzārī
Seng-i ān āsītān būd bārī

Bes ki tıflān zedend seng ber ū
‘Arsa-i şeh r geşt teng ber ū

530. Be-żarūret zi-şehr birūn cest
Genc-i virāne-i girift u nişest

Çün virāne sāht mesken-i hīş

Pirehen pāre kerd ber ten-i hīš

Ki men murde pīrehan çî kunem
Murde ger nīstem kefen çî kunem

Her zemān hāk rīht ber ser u ten
Ki in çî 'ōmr est hāk ber ser-i men

Mūy-i jūlide rā gūzāšt ser
Belki mūy-i zi-ser ne dāšt haber

535. Be-hod ez-bī-hodī sohen mī kerd
Kūleh ez baht-i hīšten mī kerd

Ki resāndī serem be-çarh-ı berin
Bāzem ez-āsımān zedī be-zemīn

23a. Ger be-men lahza-i vefā kerdī
Der hemān lahza şad cefā kerdī

Ḥadd-i cevr u cefā hemīn bāşed
Bārek Āllāh u vefā hemīn bāşed

**NĀME NŪVİŞTEN-İ DERVİŞ BĀL-I KEBŪTER BESTEN U PERVĀZ KERDEN-İ
KEBŪTER BE-BĀM-I KAŞR-I ŞĀH-ZĀDE**

Būd Şeh rā kebūterī ki felek
Ne perī dīde mişl-i u ne melek

540. Ḳumrī ez behr-i bendegī kerdin
Piş-i ū refte tovḳ der kerdin

Ḥalka-i çeşm bāz rā kende

Zerre zerre be-pāyeş efkende

Kerde pervāz tā meh u encūm

Dom be-meh sūde u şode meh dom

Rūzī ān hūdhūd hūmāyūn-fer

Pes ki mī zed gerd-i gerdūn-per

Ez-ser-i ƙaşr-ı Şāh dūr ūftād

Endek endek zi-rāh dūr ūftād

545. Ba'd ez-ān kez hevā forūd āmed

Ber ser-i ān Gedā forūd āmed

Ser-i ū sūde ber sipihr-i bülend

Ki be-ferķeş hūmā-yı sāye fikend

Goft ferķ-i men āşiyāne-i tu

Ƙatre-i eşkem āb u dāne-i tu

Āteş-i āh rā ne mī efrūht

Ki çū pervāne bāl-i ū mī sūht

23b. Ān kebūter ber ferķ-i ān maḥzūn

Būd çūn murğ-i ber ser-i Mecnūn

550. Ba'd ez-ān dest burd sūy-i ƙalem

Tā kuned ḥasb-i ḥāl-i ḥiş raqam

Şerḥ bed-mihrī-i zemāne kuned

Nāme be-nūvised u revāne kuned

Ƙıssa-i miḥnet-i firāk nūvişt

Şerh-i ğambā-yı iştiyāk nūvişt

Her ki ez-sūz-i dil raqam mī zed
 Āteş ender ney qalem mī zed

Çün nūvişt ez-raqīb u ez-sitemeş
 Nāme der piç u tāb şod ğameş

555. Nāme rā ber per-i kebüter best
 Per-i diger be-bāl-i ū der best

Reh numūdeş be-sūy-i manzar-ı Şāh
 Kerd pervāz u reft tā ber Şāh

Murg-i rūşeş perid tā ber-i ū
 Tā pered hemreh-i kebüter-i ū

Şāh çün h̄ānd ‘arz-ı hāl-i Gedā
 Goft kezher taraf kunend nidā

Ki heme halk-ı bī-şumāra-i şeh
 Cem‘ kerdend der kenāre-i şeh

560. Sūy-i meydān berend tīr u kemān
 Be- temāşā revend pīr u cevān

Her gürühī nişāne-i sāzend
 Tīr-i hod ber nişāne endāzend

24a. Her ki der hūkm cā kuned taqşīr
 H̄iştēn rā kuned nişāne-i tīr

Çün resid in nidā be-gūş-i Gedā

H^vast cān rā kuned zi-şevk fedā

Reft cā ber kenār-ı meydān kerd
Şeh dige rüz 'azm-i cevlān kerd

565. Her ki bî-çārî-i firāk keşid
'Āķibet şerbet-i vişāl çeşid

Her ki ğamgîn der intizār nişest
Şādmān der harīm-i yār nişest

DER TA'RİF-İ SUVĀRİ MERKEB-İ ŞĀH-ZĀDE GÜYED....

Rüz-i dige ki āftāb-ı münir
Heme rüy-i zemīn girift tīr

Germ şod zerre zerre âteş-i mihr
Zerre-i nerm şod kemān-ı sipihr

Şeh kemer best u 'azm-i cevlān kerd
Meyl-i tīr u kemān seyrān kerd

570. Goft tā merkebî ki zeyn kerdend
Zeyn-i zer h^vastend zīn peyvestend

Vah çî merkeb ki berķî u bādî
Torfe divāne-i perî zî-û zūdî

H^voş h^virāmî zi-âb nāzikter
Tizgahî-i zi-bād çābükter

Nev 'arūsî-i niyāz cilve kunān
Çūn dū mūy ez każā fikende 'inān

24b. Tizî gûş u nermî kaktîl
 Hançer-i bîd udeste-i sünbül

575. Tiz-rev bûd hemçü 'ömr-i ney
 Haber ez-refteneş ne dâşt key

Kâf tâ kâf dür heft iklîm
 Piş-i ü tengter zi-çeşme-i mîm

Ger reved süy-i hefte refte
 Be-güzered ez- katâr ân hefte

Şâh çün meyl-i terk u tâzî kerd
 Merdeb ez-şevk cest u bâzî kerd

Yäfte zi- maq'ereş kâb şeref
 U çü bedr u mâh-ı nev dî taraf

580. Halk her sūd u ângeh Şâh resîd
 Âb-ı hayvân zi- gerd-i râh resîd

Çün be-meydân resîd Şâh u sipâh
 Mihr-i Dervîş tâft der dil-i Şâh

Sâhte takrîb ser u cevlân râ
 Behr-i ü geşt gird-i meydân râ

Dîd kûşe-i vaţan kerde
 Çäk der cîb-i pîrehan kerde

Pîrehan çäk kerde u bedeneş
 Hemçü târî zi-çäk pîreheneş

585. Şafha-i sîne rā hırāşide
Naqş-ı gayr ez varak terāşide

Ten-i zārî-i u ıztırāb-ı derd
Belki tārî-i u piç u tāb- derd

25a. Sıneeş küh-ı mihnet u endüh
Çeşmeş ez-girye çeşme ber ser-i küh

Mühâ kerd dide-i nemnāk
Ber leb-i çeşme çün has u hāşāk

Tār-ı eşkeş zi-ķatrehā şode pür
Āmede rāst hemçü rişte-i dūr

590. Refte ez-gerd der teh-i perde
Rüy der perde-i ‘adem kerde

Ṭıfl-ı eşk ez-berāy-ı fitnegerî
Ber ruh-ı ü devān be-perde-derî

Çün nazar ber cemāl-i Şāh efkend
H̄işten rā be-hāk-i rāh efkend

Şāh Dervîş rā çü yāft çenān
Cānib-i ehl-i ķabzā tāft ‘inān

H̄āst Dervîş rüy-i ü bined
U hem ez-dür süy-i ü bined

595. Goft ez-ān sū nişāne-i sāzend
Behr-i dīden bahāne-i sāzend

Çün be-süy-i nişâne rû kerdî
Nazarî-i be-süy-i u kerdî

Rûy-i û cânib hedef bûdî
Lîk çeşmeş bedân taraf bûdî

Bes ki tîr hevâ kemândârân
Ber zemîn rîhtend çün bārân

Mezra'î şod kenâre-i meydân
Hüşeeş tîr u dâneeş peykân

25b. TA'RİF-İ TÎR U KEMAN TÎR-ENDÂZİ-İ ŞÂH

600. Ber ser-i dest-i şeh kemânî bûd
Ki meh-nev ez û nişânî-i bûd

Ham şode hemçü ebrû-yi hûbân
Kerde her kûşe 'âlemî qurbân

Girih efkende ber ser â ser-i û
Behr-i şaydeş kemend der bâz-i û

Çün cevânân be-honek hû kerde
Hemçü pîrân be-hîle rû kerde

Ber kemân dâşt nâvek-i hünrîz
Râst hemçün hedeng-i müjgân tîz

605. Her ki û râ keşide tâ ser-i düş
Serv-i qaddî keşide der âgûş

Der temāşā-yı kadd-i dil-cüyeş
Küşe-i çeşm-i merdumān süyeş

Der reh-i düstān fütāde be-hāk
Düşmenān rā ez-dür kerde helāk

Şāh der 'ilm kabza-i kāmīl būd
Çün kemān süy-i tīr mayīl būd

Üstühān rā eger nişān kerdī
Tīr rā mağz-ı üstühān kerdī

610. Mür eger āmedī berāber-i tīr
Çeşm-i ü dühtī zi-yek-ser tīr

Çeşmeş ez-dühteş şodī çü firāz
Bāzeş ez-zahm-ı tīr kerdī bāz

26a. Şāh çün tīr ber nişāne keşīd
Ān Gedā āh-ı 'aşıkāne keşīd

Goft Şāhā dilem nişān-ı tu bād
Reg-i cānem zeh-i kemān-ı tu bād

Halka-i dīde bāz zi-nigeret
Tā resed gāh gāh ber tīret

615. Kāş tīret merā nişāne kuned
Tā çü āyed be-sīne hāne kuned

Tīr-i ney ez-tu ber ciger horden
Hoşter āyed zi- ney-şeker horden

Ney-i tîrî ki der kemân dârî
 H^yâhem ân râ be-sîneem kârî

Ger hedengî ney-âyed ez-şestet
 Hod be-gû hûn nenâlem ez-destet

Tâ hedef gayr-ı in Gedâ kerdî
 Qadr-i endâzî men hatâ kerdî

620. Tâ turâ üstüh^yân nişân şode est
 Tenem ez-reşk üstüh^yân şode est

Müjgân-ı çeşm nâvek zen
 Mü eger mi şikâfi inek men

Hiç rencî be-dest-i tu ne resâd
 Çeşmi zahmî be-şest-i tu ne resâd

GOFT U GÜY-İ TİR U KEMÂN BÂ-YEK-DİĞER

Şâh tîrî ki der kemân peyvest
 Çün fikendeş be-âsmân peyvest

26b. Tîr çün did ger cefâ-yı kemân
 Mând ez-dest-bûs Şâh-ı zemân

625. Bî-hod efkend ez-âsmân hod râ
 Ber zemîn zed hemân zemân-ı hod râ

H^yişten râ be-kaşd-ı ceng ârâst
 Be-kemân goft ey kec-i bî-râst

Ez-keci ki ber âteş est dârend

Gāhī ender keşā keşt ārend

Şerm-dār ez-ķad-i şikeste-i h'ış

U zi-miyān-ı şikeste beste-i h'ış

Perī u behr-i -destgiri-i tu

Ķadd-i men şod 'aşā-yı piri-i tu

630. Hest bī-men bī-şikest tu rā

Ki negired kesi be-dest-i tu rā

Çün zi- tır u kemān sohen gūyend

Nām-ı tu ba'd nām-ı men gūyend

Biş bāzū-yi pūr dilān tengī

Bā-vücūd-i ki şad menī sengī

Dārī ez-dest serkeşi kerden

Ṭovķ-ı u zencir u bend der kerden

Halk puşt keşend şad reh-i piş

Tu hemān pes revī neyāyī piş

635. Īn şifathā ṭarīķ-i pīrān nīst

Lāyık-ı tovr kūşe gīrān nīst

Çün kemān ĩn sohen şenid ez-tır

Ber teneş zahmhā resid ez-tır

27a. Goft tā key şikest perī-i men

Be-gūzer ez-ṭa'n gūşe-giri-i men

Ki tu hem ba'd ez-āngēh pīr şevī

Be-şikenî-i zûd u gûşe-gîr şevî

Hîş rā ber-felek me-ber çendîn
Be-per-i digerān me-per çendîn

640. Tu zi-pehlû-yi men şikār gerî
Kār-fermā menem tu kārgerî

Ber ser-i fitne dîdeend tu rā
Erre ber ser keşîde end tu rā

Tîr-mārî u rāst çûn kejdor
Heme rā niş mîzenî ez-dom

Her taraf kez tîr mî güzêrî
Mî zenî zahm u tîr mî güzêrî

Bār hā ber nişāne cā kerdî
Bāz kec refî u hatā kerdî

645. Ehl-i ‘ālem turā ez-ān sâzend
Ki be-gîrend u dūret endāzend

Çûn-turā Şāh mî kuned pertāb
Tu çirā mî şevî zi-men der tāb

Tîr çûn rāst dîd kavî-i kemān
Şulh kerd zi-ceng yāft emān

Bāz ‘ağd-i movāfeket bestend
Be-hem ez-rûy-i şulh peyvestend

Hîç kārî zi-şulh bihter nîst

Tir ez-ceng çiz diger nîst

- 27b. Şulh bāşed şalāh ehl-i felāh
650. Zi-ān sebeb gofte end şulh u şalāh

DELĀLET-KERDEN-İ RAQĪB ŞĀH-ZĀDE BE-ŞĪKĀR U ĀGĀH-ŞODEN-İ DERVĪŞ

Çend ruzî ki Şāh-ı bende nevāz
Sūy-i Dervīş cilve kerd niyāz

Merdumān pey-i be-hāl-i u burdend
Reh be-fikr u hayāl-i ū burdend

‘Ayb-cūyān be-‘ayb rû kerdend
U zi- her ta‘na goft u gû kerdend

Ki çirā Şāh bā-Gedā yār est
Pādişeh rā hod ez-Gedā ‘ār est

655. Mesned-i Şāh u büryā-yı Gedā
Allah Allah kocā est tā be-kocā

Ez-Gedā ‘aşq-ı Şāh lāyık nîst
Belki ū modde‘î est ‘āşık nîst

Pāk-bāzān du‘ā-yı Şeh goftend
Heme medh u şenā-yı Şeh goftend

Ki bedīnsān Şeh-i pesendide
Kes nedidest belki neşenide

Şāh eger bā-Gedā çenīn bāzed
Heme kes rā Gedā-yı hod sāzed

660. Zīn sohenhā rakīb vāqıf şod
 Tabi‘-i nā-sāz-ı ū mohālif şod
- Ez ‘aşab hūn-i ū be-cūş āmed
 Çün hom-i bāde der hurūş āmed
- 28a. Goft eger hūn-i in Gedā rīzem
 Behr-i hod fitne-i ber engīzem
- Şāh ez-in kışşā çün haber yābed
 Ruh zi-men tā be-ħaşr ber tābed
- Ger be-güyem bā ū girān āyed
 Ver ne-güyem dilem be-cān āyed
665. Bes hemān be ki hīle-i be-kunem
 U zi-Gedā Şāh rā cudā fikenem
- Rūz-i diger ki vaqt-i meydān şod
 Bāz Şeh rā hevā-yı cevlan şod
- Āmed u kerd hem-‘inānī-i ū
 Şod müşerref be-hem-zebānī-i ū
- Goft Şāhā resīd faşl-ı bahār
 Mo‘tedil şod hevā-yı leyl u nahār
- Mişe u deşt bāğ u bustān şod
 Heme rüy-i zemīn gülistān şod
670. Sebze ez-berg şod ‘āyān imrūz
 ‘Ālem-i pīr şod cevān imrūz

Perniyan be-kuhsar amed
 Baz ayi be-ruy kar amed

Hic dani ki seyl cun sode est
 Ez-reh-i kuh ser nigun sode est

Be nesr behr-i tarab kunende besat
 Ber zemin pa ne mi resed zi-nesat

Ez-guherha-yi sebnem u jale
 Sod morassa' piyale-i lale

28b. Jale der lale ba siyahi dag
 675. Ashyan est u zag u beyze-i zag

Ahu-yi dest laleha horde
 Hemcu mestan piyaleha horde

Vakt-i an sod ki ma shikar kunim
 'Azm-i sahra u lalezar kunim

Cam-ı gulreng-i lale-i binim
 Chesm-i mest-i gazale-i binim

Lale ra sagar-ı sharab kunim
 Ahu-yi mest ra kebab kunim

680. Sod moqarrer ki cun sheved nevrüz
 Shah-ı ferruh be-tali'-i firüz

'Azm-i gulgest-i nevbahar kuned
 Geh hored bade geh shikar kuned

Bāz çün Şāh taraf-ı meydān kerd
‘Ālemī rā helāk-ı cevlan kerd

Mihr çendān ki ber sipihr nümüd
Be-hevādār-ı h̄iş mihr nümüd

Çün be-reft āftāb-ı ‘ālem kerd
Şāh hem meyl-i bāz gešten kerd

685. Goft bā in Gedā çı kār kunem
Ki haberdāreş ez-şikār kunem

Hem-reheş her ki būd gāfil sāht
Cānib-i ū şikārī-i endāht

Çün Gedā did cānib-i tīreş
Geşt vākıf zi-hüsn-i tedbīreş

29a. Bāşed in tīr ez-berāy-ı şikār
Bes şode Şāh rā hevā-yı şikār

Nūr-i ‘aşkī dāşt efzün şod
Ser be-şahrā nihād u mecnūn şod

690. Ez-pey-i ān gazāl şir şikār
Refte bā āhūvān girift qarār

....NİŞESTEN-İ DERVİŞ DER KŪH DĀMEŞ VAHŞİYĀN....

Būd kūhī u bü-l‘aceb kūhī
Kūh derdī u kūh-i endūhī

Tîg ber fark-ı mäh u mihr zede
Seng ber şîşe-i sipîhr zede

Dil-i sahteş be-‘âşîkân der ceng
U zi-pey-i ceng dâmeneş pür seng

Tîg-i u bes ki halk rā küşte
Şode ez-küşte gerd-i ü püşte

695. Der bahārān ki seyl gülgün kerd
Seyl-i ān āb çeşm-ipür hūn kerd

Geşt ān küh miḥnet u endūh
Bā-şad endūh sākin ān küh

Her ki baḥr-i yār nālidi
Küh ez nāle zār nālidi

Nāle ber hāstī zi-her sengī
Reftī ān nāle tā be-fersengī

Girye çūn kerdī ez-ser endūh
Dicle hūn revān şodi zi-küh

29b. Kulle-i küh çeşmesār şodi
700. Dāmen-i deşt lālezār şodi

Bes ki bā-vaḥşiyān qarār girift
Reviş-i vaḥş kühsār girift

Āhūvān rām-1 ü şodend heme
U şebān geşt u ān gürūh reme

Der şaf-ı ahūvān gazālī-i būd
Keş ‘aceb nāzenīn cemālī-i būd

‘Ālem ez-būy-i nāfeeş müşkīn
Pīş-i ū ahūvān Çin-i miskīn

705. Şüh çeşmī be-gamze-i şo‘bede-bāz
Çeşm-i şühēş temām-ı ‘işve u nāz

Güyī ān şüh der nazar nāzī
Çeşm-i şühīst der nazar bāzī

Gerçi būdend ahūvān hayli
Şod Gedā rā be-sūy-i ū meyli

Her dem ez-dīde cāy-ı ū mī reft
Her nefes der hevā-yı ū mī goft

Çeşm-i ū çeşm-i Şāh rā mānd
Ān belā-yı siyāh rā mānd

710. Nāfe-i ū ki müşk-i Çin dāred
Būy-i ān zūlf-i ‘anberīn dāred

Nefeseş müşkbār mī āyed
Zi-ān nefes būy-i yār mī āyed

Men seg-i ahū-yī ki her nefesī
Hoş dilem mī kuned be-būy-i kesī

30a. Çün merā nīst rengī ez-reviş
Lā cerem şādmānem ez-būyeş

DER ŞİFAT-I FAŞL-I BAHĀR MOLAKĀT-I ŞĀH BĀ-DERVĪŞ ...ŞİKĀR

Çün zi-behr-i neşât-ı nevrûzî
Şod çemen rā besât-ı nevrûzî

715. Gonce u gül be-‘ayş kûşîdend
Cānehā sorh u sebz pûşîdend

Dehen-i teng gonçe hāndān şod
Jāle derdî fütād dendān şod

Nergis-i ter be-rüy-i lāle fütād
Çeşm-i mahmūr ber pīyāle fütād

Gonçe ez-rüy-i gül niķāb endāht
Būlbūlān rā der ıztırāb endāht

Lāle ez kūh āşikār şod
La‘l ez-seng hāre peydā şod

720. Berg-i süsen ki sebz reng nümūd
Hānçer der miyān zeng nümūd

Lāle āteş çü der tenūr efrūht
Kırşhā der tenüreş sūht

Fāhte bāl u per zi-hem be-küşād
Şāne şod behr-i turrā-i şimşād

Ez- mey-i şevķ mest būlbūl şod
Çeşm-i hod sorh kerd ber ruh-i gul

Sebze bes ki rişte ber hem bāft

Çün sekr̄elāt sebz ber hem bāft

30b. Der çenīn vaqt u s̄ā‘atī ferruḥ
725. Ān Şeh-i serv kamet gül-ruḥ

Çün be-‘azm-i şikār bīrūn reft
Leşker-i ez-şümār bīrūn reft

Būd nezdīk-i şehir şahrāyi
Dūr rūzī küşāde bī-nihāyi

Hāk-i ū ser-be-ser ‘abīr-āmīz
Bād-ū dem-be-dem neşāt-engīz

Sūnbül u sūseneş heme hoş-reng
Lāleeş ābdār u āteş-reng

730. Şuret-i vaḥş u tayir-i ū zībā
Heme der vey çū naḳş ber dībā

Sebz-i murgān-ı ū zi-sebzī-i per
Murğzārī-i temām sebze-i ter

Sebzeş ḥatt-ı ‘anberīn müyān
Lāleeş ‘arīz-ı nikū-rüyān

Şāh çün ḥamīr zed der ān şahrā
Goft kez her taraf der ān şahrā

Vaḥşiyān rā temām kerd kunend
Kār ehl-i şikār derd kunend

735. Halk ber gerd-i şayd şaf bestend

Rahthā rā zi-her ʔaraf bestend

Çābükān tīghā ‘alem kerdend
Şayd rā dest u pā ʔalem kerdend

Ser u şāh-ı gevezn be-şikestend
Gerden-i gergedan fūrū bestend

31a. Şod nişān-ı hadeng dāğ-ı peleng
Dāghā rā fetīle geşt hadeng

Ez berāy-ı girih̄ten be-hancır
Per ber āverd liken ez-per-i tır

740. Şır-merdūm zi-çeşm u kīne-i h̄iş
Pençe mī zed velī be-sīne-i h̄iş

Kūr zi-pes ki dīd fitne u şūr
Deheneş bāz mānde çün leb-i gūr

Āhū ez-girye çeşm pūr-nem dāşt
Ber ser-i gūr-i morde mātem dāşt

H̄āb-ı h̄ārgūş ez-ser-i ū cest
Çeçm-i hod rā diger be-h̄āb nīst

Rūbeh ez- hovl-i cān der ān āşūb
Kerd dom der reh-i sokkān cārūb

745. Ber hevā her perende-i ki perīd
Terekī ez- nāvekeş sīh̄ keşīd

Her ǧazāl-i ki ez-zemīn ber cest

Çübükî ez kemend pāyeş best

Ān ğazālî gofte şod zi-în bîş

Ki bā -ân bes dāşt ân Dervîş

Der hemîn şaydgāh hāzır būd

Sūy-i ū çeşm-i Şāh nāzır būd

Ārzū kerd tā be-bend ūfted

Bî-mededkār der kemend ūfted

750. Der şikāreş kesî meded ne kuned
Şayd-ı ū rā be-nām-ı hūd ne kuned

31b. Çün pey-i ân ğazāl morakkeb tāht
H^vîştēn rā zi-şaf birün endāht

Şod zi-donbāl u ân ğazāl ez-pîş

Her dü reftend tā ber-Dervîş

Şayd pîşeş nihād rüy-i niyāz

Ya'ni ez-ceng-i in hālāšem sāz

Şeh çü ân hāl rā temāşā kerd

İ'tikād-ı 'azîm peydā kerd

755. Reft u nezdîk-i ū zi-pā be-nişest
Şāh der hıdmet-i Gedā be-nişest

Bes ki Şeh çihre-i fūrūhte būd

U ân Gedā ez-āfitāb sūhte būd

Şāh ez-ū ū zi-Şāh ğāfil şod

Perde-i der miyāde ḥāyil şod

Şeh bedū goft in şifāt ki turā est
U in heme nūr ma'rifet ki turā est

Her çi gūyī şavāb ḥ'āhed būd
Da'vetet müstecāb ḥ'āhed būd

760. Ger be-himmet-i du'ā kunī çi şeved
Hācet-i men revā kunī çi şeved

Ṭab'-i Dervīş ez-in ḥadīş āşuft
Āh-ı serdī keşid u bā-vey goft

Ger du'ā-yı müstecāb dāştēmī
Key ğam-ı bī-ḥisāb dāştēmī

Şāh rā sūy-i men güzer būdī
Bā-men ān māh rā nazār būdī

32a. Gofteş bī-ḥaber çi mī gūyī
İnek ān şeh menem ki mī cūyī

765. Ber serirī u Şāh mī talebī
Ber sipihri u māh mī talebī

Cān-ı Dervīş der ḥurūş āmed
Reft ez-hūş çün bī-hūş āmed

Goft hergiz ne mī kunem bāver
Ki şeved yār-i kes çenīn bāver

Levheş Allah ez-in vefādārī

İn be-hābest yā be -bīdārī

Ger be-hābem nümūde-i dīdār
Neşevem kâş tā ebed bīdār

770. Rū be-bīdārī āmedī be-nazar
Hāb ber-men harām bār diger

Ger be-rūzest in çi hoş rüz est
Ver şeb est in şeb dil-firüz est

Belki endişe u hayāl est in
Tu kocā men kocā moḥāl est in

Gerçi mī hāst Şāh-ı bende nevāz
Ki keşed müddet-i vişāl dırāz

Lik ez-bīm āngeh hayl u sipāh
Nāgeh āncā resend ez-pey-i Şāh

775. Vaqıf ez-ḥāl-i ān dū yār şevend
Fitne-i rüz u rüzgār şevend

Zūd ber cest u rü be-menzil kerd
Çeşm-i Derviş hāk-i reh gil kerd

32b. Mānd miskīn be-dīde-i nemnāk
Sīne-i riş u hātır-ı gāmnāk

Şāh keştī ki dest dād vişāl
Bāz gāmgīn şodī ki yāft zevāl

Baḥt-ı bed-bīn ki ‘āşık-ı Derviş

Ba'd yek nūş mī hord şad rîş

780. Ber dileş hiç rāhatī ne resīd
Kez pey-i ān cerāhatī ne resīd

**MECLİS RĀ ĀRĀSTEN ŞĀH DER-DĀMEN -İ KŪH U ĀMEDEN -İ DERVİŞ
BE -TEMĀŞA -YI ĀN MECLİS**

Şeb ki der bārgāh-ı mīnā reng
Zöhre bā-çeng rāst kerd āheng

Bāde ez-sorhī-i şafağ kerdend
Ahterān noql ber-ṭabağ kerdend

Şāh rā dil be-sūy-i bāde keşīd
Bāde bā-dil-berān sāde keşīd

Behr-i 'işret nişest der cāyī
Ki ān Gedā rā būved temāşāyī

785. Şāh der-bezm bā-hezār şokūh
U ān Gedā der nezzāre ez-ser-i kūh

Meclis ārāstende mey hordend
Mey bā-āvāz-ı çeng u ney kerdend

Rūy-i sākī zi-bāde gül gül şod
Gulgul-i şīşe şovt-i bülbul şod

Şod leb-i gül-ruhān şerāb ālūd
Hemçü berg-i gülī gül-āb ālūd

33a. 'Aks-i ruh der-şarāb efkendend

Der-şafağ āfitāb efkëndend

790. Çeşm-i sākī zi-bāde mest şode
Terk-i mahmūr u mey-perest şode

Ehl-i meclis şekofte u hurrem
Fāriğ ez-her çi hest der ‘ālem

Şiše-i zehr rā zedend seng
Tār-ı tesbīh şod ber yeşm çeng

Pür mey-i la‘l şod piyāle-i zer
Gül-i ra‘nā nümüd piş-i nazar

Şiše-i şāfi ez-mey-i dil-keş
Çün dil-i şāf ‘āşıkān bī-geş

795. Duhter-i rez ki şişe menzil kerd
Germ-i hūn būd cāyi der-dil kerd

Moṭreb-i şāf ‘andelib-āheng
Sāht āheng u çeng zed ber-çeng

Digerī def girift hemçü rü-mest
Hemçü tıfleş nevāht ber ser-i dest

Ney tehī būd ez-hevā u heves
Zi-ān kemer best der-ķabül-i nefes

Her nidā kez şadā-yı ‘ūd āmed
Ceng be-şineved der sücüd āmed

800. Nāle āmed rubāb rā be-bem u zīr

Zi-āngeh be-rūy-i kemānçe mī zed tīr

Şekl-i şanūn çü meşşur āmed rāst
Şafha-yı sīne rā be-naķş ārāst

33b. Ez-berāy-ı fūrūg-i meclis-i Şāh
Şem'-i meclis şodend zōhre u māh

Bezm-i Şeh rā çü şem' gülşen kerd
Dīd u Dervīş u dīde rūşen kerd

Goft şayed ki der fūrūg-i çerāg
Bīnem ān şem'-i cem'-i rā be-ferāg

805. Tā be-nezdīk-i bezmgāh āmed
Behr-i nezzāre sūy-i Şāh āmed

Çün moyesser ne būd bezm-i hużūr
Şād būd ez-nigāh dūr ez-dūr

Her kes cām-ı 'işretī mī hord
U be-şadr reşk-i ḥasretī mī hord

Mī keşīded mey be-nağme-i ney
Ān Gedā āh mī keşīd ez-pey

Şāh ber leb nihād u cām-ı şarāb
Ān Gedā bī-şarāb mest u harāb

810. Şeh zi-dest-i rakīb mī hord
Ān Gedā hūn zi-dest-i u mī hord

Şāh der lālezār hurrem u hoş

Ān Gedā der miyāne-i āteş

Şāh sāgar girifte ez-ser-i h̄ iş

U ān Gedā rā şikeste sāgar-ı ‘ayş

Şāh mī kerde nūş yāfte kām

Ān Gedā talh-kām zi-her şām

Şāh çün cām-ı lāle-gün mī hord

Ān Gedā kelle kelle h̄n mī hord

34a. Şāh çün ruh zi-bāde mī efrūht
815. Ān Gedā zi-āteş-i ruheş mī sūht

Şāh rā zevk hāletī ki me purs

Ān Gedā rā melāmetī ki me purs

Ān şeb elkışsa tā bā āhir-i şeb

Meclis ‘ayş būd u bezm tarab

‘Aķibet kār-ı h̄ iş kerd şarāb

Ehl-i meclis şodend mest harāb

Bāde nūşān zi-bāde mest şodend

Ser zi-pāy-ı kadeh zi-dest şodend

820. H̄ āb çün rü-be-ān gürüh nihād
Bāz Derviş rü be-küh nihād

Küh bā-‘āşikān hem-āvāz est

Pāyidār est ez-ān ser efrāz est

Hemçü nāzik-dilān zi-cān reved

Mottaşıl bâ tu gūyed u şineved

**MOLAKĀT KERDEN-Ī ŞĀH U DĒRVĪŞ BĀ-YEK-DĪGER U ĀGĀH-ŞODEN-Ī
RAĶĪBDALĀLET-KERDEN-Ī ŞĀH-ZĀDE**

Rūz-i digeṛ ki bā-hezār şokūh
Ruḥ nūmūd āftāb ez-ser-i kūh

Ser zed ez-çep-i kūh çeşme-i nūr
Şod ‘ayān ma‘nī-i tecellī-i Tūr

825. Şāh ez-ḥāb şubḥdem ber-ḥāst
Ruḥ çün ḥürşid-i çāstgeh ārāst

34b. Be-hevā-yı ḥıṛām u cilvegeṛī
Cānīb-i kūh şod çü kebk-i derī

Bā-ḥarīfān dūş kerd ḥitāb
Goft bī-tābem ez-ḥumār-ı şarāb

Hıç kes hem-‘inān-ı men ne şeved
Be-soḥen hem-zebān-ı men ne şeved

Şāh çün in behāne piş āverd
Rū be-sūy-i Gedā ḥiş āverd

830. Merkeḇ-i nāz tāht ber ser-i ū
Hemçü cān cā girift der-ber-i ū

Nazar-ı luṭf sūy-i ū be-kūşād
Leb-i şırīn be-goft u gū be-kūşād

Goft ey ez-mey-i vefā ser mest

Rūz u şeb hiç hord u h̄ābet nīst

Goft sīr āmedem zi-ġam horden
H̄āb ber men harām cūz morden

Bāz gofteş ki rūz-i hāl-i tu çī est
Der-çī endīşe-i hayāl-i tu çī est

835. Goft rūzem dū dīde pūr hūn est
Hāl-i şeb-i hod çī gūyemet çū nīst

Bāz gofteş ki çūn şeb-i tīr est
Der şeb-i tīre meş'al-i tu meh est

Goft tā seher zi-şu'le-i āh
Her dem āteş zi-nem be-meş'al-i māh

Bāz gofteş ki kīst mahrem-i tu
Tā şeved gāh gāh hemdem-i tu

35a. Cūz merā āh-ī serd nīst kesī
Tā bā u hem-nişīn şevem nefesī

840. Bāz gofteş ki der zamīr-i tu kīst
Hāşıl 'ōmr u dīl-pezir-i tu kīst

Goft ġayr-ī ez tu nīst der dīl-i men
Ġayr-ī ez-īn hod me bād hāşıl-ī men

Hemçenīn hasb-i hāl mī goftend
Der-cevāb u sūāl mī goftend

Şāh rā şod hevā-yī menzil-i h̄īş

Mand Dervîş heste bā-dil-rîş

Bāz ferdā Şeh-ı sa‘ādetmend

Sāye-i luţf ber Gedā efkend

845. Hemçenîn çend rûz pey der pey
Güzer üftād Şāh rā ber vey

Şāh çün sūy-i ū güzeşt besī

Goft in kıssa bā rakīb kesī

Modde‘-i bāz hîle-i engiht

Ki zi-hem rişte-i vişāl gosiht

Goft Şāhā diger bahār güzeşt

Vaqt-i şahrā u lālezār güzeşt

Çend bînim vaḡş-i şahrā rā

Nîst ülfet be-vaḡşiyān mā rā

850. Cāyî der şehr kun ki āncā bih
Seg-i şehr ez-ğazāl-i şahrā bih

Şehr bāşed niküterîn-i cihān

Şehr bāşed maḡām-ı pâdişāhān

35b. Kām-ı Yūsuf Mısr ḡaşıl şod
Mustafa rā Medīne menzil şod

Der-i dīvār-ı şehr u kūy mūdām

Sāye efkende ber hās u ‘avām

Hānehā hemçü hāne-i dīde

Menzil-i merdumān pesendāde

855. Bes efsāne-i u füsūn perdāht
Şāh rā sūy-i şeh̄r māyil sāht

Bāz Dervīş der firāk bemānd
Dil ez derd iştiyāk bemānd

Rūy der hāletī ğarīb āverd
İn belā ber sereş raķīb āverd

Hîç kes rā ğam-ı raķīb me bād
Dürî-i ez-şoĥbet-i ĥabīb me bād

Vaşl-ı cānān būd der cān ĥoşter
Lik merg-i raķīb ez-ān ĥoşter

**DER ŞIFAT-I HEVĀ-YI TEMUZ U TEB KERDEN ŞĀH U ŞİĤĤAT-
YĀFTEN-İ ŞĀH.....**

860. Bār-ı diger ki ĥur u encüm
Sertān rā girift ez ĩn ķulzüm

Reg-i cān rā tof-ı semüm ğudāht
Maĝz der üstüh^vān çü müm ğudāht

Āb-ı deryā fütād der kem u kāst
Tā be-ĥad-i ki kerd ez-ū ĥāst

Murĝ kez āb dāşt mesken ĥ^vış
Geşt biryān miyān rügen ĥ^vış

36a. Her ki mī rānd tevsen-i ser-keş

Tevsen-i na'l dāšt der āteş

865. Kıymet-i yeh çü nakra geşt girān
Kaht şod hemçü vaşl-ı sımberān

Şeb zi-germī meh-i cihān-efrūz
Geşt çün āfitāb-ı 'ālem-sūz

Ān kevākib ne būd şeb be-felek
Ki 'araķ rīhtend hayl-i melek

Şod 'araķ-rīz rüy-i māvheşān
Korş-ı hūrşīd şod sitāre-feşān

Der çenīn rūzhā meger yek rüz
Ez tof-i āfitāb 'ālem-sūz

870. Çihre-i āteşīn Şeh efrūht
Āteşī geşt u 'ālemī rā sūht

Şem'-i ruhsār rā çü rüşen sāht
Digerān sūhtend u ü be-güdāht

Zerd şod āftāb tāl'at-ı Şāh
Rengī şem'ī girift meş'al-i māv

Pederī hemçü bedr ān meh-i nev
Husrevī būd nām-ı ü Husrev

Zin felek haşmetī sitāre-i çeşm
Āsımān çetr āftāb-ı 'ālem

875. Leşkereş rā şümār bī-dāne

Kişvereş rā kenār-ı kıt'ā-yı ne

'Ālem ez-gūş-ı ü ber āvāze
Şit u 'adleş birün zi-endāze

36b. Çün peder did hāl-i za'if-i püser
Ez-dileş dūd ber devīd be-ser

Her ğubārī ber-dil püser est
Kūh-i endūh sine-i peder est

Pederān rā püser būd maḥbūb
Hemçü Yūsuf be-dīde Ya'qub

880. Dil-ferīb 'arız-ı püserān
Hāşşa der çeşm u dīde-i pederān

H_usrev ez-behr-i çāre-i kāreş
Nā-tevān şod çü çeşm-i bīmāreş

Her hekīmī ki der diyāreş būd
Heme rā h_uānd u kerd goft u şunūd

Kin ciger gūşe-i be-cān peyvend
Be-'ilāc-ı şomā est hācetmend

Hükemā gevher beyān suftend
Piş-i h_usrev be-şad zebān goftend

885. Kin sohen qavl-i huşmend est
Ki derin vaqt şehr zindān est

Der çenin vaqt bihterin cāyī

Nîst gayr-1 ez-kenâr-1 deryâi

Âb-1 deryâ est çûn leb-i dilber
Ez birûn sebze der derûn güher

Dâyîm âncâ hevâ-yı mo‘tedil est
Ân hevâ feyz-bahş-1 cân u dil est

Huşkî-i in hevâ zarâr dâred
Leb-i deryâ hevâ-yı ter dâred

37a. Ân ne deryâ bûd ki şad Kolzom
890. Hemçü tûfân-1 Nûh derdî gom

Çârh güy-i der ızıtâb şode
Der zemîn fitne est u âb şode

Movc-i ü ser ber âsimân mî sûd
Ya‘ni ez mâh tâ be-mâhî bûd

‘Âlemî râ be-âb kerde harâb
Ârî in est kâr-1 ‘âlem-i âb

Zi-hoşî kef-i zenân ki dâred dîr
Kef-i ü hâlî u kenâreş pür

895. Gühereş ez-sitâre efzûn bûd
Hemçü rîg ez şümâre birûn bûd

Şâh çûn bâ-ruh cihân-ârâ
Kerd menzil kenâre-i deryâ

Ân hevâ bûd za‘if hâleş râ

Dād zībī diger cemāleş rā

Gül-rūyeş fozūd zībīyī
Serv-i kıaddeş fozud ra'nāyī

Be-'aceb kıad u kıāmet ber-ħāst
Vah çı güyem kıyāmetī ber-ħāst

900. Meger ez-rūy-i nāzıkī ber-best
Serv-i nāzeş be-nīzıkī ber-cest

Sostī be-dil bahtī şod
Za'if ten cümle dorostī şod

Dil-i perişān cem' işān bād
Ver ne yek-bār key perişān bād

37b. İHTİLĀT-I ŞĀH BĀ DERVĪŞ BER LEB-İ DERYĀ HĀTEM BE-DERVĪŞ
DĀDEN ...VİŞĀL-İ HOD

Būd çün la'l u kân ma'nī pür
Ān yekī la'l dād u ān yek dürr

Her dü hātem u nigīn kerdend
Naşş-ı ĩn hātem ānçenīn kerdend

905. Ki çü ān şāh mesned-i temkīn
Mülk-i saht girift zīr-i nigīn

Hemçü dür yegāne yektā şod
Celvegāheş kenār-ı deryā şod

Bes tab'eş be-şayd şod māyil

Rüz u şeb cā girift ber sâhil

Tâ der ân şayd ki maķāmeş bûd
Murğ mâhî esîr-i dāmeş bûd

Der leb-i ân muhîţ-i mînâ reng
Ki ez-u ‘arşa-i cihân şod teng

910. Bûd kûhî ki gofte şod zîn biş
Bûd ārāmgâh-ı ân Dervîş

Kûh Dervîş râ vaţan şode bûd
Bî-sûtûn cāy-ı kûy-ken şode bûd

Bes ki kâhinde bûd ez-endûh
Bûd mânend-i kâh der pes-i kûh

Her ki ez-şevķ bî-ķarâr şodî
Ber-bülendî-i u kûhsâr şodî

38a. Behr-i Şâh ez-mûje gûher softî
Ķaşreş ez dûr didî u goftî

915. Ger ne dârem be-kûy-i û gûzerî
Dârem ez-dûr sûy-i û nazârî

Ger resîden be-Ka‘be ne tevānem
Bârî ez-Ķible rû ne gerdānem

Bâ şabâ hem-nefes şodî be-heves
Goftî ey hem-demî hoceste nefes

Ķün dihî celve serv-e-nâz merâ

'Arza dih biş niyâz merâ

Ger tu imrûz büy-i ü dârî
Kerdî ez-hâk-i küy-i ü dârî

920. Ber serem rîz kerd küyeş râ
Be-dimâgem firist büyeş râ

Rûzî ez-şevk zâr zâr girîst
Çeşm be-küşâd u her taraf nigerîst

Çün nazâr kerd ber leb-i deryâ
Büd her küşe-i hayme ber-pâ

Zir-i hayme sûtün-i be-şad zîver
Hemçü kıdd-i 'arûs der çâder

Büd der cem'-i hayme hargâhî
Der miyân-ı sitârehâ mâhî

925. Ser-i hargeh ber âsımân mî sūd
Atlas çarh perde pūşeş būd

Sāyebānî keşide ber-hargāh
Çün ser ā perde-i felek ber-māh

38b. Çün Gedā did hargeh-i şāhî
Kerd āheng-i māh hargāhî

Goft dānistem in çi hargāh est
Hargeh-i Şāh u menzil-i māh est

Nist hargāh māh-i bedr est in

Āftāb-1 bülend qadr est in

930. Ez ser-i kūh meyl deryā kerd
Hemçü hoşn ber-kenāre-i cā kerd

Ez-qażā devr-i çarh kārī kerd
Şāh endiše-i şikārī kerd

Şāh bāzī girift ber ser dest
Bāz gūyī be-şāh-1 serv nişest

Sıfat-1 bāz-1 h̄iş kerd āgāz
Goft kīn āsmān pervāz

Gerçi der rūzī şayd firūzest
Līk ber dest-i men nev-āmūzest

935. Ez-zemīn bā şadā-yī sīmsemend
Mī reved tā be-āsmān bülend

Zi-in sohen her ki rā haber kerdīd
Hem-reh-i ū ne reft u ber-gerdīd

Şāh çün āfitāb tenhā şod
Dürri-1 yekdāne sūy-i deryā şod

Çün be-gūzer kerd cānīb-i Dervīş
Goft bā-hātır-1 hayāl-endiş

Ki çü husrev zi-dehr gom kereded
Husrev-i 'ālem 'adem kerd

39a. Diger āyā ki şāh h̄āhed şod

940. Şahib-i mülk-i cāh h^vāhed şod

Der hemīn laḥza ān Gedā nāgāh
Āhī ez-dil keşid u goftā Şāh

Şāh goft īn ġarīb ḥālī būd
Behr-i şāhī ḥoceste fālī būd

Men çü goftem ki pādīşāh şevem
Server-i kişver u sipāh şevem

Hātefī Şāh goft u Şāh menem
Pes şeh-i kişver u sipāh menem

945. Gofteş ey ānki Şāh mī gūyī
Īnek īncā est her çī mī gūyī

Çün şenīd īn sohen ez u Dervīş
Cest ez-cāy h^viş u āmed pīş

Būse zed dest u pāy-ı eşheb rā
Sāht mihrāb na'li merkeb rā

Goft yārab ki īn ḥoceste hilāl
Gom mebād ez-gerdiş-i meh u sāl

Gāh der-ḥūn tebid u geh der-ḥāk
Best ḥod rā çü şayd der firāk

950. Kīn būd rişte-i erādet-i men
Çün giriftem zihī sa'ādet-i men

Ber rikābeş nihād rüy-i niyāz

Kerd bīnā u goft u gūy-i niyāz

Ba'd ez-ān resm dād h^vāh girift

Dest kerd u 'inān-ī Şāh girift

39b. Goft Şāhā be-luţf dādem dih
Nā-murādem mekun murādem dih

Çāre-i cān derd nākem kun

Yā be-keş hançer u helākem kun

955. Bī-tu men morde u tū bā-digerān
Men cefā dīde u vefā digērān

Mihnet u derd u ğam neh^vāhed mānd

Devlet-i hoşn hem neh^vāhed mānd

Nīst imrūz der hem gerdūn

Ġayr-ī nām-i zi-Leylī u Mecnūn

Zīr-i in toʻrfe manzar-ī dīrīn

Gū nişānī zi-Husrev u Şīrīn

Mesned-ī Mısr est Yūsuf nīst

Mısrıyān rā be-cūz teessof nīst

960. Der çemen nāle mī kuned bülbtül
Ki kocā reft dovr-i hūbī-i gül

Şeh zi-enfās-ī ū çü gul be-şekoft

Reft çü gönçe der tebessum u goft

Be-hekīmī ki hākīm-i ezel est

Hük^hm-i ü lā-yezāl u lem-yezel est

Ki çü ber men karār girift taht
U zi-mohālif kenār gird baht

Zi-efser-i taht ser bülend şevem
Ber ser-i taht ercümend şevem

965. Bā-tu bāşem hemîşe der heme hāl
Seher u şām hefte u meh u sāl

40a. Ger der in bāb hocetî h^vāhî
İnek in hātemî şehen-şāhî

Hocetî rā ki naqş-ı hātem nîst
Hiç hük^hm ender u mosellem nîst

Hātem-i hod bā ü sepord u be-reft
Dil u dîneş zi-dest bord u be-reft

Çün Gedā ez-kemāl u luţf-ı İlāh
Dîd der dest-i h^vîş hātem-i Şāh

970. Goft in hātem-i Süleymān est
Ki cihāneş be-zîr-i fermān est

Her kirā in nigîn be-dest üfted
Heme rüy-i zemîn be-dest üfted

Halka-i üst hemçü halka-i çîm
Şekl-i dovr-i nigîn çü çeşme-i mîm

Çîm u mîm çenîn ber hem kemest

Çün Gedā in dü ḥarf yāft ḥimmet est

Çün nigīn naqş-ı ān dehān dāred

Ger zenem büse cāy-ı ān dāred

975. Būseeş mized u ne mī zed dem
Ki be-leb mühr dāşt ez ḥātem

Tā Gedā in nigīn u ḥātem dāşt

Cām-ı Cemşid u ḥātem-i Cem dāşt

Salṭanat yāft ez-Gedāyī-i ‘aşk

Kāmran şod zi-bi-nevāyī-i ‘aşk

40b. NĀME-FİRİSTĀDEN-İ ḤUSREV BE-ṬALEB-İ ŞĀH BĀZ-ĀMEDEN-İ ŞĀH
BE-ŞEHR

Hoş nūvisī ki in raqam zede būd

Ber varak ānçenīn qalem zede būd

980. Ki firistād ḥusrev-i ‘ādil
Nāme-i sūy-i Şāh deryā-dil

Nāme-i der nihāyet ḥübī

Ḥaṭṭ-ı ān nāme gāyet ḥübī

Nev ḥaṭṭı der kemāl ḥosn u cemāl

Zīb-i ruhsāre kerd ez ḥaṭṭ u ḥāl

Yā mozeyyen zi-müşk ter varakī

Yā pür ez-rişte-i güher ṭabaķī

Naqş-ı u ‘ünvān u ḥaṭṭ mazmūneş

Feyz baḥş ez-derûn u bîrûneş

985. Hâşıl nâme ânki ḥazret-i Şâh
Ġayret-i âfitâb u ḥaclet-i mâh

Şehriyâr diyâr-ı mâhveşân
Mâh mesned nişin şâh nişân

Meyve-i bâğ zindegâni-i men
Naḫd-i gencîne-i cevânî-i men

Ânki meyl-i dilem be-câmb-i üst
Ânki cânem hemîşe tâlib-i üst

Bâyed in nâme râ çü ber h'âned
Raḥş-ı devlet bedin taraf râned

990. Ki diger kuvvet-i firâk ne mâned
Tâkat-ı derd-i iştiryâk ne mâned

41a. 'Ömr-i deh rûze ğayr-ı bâdi nîst
Hiç ber 'ömr i'timâdi nîst

Hâşşe ber 'ömr hemçü men pîri
Ki şod ez dest u nîst tedbîri

Zûd bâşed kezîn çemen be revem
Tu beyâyeş ez ân ki men be revem

Tâ tu refî zi-dîde-i nûr be refî
Tâ tu ğâib şodî ḥuzûr be refî

995. Raḥm kun ber dil-i remîde-i men

Merdumî kun beyâ be-dîde-i men

Rûz-i 'ömrem be-şeb resîd beyâ
Cânem ez-ğam be-leb resîd beyâ

Şâh çün nâme-i peder ber hând
Niyet-i şehîr kerd u merkeb rând

Cânib-i şehîr 'azm-i cevelân kerd
Yûsuf Mısr meyl-i Ken'an kerd

Sûy-i ân Şâh kişver-i iqbâl
Halk reftend behr-i istikbâl

1000.

Nâzenînân be-niyâz küşîdend
Câmehâ reng reng pûşîdend

Ân yekî câme-i lâle-gûn kerde
Bîkr-i şemme hezâr hûn kerde

Ân yekî câme-i sebz kerde be-ber
Hemçû gûl der miyân sebze-i ter

Ân digêr kerde câm 'anberîni-fâm
Refte çün âftâb çâst be-şâm

41b.

Ân digêr refte der kabâ-yî sefid
Hemçû şâh-ı şükûfe râ zi-ümid

1005.

Ân digêr kerd kabâ-yî gûl-nârî
Tâze gûl-deste îst pîndârî

Ân digêr câme-i nîlgûn kerde

Mihr ez-āsımān birūn kerde

Heme der intizār hazret-i Şāh
Heme rā çeşm intizār be-rāh

Nāgehān çetr-i Şāh peydā şod
Çarh-ı gerdūn-i Şāh peydā şod

Heme reftend pîş u şaf bestend
Dest ber sîne her taraf bestend

1010. Ānçenān hāletī be-dīd āmed
Ki tu pindāşī ki 'id āmed

Şāh çūn şem'-i bezm h̄usrev şod
Māh-ı iķbāl-i h̄usrevī nev şod

Manzar-ı k̄adreş ez-felek be-gūzeşt
T̄āyir-i k̄adreş ez melek be-gūzeşt

H̄urrem ān s̄ā'at u h̄oş ān r̄uzī
Ki f̄ited dīde ber dīl fir̄uzī

Ser u ten h̄āk-pāy-i ū kereded
Dil u cān hem fedā-yı ū kereded

1015. İn tecemmol behr-i kesī ne resed
Dāmen-i gul behr-i h̄osnī ne resed

Mey-i raḥet be-cām-ı herkes nīst
Cām-ı 'işret be-kām-ı herkes nīst

42a. Kerdegārā be ḥāk dīdāret

Be-dil-i 'arīfān bīdāret

Ki merā hem bā-īn şeref be-resān

Serv-e-nāzī bā-īn taraf be-resān

DER-ŞIFAT-I H^VAN U VEFĀT-I H^USREV VAŞİYYET-İ U BE-ŞĀH

İn būd ez-każā-yı leyl u nahār

Ki resed āfet-i hażān bahār

1020.

Şāh-ı sebzi ki reft ber eflāk

Çihre-i zerd-i h_od nihed ber h_uk

Bāz çün vaqt-i berg rīz āmed

Leşker-i sebze der güriz āmed

Best tākat benefşe rā hem şod

Behr-i h_od der libās-ı mātem şod

Gül şod u h_urhā be-güleş mānd

Atlas ez-dest reft u sūzen mānd

Reng-i nārenc za'frānī şod

Eşk-i 'ünnāb ergüvānī şod

1025.

Rüy-i bed çün girift perde-i gerd

Rāz der perde reft bā-ruh-ı zerd

Nār rā pārehā-yı dil-i h_un şod

Pāre pāre zi-dīde birün şod

Sīb ez-āsīb-i germī u serdī

Kerd peydā kebūdi u zerdī

Peste ez-şāh ser-nigūn ūftād
Mağzeş ez-üstühān birūn ūftād

42b. Zahmnāk u şikeste şod bādām
Çeşm-i zahmeş resīd ez-eyyām

1030. Huşe-i pāk gevher ez-ser-i tāk
Dāne-i la'l u der fikende be-hāk

Ber ser-i şāh bergu bār ne māned
Der-gūlistān be-ğayr-ı hār ne māned

Murg bī-gül nağme şod hāmūş
Bā-ki gūyed zebān çü nebūd gūş

Çumrī ez nāle der hurūş āmed
Sūsen deh zebān hamūş āmed

Der çenīn mevsimī ki husrev-i gül
Reft u mord ez firāk ū bülbül

1035. Husrev ez-‘arşa-i memālik-i hīş
Mesned-i āhiret girift be-piş

Gāh der tāb būd u geh der teb
Dileş āmed be-cān u cān ber leb

Der ‘arağ rüy-i zerdeş ez-teb u tāb
Hemçü berg-i hazān miyāne-i āb

Şod teneş çün ez reg u ney

Üstül^vānī u postī ber vey

Bes ki ez-derd-i dīl be-cān āmed
Dileş ez derd der fiğān āmed

1040. Derdī ü laḥza laḥza efzūn şod
'Aķibet kār-ı ü diger şod

Şāh rā h^vānd nezd-i ḥod ḥusrev
Goft ez-men vaşiyetī be-şinev

43a. 'Adl piş ār u pādişāhī kun
Zulm piş ār u her çi h^vāhī kun

Tā ne bīnī be-hiç reh güzeri
Kerdī ez ḥod be-dāmen-i digeri

Ser me piç ez-rizā-yı dervişān
Ki ser efrāz-ı 'ālemend işān

1045. Her ki yābed zi-faķr āgāhī
Ne kuned meyl şevket-i şāhī

Ey besā Şāh 'aķibet-endiş
Ki zi-şāhī güzeşt u şod derviş

Her ki ber dergeh-i tu dād kuned
Taleb-i ḥācet murād kuned

Hemçü gül der ruḥeş tebossom kun
Be sohenhā-yı h^viş tekellom kun

Ki ger ten-i heybet-i tu lāl kuned

Ne tevâne ki 'arz-ı hâl kuned

1050. Ez-qalem zen be-luţf yâd me kun
Ber siyeh nâme i'timâd me kun

Her cerâhat ki ber dil ez-sitem est
Heme ez-nük-ı nîze-i qalem est

Qalem-i 'ilm râ şikest me dih
Cânib-i şî'r râ zi-dest me dih

Zi-ânkî mizân-ı râstî şer' est
Şer' asl est u ğayr -ı ü fer' est

În vasiyyet çü kerd cân sepord
Cân be-cân-âferîn revân sepord

43b. Her kesî behr-i mâtem efgân kerd
1055. Mâtemî şod ki her ruh ne tevân kerd

Şule-i âh tâ be-gerdün reft
Dicle-i eşk tâ be-Ceyhün reft

Heme âfâk der hurûş şodend
Heme terkân siyâh puş şodend

Leşkereş câme-i siyeh der ber
Możtarib çün siyâhî leşker

Zi-ân siyâhî ki dâşt leşker-i ü
Hıttâ-i Hind geşt kişver-i ü

1060. Kemer-i zerd ki ber miyân best

Halka-i gešt u ez-kemer be-şikest

Şod siyeh rüz mātemeş hātem
Kuned ruhsār-ı hod der ān mātem

Tāc ez-ser fütād u eşer mānd
Gerçi mülk u sipāh bī-ser mānd

Taht ber hāk-ı reh zi-pā üftād
Ki Süleymān-ı ‘aşr şod berbād

Ān yekī āh-ı derdnāk zedī
U ān digər cīb-i cāme çāk zedī

1065. Bedeneş rā zi-girye mī şustend
Kefeneş rā zi-ħulle mī cestend
Āhireş cānib-i leħd burdend
Hemçü genceş be-hāk be-sepordend

Ānki evc-ı felek nişimen sāht
‘Āķibet zīr-i hāk mesken sāht

44a. Ānki ez-ħulle pūser-i men pūşid
Kuned pīrāhen u kefen pūşid

Ān ki ber farq tāc ez-zer kerd
Der leħd ħoft u hāk ber ser kerd

1070. Hīç kes der cihān qādem ne zened
Ki qādem cānib-i ‘adem ne zened

Her ki gehvāre sāht menzil-i ħiş

Reft tābūt kerd maḥmil-i h īṣ

Lālezār-ı cihān ‘aceb bā-‘ayn est
Ki ez-ān bāg her nefes dā‘ī est

Nīst būy-i neṣāṭ der gul-i ū
Mīhnet efzā est ṣovt-ı būlbūl-i ū

Dehen-i ḡonṣeeṣ ki handān est
Dil-i pūr hūn derdmendān est

1075. Hest her ṣāḥ u berg der ṣemeneṣ
Ten-i ḡūl-ṣihre-i ū pīrāheneṣ

Her benefşe ki ber leb-i cūy est
Girih-i zūlf ‘anberīn mūy est

Lāle ger hāk mīdihed her sāl
Ṣafḥa-i ‘arīz est u noḡṭa-i hāl

Her kocā tāze serv-i ra‘nā nīst
Ḳadd-i mevzūn sev-i bālā nīst

Nātevānī-dil ez-cihān be-kesel
Riṣte-i mihr ez-īn u ān be-kesel

1080. Cāvidān nīst ‘ālem-i fānī
Tu der u cāvidān kocā Mānī

44b. Revī der mülk-i cāvidānī kun
Terk-i īn kōhne deyr-i fānī kun

Pāy der dām hiç hiç me nih

Heme hiçend dil hiç me nih

Nist gevher şinās gevher senc

Hest 'ālem çü 'arşa-i Şatrenc

NIŞESTEN-İ ŞĀH BE-PĀDİŞĀHĪ U VİŞAL NIŞESTEN BĀZ MAHRŪM-ŞODEN

Ki bih bāzīçe her zamān şāhī

Sūy-i in 'arşa mī kuned rāhī

1085.

Şāh çün cā-nişīn-i husrev şod

Māh-ı iqbāl-i husrevī nev şod

Rāh-ı ihsān u 'adl piş girift

Mŭlk rā der penāh-ı h'ış girift

Dovr-i ū hemçü dovr-i mey hoş bŭd

Heme 'ālem be-dovr-i vey hoş bŭd

Hiçkes rā be-dil gubārī ne

Hiç hātır be-zīr bārī ne

Dil-i mazlŭm ez-ğam āsŭde

Dil-i zālīm zi- guşsa fersŭde

1090.

Şeşne çün zŭlf-i mehveşān tāb

Fitne-i çün baht-ı 'āşīkān der h'āb

Melik rā zahmet-i harāc ne bŭd

Halk rā hiç ihtiyāc ne bŭd

Kes nesŭd ū nesŭd kār ne dāşt

Ġayr-ı sevdā-yı zŭlf-i yār ne dāşt

45a. Ez-siyāhī der ān hoceste zebān
Der kabāyeş ne būd ğayr-ı kemān

Kes be-dovreş nebūd zār u nizār
Meger ān kes ki būd ‘āşık-ı zār

1095. Ger kesī bī-nevā şodī nāgeh
Çün şodendī zi-ĥāl-i ū āgeh

Şeh be-luţfeş nevāhtī ū rā
Mon‘em-i dehr sāhtī ū rā

Būd Şeh rā ğāyetī ki me-pors
Ber ra‘ıyyet ri‘āyetī ki me-pors

Āferīn Hudāy ber pederī
Ki ez ū mänd ānçenīn püserī

Ebr-i rahmet nişār ān şadefī
Ki būd hemçü gühereş ĥalefī

1100. Ān direht-i kühen be-kār āyed
Ki nihāl ez ū beyār āyed

Çün zi-eltāf-ı Şāh-ı nīk-endiş
Ĥaber āmed be-cānib-i Dervīş

Zūd ber cest u rü be-rāh nihād
Ĥadem ender ĥarīm-i Şāh nihād

Goft şayed zi-rüy-i şedĥ u safā
Şāh be-men kuned be-va‘de vefā

Hātem-i Şeh ki moddeti zi in piş
Der neyistān girift ān Dervīş

1105. Burd u bā-mahremān-ı Şāh sepord
Maḥremi reft u nezd-i Şāheş bürd

45b. Şāh çün دید hātem-i hod rā
Āferin kerd maḥrem-i hod rā

Goft birün rev u zi-rāh-ı edeb
Hātem ārende rā derün be-ṭaleb

Çün qadem zed be-küy-i Şāh Gedā
Cān şod ez-ḳalb-i raḳīb cudā

Şāh-ı dūşmen gūdāz u dūst-nevāz
Der-libās-ı niyāz u hil'at-ı nāz

1110. Sohen āgāz kerd hande-zenān
Be-ki hande-i hoş bürd sohenān

Ez-şeker hande kuvvet-i cāneş sāht
Ez-ser-i luṭf hemzebāneş sāht

Her nefes dīde sūy-i ū mī dāşt
Gūş ber goft u gūy-i ū mī dāşt

‘Āşık hiş rā nevāht besī
Seg-i hod rā be-luṭf sāht kesī

Lik ez-āncā ki dovr gerdün est
Her zemān ḥāl-i ū digər gūn est

1115. Ger dilī rā be-vaşl be-nevāzed
Bāzeş ez-dāg-i hicr ne güzāred

Dāyim esbāb-ı vaşl peydā nīst
Eger imrūz hest ferdā nīst

Goft rāvī ki der hemān nefesī
Ki gedā rā nevāht Şāh besī

Haber āmed ki ez folān kişver
Ber ser-i Şāh mī resed leşker

46a. Bī-şümār est leşker-i dūşmen
Pāy tā ser girifte der āhen

1120. Şāh bāyed ki fikr kār kuned
Ref-i ān kavm-i bī-şümār kuned

Çün ez-īn kışşā şod raķīb āgāh
Reft u goft ez-ser ḥased bā Şāh

Nezd-i erbāb-ı ‘aql ma‘lūm est
Ki nazar-ı sūy-i nākesān şūm est

Her kirā baht-ı bed zi-pā endāht
Digereş ser bülend netevān sāht

Hezer ez-ķavm-i baht-ber-geşte
Ki çü hūb est kunend ser-geşte

1125. Yārab īn sofle ez-key āmed
Ki be-ser-i vaķt-i mā belā āmed

İn sohen rā goft u sāht mahrūmeş
Behr-i ū ĩn dād t̄ali'-i şūmeş

'Āşık ez-vaşl çün cudā üftād
Dest ber ser zed zi-pā üftād

Goft bāz ĩn hālet est merā
İn çı renc u melāmet est merā

Eger ez-ebr-i fitne bāred seng
Ez-pey-i çeng-i men kuned āheng

1130.

Eger ez-deşt-i guşşa revīd hār
Be-dil-i zār-ı men resed āzār

Be-çeşm-i men ger be-gul nażar fikend
Gul şeved hār u der dilem şikened

46b.

Dest-i men ger be-kef-i sebū gired
Mī şeved hūn u der gelū gired

Ger revem sūy-i çeşme-i zulumāt
Şerbet-i merg kereded āb-ı hayāt

Ger zi-gam-ı kām tā be-rāh üftem
Kām-ı evvel derūn-i çāh üftem

1135.

Bahtem ez-çāh eger bīrūn fikened
Bāz fil-hāl ser nigūn fikened

Āh ez-ĩn bāht u ez-gūn ki merā est
Vāy ez-ĩn t̄ali'-i zebūn ki merā est

‘Adem-i men bih ez-vücut-ı men est
Ger be-mîrem henüz sūd-ı men est

Āmed ez-şevk-i merg cān be-lebem
Mî dihem cān u merg mî talebem

Tā key efgān-ı men birün āyed
Kāşkî cān-ı men birün āyed

1140. Ez-nefeshā-yı germ sūht tenem
Gū ecel tā diger nefes ne zenem

Nîst hergîz neşât der dil-i men
Güyî ez-ğam sereşte şod gil-i men

Dovr-ı gerdün zi-men çi mîh^vâhed
Ki tenem rā çü gāh mî kâhed

Dād mānend-i kâh ber bādem
Zi-ân be-gerdün resîd feryādem

Çarh perst rûz u şeb gird est
Tā kuned hîle bā cevānmerd est

47a. H^vîş rā şubh u şām zîb dihed

1145. Heme āfāk rā ferîb dihed

**VAQT-I ZEMİSTÂN U ZAFER-İ ŞÂH U KATL-İ RAKİB U MURÂD-
RESİDEN-İ DERVÎŞ**

Bâz çün mevsim-i zemistân şod
Āteş ez-hurrem-i gülîstân şod

Her kesî rû bâ-âfitâb nişest
Heme 'âlem şod âftâb-perest

Bes ki efsorde ber yeh ūftādend
Der temennā-yı dūzeh ūftādend

Mihr zūd ez-felek be-der mī reft
Tā şevd germ zūdter mī reft

1150. Belki mihr-i cihān forūz ne būd
Heme şeb būd u hiç rüz ne būd

Ḳadr-i âteş fozūter şod ez gül şod
Dūd-ı ū şāh-ı berg-i sūnbül şod

Der zemistān zenend şu'le be-hār
Tā ez-u gül دید çenān ki bahār

Āb ez-yeh ḳabā u cūş sāht
Movceş ez-sehm ḳovs-ı āhen sāht

Yeh çün āheninhā mokemmel kerd
Na'l-i merkeb resid u şeykel kerd

1155. Ber yeh ān merkebī ki kām zedi
Sikke ber naḳrahā-yı hām zedi

Ra'd zed bāng der setiz āmed
Jāle şod seng ra'd u tiz āmed

47b. Der çenīn firsatī ki çille-i dey
Tir-i bārān nūmūd pey der pey

Şāh terk-i diyār-ı hîş girift
Bā edov rāh-ı ceng pîş girift

Leşker engiht sūy-i kişver-i ū
Tā be-ḥadd-i ki rānd ber ser-i ū

1160. Rāst kerdend her şaff ez-ṭarafī
Hayl-i düşmen şafi u Şāh şafi

Her ṭaraf tiġ-i tiz peydā şod
Fitne-i rest-hiz peydā şod

Zereh ez ḥançer-i setize şikāft
Sebze-i ter zi-āb tiz şikāft

Tiġ ez-yekdiger güzer-kerde
Şod mekrāz u kaṭ' ser-kerde

Nize ber düş u ser kesān zi-gurūr
Çün 'aşā-yı Kelim ber ser-i Tūr

1165. Gerd sūy-i sipihr kerd āheng
Şod zemīn hem bā-āsmān der ceng

Ber ser-i çābūkān kūh-ı şokūh
Kerd meydān çŭ ebr ber ser-i kūh

Her ki ber ḥaşm tiġ-i nesim zedi
Hışm rā ez-kemer çŭ nesim zedi

Ber ser her ki tiġ-i kīn ḥordī
Zi-ū güzeştī u ber zemīn ḥordī

Her dü merkeb fütāde zīr u zeber

Kāse-i sem şikeste kāse-i ser

- 48a. Bād ez-ān ‘arşahā-yı çün kerdī
1170. Hāk der kāsehā-yı ser kerdī

Bes ki rūy-i zemīn pūr ez-hūn şod

Movc-ı ū çün şafağ be-gerdūn şod

Şafağ ki ān ber -‘evc-i gerdūn est

Eşer-i sorhī hemān hūn est

Būd Derviş der hemān menzil

Kerde Şeh rā miyān-ı cān menzil

Be-du‘ā desthā ber āverde

Rūy-i hod sūy-i āsmān kerde

1175. Hāzret-i Şāh hīş mī talebīd
Ānçe güyend piş mī talebīd

Nāgehān haşm der gorīz ūftād

Rehne der leşker setīz ūftād

Ṭorfe hālī ki çün be-serd kunend

Düşmenān ez-nehīb gerd kunend

Kes ne kerdīd cüz raqīb helāk

Ger raqībī helāh küşt çe bāk

Şād küştend zi-īn sebeb ne hāzīn

Küştenī küşte şod çi bihter ez-īn

1180. Be-hemān yek fūsūn zi-dest me rev
Zi-īn nikūter fesāne-i be-şinev

Çün ser-i zülfişeb be-dest āmed
Korş-ı hürşid rā şikest āmed

Peyker-i āsmān molemma' şod
Çetr firūze-gūn moraşşa' şod

48b. H^vāb dīdend cümle Şāh sipāh
Ki yekī 'ārifī-i güzeşt be-Şāh

Hemçü Hızreş libās-ı fakr be-ber
Hil'āt-i sebzter zi-sebze-i ter

1185. Gofteş ān geh ki ber 'azīmet-i ceng
Tiz şod ber mohālifān āheng

Be-tevān noşret-i ki mā dādīm
Ez-du'āhā-yı ān Gedā dādīm

Hiz u ez-mahremān-ı hās kun
U ez-ğam bī-kesī hālās kun

Şāh çün çeşm-i hod zi-h^vāb goşūd
Ez-siyāh ānce dīde būd sotūd

H^vānd Derviş rā be-meclis-i h^vās
Kerdeş ez-mihnet-i firāk hālās

1190. Her ki renc-i firāk-ı cānān dīd
Ba'd ez-ān renc rāhat-ı cān dīd

Şām-ı hicrān hoşest renc u vebāl
Tā be-dānend kadr-i rüz-i vişāl

Ba'd hicrān eger vişālī nīst
Şive-i 'aşk rā kemāl-i nīst

Şāh u Dervīş hemçü şir u şeker
Be-hem āmīhtend şām u seher

Pā-yı Şeh ber serir 'izzet u nāz
Ser-i Dervīş ber zemīn be-niyāz

1195.

Kār-ı maşūk nāz mī bāşed
Resm-i 'aşık niyāz mī bāşed

49a.

Rüz u şeb rāzdār-ı hem būdend
Tā dem-i merg yār-hem būdend

'Akibet der niķāb-ı hāk şodend
U zi-hadeng-i ecel helāk şodend

'Ömr be-gūzeşt u bī-vefāyī kerd
Murg-i rūh ez-ķafes cudāyī kerd

Āh ez-īn menzili ki Dervīş est
Ki güzergāh-ı Şāh u Dervīş est

1200.

Ger horī hemçü Hızr āb-ı hayāt
Teşne-leb cān dihi der zulumāt

Ger çü 'İsī rüy be-çarh-ı berīn
'Aķibet cān dihi be-rüy-i zemīn

Ger çü Yūsuf ber oc-i mäh şevî
‘Aķibet mobtelā-yı cāh şevî

Fil’meşel ‘ömr-i Nūh eger yābî
Çün be-tūfān resî Hızr yābî

Ānki cāvīd est u būd yek est
Ahed vācib-ül-vücūd yek est

ŞŪKR GŪZĀRĪ BER ĤATM-Ī KELĀM KĪ MATBU‘ ĤĀS.....

1205. Şŭkr Allah ki ĩn ĥoceste kelām
Şod be-kām dĭl-i ŧikeste tamām

Şŭkr diġer ki çün tamām ŧeved
Meclis ārāy-ı ĥās u ‘ām ŧeved

Şıfat-ı ũ est ber zebān heme
Soĥen-i ũ est der miyān-ı ũ heme

49b. Cĭb-i āfāk ber dŭr est ez-ũ
Baġl-ı ‘āŧıķān pŭr est ez ũ

Gerçe ķollāb-ı ŧehr ŧarrāf est
Yā ĥatā gŭyĭ dehr ĥerrāf est

1210. Ne tevāned ŧikest miķdāreŧ
Ki be-cān miĥord ĥarĭdāreŧ

Lafz pāk est u ma‘nĭ zāĥir
Çün negired ķarār der ĥātĭr

Ma'nî hās u lafz 'ām ferīb
Burde ez-hās u 'ām şabr şekīb

Allah Allah çî dil-pezir est in
Der-pezirîş ki nā-güzir est in

Gayet-i şairî hemîn bâşed
Şive-i şahirî hemîn bâşed

1215. Her ki dem zed dehān-ū bestem
Sihr kerdem zebān-ı ū bestem

Kalemem meyl-i çeşm-i düşmen şod
Lîk ez-ū çeşm-i düst rüşen şod

Ez-siyāh-i nümüd āb-ı hayāt
Cān-ı hāsed fütād der zulumāt

Cāy-ı rahmet zi-ānki mord çî sūd
Lîk ber hāl-i morde rahm çî sūd

Ciger-i hāsed ez-elem hūn bād
Elemeş kem mebād dū efzūn bād

1220. Ey hasūd in hayāl-i fāsîd çî est
Zāhir est in ki fikr-i hāsîd çî est

50a. Çün tū ez-'ālem-i sohen dūrî
Her çî h'āhî be-gūy ma'zūrî

Ançî maqdūrîst ma'lūm est
Hem kār ez nehost ma'lūm est

Rast bāfende mū eger bāfed
Key tevāned ki mū şikāfed

Her kocā hūdhūd-i Süleymān reft
Be-per u bāl-i mūr netevān reft

1225. Der bahārān şadā-yı gulğul-i zāğ
Yekī būd çün şadā-yı bülbul-i bāğ

Men kim der seher sohen-rānī
Tu be-men şī'rī digerān h_uānī

Ya'nī ū nīz der berāber nīst
Der ū hem be-ğadr-i gevher nīst

İn mosellem turā be-ğayr çe kār
Her çī dārī tu hem be-yād beyār

Digerī cām şevk nūşende
Tu be-dīvānegī h_urūşende

1230. Digerī āh-ı dednāk zede
Tu be-taklīd cāme çāk zede

Tā be-key mī-perī be-bāl-ı kesān
Nāz-ı hoş nīst bā-cemāl-i kesān

Men kunem sikke-i sohen rā nev
Tu kunī 'arz mahzen-i h_usrev

Çün tu zi-în nāme niyetī nāmī
Çi berī nām-ı H_usrev u Cāmī

50b. Ḥayf bāšed ki nām dīdeverān
Be-gūzered ber zebān-ī geḥ-nazarān

1235. Gerḥe ŧe'r-i tu nazmdār u nām
Tu ez-īn ŧe'r key resī be-nizām

Nazm eger nīst ḡūn dūr mēknūn
Sehl bāšed ḡabī'at-ī mevzūn

Gerḥe mā ū tu herḡū mevzūnīm
Līk be-niger ki her yekī ḡū nīm

Māh-ī nev ser ber āsīmān sāyed
Na'l der zīr-ī pāy fer sāyed

Nīst mānend hem hemūm u nesīm
Īn yek ez-cennet ān zi- ceḥīm

1240. Īn bezm ḡenānki dil h āhed
U ān bīkr mey ḡenānki cān kāhed

Ger kesī jāj hāy bī-ma'nā
Bā hūmāyī fūtād der da'vā

Goft kem nīst ez-tu pāye-i men
Zi-ānki mīkdār ist sāye-i men

'Aḡilī gofteḡ ey forū māye
Nīst īn sāye hemḡū ān sāye

Her ki der sāye-i homāyī būd
Nām-ī ū sāye-i Ḥudāyī būd

1245. Mācerā-yı ḥasūd kıssa-i mā
Rast manend-i diġer kes est homā

Vah çı goftem temām-ı lāf est ĩn
Ser-be-ser da'vā-yı gūzāf est ĩn

51a. Men ki em tā key zi-men gūyed
Kes zi-men ḥod çırā sohen gūyed

Çend ez-ĩn gūne der ḥurūş ŧevem
Kāşķı ba'd ez-ĩn ḥamūş ŧevem

Tā zebān rā be-'özl bāz kunem
Rū be-dergāḥ bĩ-niyāz kunem

1250. Kerdegārā be-bĩ-niyāzi-i ḥ^vış
Be-kerĩmĩ u kār-sāzi-i ḥ^vış

Be-şıfāt u be-celāl u ekrāmet
Nazar-ı ḥās u raḥmet-i 'āmet

Be-selātĩn mesned be-ḥaḳḳ
Sālikān menāzil-ı tu ḥaḳıḳ

Bā-esırān u zārĩ-i işān
Be-ġarībān u ḥ^vār-i işān

Be-seḥĩ ḳāmetān u gūlşen-i nāz
Be-melāmet keşān u kūy-i niyāz

1255. Be-nevāyendegān-ı 'ālem-i dil
Ki henüz eymenend ez-ġam-ı dil

Be-sefer kerd kân-ı 'âlem hâk
Ger cihân refte end bâ-dil-i bāk

Be-Resûlî ki na't-ı ūst kelām
Seyyid-ül-murselîn 'aleyhis'selām

Ki merā sūy-i h'îş rāhî dih
Der civārî-i hod penāhî dih

Be-nazar cānib-i Hilālî kun
Dileş ez-mihr gayr hālî kun

51b. Der emāndār u niş ez-dīnî
1260. Tā nebīned 'oķūbet-i oķbā

Çün be-'azm-ı raķil ez-in menzil
Be-ķarim-i fenā keşed maķmil

Ez-reh berg bāşedeş hemrāh
Hadî Lāilāhe illallāh

Ĥaşr-ı u bā-resul kun Yārab
Īn du'ā rā ķabul kun Yārab

ŞAH U GEDĀ-YI RAHMĪ

Fe' i lātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

M1b.1. Ey nigārende-i nuḡuş-ı cihān
 Āferīnende-i zemīn u zamān

Naḡş-perdāz-ı nūh- rivāk-ı sipīhr
 Rūşenī-baḡş-ı ṭal'at-ı meh u mīhr

Bānī-i kāḡ-ı günbed-i gerdūn
 Mübdi'-i 'ālem-i zümürrüd-gūn

Çemen-ārā-yı büstān-ı vüçüd
 Nāḡl-bend-i nihāl-i gülşen-ı cūd

5. Mücid-i كل شي كيف يشاء
 Hālik-ı fevḡ u taḡt u arz u semā

'Adem iken vüçüd-ı levḡ u ḡalem
 Zātına lāzım idi vaşf-ı ḡıdem

Levḡ-ı mestīde naḡş-ı gün-ā-gūn
 Kilk-i feyzinden oldılar bīrūn

Mālīk-i mülk-i bī-zevāl oldur
 Vālī-i taḡt-ı lā-yezāl oldur

Varlıgına nişāne kevn u mekān
 'Ārif olan bilür ol remzi 'ayān

10. Āferīnīş gŭvāh-ı vahdetdür
Cümle ‘ālem ğarīk-i ni‘metdür

Hikmeti ile oldı mevcūdāt
..... mazhar-ı küllī-i zāt

Bahr-ı cūdında bir şadef ‘ālem
Dānedür anda gevher-i ādem

Elifi gör ki doğru rāh oldı
Vahdeti sırrına gŭvāh oldı

Mürġ-i kudreti dŭrer-i cihān
Hüşe- çini durur anufi insān

15. Muktezā çün vücūd-ı zātıdur
Kul hŭv’Allah anufi şifātıdur

Ahad oldur aña şumār olmaz
Şamed oldur ki aña bār olmaz

Zātı içün şifātı ile kadim
Zātı ile dü-kevndur dā’im

Aña ma’lŭm aşikār u nihān
Aña mahfi degül rumŭz-ı cihān

Cümle Kerrŭbiyān-ı ‘ālem-i ğayb
Kŭnh-i zātma irmedi lā-reyb

20. Kūnh-i zātında ‘akl-ı kŭl hayrān
Vehm endişesinde ser-gerdān

Ḳudretiyle irādet-i Mevlā
Kimini şāh ider kimini gedā

Kimi lāyık olur cemāline
Kimi mazhar düşer celāline

‘Akl irişmez kemāl-i Ḳudretine
Fikr irişmez celāl-i ḥikmetine

Cüş idicek ezelde baḥr-ı vücūd
Oldı emvācı cümleten mevcūd

25. Çarḥ-veş cümle künbed-i a‘lā
Anuñ üzre ḥabāb idi gūyā

- M 2b. Ol ḥabābuñ biri olup ber-bād
Oldı bu çarḥ-ı nıl-gün ābād

Tāk-ı eflākı key bülend itdi
Merkez-i ḥākı müstmend itdi

Ya‘ni āb üzredür esāsı anuñ
Fānīdür yok durur beḳāsı anuñ

Mevc-i deryā durur cihān-ı ḥarāb
Bī-sebāt oldı hem çü nakş ber-āb

30. Her ki dünyāya i‘tibār itdi
Yok yere aña istinād itdi

Zinet itdi sipihr encüm ile

Nitekim şahın-ı hākı merdüm ile

Çarh-ı gerdün itdi pīl-i demān

Hindu-yı şāmı eyleyüp pīl-bān

Rüy-i zerd ile hūr u hāver

Qudreti bahri içre nīlüfer

Zīnet itdikde çeng-i Nāhīdi

Kıldı evtār tār-ı hūrşīdi

35. Eyledi bī-fetīl u bī-revğan
Mīhr u māhuñ çerāğımı rüşen

Kıldı Birçise zīkrini telkīn

Āstīninde sūbhādur Pervīn

Kişver-i çarha şah olup Behrām

İtdi encüm sipāhımı aña rām

- SÖ 64a. Tīnet-i ādemi kı lup tahmīr
Yed-i kudretle eyledi taşvīr

Halk olıcak ezel sirāçe-i ten

Eyledi dīdeden iki revzen

40. “فانظر و” āyetin kı lup tekrār
İtdi seyyāreveş anı bīdār

- M 3a. Nazar-ı ‘ibret ile geh gāhī
Tā ki seyr ide raḥmetül’lāhī

Qalbūmi itdi mahzen-i esrār

Zātımı itdi lūcce-i ebrār

Afia ta'lim itdi esmāyı
Afia tefhīm itdi eşyāyı

Cümle 'ālem mezāhir-i esmā
Anda bir dāne-dāndur gūyā

45. 'Akl-ı küll idemez şifātını şerh
Nokta nokta iderken 'ālemi tarḥ

Goncaveş cümleten dehān olsa
Sebzeveş mūlarum zebān olsa

Varak olsa şahāyif-i eflāk
Hem mürekkeb olaydı tūde-i hāk

Cümle eşyā eger ki olsa qalem
Kılmağičün medāyihini raqam

Şerḥ olmaya zerre zātufıdan
Şemmece dāhi hem şifātufıdan

50. Yā ilāhi bu dār-ı gurbetde
Derd u gamla bu künc-i miḥnetde

- SÖ 64b. Mevt kūhında iricek seyl-āb
Eyleyicek binā-yı 'ömri harāb

Şeb-i tār içre viricek cāmı
Hem-reh ile çerāğ-ı imānı

Dil-i gam dīdemi idüp mesrur
Anufi ile mezārum it pür-nūr

Dem-i aḥirde kim ola maḥşer
Halk-ı 'ālem zuḥūr ide yek-ser

55. Hākten kalkıcak derīde-kefen
Lāleveş ğark-ı hūn u 'uryān-ten

Oķna cümle nāme-i a'māl
Kimi mağmūm ola kimi hoş-ḥāl

Bir berāt-ı ḥaṭ-ı emānı ile
Hātem-i enbiyā nişānı ile

Yā ilāhī 'ināyet eyle baḥā
Anuḥ ile ḥidāyet eyle baḥā

DER-MŪNĀCĀT-I KĀDĪ'L-HĀCĀT*

Ey kerīm u raḥīm u bī-hemtā
Şāni'-i lā yezāl u lā-yefnā

60. Bā'ış-i kŭn fe-kān-ı ba's u nūşūr
Mŭcid-i kāh-ı 'adn u hūr u kuşūr

Saḥā lāyık senā vŭ hamd olmaz
Her gedā ḥākde güher bulmaz

Raḥmetŭñ bī-'aded iŷen bī-'ad
Meded ey vācibŭ'l -vŭcŭd meded

SÖ 65a. Benŭm iŷŭm ḥaṭā vŭ zŭll u gŭnāh
Senŭñ iŷŭñ 'aṭā durur her gāh

55(b) hūn u : hūn SÖ
56(b) ola kimi : u kimisi M
57(a) ḥaṭ-ı : ḥaṭa M
59(b) şāni-i : şāni u M

Saġa muhtācdur amu eyā
Sen ġanīsın senüfıdır istıġnā

65. Kime irse ‘ināyettüñ nazarı
‘Aynına gelmeye cihān ġüheri

Nergise tāc-ı zer ‘atā eyler
Lāleye al bir abā eyler

ġülsitān ire oıdır her ān
ġonca etfāline Bahāristān

Pādiehdür ki ġıdmetinde yiler
Peyk-i ālāk olup nesım-i seher

- M 4a. Būy-ı lufi ider ġül-i ra‘nā
‘Andelibi ider aıa eydā

70. Sünbülüñ zülfin eyleyüp pür-ın
Dehen-i ġonca(y)i ider rengin

aner-i bide oldur āb viren
Yāsemen ırrasına tāb viren

Biñ dili olsa bülbülüñ ġüyā
Eyliyemez enā sezā-yı ġudā

Zat-ı pāki ne bile her āki
Bunda ‘āciz ‘uül-ı idrāki

65(b) ġüheri : kibri M
67(a) oıdır : oıda SÖ
70(b) dehen-i : deheni M

Lâldür midḥatinde cümle ünās
Nice fehm ide ‘aql-ı hurde-şinās

75. Sen bilürsin yine seni yā Rab
Seni itdüm yine senüfle taleb

SÖ 65b. N’ola itsem recā ‘ināyetüfi
Taleb idüp reh-i hidāyetüfi

Nice āteş-perest u bāde-perest
‘Ömri gibi cihānda deyr nişest

Olup ef’āli cümle zişt u siyāh
Şekli olmuş iken günüşt u siyāh

Taşıyup hıme ham olur püşti
Külli yağmağa nār-ı Zerdüşti

80. Eyleyüp yā’ni hıdme-i tersā
Ḳaddi ‘ūdü’ş-şalīb gibi dü-tā

Şıçrayup berk-i rahmet nāgāh
Yaḳar anuñ günāhını çün gāh

Bulur aña idüp ‘ināyet-i hāş
Şirkden murğ-ı cāmı rāh-ı halāş

Ben ki bir derdmend-i nālānam
‘Āşık-ı mübtelā-yı hicrānam

M 4b. Mā-sivādan beni müberrā it
Zāhirüm bātinumla yeksān it

85. Muḥkem idüp benüm şerî'atümi
Râst göster reh-i tarîkatümi

Câm-ı 'aşkufla it beni ser-mest
Olayın şevkuflı ile mest-i Elest

Feyz-i aḳdemden irişüp feyezân
Ola ḥamduflı müdâm vird-i zebân

Mekteb-i dehrde elif gibi tā
Eyle yâ Rab mücerred u yek-tā

SÖ 66a. Feyz-i aḳdemden aç dile manzar
Tā ki andan idem cemāle nazar

90. Nice bir görmeye dil-i ḡam-ḥār
Āfitāb-ı kadîmi şeb-perevār

Dideden ref' idüp bi-küllü ḥicāb
Olayın şevkuflı ile pür-teb u tāb

Seyr ide murḡ-ı himmetüm küstāḥ
Ravza-i midḥatüfle şāḥ be-şāḥ

Āb-rü vir vuzü' eyle yüzüme
Ḥamd kıla şafā virüp sözüme

Her ki āb-ı vuzü' ile yüz yur
Çeşme-i ḥür gibi ola pür-nür

87(b) vird-i : vird ü M

89(b) idem cemāle : ide ḥayāle M

91(a) idüp : ola SÖ,93(a) ile...vir : vir...ile SÖ

95. Lāyı nefy eyleyüp diyen illā
Olur iki cihānda müstesnā

Her ki kılsa namāza kıddini dāl
Ola engüşt-nümā niteki hilāl

Çeşm-i encüm gibi olup nāyım
Geceler şubha dek olam kāyım

Ben ki nā-murād-ı mağmūmum
Nā-tümīd eyleme ki mazlūmum

M 5a. Elüm açdum mişāl-i seccāde
Hāke sürdüm yüzüm ben üftāde

100. Varhūm gerçi kim tebāh itdüm
Nāme-i 'ömrümü siyāh itdüm

İ'tibār eylemez günāhumuza
Bağmayup nāme-i siyāhumuza

SÖ 66b. Kimsenüfi zehresi mi vardur ola
Diye yā Rab kazāfıa çün u çirā

Her ne itdüfise tā ezel taqdır
Olur āhir kazāya yok tağyir

Her ne kim var şafā vu zevk u elem
Ser-nüviştüm durur ezel ne kılam

95(a) diyen : diye SÖ, 97(b) olam : ola SÖ

99(a) mişāl-i : niteki SÖ

103(a) itdüfise : itdi ise SÖ

105. Eyle yā Rab niyāzumı maḳbūl
Ola virdüm müdām na‘t-ı Resūl

DER NA‘T-I RESŪL ‘ALEYHİ’S-SELĀM*

Ey meh-i āsmān-ı ‘ālem-i dīn
V’ey şeh-i tāk-bahş-ı mülk-i yakīn

Mahzen-i rāz kāşifi’l-esrār
Muḳtedā-yı peyam-berān-ı kibār

Şāh-ı Baḫḫā Muḫammed-i ‘Arabī
‘Ālem-i kevnüfī ol durur sebebi

Ḳureşī-taḫt u Hāşimī-efser
Mülk-i Baḫḫāya ol durur server

110. Zātı olmasa idi ‘aḳl-ı tām
Olmaz idi sipīhr-i mīnā-fām

Halk olmadı ‘ālem-i ecsād
İtdi Hāk nürmü anuñ icād

Dīde-i ḳudretiyle itdi nigāh
Oldı ol nūr pür-‘arak nāgāh

- M 5b. Oldı her ḳaḫre mahzenü’l-esrār
Her biri oldı mazhar-ı āşār

- SÖ 67a. Sofira her ḳaḫre kim nemā buldı
Andan ervāḫ-ı enbiyā oldı

* Başlık SÖ 106(b) vey : ey SÖ
111(a) olınmadan : olmadan M, 113(a) her : bir SÖ, 114(b) andan : anda SÖ

115. Enbiyā rūḥına irince nemā
Oldı ervāḥ-ı evliyā peydā

İricek neş'e-i rūḥ ḥayvāna
İrdi ta'yīn nev'-i insāna

Halk olup andan 'ālem-i insān
Buldı şüret bu nev'ile ekvān

Zāhir olup 'anāşır u eflāk
Tutdı ol dem karar merkez-i hāk

Oldı bu şeş-cihān çār-erkān
Nev'-i insān olup aña miḥmān

120. Nūr-ı pākī ger olmasa feyezān
Rūşen olmaz idi mekīn u mekān

Her ne şey oldı evvel ü āḥir
Nūr-ı Aḥmed'den oldılar zāhir

Ol sipihr-i nübüvvetüfī māhı
Li- ma'allāh maḳāminuflı şāhı

Cebhesi şem'-i leyle-i Mī'rāc
Hāki pāyı sipihr farkına tāc

Ol nişānsuz ḳatufıda 'ālī-şān
Mülk-i lāhūtı eyleyüp seyrān

125. Vādi-i lā-mekāna başdı ḳadem
Tārem-i āsmāna dikdi 'alem

Bülbül-i 'ârş-âşiyân oldur
Tütî-i bâğ-ı lâ-mekân oldur

SÖ 67b. Hattı içinde ruhları çün mäh
Şeb-i Mi'râc içinde nûru'llâh

M 6a. Süre-i Nün ki ebruvânıdur
Kâbe kavseyn anuñ nişânıdur

Vaşf-ı gîsûsı süre-i Hâ-mîm
Lebleri şekli şems içindeki mîm

130. Leyle-i Qadr kâkül-i târı
Ve'd-duhâdur ol iki ruhsârı

Enbiyânufı odur ser-efrâzı
Kâmeti serv ü bâğ-ı i'câzı

Maqdeminden haber virüp 'İsâ
Eyledi nice mürdeler ihyâ

Ümmetine idem diyü peyvend
Himmeti itdi kâh-ı çarha kemend

Kümmel-i enbiyâdan ekmeldür
Çeşmi mâ-zâğla mükehğaldür

135. Server-i hayl-i enbiyâ oldur
Dürret'üt-tâc-ı evliyâ oldur

Şıfr-ı Âdem şafir-i hâmesidür

Derc-i İdris dürc-i hāmesidür

Tuḥfe-i ‘arş ‘atf-ı dāmānı
Cümle kerrübiyān gulāmānı

Ḥaremi Ravza-i behište delil
Ruhlarıdur gül-i riyāz-ı Ḥalil

Ey ūshen-ūsh-ı ‘ālem-i uḳbā
Naḳd-ı Yeūrib emīn-i “ mā-evḫā”

SÖ 68a. Rahmī-i nā-tüvān u sīne-figār
140. Varıcaḳ ḫazretüfe vālih ü zār

Eyle aña ūfā‘ātüni naūīb
Ḥazrete ḳurbıyeti eyle ḳarīb

Gerçi var dilde dāğ-ı ḫirmānı
Aña lütfüfla eyle dermānı

Çār-yāruūi ki ehl-i ‘irfāndur
Ḳaūr-ı dīne çihār-erkāndur

ūsh iken ‘ālem-i velāyetde
Oldılar mesned-i ḫilāfetde

145. Her biri vāli-i velāyet-i dīn
Reh-rev-i reh-revān-ı mülk-i yakīn

Ḳaūr-ı dīn anlarufla oldı temām
Anlarufla ūref bulup İslām

Oldılar kurb-ı Hâkda anlar kim

“رضي الله ربنا عنهم”

SEBEB-İ NAZM-I KİTÂB*

Bir seher gülşene ‘arūs-ı bahâr

Cilveler kıldı ‘arz idüp tekrâr

Şubh-dem dest-i kudret-i Bâri

Goncanuî kaşrın itdi jengârî

150. Hâke başmaya deyüben âbı

Sebzeler şaldı na‘t-ı Sübhânî

Serv-i bâğ oldı bir kad-i bâlâ

Pâyine yakdı lâleler hınnâ

SÖ 68b.

Gül çemen milketinde şâh oldı

Cümle ezhâr aña sipâh oldı

Şâh-ı gül tāk-ı zer-nişânı idi

Sünbül üstinde sâyebânı idi

Goncalar kılmış idi ref'-i hicâb

Câm-ı zerden çeküp şarâb-ı nâb

155. Açdı cilbânımı gül ü lâle

Saçdı üstüne gevherin jâle

Ehl-i dil olduğna oldı delîl

No’la giyse benefşe câme-i nîl

* Başlık SÖ, 148(a) bahâr : hayal SÖ, 155(a) cilbâb : cilbân SÖ, 156(b) câme : girye M

M 7a. Düşicek hār eline dāmen-i gül
Çāk itdi pelāsımı bülbül

Görinür sebze içre berg-i çenār
Şanki hımnā-yı terle dest-i nigār

Görinür lāle içre jāle-i bāğ
Aşiyānında şanki beyze-i zāğ

160. Ehl-i hasret gibi meğer her şāh
İtmiş āğuş birbirin küstāh

Erguvānlar ki zeyn-i büstāndur
Gūyiyā kim dıraht-ı mercāndur

Şahn-ı hāk üzre lāleler gūyā
Sine-i aşık üzre dāğ-ı cefā

Cūylar olmuş idi cedvel-i sım
Şafha-ı bāğı kılmağa taqsım

SÖ 69a. Bülbül olmuş çimende nāğme-nevāz
Fāhte servlerde zemzeme-sāz

165. Güle karşı kılurdu nāle hezār
Mantıku't-ţāyr okurdu şan 'Attār

Ťür-ı Sınāda her gül-i aḥmer
Oldı gūyā ki Vādi-i Eymen

157(b) bülbül : sūnbül M, 164(a) olmuş : olup M
165(a) nāle : nağme SÖ

Bülbül-i zâr olup Kelimâsâ

“ Len- terânî ” der idi güller afa

Şahn-1 gülşen olup zümürüd-reng

Naşına zâr idi anuñ Erjeng

170. Şahn-1 bāğ oldı naş-1 bükalemün

Seyr için nergis açdı niçe ‘uyün

Zeyn olup nev-‘arūs-1 şahñ-1 cihân

Gülşen olmışdı reşk-i bāğ-1 cinân

M 7b.

Bir yere cem‘ olup kamu aħbāb

Nüş iderler çemende cām u şarāb

Her kişi ihtiyār idüp bir yār

Eylemiş ‘azm-i cānib-i dildār

Ben dahi sine-i figār ile

Girye-i çeşm-i eşk-bār ile

175. İtmeyüp serv gibi reftārı

Qılmayup gonca gibi güftārı

Cān ile kaşd-1 ‘uzlet itmiş idüm

Mā-sivādan ferāgat itmiş idüm

SÖ 69b. Meh gibi menzilüm idüp tenha

Qāf-1 ‘uzletde nitekim ‘Ankā

173(b) dildār : gülzār M

174(b) eşk-bār : müşk bār M

176(b) itmiş idüm : eyler idüm SÖ

177(b) nitekim : menzilüm M

Der-i hātır gam ile beste idi
Hüzn ile hātırım şikeste idi

'Aşk-ı cānāndan girībān-gir
Cūy-ı eşkümi eyleyüp zencir

180. Bir yafiadan melāmet-i devrān
Bir yafiadan 'azāmet-i hicrān

Sifle-perver olalı bu 'ālem
Ehl-i hāl oldı arada mübhem

Çanda bir ebter olsa yā cāhil
Geçintür halka 'ālim ü fāzıl

Şem'veş künc-i gamda ehl-i beyān
Nār-ı gamla zebān-ı şu'le-feşān

Ehl-i 'irfān maḥalli kūy-ı fenā
Her kadersüz maḳāmı şadr-ı şafā

185. Cāhilüfi yeri safā-yı iḳbāl
Ehl-i ḳadrüfi maḳāmı saff-ı ni'al

Mūrlar eyledi suḥandānlıḳ
Eyleyüp da'vi-i Süleymānlıḳ

M 8a. Ger nişār eylesefi dūr-i meknūn
Hākde ideler anı medfūn

Eylesefi ger zamāna 'arz-ı hüner
Her girān-serdür aña mūhre-i ḥar

179(b) cūy-ı : çün SÖ, 180(a) melāmet : melālet M, 184(a) maḥalli : maḥall-i SÖ
186(b) davi-i : davet M, 188(a) hüner : güher M, 188(b) serdür : serdir SÖ

Oldı 'âlemde dürr olup nâ-yâb
Beyze-i mâkiyân dürr-i hoş-âb

SÖ 70a. Nazm ü neşr eyleseñi eger inşâ
190. Silk-i gevher olursa ger maḥzâ

Şanma anı güher yerine geçer
Belki ol bir hâcer yerine geçer

Ḳalmadı ehl-i fazla cāy-ı felâḥ
Mâil olup fesâda ehl-i salâḥ

Çün kemâl ehli oldı 'azl üzre
Revnaḱ-ı âlem oldı hezl üzre

Fazldan ḥaşılıñı çü nekbet ola
Cân u dilden ne deñlü rağbet ola

195. Ber-murâd eyleyüp serây-ı sipenç
Çekmez idüm cihânda ğuşsa vü renc

Ef-i-i ğam beni iderdi helâḱ
Şabrdan itmesem eger tiryâḱ

Görüp ancak zemânenüñi ḥâlin
Ehl-i idbâre böyle iḱbâlin

Göñül olup cihânda ğayret-bîn
Dideveş olmış idi kûşe-nişin

Dehri berbād kılsa şarşar-ı ğam
Bām-ı çārhlı kıl itse āzer-i ğam

200. İtmez idüm şu ğibi çehremi pāk
Kılmaz idüm yakamı ğül ğibi çāk

Şubĝāhdan birisi yārānuŋ
Hayli mümtāzıydı akrānuŋ

M 8b. Pertev-i ħür ğibi seher nā-ĝāh
Mihnet-ābādum itdi menzilĝāh

SÖ 70b. Sühan iklimine şalup bünyād
Dedi ey sākın-i harāb-ābād

Goncaveş niçün olasın dil-teng
Seyr-i ğülzāra idelüm āheng

205. Cāmı elden düşürme lāle ğibi
Pür-şafā olalum piyāle ğibi

Sünbül-i ğülşen oldı lahlaha-sāy
Nārvenler çemende çetr-ĝüşāy

Şahn-ı cennet durur çü küşe-i bāĝ
Meskenüŋi niçün ola künc-i ferāĝ

Sāye-i her dıraht reng-ā-reng
Döşedi şahn-ı bāĝa nat'-ı peleng

201(a) şubĝāh : şubĝeh SÖ
208(a) her : ser M , 208(b) döşedi : döşer M

Hāke āyineveş irince şafā
Anda ‘aks itdi şūret-i ġarrā

210. Eyle qudsiler ile gel seyrān
Lā-mekān mülkine idüp tayerān

Tūti-i nazm olan gerek gūyā
Ola bezm-i beyānda şekker-hā

Şerh idüp sūz-i sīne dāğını
Bezm-i ‘aşkuñ uyar çerāğını

Dūdmān-ı çerāğ-ı ‘aşk oluben
Eyle bu köhne hāneyi rūşen

Çün hazīneñi ola tolu gevher
N’ola kılşafı cihāna ‘arz-ı güher

215. Ten mefāhirden olıcak ‘uryān
Ma’rifetdür cihānda mahrem-i cān

SÖ 71a. Hakk naşib itdi şafā tab’-ı bülend
Kıt’a kıt’a cevāhir it peyvend

M 9a. Şafha-ı kalbūñ anda levh-i münir
Gün gibi lāyih anda cümle zamir

Sözlerūñ vāridāt-ı Şubhāni
Güş iden bula hañt-ı rühāni

Tab’uñ oldı çü bañr-ı gevher-zā

209(b) ġarrā : ġabrā SÖ, 210(b) tayerān : hayrān M213(a) oluben : olan M, 217(a,b) anda : oldı SÖ
218(a) şubhāni : rahmani M, 218(b) : 219(a) M, 219(a) gevher- zā : gevherāni M,219(a) : 219(b) M
219(b) cüş : güş M

Cüş ide yine nitekim deryâ

220. Sâhil-i hâke dürler eyle nişâr
Dâmen-i dehri it dür-i şehvâr

Sühan iklimin eyleyüp tâze
Bu kühen künbede şal âvâze

Yak çerâğufu süz-ı Hüsrevden
Sözlerüñ nâzük it niteki Hâsen

Süz-ı nazmufla ol cihân-efrüz
Ol Nevâyî gibi nevâ-âmûz

N'ola geçdiyse devr-i Hâkânî
Sensin 'âlemde Câmî-i sâni

225. Köhnedi çünkü kıssa-i Hüsrev
N'ola şalsañ cihâna kıssa-ı nev

'Alem-i siflede vefâ yokdur
Cümle hilkatde hod şafâ yokdur

Hâneñ âhir cihânda kûr olisâr
Hem-nişin saña mâr u mûr olisar

Sözlerüñle sen ol Mesihâ-dem
Har-tabî'atlar olsa saña ne ğam

- SÖ 71b. Gam yime olsa ta'ne-i aġyâr
Çünkü rûzufeñ nakizidür şeb-i târ

219(b) : 218(b) M,221(b) künbed : künbet SÖ
226(b) Cümle hilkatde hod : Halkda cümleten SÖ
227(b) mâr u mûr : mûr u mâr M

230. Mîhr-i gerdün n'idem ki balsa kemâl
Dâmenine diler ki ire zevâl

'Aleme 'arz idüp yed-i beyzâ
Çüb-ı hâmeñile göster ejderhâ

M 9b. Hâkķ ile olsa kişi Mûsâvâr
Sâmirî olsa ğam yemez ağyâr

Güş it sözlerüm ki ben pîrüm
Dinle re'yüm ki ehl-i tedbîrüm

Her ki dâñâ durur tevânâdür
Pîrler dânişyle bürnâdür

235. Hâmd-ı Allah ki şâh-ı rûşen-dil
Hall olur râyı ile her müşkil

Çarĥ- âyîn bülend-himmeti var
Gün gibi dehr içinde şöhreti var

Gün gibi çünki 'âli-himmetdür
Hüyine rüy-i hoş 'alâmetdür

N'ola olsa kelâmı cümle fasîh
كل آت من الملیح و ملیح

Âsitânında sine-çâk ile
'Arz-ı aĥvâl-i derdnâk ile

232(a) Hâkķ ile : Halka SÖ
234(a) dâñâ : dâni M, tevânî : tevânâ SÖ
237(b) hoş : hod SÖ
238(a) fasih : melih SÖ
239(b) aĥvâl : hâl M

240. Çün hün̄er-b̄in ola ŧeh-i devr̄ān
Afa mā-fi'z-zam̄iri eyle 'ayān

Yūri bu tuḫfe(y)i ilet ŧāha
Ḥāk kıl çehrefi o dergāha

SÖ 72a. Her ne dirsefi kab̄ül-i ŧāh yeter
Eŧiği saña secdegāh yeter

Ḥāl ehli bilür çü ḫāl ehlin
Kām̄il olān bilür kemāl ehlin

Çünki ol nükte-dān u nigū-nām
Eyleyince bu resme baŧ-ı kelām

245. Dil sadefveŧ bu dūrri eyledi gūŧ
Baḫr gibi derūnı eyledi cūŧ

Oldı dil baḫr-ı fikrete gavvāŧ
Getür ortaya nice gevher-i ḫāŧ

M 10a. Nice gevher ki lū'lū-i ŧehvār
Ḥāk-i ŧāha diler ki ide niŧār

Kimdür ol ŧāhı pes beyān idelūm
Ba'zı evsāfını 'ayān idelūm

ŧāh-ı 'ālem-nevāz u dāniŧ-verz
ŧāh-ı kiŧver-gūŧā-yı vālā-ḫarz

244(a) nükte-dān u : nüktedan M, 245(a) Çün sadef eyledüm bu dūrleri gūŧ SÖ
245(b) derūnı : derūnun SÖ, 246(b) Tā ki ḫāsil idince gevher-i ḫāŧ SÖ
247(b) Ḥāk-i : Ḥāke M, 248(a,b) idelūm : idem M

250. Ahter-i hükm-i āsmān-dergāh
Hāver-i şehri hāverān-ı şāh

Eşigi melce-i melāz-ı 'ibād
Zübde-i çār-'unsur-ı müstezād

Muşafā- sīret u 'Ömer-ḥaşlet
Bū Bekr-fiṭnāt u 'Alī-heybet

Vāris-i taht-ı milket-i İrān
Ab-rūyı nebire-i 'Osman

Kahramān-heybet ü Ferīdün-fer
Hüsrev ü Cem-ḥaşem Sikenderver

SÖ 72b. Kādemi şehri-gir u kal'a-güşāy
255. 'Alemi misk ü sürr ü gāliye-sāy

N'ola begler kapusın itse sened
Şāh bin şāhdur eben-'an-çed

Saltanat pāye-i şadāretidür
Nüh-felek pāye-i vezāretidür

Kāmeti serv-i gülşen-i āmāl
'Aksi ruhsār-ı südde-i iḳbāl

Şuffe-i kādri üzre çarḥ-ı dü-reng
Baş olupdur niteki nat'-ı peleng

260. Altun üsküfli gün silāhdārı
N'ola götürse tīg-ı zerkārı

M 10b. ‘Adl u dād olalı aña hem-dem
Gamdan āsüdedür kamu ‘ālem

Giyse olur benekli kaftanı
Saltanat-piše zārı kılanı

Çarhdan yüce kadrī eyvānı
Zühāl oldı kapusı der-bānı

Olmasa mäh meş’āledārı
Rüşen olmazdı dehr-i eyvānı

265. Saltanat rahşma olalı süvār
Çarh oldı öñince gāşiye-dār

Mäh bir senci kavlı-i rezminde
Zühre hunyāger oldı bezminde

Olsa devletle ‘āleme n’ola şāh
Oldı zāt-ı şerīfi zıllu’llah

SÖ 73a. Felek-i lāciverd u mīnā-reng
Pāye-i rif’atinde bir evreng

Urduğunca kümeyt-i devlete zīn
Aña zerrīn licām ola pervān

270. Nice server cenābına bende
Nice ser-keş aña ser-efgende

264(b) dehr-i eyvānı : dehr-i envārı M

265(b) oldı : olalı SÖ

266(b) hunyāger : hūnnāger SÖ

Gāh bezm-i sehāda Hātemdür
Gāh rezm-i veġāda Rüstemdür

Dest-i qahrı şalarsa ‘āleme tiġ
Pāre pāre ola felek çün miġ

Şafaq añun kızıl otaġıdur
Sebzezār-ı felek qonāġıdur

Aña yār oldı devlet-i cāvīd
Hāk-pāyīdür efsar-i Hurşīd

275. Hākīdür kuhl-i dīde-i a‘yān
Ol durur server-i kihān-ı cihān

M 11a. Āsitānı penāh-ı ‘ālemdür
Eşigi secdegāh-ı ādemdür

Devleti dāyimā füzūn olsun
Verd-i ruhsārı lāle-gün olsun

Ey Şeh-i āfitāb-ı ‘ālem-tāb
Āsmān-menzil u sipīhr-cenāb

Rahmī-i nā-murādı yād eyle
Anı luḡfuḡla ber-murād eyle

280. Gün ġibi sen sipīhre cāh u celāl
Hākden ġötür anı zerre-mişāl

SÖ 73b. Nazar-ı luḡfuḡa k’ola manzūr
Gün ġibi dehrde ola meşhūr

Yād iderse ger anı ihsānuñ
Ola mümtāzı cümle insānuñ

Terbiyet it sözi ola dūr-bār
Pertev-i hūrla la'1 olur āhcār

Pāye-i kadrini bülend eyle
'Ālem içinde ercümend eyle

285. Ger 'ināyet iderse hımmet-i Şāh
İre çarha külāhı niteki māh

İrmez encāma midhat-ı şaff-der
Şimdiden sonra ol du'ā-güster

Medhi bāğında 'andelibāsā
Dāver-i dehre it du'ā vü şenā

Çıkıcağ tığ-i hūr gılāfindan
Zāhir olup felek şikāfindan

Şafha-i 'ālem içre niteki kāf
Dil-i a'dāñ ola nişān-şikāf

M11b. Şāhlar olalar saña bende

290. Tācverler olup ser-efgende

**ŞIFAT-I 'AŞK-I 'ĀLEM-ĀRĀ Kİ ZİVER-İ KĀİNĀT U SEBEB-İ ZUHŪR-I
MŪMKİNĀT EST U ŞAHİD-İ HAKĀYIK Kİ DER 'ĀLEM-İ KEVN CİLVE
NŪMĀYĀN EST SERĀY-I U MİREFT***

Söyle ey andelīb-i 'ālem-i rāz
'Aşk eycine eyleyüp pervāz

‘Azm-i şahrāyı lā-mekān eyle
Tarem-i aşka çık figān eyle

SÖ 74a. ‘Aşk ile azmeyle lāhūt’a
Nigerān olma deyr-i nāsūt’a

Nāyveş eyle zār u efgānı
Tā ki germ ola bezm-i rūhānī

295. Rūh-i qudsiler ile dem-sāz ol
Anda zühre ile hem-āvāz ol

Sihr idüben demüfile ‘ālemdede
Yine seyr it dü-keveni bir demde

Ya‘ni ‘aşkuñ hikāyetin söyle
Ehl-i derdün rivāyetin söyle

‘Aşk evşāfımı beyāna getir
‘Aşkdan ‘āleme nişāne getir

Süz-ı ‘aşka düşüp semendervār
Eyle kaçnūsveş cigerden zār

300. Āteş-i hırmen-i riyādur ‘aşk
Kāti‘-i tiğ-i mā-sivādur ‘aşk

Nāyveş ‘aşk-ı yāre dil bağla
Cān ile hıdmetine bil bağla

Dehr ālāyişinden ol hāli
Tekye-i ‘aşkuñ ol bir abdālı

293(b) olma : olmasa M
297(b) rivāyetin : şikāyetin M

M 12a. Terk-i ser eyle ‘aşk ile zār ol
 Yüki boynufidan ır sebükbār ol

Pîr-i aşk ile her ki yār oldı
 Aña şîr-i felek şikār oldı

305. Yanmasa nār-ı ‘aşka ‘anber-i hām
 Andan almazdı bÿy-i hÿbı meşām

SÖ 74b. Pür-ziyā ‘aşk ile bu tāk-ı revāk
 ‘Aşk ile pürdür enfüs ü āfāk

‘Aşkdan ‘āleme hayāt irdi
 ‘Aşkdan arza hem sebāt irdi

‘Aşkdan bî-karār olur eflāk
 ‘Aşkdan şubḥ olur girībān çāk

‘Aşkdan nüş eyleyüp bir cām
 Merkez-i hāki eyledi ārām

310. ‘Aşkdan irdi hem tarāvete gül
 ‘Aşk ile pür-nevā olur bülbül

‘Aşk esrāridur sÿrÿr-āmiz
 ‘Aşk güftāridur neşāt-engiz

Her ne dil ‘aşk ile muḳayyed ola
 Hāk ise cevher-i mücerred ola

303(a) ser : seyr M
 305(b) hÿbı :gÿli M
 307(b) arza : -SÖ, sebāt : nebāt SÖ
 309(b) hāki : hāk M
 310(a) gül :ol SÖ

Bir ola Sūmenāt u Ka‘be aña
‘Aşkdan ger toķına cezbe aña

‘Aşkdan ehl-i derde cūş irdi
‘Aşkdan nāya hem hūrūş irdi

315. ‘Aşķ hālātı eyle pervāne
Kaşđ ider vaşl-ı şem’e merdāne

Rāh-ı ‘aşķ içre batsa pāyūñe hār
‘Ayn-ı raħat bil olmağıl āzār

Bād-ı ‘aşķ ile cūş ider deryā
‘Aşkdan sīne-çāk olur şahrā

M 12b. ‘Aşkdan zevķ itmese Ferhād
Derd kaşrın ider miydi bünyād

SÖ 75a. Derd ü mihnetle yār olup Mecnūn .
Hūsn-i Leylā’ya oluben meftūn

320. Hūdhūd-i ‘aşķ olup aña hādī
Menzile irdi kať idüp vādī

Tekye-i dehrde budur lāyık
Dā’imā ‘āşık ol didüm ‘āşık

‘Aşķ esrārı pūr-ħalāvetdür
Anı zevķ itmemeķ ħamāķatdür

313(a) Sūmenāt u : Sūmenat M

314(b) ‘Aşkdan : Şevķden M, hem : cūş M

315(b) şem’e : şāha SÖ

316(a) Rāh-ı : Bāğ-ı M

319(a) derd ü : derd-i SÖ

321(a) Tekye-i : Nūkte M

321(b) ol : -M

Bilmek isterseñi ‘aşk hâletini
Diñle Şâh u Gedâ hikâyetini

VASF-I HÂL-İ DERVİŞ*

Sûhan-ârây-ı dâstân-ı kühen
Böyle kıldı bize beyân-ı sūhan

325. Nağme-sencân-ı ‘andelîb-âvâz
Eylemişler bu perdeden âgâz

Var idi mülk-i Çin’de bir dervîş
Hırkası çāk u sinesi dil-rîş

Kayd-ı ‘âlemden olmuş âzâde
‘Aşk bendine lîk üftâde

Gerçi kim ‘aşk ile muqayyed idi
Mutlaka cevher-i mücerred idi

İhtiyâr eylemişdi faqr u fenâ
Olmış idi vücûdı ‘ayn-ı beķâ

330. Halk-ı ‘âlemden eyleyüp ‘uzlet
Eyler idi vuḥūşla ülfet

M 13a. Sûretâ gerçi kim gedâ idi ol
SÖ 75b. Mülk-i ma’nâya pâdişâh idi ol

Halk-ı ‘âlemden idüp istignâ
Aña nisbet bir idi şâh u gedâ

* Başlık SÖ

Hırka-i 'aşk anuñ şi'ârı idi
Süziş-i 'aşk anuñ diyârı idi

Lâle hadler yolında hâk olmuş
Hırkası gonca gibi çâk olmuş

335. Geh nemed-püş olırdı ayinevâr
'Aşka olmuşdı mazhar-ı aşâr

'Aşq meyhânesinüñ evbâşı
Pâ-bürehne zemâne qallâşı

Reh-rev-i reh-revân-ı 'aşq idi ol
Kesmiş idi diyâr-ı miñnete yol

Meskeni küh u menzili hamün
Gehi Ferhâd olırdı geh Mecnün

'Aşq u meşq idi halkla kârı
Dilde 'aşq olmuş idi güftârı

340. Halk-ı 'âlemden eylemişdi ferâğ
Lâle-i deştî gibi sine-i dâğ

Gün gibi görse bir peri ruhsâr
Egüp ağzın kılurdu meh-girdâr

Görse bir serv-ğad u gonca-dehân
Pâyine su gibi olırdı revân

Her schi-ğad hevâsına mâyil

333(b) aşk : sevq M
338(a) küh u : küh M
340(b) dâğ : bâğ M

Bāde-i 'aşkla olup anzil

SÖ 76a. Sinesi dāg-dār-ı 'aşk idi
Çihresi lālezār-ı 'aşk idi

345. Sāyeveş nā-tüvān u üftāde
Serv-adler yolında dil-dāde

M 13b. Yār ebrūsı gibi addi hayāl
Lāgar u zerd idi nitaki hilāl

Zeyrek u hūşmend u ferzāne
'Alemi geşt iderdi rindāne

Merd-i āzāde vü cihān-peymā
Lāübāli levend-i bī-ser ü pā

Bādveş bir mahalle itdi güzer
İtdi nergis gibi o cāha nazār

350. Görđi bir aşr-ı la'l-i yek-pāre
Künkür-i hem-zebān-ı seyyāre

Nazār idince evcine nāgāh
Görđi bir tāk-ı nıl-gün dergāh

Nice aşr ol ki tākhā-yı bülend
Safi olmuş burüc-ı arhā kemend

Āfitāb-ı sipihr-i nüsh-pāye
Zir-i bāmında nitekim sāye

349(b) cāha : cāya SÖ
352(b) olmuş : itmiş SÖ

Birbiri içre şanki heşt-behişt
 urş-ı meh yapusunda zerrîn hışt

350. Neşr-i t'ir afa kebüter-bâm
 Hâk-i dîvârı itdi 'anber-fâm

Çarh-peymâ binâ-yı mehveşler
 Mihr-sîmâ serây-ı dil-keşler

SÖ 76b. Tâ-ı a'lâları felek temhîd
 Anda bir tûb-ı zer idi hürşîd

Çarhveş kapusı fîsûs-kârı
 Güneş anuñ cidârunuñ zârı

Der u dîvârı cümle reng-â-reng
 Nakşını görse deng ola Erjeng

360. Sâye-i aşrı gûşe-i gülzâr
 Servler her taraf atâr u atâr

M 24a. Gûşesi serv yâsemenler idi
 Şuffesi sûsen u semenler idi

Servi sokmuş miyâna dâmânın
 'Arz iderdi sipihre cevelânın

Gülşeni lâlelerle gün-â-gün
 Ferşi olmuşdı reng-i bûalemün

Şâhlarda şükûfe 'ad-i güher

Hāk-zīr itdi senge sūnbül-i ter

365. Servler olmuşdı Hızrāsā
Eylemişler livāların hazrā

Küngür-i tākı qubbe-i ahzār
Māh-ı nev qapusunda halkā-i zer

Der-i dīvārı la‘l ile yākūt
Göze nūr irdi görmeden dile qūt

Qapusunda kevākib-i seyyār
Güiyā olmuş idi zer mismār

Dil-güşā ravzalar behişt-mişāl
Çeşmelerden revāne āb-ı zülāl

SÖ 77a. Çarhveş tāk-ı lāciverdi-fām
370. Bir siyeh perde iner atlas-ı şām

Eyleyince Gedā o tākā nazār
Hāle-girdār gördi bir manzār

Nāgehān eyleyince aña nigāh
Gördi manzarda oturur bir māh

Nice māh āfitāb-ı ‘ālem-tāb
Āsmān-rif‘at u sipihr-cenāb

Kāmeti serv-i bāğ-ı büstānī

364(b) :Segleri zīr-i hāke sūnbül-i ter
365(b) livāların hazrā : livālar hazr M
369(b) āb : ‘ayn SÖ
373(a) māh : :meh M

Cāmesi gül gibi gülistānī

375. Başına giymiş efser-i şāhı
Maḥv ider yūzi şu'le-i māhı

M 14b. Zülfi güyā cemāl içindeki cīm
Halka-i kākūli kafada çü mīm

Halka halka o sūnbül-i nireng
Baḥr-ı ḥüsni içinde iki niheng

Ruḥı pirāye-i tarāvet idi
Lebi ser-çeşme-i ḥalāvet idi

Zerre-i afitāb idi deheni
Sırrı ḡaybuñ rumūzı her sūḥamı

380. Yed-i beyzā gibi ruḥıydi 'ayān
Çeşm-i Mūsīden itdi elini nişān

Şekl-i ebrūsı rüy-ı zībāda
Per-i zāḡ idi serv-i bālāda

Hāme-i kudretiyle dest-i każā
Levḥ-i nūra yazup durur iki rā

SÖ 77b. Başdan ayaḡa dek girişme vü nāz
Hāk idi yolu üzre ehl-i niyāz

378(b) ḥalāvet : tarāvet M

380(b) Mūsīden : Mūsīyi SÖ, itdi : idi M, nişān : nihān SÖ

381(b) Per-i : bive M

383(a) dek : dan SÖ

383(b) yolu : boyı M

Şūh u şīrīn-dehān u çerb-zebān
Ruhları şem' gibi şu'le-feşān

385. Eyer 'İsi-lebi idtūp hānde
Mürde(y)i zinde zinde(y)i mürde

Leb-i la'li ki rūh-ı sāni idi
Gevher-i dürc-i şāygānı idi

N'ola gelmezse şūrete o dehān
Kim görünür gözine şūret-i cān

Güşü üzre sitāreveş terler
Baħr-ı hūsn içre san sadefde güher

Alnı olmuş berāt-ı hūsn ü cemāl
K'olmuş anuñ mişāli şekl-i hilāl

390. Cāmi'-i hūсне kaçları miħrāb
Secde kılmak için ülu'l-elbāb

M 15a. 'Arızı kim letāfet ābı idi
Zeķanı güyiyā habābı idi

Cevher-i ferd idi dehānı anuñ
Yoğ idi zerrece nişāmı anuñ

Deheni baħr-ı hūsn içinde sadef
Dişleri ol şadefde dürr-i Necef

384(a) dehān : zebān M

387(b) görünür : görüptür SÖ, gözine : gözi ile SÖ

388(a) terler : birler M

389(b) hilāl : mişāl SÖ

393(b) ol : oldı M, şadefde : şafde M

Cephesi olmuş idi şafha-i nür
Şekl-i nün anda müşğ ile mestür

395. Kıaddi olmuşdı şem'-i kâfûrî
'Aks-i ruhsârı şu'le-i nûrî

SÖ 78a. Serve hayret reşâkat-ı kıaddi
Mihre gayret şabâhât-ı kıaddi

Her ki müy-miyânın ide hayâl
Yok yere eyler ol hayâl muhâl

Göriccek ruhlarını bedr-i temâm
Oldı bir alını tuğlu aña gülâm

'Anberin hâli rüy-ı zîbâda
Miske beftzerdi âl-i velâda

400. Hânde itse kaçan o gönca dehân
Zâhir olur nice sitâre hemân

Vaşf-ı engüştini idince raqam
Hayretinden şikeste oldı qalem

Çeşm-i ebrûsı gibi ol fettân
Elde dâyim tutardı tîr u kemân

Kavs burcma tîr olup gâhi
Menzil-i mâh idi nişângâhı

Nice şâh u nice melik-zâde

394(b) mesşür :manzûr M

395(b) nûrî : enverî M

403(a) olup : atup M

Bende idi o serv-i āzāde

405. Tāli'-i Sa'd u Müşteri kevkeb
Māh-rūlar içinde Şāh-laķab

M 15b. Mīhr-i hāver gibi o burc-ı kemāl
Eyleyince Gedā'ya 'arz-ı cemāl

Āh idüp hāke düşdi sāye gibi
Ferş-i kaşra yüz urdı pāye gibi

SÖ 78b. Cāme-i şabrı çekdi çāk itdi
Çihresin Şāh öninde hāk itdi

Oldı endāmı bīdveş lerzān
Gülşen içre niteki berg-i hazān

410. 'Aşķ pertev şalup reg-i cāna
Düşdi āteş gibi büstāna

Şahın-ı dilde belā vü seng u sitem
'Aşķ bünyādın eyledi muķkem

'Aşķ bir dilde kim idindi maķar
Oldı varlık bināsı zīr u zeber

'Aşķ bir dilde kim sala bünyād
Hīrmen-i neng ü nām olur ber-bād

'Aşķ cāmından ol ki mest oldu
Kālb āyinesi şikest oldu

415. Kilk-i müjgān ile hemān ol dem
‘Aşk harfin göñülde itdi raqam

‘Aşk cānāne eyleyüp ta‘zīm
Varlığın yāre eyledi teslim

‘Aşk hālātın eyleyüp idrāk
Mā-sivādan derūnın eyledi pāk

Şāh çün gördi hayretin anuñ
Bildi ol demde hāletın anuñ

Süz-ı ‘aşkı idüp diline eşer
Merhametle Gedā’ya itdi nazār

420. Nāz ile dedi ey hüceste-ħisāl
Müşkilüñ var ise ger eyle su’āl

M 16a. Her ne ise murāduñ eyle taleb
Hayretine ‘aceb ne ola sebeb

Bu diyār içre ger misāfir iseñ
Derd u gamdan şikeste-ħatır iseñ

SÖ 76a. Lutf u ihsānum ile yād ideyin
Haşılı vāşıl-ı murād ideyin

Ceyble dāmenüñi dīde-mişāl
İdeyin sım u zerle māl-a-māl

425. Bī-ķarār olmayuben āb gibi

416(b) : Mā-sivādan derūnın SÖ

417 : -SÖ

419(b) itdi : kıldı SÖ

Pür-hevāsm neden ḥabāb gibi

Seng-i ğam cismüfî figār itmiş

Çihrefî eşk lāle-zār itmiş

Kim şalupdur derūnufia āteş

Dūd-ı āhuñ nedendür ser-keş

Gül gibi ḥırkañı kim eyledi çāk

Lāleveş çihreni kim eyledi ḥāk

Zülf-i dil-ber gibi perişān ḥāl

Neden oldu bu resme zār u ḥayāl

430. Derd u ğam ḳaddüfî kemān itmiş

Tir-i ḥayret seni nişān itmiş

Ne periden irişdi saña füsün

Vādi-i ğamda eylemiş Mecnün

Goncaveş olaym ğuşāde-dehān

Cān u dil 'uḳdesini eyle beyān

Şāh her vech ile ki itdi ḥiṭāb

Virmedi ḥayretindem aña cevāb

Tiĝ-i 'aşḳ ile oldu şad-pāre

Ḳādir olmadı Şāh'a ğüftāre

425(a) Bî : Ber M

425(b) Pür : Ber M

429(b) oldu : oldun M, zār u ḥayāl : zār-ı vişāl M

431(a) füsün : fūnūn M

432(a) olaym : oluban SÖ

432(b) 'uḳdesini : ğuşşasını M

435. Şāh ol hālūfī oldı hayrānı
Halk-ı ‘ālem iderdi seyrānı

M 16b. Ba‘zılar dedi aña cinnetidür
SÖ 79b. Böyle hayret anuñ ‘alāmetidür

Ba‘zı dir rāh-ı ‘aşka sālikdür
Zevk u vicdān-ı hāle malikdür

Tiğ-i läyiyle ğayri kat itmiş
Rāh-ı ‘aşk içre kurbına yitmiş

Gālib oldukda vecd ü hālātı
Böyle olur anuñ ‘alāmātı

440. Şuver-i ‘aşka zātı mazhar olur
Manzarı cümle ‘ayn-ı dilber olur

‘Arif oldur ki ehl-i ğayret ola
Keşret içinde vahdetini bula

Pāk idüp kalbini olan hāzır
Ola ‘ibretle ‘āleme nāzır

Cümle eşyada göre kudretini
Seyr ide ‘ibret ile hikmetini

Ref idüp cān gözinde h‘āb-ı hayāl
Haqqı her şeyde ide istidlāl

436(a) Bazılar : Bazısı SÖ

437(b) Zevk ü vicdān-ı : Zevk-ı vicdān u SÖ

439(a) oldukda : oldukça SÖ

440(b) Manzarı : Mazharı SÖ

442(a) hāzır : nāzır SÖ, olan : ola SÖ

444(a) idüp : olup SÖ, gözinde : gözinden M, h‘āb-ı : çü M

445. Her biri böyle bir hayāl itdi
Bunuñ emsāli kıl u kāl itdi

‘Aşk Derviş’i eyleyüp bî-hüş
Anlarufi kıl u kâlin itmedi güş

Olup esrâr-ı ‘aşk ile hayrân
Kıldı ol kaşra nice dem nigerân

Bāde-i ‘aşk ile olup ser-mest
Şiše-i neng ü nāmı itdi şikest

SÖ 80a. Çünkü halkın semā‘ın itdi kıyās
Bildi ahvālî Şāh-ı nükte-şinās

450. Vākıf-ı hāl ola diyü ağyār
Gün gibi menziline itdi qarār

M 17a. Kaşr-ı şahīye ‘azm idüp ol dem
Başdı ‘işret ser’iri üzre kadem

Kıldı tenhā Gedā-yı bî-ser u pā
Küy-i Şāh içre vālih ü şeydā

Bir gice kim bu şahid-i gerdün
İtdi kāküllerini gāliye-gün

Kevkeb-i eşk idüp ruḥın seyyār
Çarḥ kılmışdı dīdesin ḥün-bār

455. ‘Azm-i halvet-serāy idüp Hürşid

448(b) neng ü nāmı : nām u neriği SÖ

453(a) Bir : Bu SÖ

454,455 yer değiştirmiş SÖ

Dehr vaşlından oluban nevmid

Dehr giymişdi bir siyeh şalı
Nitekim Rüm ilinüfi abdalı

Bağdı mir'at-ı çarha zengî şām
Düşdi 'aksi bu kargāha tamām

Şahn-ı gābrāda bitdi sünbüller
Yer yer açup sitāre bu güller

Sebzār-ı sipihr olup gülşen
'Ālem olmuşdı gün gibi rüşen

460. Halk olmuşdı gamdan āsūde
H'āb-ı gafletde olup ālūde

Kimi yārām ile 'işret idüp
Kimi cānām ile şohbet idüp

SÖ 80b. Hoş-dem olmuş kimi hayāli ile
Hurrem olmuş kimi vişāli ile

Manzar-ı Şāh'a karşı lik Gedā
Kalmış idi bürehne vü şeydā

Kalbi mecrūh u sinesi şad-çāk
Çeşmi efgār u didesi nemnāk

457(a) çarha : şama SÖ

458(b) açup : cevap M

459(a) sipihr olup : olup sipihr M

460(a) olmuşdı gamdan āsūde : olup çü gamdan āzāde SÖ

460(b) gafletde : gafletle SÖ

- M 17b. 'Aşk cāmını sākî-i devrân
465. Şunup itmişdi 'aqlı ser-gerdân

Olmış idi vücūdı zār u nizār
Ki gören saña sāye-i divār

'Aqlı başına geldi bir pāre
Eyledi qaşr-ı Şāh'a nezzāre

Hāli kalmışdı tāk-ı manzara Şāh
Menzilinden tūlū' idüp ol māh

Qafes-i ābnūs-ı mesken-reng
İtdi murğ diline 'ālemi neng

470. Görđi dil hānesini bī-agyār
ليس في الدار غير خاد يار

Qaşr-ı cānāmı kıblegāh itdi
Āsitānımı secdegāh itdi

Eşki evtār oldı kāmeti çeng
Eyler idi bu nağmede āheng

Ey beni kūy-i ğamda rāha şalan
Bī-resen miñnet ile cāha şalan

Lāleveş dīdem oldı toptolu kan
Bāğ-ı 'aşk içre olmışum nālān

- SÖ 81a. Bencileyin olur mu 'aşık-ı zār
475. Ne dili var katında ne dildār

468(a) Hāli : canı M, manzara : manzar SÖ
469(a) ābnūs-ı : ābnūs u SÖ, 472(b) nağmede : nimete SÖ

Goncaveş çāk olup girībānum
Hār-ı miḥnetde kıldı dāmānum

Güş idüp nāliş-i dil-i zāruñ
Şıqlığı diñdi bülbül-i zāruñ

Görmeyelden cemāl-i cānānı
Cānumuñ cismüm oldu zindānı

Döndüm ol şem'e bezm-i ğamda hemān
Dilini od yaqar dañi ḥandān

M 18a. 'Arz iderdüm belālarum yāre
480. Tākatüm olsa idi güftāre

Vār mıdır bir benüm gibi şeydā
Bī-nevā bī-sitāre bī-ser ü pā

Başum elde elüm başumda müdām
Olmışam bir ḥabāb-ı bī-ārām

Bister-i ğamda ḥasta-dil bīmār
Qalbi mecrūḥ u sīnesi efgār

Ey tabībüm n'ola himāyet idüp
Nazar itseñ baña 'ināyet idüp

485. Nā-murādum murādum eyle revā
Nā-ümidüm ümidüm eyle revā

Beni ser-geşte itdi bu devrān
Beni dil-ḥaste eyledi hicrān

479(b) dañı : ruñı SÖ
486(a) itdi bu : eyledi SÖ

Āsmān vākıf oluben ğamuma
Bir siyeh cāme giydi mātemime

SÖ 81b. Kūs-1 gerdün iderdi āh-1 enīn
Āb-1 çeşmimden olmasa nemġin

Süz ile derd-i dilden āh itdüm
Tārem-i ğiceyi siyāh itdüm

490. Eyle tıoldı felek duhān-1 siyāh
Dūd-1 dilden kim oldu meş‘āle māh

Oldı pūr-dūd künbed-i gerdün
Revzeni yoğdurur ki ola bīrūn

Māh-1 nev ğibi ‘arz-1 ruhsār it
Dil şebistānını pūr-envār it

Cān atam nūr-1 ğūsne merdāne
Nitekim şem‘e karşı pervāne

Hār zār-1 belāyı ğülşen kıl
Tire şāmumu rüz-1 rüşen kıl

M 18b. Ol zamān pūr-şafā olur dil u cān
495. Ka‘be-i kūyuña ola ğurbān

Olsa sīnem ‘aceb midür şad-çāk
Derd u miñnet-serā durur ey pāk

Hāne-i dil der-i serāyuñdur
Nağd-i cānum nişār-1 pāyüñdür

Ger araftu ise sere-i dil
Manzar-ı eşmüm eylegil menzil

Eşigin la‘l-i bdār itsüfı
Päyma cevherin niřār itsüfı

500. ‘Aşık-ı derdmende dermān it
Müstmend ü ğaribe ihsān it

SÖ 82a. āk āk itdi cismi haer u tiğ
Hāk olursam ğam ile hayf u dirğ

Nice bir sine päre kılam
وای من وای من چه چاره کنم

İrmez isem viřāl-i cānāna
Kāyıl oldum hayāl-i hicrāna

Buncılayın hezār-süz u ğudāz
‘Arz iderdi Gedā-yı ehl-i niyāz

505. řāh olup ‘ālem-i ferāğatde
Māh-rūlarla ‘ayř u ‘iřretde

Cümle lāle-‘izār u miskīn-müy
Cümle ğamze-zenān u nesrīn-büy

Cümle ğonca-dehān ‘aşık-dost
Cümle ‘Azrā-‘izār Vārnık-dost

Her biri hūsn içinde ferzāne
Ruħı şem’ine karşu pervāne

500(b) ü : -SÖ

506(a) müy : müyü M, 506(b) büy : büyü M

Gamze-i sākiyān teşne-i mey
Nağme-i muṭribān u nāle-i ney

M 19a. Lāḥ-ı ḥımnā-girān-ı zūhre-cebīn
510. Cümle āşüb-ı ‘aql u āfet-i dīn

Bādeler şāf sāķiler sāde
Cümle esbāb-ı ‘ayş āmāde

Şāh aşhābı ile ‘işret ider
Derd u ğamdan Gedā şikāyet ider

Şāh tutar elinde şāfi ayāğ
Menzil olmuş Gedā’ya kūy-i ferāğ

Şāh nūş eyler idi zerrīn-cām
Ol Gedā telḥ-kām u her aşām

SÖ 82b. Şāh nūş eylerdi cām-ı şarāb
515. Ol Gedā bī-şarāb-ı mest u ḥarāb

Şāh kim bāde-i şebāne çeker
Ol Gedā āh-ı ‘āşıkāne çeker

Meh-liķālarla itdi ‘ayş u şafā
Gūş-i Şāh’a irişdi āh-ı Gedā

Mest-i nāz iken ol gözi bīmār
Sūziş-i nāle itdi cānma kār

510(a) Laḥn-ı : cümle SÖ
512(a) eşhābı : aḥbābıSÖ
513(a) elinde : elde M
514 : -SÖ
515(a) nūş eylerdi : eylerdi nūş M
518(b) sūziş-i : sūz ile SÖ

O melek-manzarına itdi gūzer
Eyledi cānib-i Gedā'ya nazār

520. Görđi itmiş yüzini yolma hāk
Dili ğamnāk u dīdesi nemnāk

Naz ile ol ğarībe itdi hiṭāb
Virdi ol dem Gedā'ya böyle cevāb

Dedi ğam yiyüp izṭırāb itme
Rūz-ı ferdā için şitāb itme

Māhveş olduğınca şubhla şām
Eyleyem menzilümi ğuşe-i bām

Vaḳt-i şubh olsa 'azm-ı manzar idüm
Tā ki nezzāre-i kebüter idüm

M 19b. Ğāh ruhsārımı temāşā it
525. Ḳalbün āyīnesiñ mücellā it

Va'de-i Şāh'ı ğuş idince hemān
İzṭırāb-ı Gedā olur teskīn

Yār odur māyil ola ṭālibine
Cān ile rağbet ide rāğıbına

SÖ 83a. Mihribān ola 'āşık-ı zāra
Raḥm ide görse cān-ı ğam-hāre

İhtiyār eyleyüp hemān bir post

519(a) o : ol SÖ
523(a) olduğunca : olduğuna SÖ
527(b) ile : gibi SÖ, rāğıbına : ṭālibine M

Diye budur zamānede bir dost

DER ŞIFAT-I ŞUBH*

530. Bir sehergeh ki mäh-ı pür-envār
Künbed-i Şāh'a gitdi şeb-perevār

Murg-i zerrin-beden mülemma'-per
Āşiyān-ı sipihri itdi maqar

Geldi bām-ı kebüter üstine Şāh
Kubbe-i tāk-ı çarha nitteki mäh

Sakfi a'lā nitteki tāk-ı felek
Anda hayl-i kebüter idi melek

Çadeh-i ābı idi kāse-i mihr
Erzen olmuş aña nücüm-ı sipihr

535. Tār-ı tāmı olursa Şāh'a ne var
Keh-keşān ile künbed-i devvār

Başı üzre hamāmeler anufi
Sāye şalmışdı şan Süleymān'ufi

Şem'-i ruhsārına kebüterler
Yağdı pervāne gibi bāl u per

Her biri bir kebüter-i mevzün
Naşş olunmuş nitteki bükalemün

529(b) budur : besdür SÖ

* Başlık SÖ

537(b) bāl ile : tīb ile M

538(b) olunmuş : olmuş SÖ

M 20a. Zağveş müşk-i ‘anber-fām bŷy
Kākŷl-i yār gibi rengin-mŷy

SÖ 83b. Kimisi kebk gibi hoş-reftār
540. Kimi tŷŷi gibi ŷeker-gŷftār

Çarh-ı gerdŷn gibi kimisi dŷ-reng
Pŷr mŷnaqqāŷ niteki ŷekl-i peleng

Kimi evc-i havāda taqla atar
Bād-ı ŷubh ile nitekim gŷl-i ter

Seyr iderler sipihri tavf-kŷnān
Bādveŷ tiz-tāb u çarh-zenān

Çarh-ı gerdŷn miŷāli hāneleri
Hāle olmuŷdı āŷiyāneleri

545. ŷŷretā her biri feriŷte miŷāl
Māh-ı nev ayağında zer halhāl

Her birinŷfi makāmı ‘illiyyin
Āsmān tizre nitekim pervin

ŷāh ol dem olup kebŷter-bāz
Ele nāy aldı eyleyŷp āvāz

ŷāhuŷi olmuŷ kamu ŷenā-h‘ānı
Sanki kerrŷbiyān-ı rŷhāni

539(a) Zağveŷ : Rağveŷ SÖ
543(b) tiz : çarh M
547(b) Ele nāy aldı : Eline aldı nāy SÖ
548: -M

'Arz-ı hıdmet iderdi Şāh'a meger
Bağlamış ney beline nice kemer

550. Çün şadā itdi Şāh-ı nīk-endiş
Vākıf oldı bu hālete Dervīŝ

Eyledi Şāh remz u ĩmāyı
İtdi Dervīŝ-i nā-ŝekībāyı

SÖ 84a. Nazar idup o serv-i āzāde
Sāyeveŝ anda kıldı üftāde

Cān u dilden du'ā idüp Şāh'a
Hāk itdi yüzini dergāha

Dedi ey evc-i hūsne bedr-i tamām
Murğ-i cānum safā kebüter-i bām

M 20b. Murğ-i dil olmuş idi āvāre
555. Bir hevāda uçar o bī-çāre

Düşdi dām-belāya şayd oldı
Rişte-i miħnet ile kayd oldı

Kāŝki dil kebüter olsa idi
Mūlarum bāl u per olsa idi

Çaŝruñ eṭrāfin ey perī-ruhsār
Devr iderdüm felek gibi tekrār

N'ola çeşmüm kebüter olsa sefid
Hālümü gördi dökdi eşk-i ümīd

560. N'ola gül-gün olursa çeşm-i peri
Reng-i pây olursa ger cigeri

Hâlümü gördi oldı didesi hün
Eşki pâyini eyledi gül-gün

N'ola ey Şeh-nişin-i 'izzet u nâz
Şâhlar içre hüsni ile mümtâz

Güşe-i bāmdan niteki hilāl
Dā'im itsen hākīre 'arz-ı cemāl

Ol bu hāl üzre Şāh-ı nīk-āhter
Gün gibi eylemişdi bāmı maqar

SÖ 84b. Dehre şalmışdı ruhları pertev

565. Āsmān üzre nitekim meh-i nev

Şubhgehden olınca 'ālem-i şām
Eyler idi Gedā nezāre-i bām

Şāh'ı seyreyleyüp Gedā-miskīn
Süz-ı derd-i dili ider teskīn

Māh-ı nev gibi Şāh-zāde-i 'aşr
Menzilin eylemişdi güşe-i kaçır

Ġayra bir lahza itmez idi nazār
Dehr meh-pārelerle tōlsa eger

559(b) Hālīmi :Canumı SÖ
563(b) itsen hākīre : hākīre itsen M
567(b) ider : olur M
569(b) Dehr : Dehre SÖ
573,574 yer deġiştirmiş SÖ

M 21 a. Şāh oldı şı resme vālih ü mest
570. Halk aña dedi āfitāb-perest

Ehl-i ‘aşkıñ maķāmı hāk-ı niyāz
Dilberüñi muķtezāsı şive vü nāz

‘Āşkıñ pīşesi niyāz oldı
Kār-ı ma‘şūķ ‘izz ü nāz oldı

Gizlemez ‘aşkı ‘āşkı çālāk
Āteşi nitekim has u hāşāk

Dilde ‘aşkı ‘aceb mi ola ‘ayān
Cām-ı şāfide mey olur mı nihān

575. Güli pinhān ider egerçi ki hār
Āşıkār ider añı faşl-ı bahār

Āteş-i hānedür egerçi nihān
Revzeninden olur duhām ‘ayān

*

SÖ 85a. ‘Ālem içinde bir ḥabīb olmaz
K’anuñ ardınca hiç raķīb olmaz

Ehl-i diller ne dem ki dise ḥabīb
Dirler anuñ ber-ā-berinde raķīb

Var mı ‘ālemde yār-ı bī-āgyār
Rüzufi ardınca nitekim şeb-i tār

580. Var mı bir gül ki olmaya hārı

* Başlık okunmuyor SÖ
577(b) hiç : bir SÖ

Ƙanı bir genc olmaya mārı

H̄oş dimişdür bu sözi ehl-i mişāl
Ki cihānda belāsız olmaz bāl

M 21b. Bōyle dir rāvī-i sūhan-perver
Var idi bir raķīb-i tīre-naẓar

Gāh gāhi olurdu maḥrem-i Şāh
Nitekim ebr ola muķārin-i māh

H̄ande itmiş degildi ruhsārı
Ebrveş tīre idi dīdārı

585. Zışt-rūy idi ādemi āzār
Dīv-i bed-sīret idi merdüm-h̄ār

Sōzi bārid yüzi kış aḥşamı
Şekli yah-pāre kendōzi ‘āmī

Vācīb-ül-ḳatlı küşteni mel‘ün
Her sözi ḳaddi gibi nā-mevzün

Çeşm-i h̄ün-bārı şanki şīşe-i zehr
Mīr-i bāzār idi vü şaḥne-i şeh̄r

SÖ 85b. H̄alkı āzürde ḳılmağa müştı
Şekli kejdüm gibiydi engüşti

590. H̄aşlı dediler o bed-kīşe
Şāh meyl itdüğini Dervīş’e

Dediler bir Gedā-yı ser u pā
Kūy-i Şāh içre vālih ü şeydā

Māhveş gün yüzine ‘āşıkdur
Şubh gibi yolında şādıkdur

Cānına tığ-1 ‘aşk kār itmiş
Sīnesin şevk ile figār itmiş

Devr ilinden felekde ne gamı var
‘Āyş-1 yār ile özge ‘ālemi var

595. Yağsa tır-i kazā felekden eger
Gam yimez ‘ālem içre zerre kadar

Başımı kat‘ iderse tığ-1 cefā
Küy-1 Şeh’den kesilmeye kat‘ā

M 22a. Her gedāya olursa böyle nazār
Halk-1 ‘ālem gedā olur ekşer

Çün bu hāle rakīp vākıf olur
Tab‘-1 nā-sāzma muhālif olur

Tende kāmı gazabdan eyledi cūş
Hūm-1 mey gibi itdi cūş u hurūş

600. Tır-i hayret cigerden itdi güzer
Hātırın gayret itdi zīr u zeber

Dedi tīgum egerçi kim pinhān
Tenden eylerdi cānımı ‘uryān

593(b) sinesin : sinesine M , şevk ile : şevk M

594(b) ‘Āyş: ‘Āşk M

595(a) Yağsa : Yağa SÖ

596(a) cefā : kazā SÖ

599(a) eyledi : eyleye SÖ

SÖ 86a. Lâk vâkıf olursa hazret-i Şâh
Eylemez bir dahî yüzüme nigâh

Hâsılı rây aña olup münceş
İtdi etfâl-ı şehre cümle haber

Dedi anlara eyleyüp ta'lim
Her birisine eyledi tefhîm

605. Varmış bir Gedâ-yı şifte-merd
Mâh-ı nev gibi cismi lâğar u zerd

Nazar-ı Şâh'dan idüp anı dūr
Çeşm-i maşşüdufı eyleñtüz bî-nūr

Şâh'a hergiz Gedâ karîn olmaz
Rütbe-i âsmân zemîn olmaz

Ol ki 'âlemde ehl-i nekbetdür
Menzili güşe-i mezelletdür

Seng-i hâk ile toludur dāmân
Her tarafda niteki küh-i girân

610. Cem' olup anı sengsâr eyleñi
Çeşmine dehri teng ü tār eyleñi

Seng-i ta'ne tenin figâr itsün
Eşki kühsârı lālezâr itsün

M 22b. Ol kadar irsün ki darbet-i seng
Goncaveş cismi tā ola gül-reng

Lāleveş eyleyüp derünün hün

Ḳahr ile ŧehrden idüñ bîrûn

Tîguma tâ bulaŧmadın ḳanı

Ḳaḫ' eyledi bu rāz-ı pinhānı

- SÖ 86b. Virmek için o nā-murāda ta'ab
615. Cüst u cü eyleyüp ider zevḳ taleb

Lîk ḫflān-ı küçe vü bāzār

Ele seng aldı eyleyüp āzār

Dîr idi her ḫarafda ayağ u mest

Ḳanda gitdi ol āftāb-perest

Çün bu aḫvāle vāḳıf oldı Gedā

İtdi bir ğār gūŧesin me'vā

'Aŧḳ-ı pāk idi aña yār-ı ḳadîm

Rûz-ı firḳatde oldı yine nedîm

620. Hāŧıl olmağa ḫazz-ı revhānî
Fîkr iderdi ḫayāl-i cānānı

Menzili oldı gūŧe-i ḫayret

Derd u ğam oldı aña hem-ŧoḫbet

Yād idicek viŧāl-i cānānı

Derd-i dilden iderdi efgāmı

Çarḫ-ı dūn-pervere iderdi ḫiḫāb

613(a) hūn : çün M, derūnı : derūnı SÖ

614(b) eyledi : olaydı SÖ

618(b) ğār gūŧesin : ğār-ı gūŧe-i SÖ

620(b) ḫayāl-i : ḫayālî M

621(a) oldı : olsa SÖ, 621(b) derd u : derd-i M

Āhterine iderdi gāh 'itāb

Goncaveş çāk idüp girībānım
Eşk-i pür-hün iderdi dāmānım

625. Çāk itse 'aceb mi pirāhen
Çünki olmaz şehīd-i 'aşka kefen

Nāhun-ı gam tenini itdi hırāş
Yār-ı gayrın göfūlden itdi tırāş

SÖ 87a. Eylese 'azm-ı cānib-i büstān
M 23a. Gülşen olurdu afa hāristān

Ķafesi bülbül eylese mesken
Afa zindān olur hārīm-i çemen

Oı ki hicrānla müşevveş olur
Lālezār afa baħr-ı ateş olur

630. Ķadr ile irmiş iken eflāke
Düşdi zilletle merkez-i hāke

Küy-i dilberden itdiler maħrūm
Neler itdi Gedā'ya tāli'-i şūm

**KEBŪTER-İ ŞĀH DERVĪŞİN BAŞINA KONUP DERVĪŞ KEBUTERİN
KANADINA BİR MEKTUP BAĞLAYUP ARZ-I ĦAL İTDİĞŪDŪR ***

Bāğ-ı nazmufi olan şenā-h'ām

626(b) itdi : itse SÖ
628(a) bülbül : bülbülü M
629(b) baħr-ı : ebħur-ı M
631(b) itdi : eyler SÖ
* Başlık SÖ

Bu gülistāndan itdi elhām

Var idi bir kebūteri Şāh'ufī

Olmış idi enīsi ol māhufī

Devr idelden hezār dīde felek

Ne perī gördi mişlini ne melek

635. Halka-i bendegī ile kumrı
Dirdi aña cihānda sür 'ömri

Bedeni yār gibi siminber

Vaz'-ı hey'etde bir melek-manzar

Bāl u perine eyleyen nazarı

Anı şanurdı āsmān-ı perī

SÖ 87b. Tıyneti vahşi mūnis-i ādem
Zir-i bālinde 'arsa-i 'ālem

Bir gün ol hūdhūd-i hūmāyūn-fer

Geşt iderdi cihām ser-tā-ser

M 23b. Evc-i gerdūnda eyleyüp pervāz

640. Menzilin eyleyüp neşib u firāz

Seyr iderken hevāda mūsta'cil

Hāke konmağa olıcağ māyil

Ser-i Dervīş'i āşiyān itdi

Mūy-i jūlidesin mekān itdi

636(b) Vaz'-ı : Vaz' u SÖ

637(b) āsmān-ı : esmā-yı M

640(b) Menzilin : Menzili M, neşib u : neşib SÖ

İtmedin cem'-i hār u hāşākı
Oldı ol müy hāne-i pākı

Gören ol hal ile o maḥzūmı
Yād ider āşiyān-ı Mecnūn'ı

645. Oldı dervişken sa'ādetmend
Başı üzre hümā-yı sāye-figend

Başma kondı nāgehān devlet
Üstine düşdi sāye-i 'izzet

Bülbül-i bāğ-ı ğam mişāli Gedā
Eyledi vaşf hālını inşā

Dedi kim farkum āşiyānuñdur
Kaṭre-i eşķüm āb-ı revāndur

Süz ile bir kez āh ideydüm eger
Sen de pervāneveş yakarduñ per

650. Sinefi içinde varsa teb u tāb
Çeşmümñfi kāsesinde ol sır-āb

SÖ 88a. Emr iderseñ bu çeşm-i giryāna
Ola pāyuñda iki şeş-hāne

Dīdesifi eyledi devāt ol dem
Eyleye ḥasb-ı ḥālī tā ki raqam

643(a) itmedin : itmedi SÖ

646(a) kondı : geydi SÖ, nāgehān : nāgāh M

649(a) eger : ger M, (b) yakarduñ : yakayduñ SÖ

652(b) ḥasb-ı : ḥasb u M

Cigerin surh-eşkle ezdi
Yäre derd-i derûnunu yazdı

Kıl kalem oldu nevk-i müjgâni
Yazmağa mâcerâ-yı hicrâni

- M 24a. Şerh-i hicrâni eyleyüp tahrîr
655. Mihnet elfâzın eyledi tasdîr

Kıssa-i güşsesin hikâyet idüp
Ta'n-ı âgyârdan şikâyet idüp

Eyledi derd-i iştiyâkı şerh
Mihnet-i hasret-i firâkı şerh

Yâd idicek rakîbden ol hâme
Piç u tâb itdi şüretin nâme

Cümle ahvâlin eyledi i'lâm
Nâme-i hasret oldu çünki tamâm

660. Per u bâl-i kebûtere ol dem
Rište-i şevk ile ider muhkem

Bâzdan ire diyu çeşm-i gezend
Rıq'a-i dilden bâzu-bend

Murg-ı rûhı anufla oldu revân
Eyleye tâ teferrüc-ı cânân

654(a) nûk-ı : çeşm SÖ
655(b) tasdîr : tasdîr M
657(b) Mihnet u hasb u firâkı şerh M
658(a) rakîbden : rakîb M, ol : -SÖ
659, 660 yer değiştirmiş SÖ
659 (b) hasret : hayret M
661(a) Bâzdan : Yârdan SÖ, çeşm-i : hışmı M

Nāme-i ‘ömri gibi pey-der-pey
İtdi bir anda nice menzili tay

SÖ 88b. ‘Azm-i Şāh itdi ol cihān peymā
Gün gibi manzarını eyledi cā

665. Çın seherden o peyk-i ferruh-fāl
Nāme-i Şāh’ı eyledi irsāl

Nazar idince aña hazret-i Şāh
Hāl-i Dervīşe oldı pes āgāh

Nāmenüfi fehmi olındı mefhūmı
Oldı mazmūnı cümle ma‘lūmı

Şāh itdi hezār endīşe
‘Arz-ı didār itdi Dervīşe

Var idi ol kazāda bir meydān
Devr-i gerdūn mişāli çār-erkān

M 24b. Cennetāsā idi kazāsı añun

670. Cān-fezā mürdeye hevāsı anufi

Müntehā servler siphrāsā
Kimisi Sidre vü kimi Tūbā

Olmuş idi o māha gāh-gāhi
Menzil itmegiçün nişāngāhi

Eyledi emr o Şāh-ı dehr-ārā

664(b) manzarını : münirini M

670(b) fezā : feza SÖ, 672(a) gāh : geh SÖ

673(a) o: -M, -ārā : -āsā SÖ (b) şehr içinde ola : şehrde olındı SÖ

‘Arsa-i şeh̄r içinde ola nidā

Bir münādi dedi nidā itsün

Cānib-i şeh̄rde şalā itsün

675. Anda cem‘ ola tā ki pīr u cevān
İdeler cümle seyr-i tīr u kemān

Her taraftan idüp temāşāyı

Olalar lāle gibi şahrāyı

SÖ 89a. Çeşm-i ebrūsı gibi ol fettān
Taķınup saĝlı sollu tīr u kemān

Ney-şeker gibi kaddi ‘ar‘arlar

Zinet idüp miyāna haņcerler

Çarḥ kaddin kemāne eyleyeler

Kavs burcın nişāne eyleyeler

680. Kim ki eylerse ḥūkm-i Şāh‘a taķsīr
Kaḥr ile eyleyem nişāne-i tīr

Zecrle kāmetin kemān ideyin

Üstüḥān u serin nişān ideyin

Bu nidāyı işitdi çünki Gedā

Şevkle cānım itdi anda fedā

Dil-i mecrūḥa irdi dermānı

Derd u ğamdan ḥalāş için cānı

677(a) ol : her M, (b) Taķınup : Dakınup SÖ

679(a,b) eyleyeler : eyerler SÖ

680(a) ḥūkm-i şāha : ḥūkmtime SÖ

Ƙılmağ için teferruc-i didār
Geldi meydān içinde tutdı karar

M25a. Şevkle raksa girdi şād oldı
685. Bād-ı ‘aşk ile gird-bād oldı

Dāmen-i ‘aşka kona deyu gubār
Oldı firāş-ı şahñ-ı ‘āşık-ı zār

Şuladı şahñ-ı çeşm giryānı
Oldı cārüb nevk-i müjgām

Her kederden o ferşi pāk itdi
Dil gibi anı tābnāk itdi

Çeşmi pür-hün u bağrı pür-pāre
Muntazır oldı maqdem-i yāre

SÖ 89b. Derd u ğamla olan za‘ifü’l-ħāl
690. Nüş ider ‘ākıbet şarāb-ı vişāl

‘Āşıkā dā’imā şunar devrān
Geh mey-i vaşl geh sem-i hicrān

ŞĀH CEMİYET-İ TİR U KEMĀN İDÜP DERVİŞE
‘ARZ-I HAL U LÜTF U İHSĀN İTDİĞÜDÜR*

Bir sehergeh ki gül-ruh-i hürşid
Geydi nāz ile perniyān-ı sefid

685(a) şād : şah M
689(a) u : -M, pür-pāre : pāre pare M
691(a) şunar . su M
691(b) sem-i : sitem M
* Başlık SÖ

Pertev-i hür olup elinde kemân
Bindi hink-ı semende oldu revân

Çavs burcından âftâb-ı münîr
İtdi hâkî seher nişâne-i tîr

695. Çın seherden o müşteri-çal'at
Gün gibi kendüye virdi zînet

Başına geydi la'l-gün efser
Meh gibi dehre virmege zîver

Zeyn iden şanma anı gevher idi
Belki burc-ı şerefde ahter idi

M 25b. Güşma taçdı bir dürr-i şâfi
Gün gibi rüşen itdi eţrafı

Ruĥma ol güher olunca qarın
Şan kırân itdi mâh ile pervîn

700. Çaşları n'ola kılsa câna girih
Mâh-ı nev ol kemâna olmuş zih

SÖ 90a. 'Anberîn-ţurra iki düşında
Gül gibi dürr-i şâfi güşında

Ĥalka-i kâkülün idüp pür-tâb
Virdi zülf-i kemendine kullâb

693(b) semend : sipîhr M, pend : bend SÖ

696(a) la'l-gün : la'lden SÖ

696(b) zîver : zînet SÖ

699(a) olunca : o gence M

700(a) kılsa :salsa SÖ

Dilleri kılmaga perişān-hāl
Kākūlin itdi her yaña pā-māl

Şaldı gül üstine külâlerin
Tāb-ı hürdan sakındı lālelerin

705. Kec-külāhı güşāde pişānī
Eylemiş kakūlin perişānī

Gabgabı kŷy-i zŷlfi çevgān-bāz
Sineye terk-i çeşmi tīr-endāz

Giydi ol bāg-ı hŷsne tāze nihāl
Gonca gibi içine cāme-i āl

Anuñ ŷzre geyŷp müzerkeşler
Çarh-ı gerdŷn gibi munakkaşlar

Ol kabālarla göricek anı
Gonca çāk eyledi girībānı

710. Ol girībānda tŷkmeler lŷ'lŷ
Encŷm idi hilāle hem pehlŷ

Ney-şeker gibi ol gözi hŷn-rīz
Zer kemer ŷzre taqđı hañçer-i tīz

Tīr-keşinde kemān-ı pŷr zer-kār
Dilde gŷyā hayāl-i ebrŷ-yi yār

704: -M

707(a) Geydi : Geçdi M

707(b) cāme : nāme M

710(a) tŷkmeler : tŷkme-i SŌ

712(a) pŷr : bir M

Emr kıldı hemān o Şāh-ı güzīn
Ola hāzır bir esb-i zerrīn-zīn

M26a. Egeri zer licāmı pūr-cevher
SÖ 90b. Māh-ı nev na⁴lı mīhı lāl u güher

715. Esb şanmañ ki berķ- bād idi ol
Mīhr-sūr⁴at fekek-nihād idi ol

Ebrveş tīz kām u gerdūn-seyr
‘Ālemi geşt iderdi niteki tayr

Eşk-i ‘āşık gibi revān inişe
Āh-ı hasret gibi devān yokuşa

İtse keşti mişāl bahre güzēr
Bādveş olmayaydı dāmen-i ter

Ḳāf tā-ḳāf devr-i heft-iḳlīm
Nazarında degildi ḥalḳa-i mīm

720. Tīz-rev olmuşdı ‘ömr-mişāl
Sūr⁴ati feh̄m olunmaḳ emr-i muḥāl

Rāḳīb olmasa ger keşide ‘inān
Bir ḳadem menzil idi iki cihān

Verd-i sūrī gibi o lāle-‘izār
Ol dem ol bād-pāye oldu sūvār

Çün sūvār oldu Şāh-ı ferruḥ-fāl
Bende olup rikābın öpdi hilāl

Oldılar her taraf niteki hūmā

Şir-diller süvâr-ı ejderhâ

725. Gözi ala kaşı qaralar ile
Altun üsküfli meh-liqâlar ile

Al cāmeyle kimi lāle-mişāl
Kimi zerrin kemerle hāle-mişāl

SÖ 91a. Ortaya aldılar kamu Şāh'ı
Gökde seyyāre nitekim māhı

Kimi giymişdi perniyānī kabā
Kimi urmuş başma la'l-külā

M26b. Nazla tutar idi her fettān
Ebruvānı gibi elinde kemān

730. Gamzesi gibi her gözi hūn-riz
Eline almış idi nāvek-i tiz

Gün gibi her biri idüp cevlān
İtdiler 'azm-i cānib-i meydān

At segürdirdi her gül-i ra'nā
Şanki gül yaprağın kapardı şabā

Ol kamer-ruḥ bu resme zinet ile
Yüridi şehri içinde şöhret ile

Ol Elif kâmetini eyleyu lām
'İzzet ile virirdi halka selām

726(b) mişāl : gibi M

732(a) : Esb ile ger segirde her ra'nā SÖ

735. Cem' olup her tarafda mîr u sipâh
Dediler cümle yarıcuñ Allâh

Oldı pür âdem ile tāk u revāk
Her şecer oldı şanki serv u kavak

Görmek için o serv-i bālâyı
Lâleveş halk olurdu şahrâyî

Cilve-i nâz idince meh-rûlar
Çarha çıkdı şadâ-yı yâhûlar

Berķ-i hâtîf gibi o demde hemân
Esb-i Şâh eyleyüp o dem cevlan

SÖ 91b. At şalınca Şâh-ı dehr-ârâ
740. Nâleler oldı her taraf peydâ

Eyledi her tarafda cilve-i nâz
Seyr iderlerdi cümle ehl-i niyâz

Garażı bu idi o demde hemîn
Kandedür tâ göreydi ol miskîn

'Âlemi seyr iderdi Şâh-ı cihân
Güşe-i çeşm ile olup nigerân

M 27a. Eyley iken bu hâlet ile nigâh
Oldı Dervîş manzarı nâgâh

745. Görđi bir güşe(y)i vaţan tutmuş

736(b) şanki : şanasın SÖ
737(b) halk : - SÖ
739(b) eyleyüp : itdi M

Goncaveş çäk-ı pirāhen itmiş

Āhı ok kām̄eti kemān olmuş

Tir-i ‘aşka teni nişān olmuş

Vadi-i gamda başı kulle-i küh

Çeşm-i hūn-bārı çeşme-i endūh

Müjesin eşki eylemiş nemnāk

Leb-i deryāda nitekim hāşāk

Qan dökelden sirişki hūn-bārı

Cigeri itdi reng-i ruhsārı

750. Dem-be-dem ki kim çekerdı derd ile āh
Keser idi sipihr evcine rāh

‘Aşq-ı cānān olup muşāhib añā
Olmış idi vücudı cümle fenā

Ġam-güsārı hayāl-i dilber idi
Zikri dāyim dilinde ezber idi

SÖ 92a. Ġayriye itmeyüp hevā vü heves
İki ‘ālemde yāri ‘aşq idi bes

Āhdan Ġayri hem-demi yogıdı
Eşkdēn özge mahremi yogıdı

755. Seyr iderken bu resme hāletle
Hem-dem iken belā-yı hasret ile

745(a) tutmuş : itmiş M

749(b) itdi : idi SÖ

753(b) ‘ālemde yāri ‘aşq idi : ‘ālem bārı ‘aşkdan M

Nazar itdi cemāl-i Şāh üzre
 Āh idüp düşdi hāk-ı rāh üzre

Süzla āh-ı derdnāk itdi
 Yağasın çekdi çāk çāk itdi

Ĥālet-i ‘aşq ile olup muztarr
 Lāleveş yine yaqdı cān u ciger

M 27b. Seyr idüben cemāl-i cānānı
 Oldı esrār-ı hüsni hayrānı

760. Bāde-i aşq ile olup pür-cüş
 Qaldı dem-beste vālih ü medhüş

Nāleler eyleyüp nihādından
 Gitdi bildügi cümle yādından

‘Aynma eyleyüben ağıyārı
 Yārı gözlerdi ol maḥall-i yārı

‘Āşık oldur irüp bu bāzāra
 Şata iki cihānı bir yāre

Gāh olur kişi görse dildārın
 Unudur dilde cümle-i varın

765. Evvelā dir iken görüp yārı
 ‘Arz idem ḥālet-i dil-i zārı

755(b) belā-yı : belā vü M

756:-SÖ

759(a) idüben : idelden SÖ

760(a) ‘aşq : şevk M, pür-cüş : bî-hüş M

Nāgehān görse dilberi yüzünü
Unudur hayret ile kend'özini

SÖ 92b. Sür'at ile hemān o tāze nihāl
Geçer ol ān içinde 'ömr mişāl

Hayret ile kırup üftāde
'Arz-ı hāl idemez ol ešnāda

Ol kimesne bilür bu esrārı
Ola bir serv-ğad hevādārı

770. Şāh Dervīş'i göricek nālān
Döndi ol cānibe olup nigerān

Tır atar gibi oluben hedefe
Meyl kıldı hem-ān-dem ol tarafā

Rū-be-rū oldı Şāh ile çü Gedā
Şevğden itdi 'aqlımı yağma

Çünki bir oldı şāhid u meşhūd
Mağv idüp varın itdi tarḥ-ı vücūd

M 28a. Varlığmdan yoğ idi gerçi eşer
Cān göziyle iderdi Şāh'a nazar

775. Atdı tır ol kadar hevādārān
Yağdı hāk üzre nitelim bārān

Her hadeng eyler idi hāki figār

766(b) Unudur : Öldürür M, hayret : hasret M

772(b) şevğden : şevğ ile SÖ

774(a) gerçi : çünki SÖ

Dil-i 'āşıkda şanki gamze-i yār

Ehl-i derdin du'āsı gibi seher
Her tarafından iderdi tır-güzer

Oldı mezra' kenāre-i meydān
Hüşesi tır u dānesi peykān

**ŞAH-I CİHĀN NIŞAN İTMEĞİÇÜN ELİNE TİR U KEMĀN ALUP BİÇARE GEDĀ
KAMETİN REŞK İDÜP TİR-İ ĀHİN HEVĀYA ATTIGIDUR***

SÖ 93a. Eline aldı Şāh-zāde revān
Bir gümüş kabzalı kemānı hemān

780. Yār ebrüsü gibi kām̄eti h̄am
Ana kurbān idi kamu 'ālem

Zāhiren görünürdi h̄am-kām̄et
Bātınmda yoğ idi h̄iç 'illet

Rastı gösterici toğruya yol
Maḥrem olmuş degildi egriyeye ol

Āteşi t̄āb' idi ve ser-keş idi
Eller ile işi keş-ā-keş idi

Her hilāl ebrüya olup māyil
H̄āşıl itmiş cihānda 'ukde-i dil

785. Başı k̄atı gam ile dil-haste

778(a) mezra' : murğ M, 778(b) Hüşe :-SÖ

• Başlık SÖ

779(b) kemānı : kemān M

785(a) k̄atı : kāyı SÖ

Devr elinden Şikeste vü beste

Görse bir serv-kaç ü gonca-dehân
Kağra bağrına Őarar idi hemân

M 28b. Germ olurdı o tîre olsa kağîn
Dür olsa ider fiğân u enîn

Tünd-hû dil-rübâlara befizer
Güç ile halk anı kenâra çeker

Nice bî-ser anufla server olur
Kime yâr olsa ol dil-âver olur

790. Beglere n'ola virse zinet u zeyn
Oldurur milk-i rezme zü'l-karneyn

SÖ 93b. Alcağ destine kemânını Şâh
Burc-1 kağs oldı Şanki menzil-imâh

Kabza kımında Şâh-1 kâmil idi
Serv gibi hevâya mâyl idi

Meyli kağı gibi kemâne idi
Table-i âh afa nişâne idi

Atsa nâvek o Şâh-1 tîr-endâz
Eyler idi hümâ gibi pervâz

795. Mür eger gelse idi tîrine râst

786(b) Őarar : Őara M

790(a) n'ola virse : virse n'ola SÖ

792(b) :- SÖ

793(a) :-SÖ

794(a) Şâhı : Türk M

Çeşmine zahm ururdu bî-kem ü kâst

Tir-i müjgānı gibi itse nişān

Halka-i mähdan geçerdı revān

Şāh kaçd itdi kim nişāna ata

Ġamzesi tiri gibi cāna ata

Reşkden kāmetini itdi dü tā

Çekdi bir ‘āşıkāne āh Gedā

Dedi Şehā tenüm nişānuñ ola

Rek-i cānum zih-i kemānuñ ola

800. Halka-i dīdem olsa zih-girüñi

Tā aña irse gāh geh tirüñi

Tirüne üstüh^vān nişān oldı

Reşkden cismüm üstüh^vān oldı

M 29a. Nāveküñi cismümi nişān kılsun

Murğveş sīnem āşiyān kılsun

Tentüme irdügince her nāvek

Ney-şekerden baña gelür yigrek

Emr idersen eger ki şāhāne

Yolna cān virem haķirāne

SÖ 94a. Kılmasun yārab aña kimse ḥased

796(b) mäh : māhi M

798(a) Reşk : Eşk SÖ, itdi : ide M

799(a) şāha : şāh M

799(b) Rek : Tek M, zih-i : zirih-i SÖ

803(a) irdügince : irdükçe M

804(a) ki : -M

805. Nazar itmeye tã kim dide-i bed

Qıvveti dâ'imã ziyâde ola
Mâh-ı nev Şâh'a bir kepâde ola

**TİR U KEMÂNIN BİRBİRİNE BAHS-I SU'AL U CEVÂB
İTDÜRÜP MÜBAHASE EYLEDİGÜDÜR***

Tir-i dil-düz-i âhenin peykân
Oldı evc-i hevâda çün perrân

Tir gördi kemân ki zür itdi
Şâh'dan kend'özini dür itdi

Derd-i dilden idüp enin u hünin
İtdi ol dem kemâne çün nefrin

810. Çarhdan kendin eyleyüp pür-tâb
Düşicek hâk-ı râha pür-teb u tâb

Murg-i bismil gibi kanat saldı
Kendüyi ya'ni yerlere çaldı

Çünkü tire bu resme zahm irdi
Açdı ağzını acı dil virdi

Dedi ey kec-nihâd u nâ-hemvâr
Baña senden niçün irer âzâr

* Başlık SÖ

809(a) hünin : hin M

809(b) çün : çok M

810(a) çarhdan : çarhından M

812(a) irdi : urdı M

813(a) nihâd u nâ-hemvâr : nihâde nâmver M

İstinādum sentüfle dāyim iken
Sen dahi hem benümle kıyım iken

M 29b. Adıfı anılır iken adım ile
815. Sen uçarken benim kanadım ile

Dest-i zulmiyle baña zür itdüfi
Elüm alup yabanlara atdufi

SÖ 94b. Gāh destine alup beni Şāh
Güşe-i çeşmiyle iderdi nigāh

Her hevāya beni şalarsa eger
İltür idüm bir anda toğrı haber

Çarh-ı gerdün gibi idüp nice zür
Dest-büsında eyledüfi beni dür

820. Dest-i kabzında sefi şafa içre
Ben uzaklarda özge hāl içre

Şāh' dan şanma sen ki ben dūrum
Bī-dil u bī-karar u mehcūrum

Hāşıl itdüm anufla kırbet-i dil
Dür olursam ne gam nice menzil

Yine pāyım cihānda bālādur
Menziltüm Şeh katında a'lādur

Şāh meylin baña ziyāde ider

818(b) bir anda : yarana M

820(a) kabzında : destinde M, vişāl : şafa M

Seni āhir diler kepāde ider

825. Gerçi dūşdük senüfle cümle dile
Bensiz almaz seni kimesne ele

Saġa bensiz cihānda yoġ raġbet
Olmuşam ben zuhūrına ki 'illet

Pirlikden ki ġaddüñ oldu dü-tā
Ristī olmuşam elünde 'āşā

Dest-girim senüfle hem yārum
Dönerim üstüfle hevādārum

Ser-keş olduġu için ikide bir
Geçürürler boġazına zencir

SÖ 95a / M 30a. Ğatı baġırlısın sen ey ser-keş
830. Yeridür olsa menzilüñ āteş

Çün kemān ġuş idince bu sūhani
Dedi tīre ki ey hevāyī denī

Baġa ta'n eyleme şikeste diyüp
Pirlik ġaydı ile beste diyüp

Ol ġadar çekmişem bu yolda belā
Ğāmetüm miġnet ile oldu dü-tā

Ğāmetüm bir hilāle döndi hemān
Derd u ġamla ġayāle döndi hemān

826(b) zuhuruna : zuhuluna M

832(a) eyleme : eylemese M, (a,b) diyüp : diyü

835. Halkı āzürde kılmadur cihetüñ
Oğ yılanına var müşähebetüñ

Đarb-ı muştufıla halka kej-dümvär
Zahm urursın niteki ef'i-i mār

Kimi hünī gibi harāmī işüñ
Peyki sensin cihānda her şer işüñ

Nice billerde kân idersin sen
Cāmı tenden revān idersin sen

İtdügin kâna ger gerekse nişān
İki şāhid durur lebüfideki kân

840. Dime 'ālemde devletüm vardur
Şāh yanında 'izzetüm vardır

Doğrı bakmaz yüzüñe bir kez Şāh
Saña egri nigāh ider her gāh

Şāh-ı 'ālem beni yanında tutar
Seni alsa ele yabana atar

SÖ 95b. Nice kez öpmüşüm elin ey yār
Seni almazdı destime tekrār

M30b. 'İletüm ben beķāyı 'izzetüne
Şāh-ı 'ālem yanında rütbetüne

845. Geçintür Şāha 'āşık-ı bī-dil

837(a) gibi : kimi M
838(a,b) idersin sen : iden sensin SÖ
839(a) ger : -SÖ

Nice vār sencileyin ağzı kızıl

Gerçi dirstüfi baña hevādārum
Ben daħi hem saña qafādārum

Yār-ı ğāruz senüfile ‘ālemde
Ġām-güsāruz senüfile her demde

Dest-i devrānufi itdi qaddümi yā
Sen de bir yaña ta‘n itme baña

Bir daħi ger baña ‘itāb idesin
Serzenişler idüp hiṭāb idesin

850. ‘Āqibet menzilüfi kubür olısar
Dehentüfi hāk-i rāh ile ṭolısar

Yeter ğüş idicek bu ta‘nı hemān
Ağzını açdı kıldı nice zemān

Aradan ref idüp kudret-i ğam
Oldı ‘ağd-i muvāfaqat muḥkem

Terk olındı arada ceng u cidāl
Şāh’a yüz ṭudılar o dem fi’l-ḥāl

Şulḥ olupdur şalaḥ ehl-i felāh
Anm içün denildi şulḥ u şalaḥ

VASF-I HĀL-İ DERVİŞ*

847(b) ğüsāruz : ğüsārum M

848(b) ta‘n : ta‘ne SÖ

849(b) idüp : kılup SÖ

853(a) olındı : oldı SÖ

* Başlık SÖ

SÖ 96a. Nice gün pādīšāh-ı bende-nevāz
855. İtdi Dervīş'e karşı cilve vü nāz

Her yaña kim şalardı atını Şāh
Eyler idi Gedā figān ile āh

Esb-i Şāh eyleyince cevāmı
Devr iderdi Gedā o meydāmı

M 31a. Yel gibi her taraf yelerdi mūdām
Eşki ile şulardı şahmı temām

Rahm iderdi gören o hāletini
Bilmediler egerçi hayretini

860. Kimi dirdi yemiş durur efyūn
Kimi dir bengidür yemiş ma'cūn

Kimi dir mest u bī-ķarār ancak
Kimi dir 'āşık-ı nizār ancak

Kimi dirdi Gedā-yı dīvāne
'Āşık ancak bu Şāh-ı devrāne

Kimi dirdi derūnī hāleti vār
Kimi dirdi 'acep ne hasreti var

Kimi dir bir nigāra 'āşıkdur
Kimi dir 'aşk aña ne lāyıkdur

865. Kimi ta'n eyleyüp dedi Şāha

855(a) gün ; kez SÖ

857(a) eyleyince : eyledikçe SÖ

864(a) nigār : cevān M

Niye meyl eyledi bu bed-h'āha

Kimidür bu ki Şāh'a 'āşık ola
Bu kadar iltifāta lāyık ola

Şāh-ı dehr ola mı Gedā ile bir
Āfitāb ola mı sühā ile bir

SÖ 96b. Zāg ile 'andelīb ider mi qarār
Peşşe 'ankāyı hiç ider mi şikār

Zerre hürşide ola mı hem-ser
Māh ile hiç bir ola mı ahter

870. Şāh'dan halk vehm idüp pinhān
Eylediler bu resme zann u gümān

Çünkü oldu bu resme kıl u kāl
Oldı āhir raķīb vāķif-ı hāl

Hışm u kīn eyleyüp o maḥzūna
Didesi döndi taş-ı pür-hūna

M 31b. Dedi tīgum egerçi kim pinhān
Tenden eylerdi cānını 'uryān

Bī-günāh ger helāk idem anı
Beni şāyed aḥun tuta kāmı

875. Lık vāķif olursa ḥazret-i Şāh

866(a) bu ki şāha : bu gedā ki SÖ

868(b) şikār : figār SÖ

869(b) māh : māh-ı nev SÖ, hiç : -SÖ

873(a) tīgum : bī-gam SÖ

874(a) günāh : güneḥ SÖ

Eylemez bir daḥi yüzüme nigāh

Bana kanlu denile her yerde
Dād-ḥāh ola rüz-i maḥşerde

Her kişi idine bunu ma'lüm
Bana zālīm dine aña mazlüm

Pes hemān yek durur ki ḥile idem
Anı maḥşūduma vesile idem

Şāh'ı Dervişden cüdā ideyin
Yine hicrāna mübtelā ideyin

880. Bir iki gün ki görmeye Şāh'ı
Ġāyeti ide nāle vü āhı

SÖ 97a. Sofra görmezse Şāh'ı şabr ider ol
Şabr idüp belki cāna cebr ider ol

Tiġ-i hicrānla ola helāk
Yā cihān içre yürüye sinesi çāk

Olur āhir bu nüktedür meşhūr
Dideden dūr olan gönülden dūr

**RAḶIB-İ BED-Fİ'AL ŞĀH-I CİHĀNA MEDḦ-İ ŞİKĀR İDÜP
SEYR Ü ŞİKĀR OLUP ĠİTDÜKDE***

Bir sehergeh meger Şeh-i devrān
Eyledi 'azm-i cānib-i meydān

879(a,b) ideyin : ideyim M

882(b) cihānda yürüye : cihān içre gire M

* Başlık SÖ

885. Görđi ħāli raķīb meydānı
Eyledi Şāh'a karşu cevlanı

M 32a. Bādveş irdi virdi ya'ni selām
Şāh da serv gibi itdi kıyām

Düşdi pāyine hem-'inān oldı
Güft-gü itdi hem-zebān oldı

Dedi Şāha irişdi vaķt-i bahār
Mu'tedildür hevā-yı leyl ü nehār

Bişe vü deşt ü bāğ u bustāndur
Tāğ u şahrā kamu gülistāndur

890. Berfden sebzeler 'ayān oldı
'Ālem-i pır nev-civān oldı

Kılleden zāhir oldı seyl-i bahār
Sürinür ser-nigün ejdervār

Bülbül eyler çemende cüş u ħurüş
Gül kulaķ urdı kılmağa anı güş

SÖ 97b. 'Arz-ı ħüsn idicek çün ebr-i bahār
Tıfl-ı gül esb-i cüya oldı süvār

Kılmağa nāzikāne bāğa nazar
Bürķa'm rüy-i güşāde ider

886(a) irdi...ya'ni : ya'ni...virdi M

887(a) pāyine : yanına SÖ

891(a) seyl : sünbül M

892(a) çemende : çemenden M

895. Yüri seyr eyle şahın-ı gülzârı
Oldı bāğ-ı cinân nümüdârı

Sevr-i şimsâda irse bād-ı seher
Şarılup cān gibi ider der-ber

Hārı hākister itdi âteş-i gül
Yağdı ol nāza bāl u per bülbül

Mağdem-i nev-bahāra nergis-ter
Bir tabağ hāzır itdi dürr u güher

Götürür bīd hañçer-i bürrān
Erguvāndan diler ki tā dōke kân

900. Şekl-i narenc kūy-i pür-zerdür
Üsti zer içi tolı ‘anberdür

M 32 b. Sebze nev-hīz ebr lü’lü-bār
Nāle-i muqrı vül figān-ı hezār

Şadef-i ebr idüp çemende seher
Tağdı güş-ı benefşeye gevher

Döşedi şahın-ı bāğa sebze harır
Yāsemen kurdı gülşen içre serir

Hüşe-i yāsemen çemende hemin
Āsmān üzre nitelim pervin

895(b) cinân : cihân SÖ

896(b) sarılup : sarılur SÖ

897(a) Hārı : Anı M

899(b) Erguvāndan : Erguvān SÖ

901(b) vül : -M

902(b) güş-ı : güşın M

905. Oldı nergis çerâg-ı çeşm-i çemen
Sürmedân oldı gonca-i süsen

SÖ 98a. Gonca-i yâsemen ‘ayân oldı
Güyyâ meyl-i sürmedân oldı

Serv şokmış miyâna dâmânun
‘Arz idüpdür sipihre cevânun

Sebzeler kıлмаğa çemende neşât
Şaldılar bāg içine sebz-i bisât

Vaqt irişdi varup şikâr idelüm
‘Azm-ı şahrâ-yı lüle-zâr idelüm

910. Mest âhûları kebâb idelüm
Lâlentüñ kâsesin şarâb idelüm

İrelüm ebr gibi kühsâra
Kuralum haymegâh gülzâra

Kuralum lâleveş çemende otâg
İdelüm bād gibi cilve-i bāg

Ol kadar Şâh’a itdi medh-i şikâr
Ârzu itdi Şeh dahi nâ-çâr

Hâfı Şeh şikâra meyl itdi
Şayd içüm kühsâra meyl itdi

905(b) susen : gülşen SÖ

907(b) idüpdür : idüben SÖ

908(b) içine : içinde SÖ

912(b) bād : bā M

915. Ol kadar itdi h̄ile vü efsün
Şayd içün Şāh'ı eyledi meftün

M 33a. Şāh emr itdi çün ola nev-rüz
'Azm-ı şayd-ı şikār ola ol rüz

Ya'ni gül-gešt-i nev-bahār idelüm
Gāh meclis gehi şikār idelüm

Vaķıf oldu Gedā bu rāza yine
Oldı hicrān dilinde tāze yine

SÖ 98b. Şāh 'azm-i şikār itmekde
Ol Gedā āh u zār itmekde

920. Düşdi şahrāya ebrveş nālān
Dide pür-āb u sīnesi biryān

Dāğ-dār oldu yine lāle gibi
Dīdesi yaş dökerdi jāle gibi

Ne 'ultüvv-i şeref ne devlet u baht
Çekdi ol dem bir özge 'āleme raht

Sūziş-i 'aşkı oldu dilde füzün
Düşdi şahrāya oluben Mecnün

Eyleyem diyü ol gazālı şikār
Vardı āhūlar ile itdi qarār

917(b) gehi : gibi SÖ

919(b) ol : o SÖ

920(b) u : - M, biryān : üryān SÖ

**ŞAH-I CİHÂNIN KŪHSĀRA GĪDECEĒİN DERVĪŞ İŞĪDŪP
KŪHSĀRDA MEKĀN İDŪP.....OLDUGUDUR***

925. Söyle ey ‘aşka yār olan göflüm
Derd u miḥnetle zār olan göflüm

Rāz-ı ‘aşkı tīr-i nihān eyle
Kıṣṣa-ı hicrūfī beyān eyle

Şem‘veş yana yana yahñ var
Bir ayağ ūzre tā seḥer nāçār

‘Aşikār eyle ‘aşkuñı bī-bāk
Şu‘le-i nārı şaqlamaz ḥāşāk

M 33b. Mā-i cārī ki ber-қarār olmaz
Dil-i ‘āşıkda ihtiyār olmaz

930. Gil ile hiç nihān olur mı güneş
Şu‘lesiz ola mı yanan āteş

SÖ 99a. Қande mevcūd olursa hırқat-ı nār
Lāzım olur aña duḥān u şīrār

Kıṣṣa-i hicrī eyleyüp takrīr
Şūret-i ḥālī eylegil taşvīr

Rāh-ı ‘aşkuñı egerçi ġayreti yok
Ṭavr-ı ‘aşkuñı veli ri‘āyeti yok

* Başlık SÖ
926(a) tīr-i : nite M
931(b) duḥān u : duḥān-ı M
932(b) eylegil :eyleyüp SÖ

'Aşk bir baħr-ı bî-girân ancak
Bir ħabâbı nûh-âsmân ancak

935. Nâle-i aşkı kim ki eyleye güş
Çarħveş rakş urup ola bî-hüş

Bezm-i 'aşk içre egilsek çü rubâb
Nâlişinden cigerler ola kebâb

Ĥakdan cihânda çün bûlbûl
Kûnbed-i âsmâna şal gûlgul

Derdüfi ehl-i ħâl olan aħlar
Sözlerüfi ehl-i kıâl olan aħlar

Hicr-i Dervîş'den rivâyet kıl
Kışsa vü guşşadan ħikâyet kıl

940. Vaşf-ı ħali idüp 'ayân u beyân
Eyledi gör Gedâ ile hicrân

Gülşen-i nazma bûlbûl-i güyâ
A'ni destân-serâ-yı Şâh u Gedâ

Bâħ-ı nazm içre eyleyüp elħân
Ĥâl-i Dervîş'i itdi böyle beyân

M 34a. Var idi anda bir 'aceb kühsâr
Nice kühsâr-ı âsmân-girdâr

SÖ 99b. Kûllesi âsmâna irmiş idi

Tellesi keh-keşāna irmiş idi

945. Tolanur çarhı nitekim pergār
Sur çekmiş sipihre dāyirevār

Kılmağa şîşe-i sipihri şikest
Seng almış yedine niteki mest

Çeküben başı üzre tîg-1 ‘azîm
Farq-1 mâhı diler ide dü-nîm

Her taraf oluben şikāf şikāf
Güller tutmuş idi anda maşāff

Ağız açmışdı yer yerin her gār
Yutmağa āsmānı ejdervār

950. Başı üzre anuñ bu çarh-ı kebūd
Piç piç olmuş idi niteki dūd

Kılmağ içün peleng ebr ile ceng
Eylemiş dāmenin meger pür-seng

Halkı tîg ile eyleyüp küşte
Küşteden eylemiş nice püşte

Anda şanma bütün şakāyık idi
Dökülen hāke hūn-i ‘aşık idi

Lālesi kanlu pirehen olmuş
Küşte-i ‘aşk içün kefen olmuş

955. Anda her sebze hançer-i hün-bār
‘Aşıkufî kanın eylemiş zengār

‘Āşık olmuş meger ki yāre
Sinesi şerha şerha pür-yāre

SÖ 100a. Hicr-i yār ile eyleyüp efgān
Her dem eksik degül başında duhān

M 34b. Seng-diller gāmyle ol nā-şād
Bağrına taş başup idüp feryād

Var durur nice bağrınıñ başı
Çeşme çeşme olup aqar yaşı

960. Ehl-i diller gibi bulup temkīn
Çekmiş el pāyine şarup etegin

Seyl-i gülgün akardı vaqt-i bahār
Nitekim eşk-i dīde-i hün-bār

Her ki seyr ide kullerin anuñ
Āşiyānun şanurdu ‘anқанuñ

Nice Ferhād gibi ferzāne
Taş keserdi o tağda merdāne

Anda Mecnūn çeküp riyāzetler
Halkdan eylemişdi ‘uzletler

965. Hāsılı bu ki ol esīr-i belā

955(b) kanın : kanı SÖ

958(b) idüp : ider SÖ

960(a) bulup : olup SÖ

Peyk-i 'aşk olan ol cihân-peymâ

Ġam-ı yâr ile haste vü dil-rîş
Seng-i ğamla şikeste dil-i Dervîş

Yıl gibi bî-karâr olmuş idi
Şöhre-i rûzgâr olmuş idi

Bir yaña cevr u mihnet gerdün
Bir yañadan da ta'na-i her dün

Bir yaña cevr-i hasret-i cânân
Bir yaña derd-i mihnet-i devrân

SÖ 100b. Bir yañadan 'azâb-ı firkat-ı yâr
970. Bir yaña rûzgâr-ı nâ-hemvâr

Bir yaña eşk-i dîde-i nemnâk
Bir yaña süz-i sine-i şad-çâk

Bir yaña firkat-i likâ-yı habîb
Bir yaña hasret-i ezâ-yı rakîb

Bir yañadan dil iztirâb eyler
Bir yaña nâr-ı ğâm 'azâb eyler

Bir yaña gayret ile firkat-ı Şâh
Bir yañadan adu-yı câme-siyâh

965(b) olan : ola M
966(a) dil-rîş : dervîş SÖ
969 :-M
971(b) süz : serv M
972 : -M
974(b) : 975(a) M

- M 35a. Nice dem haşılı figān itdi
975. Dideden cūy-i hūn revān itdi

Ḳalmıř idi arada hayret ile
Sine-kūb idi seng-i ḥasret ile

Sine pūr-yāre hırḳa řad-pāre
Düşdi Ferhād gibi kūhsāre

Raḥt u baḥtını tār u mār itdi
Vardı ol kūhda ḳarār itdi

Ser-i kūh üzre ebrveř nālān
Ra'dveş āh idüp iderdi figān

980. Derd-i dilden nidem ki itse nidā
Kūhdan nāleler olur peydā

Āh idüp ḳılsa derd ile efgān
Zāhir olurdu berḳ ile bārān

Nāle eylerdi atıla her seng
İrişürdi o nāle yüz ferseng

- SÖ 101a. Ḳānde kim şaçdı ise dīdesi āb
Bıtdı ol yerde lāle-i sīr-āb

Oldı mecnūn vālih ü şeydā
Ülfet itdi vuḥūř ile tenhā

978(a) baḥtını : baḥtı M
979(a) üzre : iḳre SÖ
980(b) olur : ider M
982(a) atıla : ifilese M

985. Cem' olup ol arada cümle sibā'
Emrine her birisi oldu muṭā'

Hem-demi olmuş idi āhūlar
Maḥremi olmuş idi tihūlar

Cem' olup āhūlar taraf-be-taraf
Tutdı Dervīş'e karṣu cümlesi ṣaf

Küh-ı peyker ḳamusı deṣt-neverd
Bād-ı ṣaḥrā-miṣāl ṣaḥrā gerd

Gergedānvār cümle nīrūmend
Pīlveṣ her birisi tünd u bülend

990. Ḳurdı cümle vuhūṣ dīvānı
Oldı ol vādīnūfī Süleymān'ı

M 35b. 'Āṣḳ āḥir Gedā'yı ṣāh itdi
Cümle vaḥṣīleri sipāh itdi

Var idi ol ṣaf iḳre bir āhū
Ki 'aceb nāzenīn cemāl idi o

Nefesi müṣḳbār idi anuḥ
Büyü andan gelürdi cānānuḥ

Deṣt-i Çīn olmuş idi yaylağı
Sünbüle burcı idi otağı

995. Gözleri ḳeṣm-i Ṣāh'a beḳizer idi

989: -M

991(b) vaḥṣīleri : vuhūṣları M

995(a) benzer idi : tekrar idi M

Ol belā-yı siyāha beñizer idi

SÖ 101b. Her kime kılsa āhuvāne nazār
Dile mūjgānları çeker hañçer

Zūlf-i dilber mişāl mūy-i ħarīr
Yil toķımsa tozardı misk-i ‘abīr

Nāfesi ‘ālemi mu‘aṭṭar ider
Nitekim ħāl-i ‘arīz-ı dilber

Bir nefes içre ol cihān-peymā
Geşṭ iderdi o deşti hem çü şabā

1000. Cilvegāhı idi Hıṭṭa u Hōten
Sūnbül otlar idi o kūh-beden

Başı üstinde şāh-ı servāsā
Pençe açup iderdi aña du‘ā

Görse segler düşerdi ardına zār
Yār ardınca nitekim aġyār

Cümlesinin olup idi mūmtāzı
Eyler idi Gedā ile bāzı

Gāh geh düşna alup anı
Götürüp eyler idi seyrānı

1005. Yādına gelse çeşmi cānānufi
Nazar eyler idi çeşmine anufi

997(b)‘abīr : ħarīr M
1003(a) olup idi : olaydı M

M 36a. Kılmağ için ol āhūyı sîr-âb
Kâse-i çeşmini iderdi pür-âb

Çande ‘azm eyler ise geh gâhi
Olmış idi yanınca hem-râhı

Deşt-i gamda enîsi olmuş idi
Çande gitse celîsi olmuş idi

**ŞÂH-I ‘ÂLEM ŞİKÂRDA DERVİŞE RAST GELÛP
MUSAHABET İDÛP DU‘A İTDÛKDÛR***

SÖ 102a. Bir seher ‘âleme bahâr irdi
Seyr-i şahrâ vü lâlezâr irdi

1010. Kılmağ için neşât-ı nev-rûzı
Şaldı gülşen bisât-ı firûzı

Câme-i sebz u sürh ile güller
Misk-i atlas ile karanfüller

Her biri döndi bir dil-ârâya
Geldiler bâğ için temâşâya

Geydi her lüle bir Firengî kabâ
Geydi gülzâr bir yeşil kemhâ

Dikmege atlas gülistânı
Riştelerdür bahâr yârânı

1015. Nergis alup ele piyâle-i zer
Bâde-i erguvânı nûş eyler

* Başlık SÖ
1009(b) şahrâ vü : şahrâ-yı SÖ
1011(b) atlas : atlaslar SÖ, karanfüller : sünbüller SÖ

Täcdäriydi milket-i çemenüfî
Tâcını bād kapdı yâsemenüfî

Gonca pîrâhenini itdi qabâ
Kılmağa bāğ içinde kesb-i hevâ

Olıcak böyle sâ'at-i ferruh
Ol Şeh-i serv-kâmet u gül-ruh

M 36b. Şol gözi kanlu şâhbâz-mişâl
Altun üsküf urundı bâz-mişâl

1020. Ğamzesi gibi dökmege çamı
Yanma aşdı tiğ-ı bürranı

SÖ 102b. Kılmag için hizebr u bebrle bend
Yanına zülfi gibi taçdı kemend

Aldı bir şâhbâzı destine Şâh
Jeng idi ayagında beyze-i mâh

Heybetin görse mâkiyân-ı seher
Havf idüben peri gibi döge per

İtse pervâz o murğ-ı bî-pervâ
Kemterin şayd idi aña 'ankâ

1025. Deşt-i şehde ki ol mekân itdi
Şâh-ı servi şan âşiyân itdi

Leşker-i bî-şümâra oldı haber
Ya'ni Şâh-ı cihân şikâra gider

Hıdmet-i Şâh'a cem' olup der-hâl

Eyledi her birisi istikbāl

Altun üsküfli nūr kuşaklı nigār
Her biri bir perende üzre süvār

Efser-i zerle her melik manzar
Eylemiş cāmesin zer ender-zer

1030. Her biri bir nigār-ı hūn-h'āre
Dilber u dil-firīb u 'ayyāre

Her birintūñ yanınca bir seg-i zār
Yalar idi yanınca hūn agyār

Şir-heybet peleng u bebr-mişāl
Tavq-ı zer gerdeninle şekl-i hilāl

Çarh-ı atlas mişāl-i çultārı
Gün gibi zer-resenle yultārı

SÖ 103a. Öñlerince yedildi tāziler

M 37a. Heybet ile pür oldı yazılar

1035. Cem' oldı dilir u şir-efken
Cümle cevşen-dirān-i pençe-şiken

Cümle gerden-keşān u tīg-güzār
Cümle ejder-hurūş Rüstenvār

Çün bu āyin ile o Şāh-ı cihān

1030(a) nigār : peri SÖ

1031(b) hūn : çün M

1035(a) oldı : olındı SÖ

1036(b) hurūş : -veş M

'Azm-ı şayd eyledi o demde hemân

Düşdi kühsâr içine zelzeleler

Tâk-ı 'ayyuğa irdi velveleler

İrdi vahşet vuhtuş-ı kühsâra

Ejder u bebr girdiler gâra

1040. Var idi anda bir 'aceb şahrâ
Rûh-efzâ idi behiştâsâ

Hâk-râhı idi 'abîr-âmîz

Şahn-ı şahrâları neşât-engîz

Sünbül ü süseni idi hoş-reng

Lâlesi âbdâr u âteş-reng

'İrîsâ yilleri çü turrâ-i yâr

Cân-fezâ cûları çü la'l-i nigâr

Şüret-i vahş u tayr o şahrâda

Naş olmış niteki dünyâda

1054. Cem' olup anda cümle pîr u cevân
Aldılar ellerine tîr u kemân

Tutmağ içün gazâl-i ra'nâyı

Ortaya aldılar o şahrâyı

SÖ 103b. Nîzeler başı irdi keyvâna
Döndi şahrâ içi neyistâna

1041(a) 'abîr : 'anber M

1044(a) o : -SÖ

Tirler nāle eyleyüp çün ney
İşidüp rakş urur gazāle-i hay

M 37b. Şire irdi şu resme şerr ile şūr
Ağzımı açdı kaldı niteki kūr

1050. Oldı tîre nişāne dāğ-ı peleng
Dāğı içün fetili oldı hadeng

Kaçsa āhū n'ola niteki perî
Pür-türāb olmuş idi bāl u peri

İrdi rübāha çünki bu āşub
Seglerle itdi kuyruğun cārüb

Havf-i bāz ile kebg kūha gidüp
Kaḫkaḫa itmez idi hande idüp

Dil-rubālar meger aparmağa cān
Almış idi eline tîr u kemān

1055. Tirler her tarafda niteki serv
Görüp üstine cān virirdi tezerv

Tutmağa gör küşteye mātem
Oldı 'ayn-ı gazāllar pür-nem

Her peleng üzre hāl-i 'anber-bār
Segleri kılmış idi vālih ü zār

Tıgını çekdi her peri peyker
Her yafıadan şalup tekāverler

Ꞑılmağ içün peleng u bebri helāk
Her biri çekdi tıg-i ātešnāk

- SÖ 104a. Tıgler ꞑan içinde māl-ā-māl
1060. Her biri şan şafağda şekl-i hilāl

Pāy-ı āhūları niteki ꞑalem
Ꞑat' idüp ꞑanı itdi hāke raꞑam

Bahr-i hūn içre Şāh-ı āhū hemān
Oldı gūyā ki pençe-i mercān

Ol bir āhū ki kūh-sār içre
Maḥrem idi Gedāya gār içre

- M 38a. Ꞑande 'azm itse ğam-ğūsarı idi
Deşt-i tenhāda yār-ı ğarı idi

1065. Rūḥ ile ten mişāli ol āhū
Andan olmazdı bir nefes ayru

Lik gāhi niteki bād-ı seḫer
Geşt iderdi o deşti ser-tā-ser

Gāh kūhsarı kāh şahrāyı
Geşt iderdi gezüp her arayı

Ꞑullelerden niteki şekl-i hilāl
'Arz iderdi cihāna gāhi cemāl

Bir seḫergeh meger ğazāl-ı cihān

1061(b) hāke : hāki SÖ
1062(b) ki : hemān M
1066(b) o deşti : deştini M

Sünbüle burcına irince hemân

1070 . Tutdı ol āhū-yi cihān-peymā
Tā ki otlaya sünbül-i ra'nā

İttifākı irer o şahrāya
Rāst geldi 'aceb temāşāya

Halk şaf tutup eylemişdi kemīn
Yügrüşür her tarafda āhū-yı Çin

SÖ 104b. Şāh-ı 'ālem vuḥūşa nāzır iken
Ol kemīngāh içinde ḥazır iken

Güzer itdi öfine çün o ğazāl
Sur'at ile niteki bād-ı şimāl

1075. Anı kaşd eyledi kemende çeke
Dil-i 'āşık mişāli bende çeke

Şaldı Şāh üstine tekāverini
Çeküben tır u tığ u ḥançerini

Ol kemenden ğazāli pür-teb u tāb
İtdi gün gibi kendüyi pür-tāb

Çünki tutdı ğazāle rāh-gürīz
Düşdi ardınca ol Şeh-i ḥün-rīz

M 38b. Ol ğazāli dilerdi eyleye kayd
Bu 'aceb eyledi ğazāl anı şayd

1080. Şāh ardınca ol öfince revān
Bād-ı şarşar gibi giderdi revān

Nāle-i ehl gibi dil-i pür-tāb
Geh iderdi kemendine pür-nāb

Şu‘le-i āh-ı ‘āşıkāne gibi
Tiğm çekdi geh zebāne gibi

Şöyle çabük giderdi öfice gazāl
Seyrine irmez idi peyk-i hayāl

Geçdiler nice vādi vü mişe
Tā varınca maķām-ı Dervişe

1085. Var idi anda bir maķām u mekān
Her yerin çeşmeler dirāhtistān

Şāhlarda tuyūr elhānı
Okur idi hezār destāmı

Her dirāhtuñ libāsı Hızrāsā
Basduğı yer gibi idi hadrā

Ol mekānda Gedā-yı vālih ü zār
Olmuş idi vuhūş-ı deşt ile yār

Anda halvet-güzün-i ‘uzlet idi
Kārı Mecnūn mişāli halvet idi

1080, 1081: -SÖ
1083(a) öfice : öfince M
1085(a) maķam : şerif SÖ
1089(b) mişāli : mişāl SÖ

1090. Geçer iken bu resme ahvâli
SÖ 105a. Şeb u rûzı ve mâh ile sâli

Velvele düşdi kühsâr içre
Zelzele irdi bişezâr içre

Tâ ki eṣrâfa eyleyince nazar
Gördi kim ol gazâl ejder-i ser

Ġark olup toza bi-ḳarâr olmuş
Başdan ayağa hâk-sâr olmuş

M 39a. Çıkarup bir ḳarış zebânını ol
Ġâr gibi açup dehânını ol

1095. Anuñ ardınca bir şeh-i hün-rîz
Ḳanın ister ki ḳara yerlere tîz

Sur'at ile gelüp ol âhû-yi Çin
Zir-i dāmânını idindi kemîn

İtdi ol dem zebân-ı hâlle râst
Tiġ-ı Şeh'den halâşını der-h'âst

Çün Gedâ iş bu hâleti gördi
Raḡs-ı pây-ı Şeh'e yüzüm sürdi

Ḳâmetin halka itdi sanki riḳâb
İtdi na'l-i tekâverin mihrâb

1100. Geh ḳıyâm u gehi ḳu'üd itdi

1094 : SÖ
1098(a) hâlet : hâller M
1099(a) Ḳâmetin : Ḳaddini SÖ

Ḳıble-i ḥüsnine sücüd itdi

Secdeden geh götürmeyüp başın
Ḥayretinden dökerdi ki yaşın

Çünki irdi tecelli-i dīdār
Ḥayretinden yıkıldı Mūsivār

Ġarḳ oldu vücūdı envāra
Ṭürveṣ ḳalbi oldu ṣad-pāre

SÖ 105. Görđi çünkim bu ḥāli ol nevmīd
Ṭoġdı ṣandı o vādiye ḥurṣīd

1105. Dedi kim dūṣmeye bu ḥāl baḫa
Ḥiç gelmezdi bu ḥayāl saḫa

Vādi-i derd u miḫnet içre iken
Ṭāli'ümde felāket içre iken

Li'llahil ḫamd āfitāb-miṣāl
Üstüme toġdı neyyir-i iḳbāl

Geldi Ṣāḫ öḫine piyāde olup
Eṣḳ-i çeṣmi gibi fütāde olup

M 39b. Gāḫ bülbül gibi terennüm idüp
Gonca gibi gehi tebensüm idüp

1110. Geldi yanma Ṣāḫ-ı nükte-güzār
İtdi ḥāl-i Gedā'yı istifsār

1103(b) ḳalbi oldu : oldu ḳalbi SÖ
1105(a) baḫa : saḫa M, (b) saḫa :baḫa M
1106(b) içre : ehli S

Dedi hālin ne ey esir-i belā
Dedi derd ehlinüfi ne hāli ola

Dedi ey yār saña 'aşq olsun
Dedi cānā cefāña 'aşq olsun

Dedi qanı qabā vü pīrāhen
Dedi olmaz şehid-i 'aşqa kefen

SÖ 106a. Dedi kimdür saña bu yerde qarın
Dedi derd u belā vü āh u enin

1115. Dedi cismin yā cübbe vü destār
Dedi bunlar olupdur 'aşıqa yār

Dedi 'āşıklıgūña var mı nişān
Dedi qanlı yaşumdur bürhān

Dedi bulduñ mı vaşl-ı yāre vüşül
Dedi kim bir hayāl-i h'ābmış ol

Dedi a'dā çekerse tiğ-ı cefā
Dedi döndürmezem yüzüm çat'ā

1120. Dedi irsefi vişāl-i cānāna
Dedi cān virem aña şükkrāne

Dedi hālütüfi neden ki zārīdür

1111(a) esir : siper M

1113(a) kanı :katı SÖ

1116 : -M

1117(a) 'āşıklıgūna : 'aşqına M, var mı : katı SÖ, nişān :bār-ı nişān M

1118(b) bir : bu SÖ

1121(a) hālütüfi : kārın M

Dedi 'aşklarufı bu kārıdur

Dedi itdūñ mi iş bu hāle nazār
Dedi 'aqlum başumda olsa eger

Dedi 'aqluñ neden perişāndur
Dedi her gördigine hayrāndur

Dedi kimdir bu yerde safa refik
Dedi yārüm cihānda 'aşk-ı şadıķ

M 40a. Dedi safa bu ıztırāp neden
1125. Dedi bu derd ezelden 'āşka fen

Dedi cismūñ neden durur bī-tāb
Dedi derd ehline ne hord u ne h'āb

Dedi kārufı neden ki 'uzletdür
Dedi 'āşklığa bu 'illetdür

SÖ 106b. Dedi kimdür iden seni Mecnūn
Dedi cānā bu zūlf-i gāliye-gūn

Dedi olma öfünde rüsvāyi
Dedi mümkün degül şekībāyi

1130. Her ne dir ise Şāh-ı nükte-güzār
Virdi afa cevābımı tekrār

Her ne söz kim dedi feşāhat ile
Dedi ol nükteyi belāgat ile

1124(a) bu...sana : sana...bu SÖ, refik :karın SÖ
1125(b) derd ezelden : budur cihānda SÖ

Dedi āhir Gedā'ya Şeh-zāde
Ey ezelden belāya ūftāde

Da'vetūfi müstecāb imiş bildüm
Mihnetūfi bî-hisāb imiş bildüm

Luṭf idüp baḫa bir du'ā eyle
Cümle ḫacātumı revā eyle

1135. Tā ki oldum serir-i 'izzete şāh
Olayın ḫāşş u 'amme pūşt u penāh

Zir-i destümde oluben yer yer
Rām ola ḫükümte Şeh-i ḫāver

Bende-fermānum ola şāh-ı 'Ācem
Naşb idem tā 'Arab iline 'ālem

Terk idüp taht u tācı ḫākānlar
Çāker ola ḫapumda sultānlar

M 40b. Nice Afrāsyāb ile Dārā
Āsyābān ola ḫapumda baḫa

1140. Gāhi yaylağum ola kūhistān
'Askerüm ola Türk ü Türkistān

SÖ 107a. Tevsen-i çarḫa bir ulağum ola
Mülk-i Tatar bir ḫonağum ola

1133(a) imiş : eylemiş M
1133,1134 yer değıştirmiş SÖ
1135(a) oldum : olam M
1136(a) olben : olayın M, 1136(b) ḫükümte : ḫükümte M
1141: -M

Seyr idüp zer-‘alemle āfākı
Feth idem cümle deşt-i Kıpçak’ı

Bu recāyı ki gūş itdi Gedā
Baħr-ı dilden ħurūş itdi Gedā

Dedi maķbül olaydı ħacātum
El virürdi ķamu murādātum

1145. Dür olmayayın kapuñdan ben
Çekmez idüm belā vü derd ü miħen

Sürünüp ħidmetüñde sāye gibi
Yüz ururdum kapuñda päye gibi

Āħ elinden n’idem ki tāli’-i şüm
Ĥidmetüñden beni ider maħrüm

Gūş iderseñ ger āħ ile zārı
LİK Şāħ’um işit bu güftārı

Benden olsun nice beşāretler
Açıla saña bāb-ı ‘izzetler

1150. Tā serir-i server-i şāħ olasın
Dāver-i deħr olup şafā süresin

Nice şehden ķapuña ire belek
Döne ķutb-ı murāduñ üzre felek

Bezm-i ‘ālemde olasın meşhūr

1145(b) belā vü : belāyı M
1147(b) beni ider : ider beni M
1150(b) süresin : bulasın SÖ

Çini-i bezmüfi çeke fağfūr

Ola ey pādişāh-ı tīg-güzār

‘Askerün bī-şümār-ı encümvär

SÖ 107b. Nice Dārā vü Tur u Efrīdūn
Nice Daḥḥāk ola қаpuñda zebūn

M 41a. Şalasm ‘āleme ‘ādālet-i nev
1155. Bende ola қаpuñda Keyḥūsrev

İricek şarḳ u ğarba fermānuñ
Bendeñe pes ne ola iḥsānuñ

Güş idicek bunı Şeh-i ‘ālem
Barmağından çıkardı bir ḥātem

Nice ḥātem göreydi anı hilāl
Reşden kāmetini eyleye dāl

Ol nigīn üzre gevher-i aşfer
Pertev-i mihri eyledi bī-fer

1160. Dest-i Şehde o ḥātem-i pūr-ḥāl
Āfitāba qarīn şekl-i hilāl

Görse nā-geh anı ulu’l-ebşār
İşıra barmağımı Ḥātemvär

Şundi Derviş’e dedi Şāh-ı cihān

1152(a) ‘ālem : ğam M

1154(a) Dārā vü : Süleymānla M

1159(a) aşfer : ḥatem SÖ

1159(b) Pertev-i mihr eyledi : Pertevi eyledi mihri M

1160(b) şekl-i : şanki SÖ

Eyle sinefide cān gibi pinhān

And içtūp eyledi ğilāz u şidād
Vācibūfi pāk nāmufi eyledi yād

Keveb-i bahtum olıcağ mes'ūd
Baña el vire şāhid u meşhūd

1165. Mesnedüm olsa taht-ı sultānī
Olıcağ 'ālemün Süleymān'ı

Bu nigīni getür nişāne baña
Pes durur bu kadar bahāne baña

SÖ 108a. Baht yāver ola o dem saña yār
Devlete iresin Süleymānvār

İrdi Derviş'e çün o la'l-i nigīn
Şan hilāl oldı Müşteriye qarīn

Nice bunufi gibi su'al u cevāb
İtdi Derviş ile ol 'alī-cenāb

M 41b. Gerçi isterdi Şāh-ı bende-nevāz

1170. Ki ola müddet-i vişāl dırāz

Lāk vehm eyledi ki hayl-i sipāh
Olalar bu kazıyyeye āgāh

1164(b) meşhūd : maşsūd M

1165(a) olsa : ola SÖ

1166(b) Pes durur bu kadar : Peder yok durur M

1171(a) hayl-ı : hayl u M

1171(b) olalar : olalardı SÖ

Pes hemāndem aña vedā' itdi
Ol zamān içre hayline yitdi

Ƙaldı Derviş anda cānānsız
Ya'ni bülbul gibi gülistānsız

Gidicek cān gibi o rūh-ı revān
Ƙaldı ardınca ten gibi nigerān

1175. Döndi şol bāğa ki bahārı gide
Benzer ol deşte lālezārı gide

Göriccek derd u hasretin anuñı
Va'di-yi ğamda hayretin anuñı

Ağladı anuñı ile ebr-i bahār
Nāleler itdi yer yerin kūhsār

İde yüregın figān ile āhı
Gördi destinde hātem-i Şāhı

Dedi bu hātem-i Süleymāndur
Hükmine cümle halk fermāndur

1180. Ƙanķı Dervişe kim ire bu nigīn
SÖ 108b. Zır-i destinde ola rüy-i zemīn

Gam degül gitdi ise cānānum
Eldedür hātem-i Süleymān'um

Halkasıdur niteki halka-i cīm

1175(a) şol : şu M

1176(b) ğamda : 'ahde M

1177(b) yer yerin : bir yerden M

Şekl-i devri mişāl-i çeşme-i mîm

Bu iki harf ile olup bî-ğam
Olmuşam derd-i yâr-ı mihnete ham

Şüretâ şanma anı hâtemdür
Câm-ı Cemşid u hâtem-i Cemdür

- M 42a. Gündizin mihri bî-zevâlümdür
1185. Şeb-i hasretde hem hilâlümdür

Kevkeb-i bahtum itse n'ola rücû'
Menzilümden o mâh itdi tülû'

Bakmayam 'arz olursa cām-ı Cem'e
Mühr uraldan anufla bâb-ı gama

Umarın Şâh-ı Müştêrî-päye
Şala bir gün hümâ gibi säye

Söyler idi bunufi mişâli sürüd
Deşt-i gamda idüp sirişkini züd

1190. Eglenüp va'de-i nigârı ile
Kaldı hayretde intizârı ile

Kime olsa naşib vuşlat-ı yâr
Çeker ardınca mihneti her-bâr

1182(a) nitteki : nitelim M, cîm : çin M

1183 : -SÖ

1184(b) cām-ı : çeşm-i M

1187(a) olursa : oluna M, cām : mülk SÖ

1188(a) Umarın : Umaram SÖ

1189(a) Söyler idi bunun: itdi Derviş bu nâb SÖ

1191(b) mihneti her : mihnet-i sad M

‘Ăşık olan gehî firāk iledür
Gâh vuşlat geh iftirāk iledür

Gösterür bu sipîhr-i pür lu‘bet
Günde biñ dürlü âdeme şüret

SÖ 109a. Vuşlatı hasreti ile biledür
Raĥatı miĥneti ile biledür

1195. Şâdmân olsa her kişi bir dem
Anuñ ardınca irişür biñ ġam

ŞĀH-I CĪHĀN AHBABIYLA SEYRANDA ‘AYŞ U ‘İŞRET İTDÜĢİDÜR*

Bir gice kim meger bu çarĥ-ı berîn
Oldı reşk-i nigâr-hâne-i Çîn

Çekdi nâ-geh sipîhr-i firûze
‘Anberîn zâr-ı revzen rûze

Mâh-ı nev yaĥdı şem‘-i nürânı
Rûşen oldı felek şebistâmı

M 42b. Bezm-i gerdûnda kılmaġa âheng
Râstî zühre oldı çengine çeng

1200. Şaĥnı ‘anber ziyâ ile tıldı
Hâle bir şufre-mâh çerâġ oldı

1194 : -SÖ
1195(a) her : bir M
* Başlık SÖ
1197(a) sipîhr-i : sipîhre SÖ
1198(a) nürânı : envârı SÖ
1200(b) mâh : meh SÖ

Yakdı bir nice şem'ler pervîn
Bezm-i eflâkı itmege tezyîn

İtmege mâkiyân mihri kebâb
Oldı aḥker nücüm-ı sîh-i şibâb

Bir tabaḫdan felek zümürüd-gün
Anda naḫl itdi encüm-i gerdün

Çarḫ bir şişe idi nîl-reng
Anda 'aks-i şafaḫ mey-i gül-reng

1205. Kılmaḡ için bu bezmgâha nazâr
Hâleden açdı mâh-ı nev manzar

Şâh-ı gîtisîtân-ı leşker-keş
İricek 'askerine ḫurremveş

Emr kıldı ki rûsi mehterler
Ḳuralar ḫahramâni çâderler

Ol ḫazâda niteki lâle-i bâḡ
Afîa ḫârgâh şalup ḫurıldı otâḡ

Sâyebânlar irişdi eflâka
İrdi evtârı merkez-i ḫâke

1210. Çetr-i şâhîde şemse-i zerrîn
Güyyâ âfitâb-ı çarḫ-ı berîn

1201,1202,1203,1204,1205: -SÖ

1206(b) ḫurremveş : ḫoş ḫurrem M

1208(b) Afîa : âl SÖ

1209(b) İrdi : urdu M, merkez-i :her giz M

SÖ 109b. Husrevi bezm kılmaga şehler
Qurdılar Keykubādī härgehler

Qılmağa bezm-i säye sultānı
Qurdılar anda çetr-i hākānı

M 43a. Qurdılar Şāh'a bir 'acep evreng
Çarh-ı gerdün gibi zümür-rüd-reng

Anuñ üzre karar eyledi Şāh
Pes hemān dem bezendi 'işret-gāh

1215. Emr idüp pādīşāh-ı Cem-rütbet
İde yer yer yegāneler 'işret

Māh-rūlar virup o bezme şeref
İki cānibde turdılar şaf şaf

Her biri gül-ruh idi meh-sīmā
Hāl u hattıyla çehresi zībā

İtdi yer yer karar meh-rūlar
Nice meh-rū gāzāl-ı hoş-būlar

Kimi Rumi kimisi Tātār
Her biri itdi bir büt-i Ferhār

1220. Şāh'a olmuşdı bir perī çāker
Cümle serir-i zemīn idi şāhlar

1213(b) gibi zümür-rüd-reng : zümür-rüd gibi reng M

1214(b) bezendi : kuruldı SÖ

1215 : -SÖ

1217(b) Hāl u hattıyla : Hatt u haliyle SÖ

1220(b) idi şāhlar : u serverler SÖ

Şıgayup sāki sā'id-i sîmîn
 Beglere şundı bāde-i rengîn

Kulzüm-i şevke şalmağa leşker
 Baħr-ı yâķūta şaldı zevrak-ı zer

Bādeden rüy-i sāki gül gül idi
 Gulgul-i şişe şavt-ı bülbül idi

Cām-ı zer içre bāde-i ahmer
 Gül-i ra'nā şanur kim itse nazār

SÖ 110a. N'ola rüşen olursa meclis-i Şāh
 1225. Şem'-i bezm olmuş idi zühre vü mäh

Geldi Şāh'a şurāhi-i bi-'ād
 Her sehî-ķad ile olup hem-ķad

Ķadleri bāĝ-ı 'ayş şimşādı
 Serve virmişdi haķķ-ı āzādı

M 43b. Zer şurāhide bāde-i pür hāl
 Güyiya kim kafesde tütü-i āl

Her kim aña ķarîn ola yek-bār
 Ohur ol tütü-i şeker-güftār

1230. Mey-i aşferle keh-rübāyî cām
 Gāhveş diller itdi bî-ārām

Şişe-i mey ki şāf u dil-keş idi
 Dil-i 'aşık mişāli bî-ĝışş idi

1230(b) diller : dilleri M

1231(a) şāf u : şāf-ı M

Egüp ağzın piyâle her güzele
Lâle gibi varurdu elden ele

Şeh-süvārān ‘arşa-i mey-i nāb
Olmaga her birisi mest u harāb

Nüş iderlerdi dūr idüp ayığı
Gāh ‘aşkar gözi geh at kulağı

1235. Nāz u ‘işveyle her leb-i mey-gün
Nüş iderlerdi bāde-i gül-gün

Şamma anlar içer piyâleleri
Lâle otlar Hoten gazâleleri

Her per-i rû yaqardı miçmerler
Dütüzüp zülfi gibi ‘anberler

SÖ 110b. Almağa büy-i şevk-i küt-i meşām
Puhte diller yaqardı ‘anber-i hām

Nüş-ı lebler iderdi cilveleri
Gülşen içre niteki kebk-i deri

1240. Cem‘ olup gelür hān-ı hūr-sirişt
Oldı her hayme bir harīm-i behişt

Bādeden çeşm-i sāki mest oldı
Terk-i mahmūr u mey-perst oldı

1235(a) ‘işve : şive M
1237(b) gibi ‘anberler : misk u ‘anberler SÖ
1239(b) niteki : nitekim M

Başladı muṭrib-i ḥuceste-nevā
Şalmağa kūnbed-i sipihre şadā

M 44a. Evvelā geldi çeng meydāna
Başladı devr elinden efgāna

Postdan regleri ‘ayān olmuş
Her kılı tende bir zebān olmuş

1245. Şüretā gerçi kendi pīrāne
Kelimātı velī cevānāne

Her şadā kim iderdi nāy ile ‘ud
İşidüp çeng aña iderdi sücūd

Ele almış kemānçe tīr u kemān
Kılmağa tīr-i şevke ḥalkı nişān

Nāle eylerdi nāy hayret ile
Sīnesin def döğerdi hayret ile

El ucıyla kim aña degse hemān
Tīfl-ı nev-res gibi iderdi figān

1250. Rūy-i zerd ile ‘āşıkā berzer
Gösterür ağzı ile dīlbere zer

SÖ 111a. Post-pūş u Gedā-yı germ-mizāc
Bir iki fūls-i aḥmere muhtāc

1243(a) geldi çeng : çeng geldi SÖ

1244(a,b) olmuş : oldı SÖ

1247(b) şevke : şevkim M

1249(b) : 1247(b) SÖ

Çeng u nây ile oluben münis
‘Azm ider kande kim ola meclis

İrdi çünkim dimağa neş’e-i mey
Kızdı çengüfî ‘urûkı pey-der-pey

Şâh-ı zerrîn-serîr u gülgün-püş
İtmedi ‘ayş u nüş u cüş u hurüş

1255. Geldik imdi Gedâ-yı nâ-şâda
Şâh-râh-ı belâda üftâde

Gama hem-dem belâyla hem-râh
Hicr-i cânâne ile hâli tebâh

Merd-i ser-geşte-hâl u âvâre
Derd u gamla za’if u bi-çâre

M 44b. Görđi yok cânda şabr dilde karar
İtdi ol dem hemân ‘azm-i şikâr

Yâr ardınca düşdi sâye-mişâl
Râh-ı hasretde oluben pâ-mâl

1260. Kande görđiyse rahş-ı Şâh’ufî izin
‘İzzet idüp afa sürerdi yüzün

Dâmen-i ‘aşka el urup bi-bâk
Eyledi habîb şabrımı şad-çâk

Gâh giryân u gâh nâle-künân

1252(a) nây : târSÖ,oluben : olmağa SÖ

1255(a) imdi : amma SÖ

1257(b) Derd u : Derd-i M

'Azm-i gül-geşt eyledi nalān

Bu hevā ile 'azm idüp çü şabā

Tutdı ol hālle reh-i şahrā

SÖ 111b. Anda bir yer mi ıaldı kim o hazān
Sürmemiş ola ol mekāna yüzān

1265. Dūd-ı āhı ile şerāreleri
Oldı evc-i gamuñ sitāreleri

Dedi yoı çāre görmege Şāhı

Görübēn bari hayl u hargāhı

Ebrveş çııdı evc-i kühsāra

Eyledi girye ile nezzāre

Gördi bir hayme-i sipihrāsā

Çarh-ı atlas-mişāl gibi bālā

Ehl-i meclis şükufte vü hurrem

Anda seyr itdi bir 'aceb 'ālem

1270. Beyt-i zībālar ile pür-zinet
Deyr-i Ferhār gibi pür-şüret

Nazar iden o bezm-i zībāya

Bakmaz idi behişt-i ra'nāya

Dedi ol bezmi seyr idem mebhüt

1263(b) Tutdı : Toldı M

1264(b) ol : o M

1266(b) Görübēn : Göreyin SÖ

1269(b) Anda :eyle SÖ

1271(a) o : bu M

Hayme-i Şāh'a 'ālem-i melekūt

M 45a. Şāh-ı 'ālem iderdi şohbet-i hāş
Zühre çeng idi mäh-ı nev rākkās

Lu'bet-engiz dil-rübālar ile
Hayret-āmiz meh-liqālar ile

1275. Kimisi birbirine nāz eyler
Kimi raqs eyler idi mestāne

SÖ 112a. İdültir her tarafda sözle saz
Gāh iş'ār gāh sūz u gūdāz

Kimi el başa kor elinde ayāğ
Nūş ider cāmı pür-furūğ-ferāğ

Birbirine içürdi kimi tolu
Şevkle afa dir kimi yāhū

1280. Kimi birbirine tekelluf ider
Kimi nāz eyleyüp tevaqquf ider

Merhabā eylemiş kimi hoş-hāl
Şarılur birbirine iki nihāl

Baş koyup pāy-ı tahta meh-rūlar
Şāh'a karşı içürdi tolılar

Birbirine dir sürüp demler

1274(b) āmiz : engiz M
1276(b) mestāne : rindāne SÖ
1279(a) içürdi kimi : kimi içürdi M
1281(a) eylemiş : eyleyüp SÖ
1282(b) Şāha : Şevk-i Şāha SÖ, karşı : -SÖ

Varduğı yere varmasun ğamlar

Şevkle geldikçe Şāh-ı Cem-mikdār
Bezme eylerdi sım u zer işār

1285. Bahşış eylerdi beglere ğāhi
Kemer-i key libāçe-i şāhi

Nazar idince bezm-i Şāh'a Gedā
Kaldı hayretde bī-dil u şeydā

M 45b. Bīm idüp küh-ken gibi pür-tāb
Kūhdan kendüyi ide per-tāb

Küh gibi olup nice pāre
Cān-ı şirīn revān ide yāre

Kendüyi virdi lik ğayretle
Kıldı kūha tayandı ḥasretle

SÖ 112b. Seyr idüp bezm-i şevk-i cānānı

1290. İtdi derd ile āh u efgānı

Şāh-ı 'ālem piyāle nüş eyler
Ol Gedā mey gibi ḥurūş eyler

Şāh maġrūr ḥüsnine bī-bāk
Ol Gedā pā-bürehne sinesi çāk

Şāh dilberler ile 'ālemde

1287(b) kendüyi ide : ide kendüyi SÖ

1289(a) lik : çünkü SÖ

1290(b) İtdi : İtdürdi M

Ol Gedā zār vādi-i ğamda

Şāh 'işretde lālezār içre

Ol Gedā āh-ı pūr-şerār içre

1295. Şāh ider bezme sīm u zer işār
Ol Gedā dōker eşk-i gevher-bār

Şāh nūş eyler idi zerrīn-cām

Ol Gedā telh-kām u zehr-āşām

Şāh gül gibi hurrem u handān

Ol Gedā ebr-i ğam gibi giryān

Şāh bālīn-i zer-nigār üzre

Ol Gedā hār u hār u zār üzre

Şāh mesrūr evc-i 'izzetde

Ol Gedā bī-ħuzūr zilletde

1300. Haşılı tā olınca āhir-i şeb
Meclis-i 'ayş idi vü zevķ u tarab

Bādeden Şāh oldı mest u harāb

Kelleler germ oldı hem çü ħabāb

- M 46a. Söleyüp her biri bir efsāne
H'āb irup gitdiler şebistāne

Şāh çün h'āb-ı nāza meyl itdi

Süzülüp nergisi yūkin tutdı

1298 :-SÖ, 1300(b) u :- M
1301(a) oldı : olup çü SÖ,
1303(b) yūkin : yūki SÖ, tutdı : yetdi SÖ

SÖ 113a. H̄'āb-ı nāz içre her perī ruhsār
Şem'den ğayr kalmadı bīdār

1305. Mütferriķ olup o cem'iyet
İrdi ol kesrete yine vaḥdet

Gördi çünkim Gedā-yı dīvāne
Şohbet-i Şāh irişdi pāyāna

Eyleyüp derdle enīn u ḥunīn
Gitdi eski maķāmına ğamġin

Yine vaḥşiler ile yār oldı
Meskeni ġār u kühsār oldı

Vādi-i ğam olup turaġı anuñ
Lāleveş tazelendi dāġı anuñ

1310. Kūlleden Şāh'ı eyleyüp seyrān
Geçdi bu ḥālet ile nice zamān

**PEDER-İ ŞĀH DİYĀR-I ĀHİRETE SEFER U ŞĀH-I 'ĀLEME
PIYĀDE İLE İRSĀL-İ HĀBER İTDÜĠİDÜR***

Söyle ey bülbül-i ḥazān-dīde
Tir ol ḥār-ı ğamla rencīde

Münkesir-bālsuñi niteki hezār
Şevķ ile derd-i dilden it ğüftār

1304(a) içre : itdi M

1305(b) ol : o SÖ

1306(a) çünkim : kim çün SÖ

1306(b) pāyāna : yārāna M

1307(a) ḥunīn : hazīn SÖ

* Başlık SÖ

Lāl ider ‘andelībi gerçi hazān
‘Aşıkı nitekim ğam-ı hicrān

Sen o bülbül mistüfi ki lāl olasm
Hār-ı miḥnetle pāy-māl olasm

M 46b. Sensin ol ‘andelīb-i ‘ālem-i ins
1315. Cilvegāhuñ riyāz-ı ravza-ı kıuds

SÖ 113b. Cümle kerrübiyān-ı ‘ālem-i rāz
Saña zāhirdür nişib u firāz

Vakıf olduñ rumüz-ı eşyāya
Saña bir pāre çarḥ-ı nüh-pāye

Bize dehrüñ fenāsm it taqrır
Şafḥa-ı dilde ne ola taḥrır

Bî-bekādur bu kârgāḥ-ı fenā
Ya‘ni lâ-şey durur kamu eşyā

1320. Geh bahār olduğı vü gāhi hazān
Oldı dehrüñ ḥudüşma bürhān

Eyleyen ibtidāda başt-ı kelām
İntihāsın bu resme itdi tamām

Bir seher bāğa irdi berg-i hazān
Raht u bahtım eyledi tālān

1312(b) Şevk ile derd-i : Derd ile şevk-i M
1313(b) ‘Aşıkı : ‘Aşıkın SÖ, hicrān : cānān M
1317(a) olduñ : oldum SÖ
1317(b) pāre : pāye SÖ, pāye : pāre M
1318(b) ne : tā SÖ
1320(a) gāhi : gāh M
1321(a) ibtidāda : ibtidā-i SÖ, 1322(a) berk-i : derdi SÖ

Bāgda gül yerine yitdi diken
Oldı bülbül maḥalli zāğ u zağan

Her nihāl üzre hāne-i bülbül
Oldı rihlet deminde hevdec-i gül

1325. Gördi yumdı gözini nergis-i bāğ
Ḳaralar geydi mātem eyledi zāğ

Leb-i cüy ditreyüp ider nāle
Çıkdı yer yer lebinde tebhāle

Çözdi başdan külālesin sünbül
Ḳararup geçdi kendüden fülful

Ḳande kim 'arz ide hemān dıtrer
Oldı meflüc bāğ içinde şemer

SÖ 114a. Bādden kim enāre dest irdi
Hoḳḳa-ı lā'line şikest irdi

1330. Bī-melāḥāt görüp gülistānı
Erguvān dökdi dīdeden kanı

M 47a. Ser-nigün beste üstüḥ'ānından
Gelse mağzı n'ola dehānından

Sayrefiyi ḥazān-ı hurde-şinās
Kullanur cevheri mişāli kıyās

1323(a) yitdi : bitdi SÖ
1325(b) ḳaralar : ḳara M
1327(b) ḳararup : kızarup SÖ
1328 : - M
1329(a) irdi : urdı M
1332 : -M

Kāmil olsun diyü 'ayār içre
Şaldı yaqūt-i nārı nār içre

Bāğa irdi hazāndan āsīb
Çararuben şararsa ger n'ola sīb

1335. İtdi dehrüfî fenāsımı idrāk
Lāle la'lin qabāsın eyledi çāk

Dögdi seng ile sīnesin kühsār
Kendüden getdi inleyüp enhār

Levh-i gülzāra hāme-i taqdīr
İtdi dehrüfî fenāsımı taḥrīr

Bāğa devrān fenā meyın şundı
Beñzi ol dem levn levn döndi

Olmayıcak bu kār-ı müşkil-ḥāl
Yoldı sünbül külālesin tel tel

1340. Lāl olursa 'aceb midür bülbül
Cāvīdānī degül melāḥat-ı gül

Bāğda büm̄lar qarār itdi
Gördi bülbül aḥı firār itdi

SÖ 114b. İhtiyār itdi vardı bir gūşe
Döndi şol 'ārif nemed-pūşa

Aḥıa dehrüfî fenāsı ḥālını
Dinle bu kışşanuḥı meālını

Rāvi-i nükte-senc şî'r-şî'ār
Söze bu yüzden oldu kıssa-güzār

1345. Deşt-i Çîn içre var idi bir Şāh
Hāveristāna āsitāni penāh

Va'di-i nazma 'azm iden reh-rev
Dedi nām u şerīfine Hüsrev

M 47b. Bendesı idi Şāh-ı milket-i Tūs
Almı tuğlu gulāmı Keykāvūs

Şalıcağ kūs-ı 'adlı dehre şadā
Oldı bir boynı bağı kul Dārā

Önce leşker-keş itdi server-i Hind
Rāyla bendesi dilāver-i Sind

1350. Başda tacı Keyānī idi anuñ
'Ālemi gāviyānī idi anuñ

Leşkeri bī-şümār idi anuñ
Āsitānı medārı her hanuñ

Oldı devrinde kesb idüp her zen
Beyze-i mākiyānı dūr-i 'Aden

Oldı devrinde sīm u zer pā-māl
N'ola her dilber eylese halhāl

Kefi olmışdı ebr-i gevher-bār

Dā'imā dehre zer ider işār

- SÖ 115a. Şahibiyken bu 'izzet u cāhuñ
1355. Pederi idi hazret-i Şāh'ufñ

Hāşılı Şeh idince 'azm-i şikār
Kılmış idi gam ile vālih ü zār

Yūsuf'ından cūdā düşüp Ya'küb
Olmış idi derūnı pür-āşüb

Kişintüñ oğlı nev-residesidür
Şadef içre niteki dāne-i dürr

Pederine olup püser merğüb
Ki eger zişt ola eger maḥbüb

1360. Her püserdür çerāğ-ı çeşm-i peder
Ansız itmez cihān yüzine nazar

Neylesün bāğbān gülzārı
Olmayınca nihāl-i pür-bārı

Gülşenüñ revnaķı bahār iledür
Zinet-i deşt lāle-zār iledür

- M 48a. Gördi kim bi-beķā durur bu vücūd
Tengnā-yı fenā durur bu vücūd

Diledi ide rūḥını niteki bāz

1354(b) Daima : Giden M, ider :ide M
1356(a) şeh : şāh SÖ
1358(a) nev-residesidür : nür-ı dīdesidür SÖ
1358(b) dāne-i dūr : dānesidür M
1363(a) bu : çü SÖ

Āşiyān-ı kâdimine pervāz

1365. Çāk idüp ‘ākibet yaqasını
Çıqara ‘āriyet libāsını

Āh elinden sipihr-i ‘āyyāruñ
Kıpdı təcın nice külehdāruñ

SÖ 115b. Nice Daḥḥākufi itdi ejderi dünyā
Mağzını mār u mūr itdi ğidā

Nice Dārānuñ itdi yerini dar
Nice Efrāsyābı eyledi zār

Emr idüp pes o müşteri tedbīr
Şāh’a bir rıķ’a itdiler taḥrīr

1370. Hāşılı nāme bu ki ḥazret-i Şāh
Ġayret-i āfitāb u ḥayret-i māh

Ey gül-i bāğ u rāğ-ı āb u gilem
Ġonca-i şāhsār-ı bāğ-ı dilem

Ey sipihr-i serire Şāh-nişān
‘Arşa-i saltanatda ‘alī-şān

Hāşılı bāğ-ı zindegānum olan
Nā-tüvān cismüm içre cānum olan

1365(a) Çāk : Hāk SÖ
1367, 1368 yer deĝiştirmiş SÖ
1367(b) mār u mūra : mūr u mūraSÖ
1370(b) u : - M, ḥayret : ḥayreta M

Ƙalmadı derd u iřtiyāka mecāl
Tende yoğ mişnet u firāka mecāl

1375. Sen gidelden beri gözüm nūrı
Nār-ı ğam yağdı cān-ı mehcūrı

Çekdüm el cümle hānumānumdan
Bir ramağ Ƙaldı şimdi cānumdan

Hurrem olup hırāmuđ ile harem
Gözlerüm nün baş yüzüme Ƙadem

M 48b. Gözlerüm yolda táb-hāne miřāl
Rüşen it ey meh sipihre cemāl

Hānmān terkin ihtiyār ideyin
Nağd-i cānum saña niřār ideyin

1380. Hāzır itdi revān bu dīde-i ter
La‘lden bir tabağda dürr u güher

SÖ 116a. Çeküben intizārı leyl u nehār
Mağdemüfte diler ki ide niřār

Saltanat resmini be-küll-i tamām
Hıdmete bir bir idelüm i‘lām

Çün tamām oldu nāme-i hicrān
Virdiler bir huçeste-peyke revān

1374(a) derd u : derd-i M, 1374(b) u : - SÖ
1376(b) cānumdan : hānumdan M
1378(b) sipihre : sipihr-i SÖ
1381(b) Mağdemüne : Ƙademüne SÖ
1382(b) Hıdmete : Hıdmetde SÖ
1383(b) revān : hemān M

Tek u pū eylese şabā refitār
Teberi elde māh-ı nev gūftār

1385. Kerkesiler geyerdi gūn-ā-gūn
İki reng aña beyze-i gerdūn

Şakızımı ‘arūs şubhūfi eger
Rište-i mihr ile dilerse çeker

‘Ömrveş kaşd iderse ol çālāk
Sıçraya çarh-çenberin bi-bāk

Kuḥlini yıldızun gözinden eger
Dāmeniyle sile dilerse seher

Nāme(y)i aldı şabā refitār
Öpdi tācına şokdı hüdhüdvār

1390. Ol dem içinde ‘azm-i Şāh itdi
Mihr girdār-ı tayy-ı rāh itdi

Şöyle giderdi ol cihān-peymā
Girdine irmez idi peyk-i şabā

M 49a. Nice der-bend u kühsār geçüp
Nice şahrā vü mişe geçüp

Yildi şahrālar içre bād gibi
Bir gubār oldu gird-bād gibi

SÖ 116b. Bir seher ki o kāsıd-i ikbāl

Nāme-i Şāh'ı eyledi irsāl

1395. Şāh gördükde nāme-i pederin
Eşk-i ḥasret pür itdi çeşm-i terin

Emr idüp ol güzellerüfî Şāh'ı
Derdiler cümle bār u bengāhı

Dil-rübālarla ol kamer-çihre
Eyledi 'azm-i cānib-i şehre

Devlet u 'izzet ile şāhāne
Yūsuf-ı Mısr irişdi Ken'āna

Şehre irdikde Şāh-ı ferruḥ-fāl
Eyledi cümle halk istikbāl

1400. Nāzeninler çıkup Şeh'e karşı
Her birisiydi 'anberin gīsü

Kimi giymiş ḳabā-yı gül-günī
Ḳana girmiş boymca ol ḥūnı

Kimi giymiş ḳabā-yı sebze-i ter
Ġonceveş berg-i sebz idüpdür ber

Kimi giymiş ḳabā-yı anber-fām
Şanki ebr-i siyehde bedr-i tamām

1394(b) şāhı : şāha M

1396(b) Derdiler : Virdiler SÖ, bengāhı : pengāhı M

1399(b) cümle halk : halk cümle M

1400(b) 'anberin : 'anber M

1401(b) : 1404(b) SÖ, 1402 -1403: -SÖ

Kimi giymiş kabā-yı gül-nārı
Gül gül olmuşdı verd-i ruhsārı

1405. Kimi giymiş kabā-yı sefid
Hemçü şāh-ı şüküfe-rāz-ı ümīd

Kimi giymiş al anda dilberler
Zeyn idüp zer kemerde hançerler

M 49b. Cümle kalmışlar intizār içre
Māhveş garķ olup gubār içre

Ki ne vaķtin iriše maķdem-i Şāh
Tā ki burcın müşerref ide o māh

Oldı nāgāh çetr-i Şāh peydā
Künbed-i çarħa irdi şīt u sadā

SÖ 117a. İricek anda Şāh-ı heft iķlim
1410. Her biri itdiler aña ta'zīm

Gördiler Şāh'ı çün hilālāsā
Kāmetin her birisi itdi dū tā

Dediler yarıcuñ hudā olsun
‘İzz u iķbāl reh-nümā olsun

Yüz sürüp hak-pāyına ‘ālem
İrdi devlet serāyına hurrem

1404(a) gül nārı : gül-günı SÖ

1405(b) rāz :zār SÖ

1406(b) Şaf tutup itdi hayli dilberler SÖ

1408(a) vaķtin: vaķdin M

1409(a) şāh : şeh SÖ

1411(a) şāh-ı çün : çün şehi M

Çünkü toğdı o mäh-1 nürānī
Pür-ziyā oldı tāk-1 eyvānı

1415. Pederine irişdi çün bu haber
İrdi 'izzetle Şāh-1 ferrüh-fāl

Hasta cānıma irmege rāhat
Eyledi Şāh'ı yanına da'vet

Dehen-i luṭf ile öpüp elini
Eline aldı sīb-i gābgabımı

Elin aldı eline 'izzet idüp
Āh u zār eyledi vaşiyet idüp

Dedi ey cāna māye-i şādī
Bāğ-1 hüsniñi nihāl-i āzādı

1420. Gam beni eyledi za'if-ül-hāl
Āhiret haqqın eyle baña helāl

Nāgehānī irişdi şarşar-1 gam
İtdi Şāh'um nihāl-i qaddümi hām

M 50a. 'Ömrüñi hırmenini bād-1 fenā
Şoldurup yile virdi itdi hebā

SÖ 117b. Ağarup ebruvānum irdi halel
Zāhir oldı hilāl şām-1 ecel

Küştigir-i felek beni başdı
Okumı atdı yayumı yaşdı

1425. Lîk ey âfitâb-ı çehr-cebîn
Olıcağ devlet ile taht-nişîn

Ref-i zulm eyle ‘adl ile yâd ol
Ehl-i kibr olma dâimâ şâd ol

Şâh-ı dehr olana yaraşmaz ğam
Lâyık oldur ki olasın hürrem

‘Adl ile kankı şâh ki yâd oldı
İki ‘âlem sa‘âdetin buldı

Bir Gedâ’yı görünce zillet ile
Bağma Şâh’um haķâret ile

1430. Hür bakma şaķın her âzâde
Ne bilürsün ki ola şeh-zâde

Taht u câha mayil olma müdâm
Fukarâya ri‘âyet eyle müdâm

Kimin olsa fakîrden âġâhı
Eylemez meyl-i şevket-i şâhi

Dedi erbâb-ı fuķarâ ki dervîş
Dâimâ ola ‘âķibet-endîş

Olma dâyim şu devlete maġrûr
Senden âhîr o devlet ide ‘ubûr

1435. Bî-ķarâr oldı gerdîş-i gerdûn
Böyle olmazdı olmasa gerdûn

Dāmen-i ŧi'rūme yapıŧup muħkem
Rāst-rev ol baŧup bu yolda ħadem

M 50b. Gevher-i 'ālem eyleyüp raħbet
Dāniŧ ehline eylegil 'izzet

Ķoma elden kitāb-ı Ma'rifeti
Dilde zıkr eyle bāb-ı ma'rifeti

Ehl-i dil aña dediler ħafil
Virme dehrüñ her ħirfetine dil

1440. Bir iki ħün sipihr-i lu'bet-bāz
Bizi oynatdı evvelin demsāz

ŧimdi nevbetsiz gider ey ŧāh
Āsiyāb-ı felek elinden āh

Sifle-perver durur sipihr-i deni
Tār u mār itdi nice encümeni

Kāh-ı gerdüna i'timād itme
Pāyidār olmaz istinād itme

'İbret al 'ālemüñ gedāsından
Ser-fürü eyleme rızāsından

1445. Ķaderüñ ile vir ħazāya rızā
Seni ŧāh itdi ol ħaribi gedā

Çün ŧeh'e döndi bu nasihatler
Pederāne idüp vasiyyetler

Çün ŧadef tutup ol güherlere ħuş

İtdi her dānesin dürr-i mengüş

İtdi dil şafhasında şöyle eşer
Şābit oldu o dem kenefş-i hācer

Bu nasihatleri idince tamām
Cām cān efserine oldu revān

1450. Terk idüp bu fenā gülistānı
Gülşen-i cennet oldu seyrānı

M 51a. Güş idüp “ارجعو” nidāsm ol
Lā-mekān milketine buldı vuşül

Gördiler gitdi rāh-ı muhabbetde
Dār’ül-fünse diyār-ı vahşetde

Şu‘le-i āh irişdi gerdūna
Dicle-i eşk irişdi Ceyhūna

Anı her gonca-leb gördi ‘ayān
Çāk idüp yaqasını itdi fiğān

1455. Gül gibi kimi cāme çāk itdi
Kimisi āh-ı derdnāk itdi

Gök şarundu kimi benefşe mişāl
Geydi sūnbül kimi kimi qara şāl

Tuğlar çehresini çözdü hemīn
Nāy bağrım delüp iderdi enīn

Bir yana Şāh iderdi nāle vü āh
Baht-ı ‘aşık mişāl cāme siyāh

Nergisi lāle gibi kan oldu
Gözleri gibi nā-tüvān oldu

1460. Zahm-ı nāhun ile ol huçeste-hişāl
Şafha-i māha çekdi iki hilāl

Oldı gül-ruhlarına eşk-i revān
Kurs-ı hurşid olup sitāre-feşān

Gözlerinden aқardı her dem dem
Berg-i gül üzre nitekim şeb-nem

Bahr-ı hüsünde çeşmi şan gavvāş
Dökdi çok çok kenārına dürr-i hāş

Her siyeh-püş iderdi nāle vü āh
Küh-ı gamda niteki ebr-i siyāh

1465. Dūd-ı āh-ı siyāh ile begler
Hıttā-i Hinde döndi ol kişver

M 51b. Mā-i verd ile yudılar bedenin
İtdiler aña hulleden kefenin

SÖ 118a. Naқsını itdi her sehī-kāmet
Götürüp başda itdiler ‘izzet

Sürünüp sāyeveş kamu ‘ayān
Oldı tabütınuñ öfince revān

1461(a) – ruhlarına : - ruhlarını SÖ
1463(a) şan : çün SÖ
1467(a) itdi : anda M
1468(b) tabutınuñ : tabut-ı teng M

Çeküben şad hezār hasret u renc
Hāke defn oldı 'ākıbet ol genc

1470. Çünki āhir vücūda ire fenā
Bir durur pādişehle hāl-i gedā

Dār-ı dünyā ki hāne-i ğamdur
Şādisi ğuşsa sūrı mātemdür

Ferruhîdür terah sūr-ı gurūr
Devleti let durur anuñ meşhūr

Kulzüm-i dehr pür-şarāb ancak
Zevk-i 'ālem hayāl-i h'āb ancak

Meş'al-i pādişāhla şem'-i Gedā
Söyünür olsa şubhgeh-i peydā

1475. Tār u mār itmege ten-i zārı
Zāğ-i dehrüñ hilāl-i minkārı

Ey nice taht u tēc-ı Aferidün
Zir-i hāk içre oldılar medfün

Lāle vü gül ki gūn-ā-gūnā durur
Tēc-ı Keyhusreve nişāne durur

Ol ki giymişdi la'l-gūn efser
Başına efser oldı seng-i meder

1471(b) sūr : 'urs M
1473(a) şarāb : serāb SÖ
1476(b) içre : üzre M
1477(b) nişāne : numüne M

Hāk olupdur nice qadd-i bālā
Hākden servler bitürse n'ola

- SÖ 118b. Gül fenā menzilinden eyle güzer
 1480. Bir yafā 'ibret ile eyle nazar

Hāk olupdur nice ser-i Cemşid
Tāc-ı şāhiden oluben nevmid

Hār-ı zār-ı ecel elinden āh
Dāmen-i ömri çāk ider her gāh

- M 52a. Nazar it her nihāl-i gülzārı
 Oldı bir serv-qadd-nümüdārı

Hāk olupdur hezār simin-ten
 N'ola gülşen bitürse serv u semen

1485. Kim ki bu köhne deyre başsa qadem
Āhır anuñ vücūdı oldı 'adem

Her ki gehvāre itdi menzilini
Şofıra tābut kıldı maħmilini

Her ki kāh-ı semāda itdi vaṭan
Āķibet hāki eyledi mesken

Her ki oldı 'arūs-ı dehre qarın
Naqđ-i ömrin virir aña kābın

1479 : -M, 1479,1480 den sonra tekrar yazılmış SÖ

1480: -M

1485(a) başsa :başdı M

1486(a) kıldı : itdi SÖ

1487(b) hāki eyledi mesken : hāk olup kefen geydi SÖ

1488 : -SÖ

Her ki gül gibi pirāhen geydi
‘Āqibet hāk olup kefen geydi

1490. Her benefşe ki ğaliye-būdur
Girih-i zūlf-i ‘anberin-mūdur

Servler kim çemende ra‘nādur
Kadd-i mevzūn serv-i bālādur

Lāle kim hākden biter her sāl
Şafha-i ‘arız üzre noқта-mişāl

Eyler iken fenāda baş-ı sūhan
Hoş demişdür bu beyti pīr-i kühen

SÖ 119a. جاودان نيست علمي فاني
تو درد جاودان كجا ماني

1495. Baçma bu dehr-i köhne fāniye
‘Azm idüp mülk-i cāvidāniye

Şanma bu deyr-i köhne fāni degül
Hiç kes bunda cāvidāni degül

Dedi gevher-şinās u gevher-senc
Na‘t-ı gerdūna ‘arşa-i şatrenc

**ŞĀH-I ‘ĀLEM-PENĀH-I EVRENG SALTANATDA KARĀR İDÜP
REAYA VÜ..HĀL OLDUGUDUR***

1489(b) : 1487(b) tekrar yazılmış SÖ
1491(b) mevzūn : mevzūn M
1492(b) hākden : hākde M, (b) mişāl : -i hāl M
1495(a) dehr : deyr M
1497(a) u : -M
* Başlık SÖ

M 52b. Bir sehergeh ki Husrev-i hāver
İtdi firūze-gūn serāy-ı maḡar

Dāver-i dehre nitekim hūşeng
Mesned oldı sipihr-i heft evreng

1500. Çarh-ı çārümde Husrev-i Hurşid
Geydi zer-efser u ḡabā-yı sefid

Şubḡ-dem milk-i hāverun Şāhı
İtdi mesken kebūd-ı ḡargāhı

Şubḡ-dem Şāh-ı Keykubād-külāh
Tāc-ı Keyhusrev ile niteki māh

Geçdi zerrin serire şāh oldı
Saltanat burcı üzre māh oldı

Geldi hep husrevān-ı heft-iḡlīm
Dest-būs idüp itdiler ta'zīm

1505. Buldı zinet anınla tāc u serir
Tācdār oldı vü şükūh-pezir

SÖ 119b. Taht-ı zerrine geçicek ol Şāh
Lācüverdī serire niteki māh

Çaldılar anda kūs-ı sultānı
Urdılar nevbet-i cihānbānī

1503(b) Saltanat burcı : saltanat-ı burc M

1505(a) u : -M

1505(b) Tācdār : Tācver M, şükūh : şükufe SÖ

1506(a) şāh : māh M

1507(b) Urdılar nevbet : urulır devlet SÖ

Güzer itmege Şāh-ı bende-nevāz
Atlas-ı çarh oldu pāy-endāz

Şandeliler konup felek-mikdār
Mih u mismārı hep dürr-i şehvār

1510. Anda yer yer karar idüp begler
Birbirinden zamāne de yegler

M 53a. Feylesof-ı zamāne nice vezir
Rāyle cümle müşteri-tedbir

Zü-fünunlar füsün-ı hikmetde
Bulegā idiler feşāhatde

Elde şeş-per tutup nice çavuş
Çarha irdi şadā-yı cüş u huruş

Çüb-ı zerrin ile nice der-bān
Efser-i zerle sanki mihr-i cihān

1515. Her birisiydi bir sehī-kāmet
Āsitānında eyleyüp hıdmet

Zer kabālarla mir mirzalar
Altun üsküfli hūb ra'nālar

Nice hāver zemini dil-berler
Çin u Maçin iline serverler

Cem' olup nice pehlivān-ı cihān

1512(b) idiler : pirlar

1513(b) şadāyı : du'ayı M

1515(b) Āsitānında : İstikametle SÖ

Ḳurdılar anda bir ‘aceb dīvān

SÖ 120a Nice şāha eşigi oldu penāh
Cānla bende oldu mīr u sipāh

1520. Nice hākan eşigine der-bān
Erdevānlar öfince oldu revān

Ḳul idüp nice Zāl u Destām
Pāy-ı taht itdi Davilistām

Nazm-ı ‘ālem anufla buldı nīzām
Ḳapusu oldu kıblegāh-ı enām

Emr ile açılıp hazāyin-i Şāh
Māla müstağrak oldu mīr u sipāh

Beglere virdi Şāh-ı ferruh-fer
Māh-ı nev gibi zer-nişānī kemer

1525. Mīr-i mirāna virdi zer hil‘at
Çarh-ı atlas mişāli bī-қыmet

M 53b. Yed-i ihsān mihr u meh girdār
‘Āleme itdi sīm u zer işār

Oldı devrinde her kişi hoş-hāl
Nitekim bezm-i meyde ehl-i maḳāl

Ḳalmadı kimse hātırında gubār
Ehl-i dilde mūkerrem-i hatt-ı yār

Kimse çekmezdi kimseye hançer
‘Aşıkā līk gamze-i dilber

1530. Dökmedi hiç kes dem-i nā-haḳ
Dāmen-i çarḥda meger ki şafaḳ

Erzene mālīk olmayan her zen
Kile ile ölçer oldu dürr-i ‘Aden

SÖ 120b. Kef-i kāsīde yer yer ābileler
Oldı ‘ahd-i ‘adāletinde dūrer

Kimse devrinde olmamışdı nizār
Ki meger ola idi ‘āşık-ı zār

Açdı şeh-bāz-ı felek çün per u bāl
Zir-i bāl itdi dehri beyze-mişāl

1535. Çin u Maçin ile Hittā u Hoten
Toldı ‘adl ile gitdi zulm-i fiten

Cümle āsūde-hāl idi ‘ālem
Cāy-ı rāḥatda ḥalḳ olup bi-gam

Şad-hezār efser neyler ol pedere
Ḳodı tahtın anın gibi püsere

Ebr-i rahmet nişār ol şadefe
Virdi fer böyle efser şerefe

Hāk olursa dirāht köhneye ne gam
Ola dāyim nihāl-i nev-hürrem

1536(b) Cāy : -M

1537(b) püsere : pedere M

1540. Tahta geçtikde Şāh-ı nīk-endiş
Vaķıf oldu bu hālete Dervīŝ

M 54a. Şāh oldukda ol ‘aṭa-yı pīŝe
Mütjdegānı irişdi Dervīŝe

Çünki peygām-ı yār-ı cān geldi
Güiyā mürde cisme cān geldi

Eyledi ‘azm ŝedde-i Şāh’a
‘Arz-ı hāl eylemege dergāha

Dedi ey mäh-ı burc-ı hūsn ü bahā
Eylemişdi benümle ‘ahde vefā

SÖ 121a. Kaşr-ı Şāh’a ırakdan itdi nazar
1545. Dedi ey mihr u mähla hem-ser

Kāŝki zerreveŝ gubār olsam
Başdan ayāğa hāksār olsam

Tā varup eşigine rindāne
Yüz süreydüm o pāk-ı dāmāne

İRse destüm o dāmen-i pāka
Kaḍr ile başum ire eflāka

İRse hāküm kaḍuŝia niteki kāh
Kūr ola cümle dīde-i bed-h’āh

1540(b) hālete : hālet M
1541(b) Mütjdegānı : Mütjgānı M
1544(a) ey : ol M, ü: -SÖ
1544(b) ‘ahde : ‘and-ı M
1549(a) gāh : segāh M

1550. Her ne cevır irse dil yarasından
Yeg durur ol baña luřf-ı düşmeden

Seng-i ğam irse baña dilberden
Yeg durur ol baña efser-i zerden

Yār için sağlarum bu cānı ben
Yārsız neyleyem cihānı ben

Yārdan kim iderse cānı dirġ
Cānına tır ire başına tġ

Lik vehmüm bu kavlı-i düşmeden
Ola Şāh-ı cihānum ‘ahd-şiken

1555. Eyleyüp şad hezār hile rakīb
Baña ħırmān-ı yār ola nasīb

M 54b. Böyle diyüp Gedā-yı ehl-i niyāz
‘Arz iderdi hezār sūz u güdāz

Ĥayret ile Gedā-yı bī-çāre
İrdi ol dem ħarīm-i dildāra

Anda seyr itdi bir nice bevvāb
Altun üsküfli mihr-i ‘ālem-tāb

SÖ 121b. Görđi çün ħāciyān-ı dergāhı
Anda ‘arz itdi ħatem-i Şāh’ı

1551: -SÖ

1552(b) neyleyem : neyelerem SÖ

1557(b) ħarīm : ħarır M

1560. Deşt-i ğamda Gedā'ya Şāh-ı cihān
Eylemiş idi 'ahd idüp ihsān

Hātemi virdi birine der-ḥāl
Dedi kim Şāh'a ey ḥuceste-ḥuşāl

Bir gedā geldi ḥıdmete ey Şāh
Kılmaḳ ister ḳapunda Şey'lillāh

Var imiş mā-beynde 'ahd-i ḳadīm
N'ola 'ahdine ḫursa Şāh-ı kerīm

N'ola ey Şāh fūrū-māye
İrse sāyefide ḳadr-i a'lāya

1565. Hātemi aldı çünki maḥrem-i Şāh
İtdi Şāhı bu ḳışşadan āġāh

Nazar idince Şāh ḫātemine
Dedi nāzūklık ile maḥremine

Yürü var eyle gözle rāh-ı edeb
Hātemi kim getürdi ise ḫaleb

Gördi ḫācib çü himmet-i Şāhı
Dedi Derviş'e da'vet-i Şāhı

Çün ḳadem başdı ḳaşr-ı Şāh'a Gedā
Cāmı tenden raḳībūfı oldı cudā

1570. Gördi bir şahn-ı dil-güşā ferruḫ

1561(a) derhāl :ḥāl M , 1561(b) kim : idi M
1563(b) kerīm : ḳadīm M
1568(b) da'vet : himmet SÖ

Tākılar her tarafda kıavs-ı kıuzah

M 55a. Kıaır-ı cennet-miřāl nice kıuřūr
Hūr u ğilmān ile maķām-ı huzūr

SÖ 122a. Nīl-gün tāk-ı ğünbed-i devvār
Māh-ı nev anda rahne-i dīvār

Kıubbesi çarhveş mu'allādur
Ēün ğibi cāmı pūr-mücellādur

Hāle-mānend anda her revzen
Seyre açmışdı dīde-i rüşen

1575. Taht-ı zerrīne řāh-ı devletle
Ēeçlip oturmuş idi 'izzetle

Hıusrevāne başında zer efser
Kıuşanur beline Keyāni kemer

Kıaddi mānend-i nahıı-i nev-rūzī
Ser-be-ser hep kıabāsı firūzī

Başı ũstinde çetr-i sultānī
Çerh-i atlas ğibi zer-efřānı

Māh-rūlar tıurur iki hācīb
Hıidmet-i řāh'a her biri rāĒıb

1580. Her biri bir reyān-ı zībā çııhr
Altun ũskũfli āfitāb-ı sipııhr

Elde tutardı tııĒ-ı zerkārı
řāh-ı dehrũfı olup silaħdārı

Şāh-ı düşmen-güzer u dost-nevāz
Oldı ol dem Gedā'ya 'izzet u nāz

Söze āgāz kıldı han̄de-künān
Dedi ey 'aşk ile ferīd-i cihān

Ġam-ı hicrānla nedür hālūñ
Devr elinden ne oldı āhvālūñ

1585. Hār-ı ġam payūñ itdi mi efgār
SÖ 122b. Būlbūlāsā ider misin dil-i zār

M 55b. 'Aql u fikrūñ ġam ile şeydā mı
'Āşık-ı zār u nā-şekībā mı

Halkdan dahı vahşetūñ var mı
Vādi-i ġamda hayretūñ var mı

Ġam-ı hicrān ile nedir hālūñ
Devr elinden ne oldı āhvālūñ

Nāz u işveyle Şāh-ı nūkte-güzār
İtdi hāl-i Gedā'yı istifsār

1590. Hāyret ile Gedā-yı dil-dāde
Baş koyup pāy-ı taht-ı Şeh-zāde

Dedi ey server-i mülük-i 'Acem
Hāk-i rāhuñ hezār efser-i Cem

1581(b) olup : -M
1582(b) oldı : itdi SÖ
1885(b) dil-i : diye M
1586(b) u : -M
1588 : -M
1589(a) u : -M
1591(b) rāhun : rehun SÖ, Cem : ham M

Evc-i 'izzetde ser-bülend olasin
Şāhlar içre ercümend olasin

Taht-ı devletde ber-ķarār olasin
Raht u baht ile kām-kār olasin

Haşmetün dā'imā ziyāde ola
Der-i devlet saña güşāde ola

1595. Yüz sürelden işigüñe ben hāk
Oldı gün gibi menzilüm eflāk

Ben ne hākem ki ey melek-manzar
Ki olam āfitāb ile hemser

Pertev-i lutfuñ ile mihr-mişāl
Oldı yerüm 'ulüvv-i cāh u celāl

SÖ 123a. Ben o bīmār idüm belā ile zār
Hār hār-ı ğam ile sine-figār

Çeküben hasret u girān cāmı
Menzil-i tengnā-yı hayrānı

1600. Tā ki irdi tabīb 'İsi-dem
Dil-i bīmāre eyledi merhem

Hāk-i rāhuñ ki kuhl-i 'izzetdür
Başuma efser-i sa'ādetdür

M 56a. Yedi iķlime olmadan sultān

1597(b) yerüm : bir dem M
1599(a) u : -SÖ
1600(b) bīmāre : bīmār M

Yegdür olam kapuñda bir der-bân

Bir kez itmek Şehâ yüzüñe nazar
İki 'âlem sa'âdetine deger

İşigüñde fakîri eyleme red
Tâ ki yaqsun hasûdı nâr-ı hased

1605. Ber-murâd eyledüñ beni ey Şâh
Vire dâim murâdını Allâh

Nice gün Şâh-ı dehrle Dervîş
Eyler idi bu resme 'işret u 'iş

Zevk idüp gâh kaşrı zibâda
Geşt idüp gâh deşt u şahrâda

Tig-i hayretde lik cân-ı raķib
Olmuş idi dem-i helâka karib

Nâr-ı gamla hasûd yanmış idi
Dûd-ı hasretlere boyanmış idi

1610. Lik gerdün ki ber-ķarâr degül
Hâlet-i zevķi pâyidâr degül

SÖ 123b. Dâimâ bu sipîhr-i cevr âyin
Eyler erbâb-ı 'aşka hîle vü kîn

Her kimi ķılsa laħza-ı handân

1602(b) bir : ben SÖ
1604(b) hasud : raķibSÖ
1608(b) idi : idüm M
1610(a) ki : -M
1610(b) zevķi : zevķ SÖ

‘Aqabince ider am giryān

Her ki vaşl-ı nigārla ola şād
Dāğ urur afa zahm-ı hicr ziyād

Böyledür böyle hāli devrānufi
Lufti qahrına degmeye anufi

1615. Reh-rev-i rāvi-i sūhan-ārā
Bir ‘aceb kışşa eylemiş peydā

Şāh ile hem-‘inān iken Derviş
Hem-dem u hem-zebān iken Derviş

M 56b. Bir nice dād-h’āh irdi revān
Yaralardan açup o demde dehān

Dediler Şāh’a ey feridūn-fer
İrdi serhadde bir ‘aceb leşker

Nice leşker ki leşker-i düşmen
Başdan ayaga cevşen-i āhen

1620. Çāre itmezse Şāh-ı ferruh-fāl
Eyler a’dā ra’iyeti pā-māl

Oldı bu kışşaya raqīb āgāh
İrdi Şeh-zāde dedi kim ey Şāh

Olur erbāb-‘aqla bu ma’lūm

1615(a) Reh-rev-i rāvi : Rāvi-i reh rev-i M
1615(b) eylemiş : eyledi SÖ
1618(a) şāha :şāh M
1618(b) serhadde : bir hadde SÖ
1620(a) şāh-ı : şeh-i M

Nazar-ı nā-kesān olupdur şüm

Ehl-i nekbet ki her geh ülfet ider
Nekebâtı aña sirāyet ider

SÖ 124a. Maḥrem olmasa ḥıdmete bu Gedā
Gelmez idi bize bu resme belā

1625. Sifle-perverle yār olma Şeh'ā
Hem-dem-i ḥār-zār olma Şeh'ā

Böyle diyüp raḳīb-i zışt-likā
Şāh'dan eyledi Gedā'yı cüdā

Şāh-ı kişver-güşā-yı ma'reke-gir
Vüzerāy ile eyledi tedbır

Cem' idüp leşkerini itmege ceng
Ḳatlı-i a'dāya eyledi āheng

Berḳveş bir gemiye oldu süvār
Nizesin aldı ejderhā-girdār

1630. Şaf çeküben ḳatār dilberler
Hind u Sind iline dilāverler

Tiğ-zen her biri çü gamze-i yār
Şaf-şiken nāmdār u kār-güzār

1623(b) Nekebâtı : Nekebāt M
1625(a) yār : yāre M
1626(a) zışt : bed SÖ
1629(b) Nize elde ala ejderha-girdār M
1631(b) u : -M

M 57a. Cümle çübuñi suvār-ı çevgān-bāz
Cümle nīze-güzār-ı tīr-endāz

Çeşm-i dilber-mişāl hep hūn-bāz
Terk-i hūni kāmūsı şūr-engīz

Tīr-keş her biri hizebr gibi
Kimi derende idi bebr gibi

1635. Geydi her merd āhenin miğfer
Zeyn idüp anuñ üstine yükler

Şāh-ı kişver-güşā Ferīdün-fer
İrdi a‘dāya ‘arz idüp leşker

Māh-peyker ‘alemleri yürüdi
Albayrak şafağ yüzün bürüdi

SÖ 124b. Ağız açup livā-yı ejder-ser
Āh-ı ‘āşık-mişāl saçdı şerer

Şaf çeküben pilān-ı āhen-ten
Yürüdi sanki kulle-i āhen

1640. Tīr u tīg oldı her taraf peydā
Fitne-i rüstehīz irüp gūyā

Senc urup el ele idüp efsūs
Sīnesin döger idi müşt ile kūs

1632 : -SÖ
1633(a) mişāl : mişāli SÖ
1633(b) şūr : sür M
1635(a) merd : mürde M
1638(b) mişāl : mişāli SÖ
1639(a) pilān : livā SÖ
1641(a) idüp : ider SÖ

Tiğ-i ser-tiz ile dil-âverler
Oldı her biri ejderhâ-yı dü-ser

Dem-i a' dâyla olup hün-bâr
Oldı şemşîr-i merg pür-zerkâr

Zâr idüp tîr bulaşup kana
Merg peygâmın eyleyüp câna

1645. Kulle-i küh idi ser-i a'dâ
Gerdânufi üzre ebr idi güyâ

1646. Düş-i a'dâda her Sinân-ı 'azîm
Ser-i Tûr üzre şan 'aşâ-yı Kelim

M 57b. Oldı pür-müy kelle-i a'dâ
Deşt-i rezm içre çâr-şebâsâ

Mâr-ı Dahhâk gibi fire müdâm
Rüz-i heycâda oldı mağz-âşâm

Hâne-i derd idi dil-i düşmen
N'ola tîr açsa yer yerin revzen

1650. Merg-i cân kaçırına revân oldı
Nizeler aña nerdbân oldı

SÖ 125a. Murg-ı rûh olmağa sipihre revân
Bâl u per oldı tîrle peykân

1643(b) zerkâr : jengâr SÖ
1644(a) idtûp : ider SÖ
1647(b) çâr : hâr M
1648(a) tîre : nîze SÖ
1648(b) rüz-i : rûze SÖ
1649(a) derd : der M

Zahm-ı pür-hünla ser-i a'dā
Şakç olunmuş enār idi gūyā

Tir urup na'rālar öter güm güm
Şür urulup düşerdi şan encüm

Döndi gerdün baħr-ı pür-hūna
Kānlu yaşlar ħabāb-ı gül-gūna

1655. Şanma reng-i şafakdur irse seħer
Kalmış ol kandan anda dahi eşer

Cāme-i cismi kılmağa şad-çāk
Oldi mikrās fiğ-i ateşnāk

Şāh iderken 'adūyla peykār
İrdi anda Gedā-yı vāle vü zār

Götürüp el Gedā dedi yā Rab
Fırşat-ı Şāh'ı Ĥaħ'dan itdi taleb

Menziline irişdi tır-i du'ā
Fırşatı Şāh'a virdi 'avn-ı Hudā

1660. Şandı ol dem 'adū-yı baħt-ı siyāħ
Tār u mār oldı māl u mülk ü sipāħ

Turfe ħāl oldı çün olınca berd
Tutmuş iken fezā-yı 'ālemi gerd

M 58a. Ol arada rakīb oldı helāk

1656 : -SÖ

1659 : -SÖ

1660(a) 'aduyı : gedāyı SÖ

Ger helāk oldu ise raķīb çi bāk

Küşteniydi raķīb-i bed-girdār
Küştenī ger helāk olursa ne var

Gördi bu hāli çün Şeh-i devrān
Oldı gül gibi hurrem-i handān

1665. Şāh ger şādmān olursa n'ola
Bir dem içinde oldu iki gazā

SÖ 125b. Çünki bu resme oldu güft u şinev
Güş it yine bir fesāne-i nev

Ol gice māk-tāb-ı dehr-efrüz
Oldı şahn-ı felekde meş'ale-süz

Şāh-ı gerdün itmege h ābı
Şaldı gerdünā nā't-i şehābı

Ol gice hāb gördi dide-i Şāh
Gördi bir merd-i 'ārifi nā-gāh

1670. Giymiş ol pīr-i merd-i dānāyi
Hızrāsā libās-ı hađrāyi

Başda destārı sebz u rişi sefid
Güyyā āfitāb-ı subh-ı ümīd

Gördi çün Şāhı ol şeker-pāsuh
Geldi luţfiyle dedi ey gül-ruh

1666(a) bu resme oldu : oldu bu resme SÖ
1669(a) gördi : içinde SÖ

Ol Gedānuñ du'āsı ile Şehā
Oldı mağlūb 'asker-i a'dā

Derd-i ğamdan anı halāş eyle
Meclisüfide nedīm-i hāş eyle

1675. Nazar-ı lūtfuñā qarın olsun
Zāt-ı pākünle hem-nişin olsun

Eylegil her umūruñı hem-hāl
Hem-dem u hem-zebān her meh u sāl

M 58b. Zātıñā lāyık ey nigū-fer cām
Añā lāyık durür ri'āyet-i tām

Şāh h'ābından olıcağ bīdār
Dīde-i baht-ı 'āşıkān girdār

SÖ 126a. İtdi ol dem Gedāyı mahrem-i hāş
Bend ti ğamdan idüp o demde halāş

1680. Her ki çekdi firāk-ı cānām
Buldı şoñ demde rāhat-ı cām

Şeb-i hicrānı çekmese 'āşık
Rüz-i vaşla kaçan olur lāyık

Kim ki bu yolda itdi bezl-i vücūd
Añā el virdi şāhid-i meşhūd

1675(a) lūtfuna ; lūtf ile SÖ
1679(b) Bend ti ; Bend- I SÖ
1680(b) demde ; - M
1682(a) bu yolda itdi ; itdi bu yolda SÖ
1682(b) meşhūd ; maşsūd M

Çekmeseydi belâ-yı zindânı
Yüsuf olmazdı Mısr sultânı

Kâr-ı hicrânı çekmese bülbül
Girmez idi eline dâmen-i gül

1685. Râst-rev olmasa bu yolda Gedâ
Kâm-ı dil hâşıl olmaz idi aña

Râstlık 'aşka lâzım olmışdur
Dil murâdın anufla bulmuşdur

Râst-rev olmasa reh-i talebde dilâ
Tâ ki matlûb el virince saña

Tîr-i geç olsa olmayup ger râst
Menzilin almaz idi bî-kem u kâst

Olma keç-bîn nitekim aḥvel
Oldı geçlik göñül gözinde sebel

1690. Râst-rev olsa çarh-ı geç-reftâr
İrmez idi fenâya âhir-i kâr

M 59a. Râst olgıl yûri elif gibi tâ
Menzilüfi ola cümleden a'lâ

SÖ 126b. Râstlık sözlerini anma dilâ
Söyle âhir ne oldı ḥâl-i Gedâ

Cism u cân gibi Şâh ile Dervîş

İtdiler birbiriyle 'işret u 'ays

Şāh-1 dehr eyledikce şive vü nāz

Cān u dilden Gedā iderdi niyāz

1695. Şāh alsa eline tīr u kemān
Aña Gedā cānın iderdi nişān

Şāh alsa eline çevgānı

Top iderdi Gedā dil u cāmı

'Āşıkūfi pişesi niyāz oldı

Kār-1 ma'sūq 'izz u nāz oldı

Şāh Dervīşe yār-1 gār oldı

Birbiri ile rāz-dār oldı

'Āķibet nice dem sürüp şöbet

Milk-i cāvīde itdiler riħlet

1700. Menziliyken bu tengnā-yı fenā
Anlara mesken oldı dār-1 beķā

Nazar itseft bu eski ħargāha

Mesken olmuş-durur nice şāha

Ĥızrveş nūş kılсуñ āb-1 ħayāt

Teşne-leb seyrün olısar zulumāt

İrsen 'İsi mişāli eflāka

1694(a) eyledikçe : itdügince SÖ

1695 : -SÖ

1698(a) dervīşe : dervīş M, oldı : itdi M

1700(b) Anlara : Aynada SÖ

1703(a) mişāli : mişāl SÖ

Cān virirsen yüz uruben hāke

Fil-meşel 'ömr-i Nūh sürsefi eğer
Safıa Tufān-ı gamla ire zafer

M 59b. Fānidür gör sipihr-i nūh-tākı
1705. Zāt-ı vācib durur hemīn bākı

SÖ 127a. Li'llāh-il hamd bu huceste-kelām
Oldı mäh dü hefte gibi temām

Pertevinden irişdi dehre ziyā
Oldı engüşt-nümā hilālāsā

Gün gibi dehre şöhreti taldı
Meclis-ārāy-ı hās u ām oldı

Oldı nazmum bülend-āvāze
Eyledi cān-ı 'ālemi tāze

1710. Befizer ol bikre bu risāle-i hūb
Ola miskīn hicāb ile mahcūb

Hacle-i gaybdan 'arūs-mişāl
İtdi dāmād 'aqla 'arz-ı cemāl

Çihresinden alup niķābını ben
Çāk itdüm anuñ hicābını ben

Şāhid-i dehr iken bu beyn-en-nās
Afīa layıķ mdür ki köhne pelās

1704(a) sürsen : bulsan SÖ
1705(b) durur : dur M
1707(a) dehre : dehr u M
1711 : -SÖ

Cāme-i köhnedden olup 'ārī
Giydi bir hoş qabā-yı zerkārī

1715. Gül gibi geydi Rūmiyāne qabā
Oldı bir dilber-i cihānārā

Her elif aña qadd-i bālādur
Cā-be-cā nokta hāl-i zībādur

Rāy-ı miskīn şekl-i ebrūsı
Halka-i cīm iki gīsūsı

Hāleri 'ayn-ı dilbere benzer
Aña kühl-i şühüd ehl-i başar

M 60a. Lāmlar zūlf-i yār emsālī
SÖ 127b. Halka-i Nūn tavq-ı halhālī

1720. Lafz-ı pāk arasında tāze hayāl
Oldı güyā miyān-ı yār mişāl

'Arz-ı hüsn eyleyüp bu şahid-i gayb
Hıdmet-i Şāh'a iricek lā-reyb

Rüz u şeb rāz-dār-ı maḥrem olam
Yār-ı nāzūk mişālī hem-dem olam

Seyr olıcaq bu gülşen-i bî-hār
Bāgbānını yād ide her-bār

1713(b) layıkmıdır : layıkmıydı SÖ, pelās : libās SÖ
1719(b) nūn :nev M
1721(a) eyleyüp : eyleyüben M
1722(a,b) olam : ola SÖ

Teng diller iderse afa nazar
Gönlün açar nitelki bād-ı seher

1725. Gonca lebler kıomaya elden afı
Gül gibi derc idüp bağladan afı

Şit-i nazım sevādı şan zulümāt
Anda rengin sözümdür āb-ı hayāt

Teşne diller ki nüş ide afı
Hızrveş taze-ter ola cāmı

Gerçi yok halka-i zerr ile nefüm
Oldı her beyti zāde-i tab‘um

1730. Her sözüm-ehl-i derd hālidür
Dilde her ‘āşıkıñ mekāl idür

Canla rağbet eyleyüp zürefā
Encümenlerde naql-i meclis ola

Dil-rübālar nazar idüp gāhi
Hāl-i diline kışsa-i Şāhi

‘Āşık-ı zār olan iderse nazar
Hāl-i Derviş aña nümüne yeter

M 60b. Seyr olıncağ bu gülistān-ı güzün

1734. Tāb‘-ı pāküme ideler taşsin

Ketebetü’l fakr Derviş Muslî bende-i Şeyh İbrāhim-i Gülşeni rahmetül’aleyh.

1724(b) ki :- M, açar : aç M

1725(b) bağladan : bağlada M

1728 : -SÖ, 1730(b) Dilde : Olda M, 1732,1733,1734 : -SÖ

KİTĀB-I ŞĀH-I DERVĪŞ-I BEYĀNĪ SĪNOBİL-CÜNDĪ

Fe' i lātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

1b. 1 Ey 'adem ilmüne olan 'allām
İdemez kimse 'ilmūfi istifhām

Sensin ol şāni' şağīr u kibār
Hiçdür cümle sensin ol ki var¹

Ezel u tā ebed sefid u siyāh
Oldılar sırr-ı vaḥdetine güvāh²

Varaḫ-ı nā-nüvişte mefhūmuḫ
Suhen-i nā- şinide ma'lūmuḫ

Ṭayirān secdeye bahāne için
Yir öperler ögünde dāne için

Āsitānuḫda Kābe seng-i siyāh
Kıble oldı cenābuḫna bir rāh

5. Şafaḫı şubḫla ḫarışdurduḫ
Āb ile āteşi barışdurduḫ

Felege māh ile mihr efrüz
Dāğlardı ḡamınla her şeb u rüz

Kūh iderdi yoluḫda ḫaşd-ı revān
Olmasaydı başında seng-i girān

Rüzigār içre yil hevāna yiler

¹ Sayfa kenarında yazılmıştır

² Sayfa kenarında yazılmıştır.

Soğuk-ı āh ile cism-i hāki deler

Seng-i ğaltān yolufıda derd-ālūd

Rüy-i hāk olsa nola gerd-ālūd

10. Şevkden yandı āteşün dāğı
Kaldı balçıkda şunuñ ile ayağı

Her başa çün yazıldı hañ-ı kazā

Ser-be-ser virdiler kazāña rıza

Cümleden zāt-ı pāküñ ā'lādur

Mevc-i halka muñit-i deryādur

- 2a. Mevc-i deryā durur cihān-ı harāb
Yoğ şebātı niteki nağş ber-āb

Arzū ile dürr-i nā-yāba

Zevrağum düşdi bāhr-ı gird-āba

15. Mevcden zevrağum halāş eyle
Geşt-i Nūh gibi hāş eyle

Gerçi ben ser-be-ser hatā kıldım

Nāmemi kendümüñ siyā kıldım

İtme bu nāme-i siyāha nazār

İtme lutfuñla bu günāha nazār

Başdan ayağa ger günāhkāram

Senden tümüddür meded çārem

Cümlenüñ isnādı sensin sen

Cümlenüfi hem murâdı sensin sen

20. Sen kerîmsin ki bî-nevânum ben
Pâdişehsin sentüfi gedânum ben

Bir gedâyum ki in u ân dilemem
Kâm-ı dil ârzü-yı cân dilemem

Gerçi yolında ehl-i derd oldum
Yukarı kalkmağa negerd oldum

Çünkü hâke düşem kılam zârı
Luğf ile hâkden götür bârı

Teşne-lebdür eger dil-i şad-çâk
Var iken baħr-ı luğfuñ egerçi pâk

25. Başdan ayağa âteşim çü şerer
Ger şerer irse bafîa kılmaz eşer

Dimezem bafîa eylegil ihsân
İstedüğüñ ne ise kılmaz her ân

DER NA‘T-I NEBİYY-İ ÂLEYHİS-SELÂM

2b. Niçe yıldır ki mihr-i ‘âlem-süz
Salar eflâke tiğmı her rüz

Ben kara günlüye bu mihr ile mâh
Mâtem eyler geyüp kebüd-ı siyâh

Kime kılsam niyâz ile nigerî
Nâz ider gayriye dürrür nazari

30. Her kimüfî ki yolında qorsam ser
Ayağıyla başar cefâlar ider

Niçe bir zulm ide baña her kes
Ey kes-i bî-kesân bi-dâdem res

Niçe pâ-mâl-ı ‘âmu hâş olayn
Elümi tut ki tâ halâş olayn

Keremüñden kuluna vir kudret
Cümleden tâ ki eyleyem ‘uzlet

Beni eyle mecâzdan ‘ârî
Qo haqîkatde bu dil-i zârî

35. Zülf-i hübânla dil müşevveşdür
La‘l-i cânânla tolu âteşdür

Bunda kim yandum âteş-i yâre
Rüz-i maşerde yakmağil nâre

Beni yakdı kül itdi ol dil-dâr
“ Ve kınâ rabbenâ ‘azâbe’ n-nâr”

Ten-i süzân odına güne yaqar
Şefkat idüp hemîşe baña yanar

Günehüm çok u tâ‘atüm taqsîr
Varlığum bu durur qalil u keşîr

40. Çün şeb-i tîrede virem cânum
Hem reh eyle çerâğı imânum

Mağzenüme dîr-i Nizâmî vir

Sāgarıma şarāb-ı Cāmī vir

- 3a. Bendeñi ħusrev-i suhan eyle
 Ĥüsn-i nazmum benüm ħasen eyle

Vir Şehā hançer-i zebānuma āb
 Vir Şehā gevher-i miyānuma tāb

Tā olam dūr- feşān-ı baħr-ı kelām
 Be-selām-ı nebī ‘aleyhi-selām

45. Eylemez bundan özge dil talebi
 Maṭlabumdur Muħammed-i ‘Arabī

Ol ki maḫşūd-ı ehl-i binişdür
 Belki maṭlūb-ı āferinişdür

Şāh-ı eyvān-ı Mekke vü Yesrib
 Māh-ı tābān-ı maşrıķ u mağrib

Şeref-i gevher-i benī ‘ādem
 Server-i pādişāh-ı her ‘ālem

Pādişehler ḫapusı ħaylidür
 ‘Arş-ı kürsi anufi tuşeylidür

50. İşigi maḫşadı özi maḫşūd
 Ol Muħammed maḫāmıdur Maħmūd

Pençesi āfitābı yāreledi
 Barmağı ḫurş-ı māhı pareledi

Yüksək olduğıñ felekde yiri
 Sāyesi salmadı zemine seri

İstemezdi şahîfe vü hāme
Vāşıl-ı yār olan nider nāme

‘Āşiler çünki kıldılar cengi
Hoğğa-i la‘line urdılar sengi

55. Hoğğadan çıkdığı bu kim o güher
Teng idi gāyetle hoğğa meger

Lā-cerem yoğsa seng-i bed güherān
Ruhsatına idemezdi hiç imkān

3b. Ey hoş ol gice eyledi mi‘rāc
Emr-i Hağğ ile geydi başına tāc

Bindi şol dem Burāka şevket ile
Lerze düşdi zemīne heybet ile

Ayağı altına düşdi felek
Geldiler qarşulayı cümle melek

60. Şöyle oldu revān kim ol şāh
Geçti eflāke hem çü hañcer-i māh

Ķurbı anuñ mağāmı “sümme denā”
“Kābe kavseyñ” oldu “ev ednā”

Eyledi cān u dil gözin bīdār
Oldı ol dem müşerref-i dīdār

Getürüp cūşa bañr-ı şefkatini
Diledi anda cürm-i ümmetini

Allah Allah ne iþtirām itdũñ
 Hakkımızda ne ihtimām itdũñ

65. Halk-ı 'ālem olursa safa fidā
 Olmaya bir kılma hiç bahā

Seyyid-i enbiyā safa dirler
 Server-i evliyā safa dirler

Mihrsin cümle safa pertevdür
 Pişvāsın kâmusı pey-revdür

Çār-yār-ı güzîn ehl-i niyāz
 Oldılar şāh-ı çār-bāliş-i nāz

Çār-tāk-ı serā-yı rüşendür
 Çār- bāğ-ı fezā-yı gülşendür

70. Kūları itleriyle olmağa yār
 Gözlerim anufi için oldu çār

Bende-i halka-güşufi oldu hilāl
 Bülbül-i bāğ-ı dīnũñ oldu Bilāl

4a. Felegũñi gulgılı Bilāl'ũñi ola
 Āsmān menzil-i hilālũñi ola

Bu Beyānī kulufi eyleme red
 Rüz-ı maşerde ey habīb-i Aḫad

SEBEB-İ NAZM

Nazmumuñi evvelā budur sebebi
 Düşde düş oldu baña Hızr nebi

75. Olmışidüm çü h̄āba müstağrak
Kendözüm gördüm āba müstağrak

Yapışup destiyle destüme cüst
Beni şudan o dem çıkardı dürüst

Luş ile bendesine kıldı hiřāb
Didi gelmez hemişe vaqt-i řebāb

Gaflet ile geçürme evkātı
Söyle n‘at-ı Nebīde ebyātı

Böyle diyince ol Resül-i güzīn
Elüme şundı bir risāle hemīn

80. Ş‘ule virdi elümde hem çü güneş
Hattı yok sāde-rüy-i dilberveş

Bir ki beyt olmuş afia pes taħrīr
Farisīden eyā emīr-i kebīr

Didi kim bu senūñ kitābuñdur
Şanma bunı hayāl-i h̄ābuñdur

Cidd u ceħd ile eyle bunı tamām
Olasın tā ki ‘ālem işe be-nām

Uyanup uyķudan o dem cānum
Nūr-ı řevķ ile tōldı her yanum

85. Bu sūrūr ile olıcaķ bīdār
Şükır idüp Haķķa kıldum istiğfār

- 4b. Gice geçdi vü ün Őabāh oldu
‘Alemŭfi yŭzi nŭr ile oldı
- Oldı āyīneveŐ ruh-ı ‘ālem
Gŭn oğup ref’ olındı reng-i zulem
- Bunı yārāne idicek tağdır
Eylediler bu resm ile ta‘bīr
- Didiler silk-i nazma ol sālīk
Olasın bir risāleye mālīk

90. İ‘tizār ile didŭm ey yārān
Nŭktedān oldu Şimdi ħalk-ı cihān
- ande bulam ki bir bīkr-i ma‘nā
Zŭrefā aña kılma ta‘nā
- Didiler nazma gerçi gāyet yok
Buna benzer daħi ħikāyet çok

Terceme eyle Őāh u DervīŐ’i
Ĥayrete dŭŐme kılma teŐvīŐi

Ĥayriyi ko bu elde ħāzır iken
Bir bunufi gibi kışŞa nādir iken

95. Terceme itmemek bunı mağzā
Didiler ey Beyāni sana ħatā

Elŭme aldum ol dem içre kalem
Őāh u DervīŐ’i tā ki nazm kılam

Bir nidā irdi gŭŐuma nāğāh

Didi ey dil-şikeste ol āgāh

Bu kitābı bir ulu nāmına yaz
 Āhenin hāmeyile mermere kaz

Āsitānın anuñ iden mesned
 Seyl-i ta'n-ı 'adūya tā ola sed

100. Nāmını beytin içre kıl efzūn
 Hāne yapılmaz olmayınca sūtūn

Ṭab'-i pākile eyle iz'āmı
 Çıkma yoldan gözet bu erkānı

5a. Bu işāret olunca baña hemān
 Kıldum ol demde vaşf-ı hāzret-i Hān
 Cānib-i Hāğdan istrerem ki mūdām
 Ola şevk ile bu risāle tamām

KASİDE BERĀY-I HĀZRET-İ HĀN

Hamdū'li'llah ki şafā buldı güzellendi çemen
 Nev-bahār oldı açıldı yine devr-i gülşen

105. Yilerek peyk-i şabā müjde getürdi bāğa
 Didi hep hayl-i şukūfe gelüp sağ u esen

Gonca miğfer urnup gülden idinmiş siperi
 Hārdan nize tütüp egnine geymiş cevşen

Goncanuñ bu cephesin 'arşa-ı gülşende görüp
 Aldı yatağan eline oldı muqābil süsen

Görinen şahm-ı çemen içre degüldür jäle
Der-kenâr itdi meger dürrini deryâ-yı ‘Aden

Başladı nâleye bülbüller idüp feryadı
Açmamışdı dahi gülşende söze gonca dehen

110. Didiler zevke şala hâşılı ‘işret demidür
‘Azm-i gül-geşt-i çemen eylesin ol kıddi semen

Fâtih-i mülk-i ‘Irâk u şeh-i deşt-i Kıpçak
Şâhib-i hayl u haşem ya‘ni ki ol vech-i hasen

Hân bin hân-ı havâkîn-i diyâr-ı Cengiz
Hazret-i Gâzi Girây-ı şeh-i Dârâ-mesken

Husrev-i Cem-‘azamet dâver-i ‘âli-himmet
Kademinde ayağı toprağıdur misk-i Hoten

Mührini n’ola dîsem mihr-i dirahşâna bedel
Pertev-i hükmi ile kıldı cihâm rüşen

5b. Mihrüme şanma ziyâ bulmağa tāk-ı haremüfi
115. Açılır kaşr-ı felekden iki zerrin revzen

Devr-i ‘adlünde ri‘âyetde re‘âyâ-yı zemân
Oldı dâdında eķâlim-i vilâyet-i Eymen

Cân-ı ‘âlemsin olupdur dem-i ‘İsî nefesin
Sensiz ey ruḥ-ı revānum bulunmaz ‘âlem-i ten

Senden ayru çemene varsam eyâ serv-i revân
Bülbül tab‘a gelür gülleri hâr-ı süzen

Ne revâdur ki zamânında bentüm sultānum

Ola ben bendeñe iklim-i meşakkat mesken

120. Bir yafıa 'asker-i gam kıldı bafıa hayl-i hücum
Yıkdı bir yafıa göñül kişverini hayl-i miñen

Dest-gır ol koma ayakda fütade kulunum
Ol bentüm pädişehüm çünki senüfidür dāmen

Dürr-i nazmum umarın rişte-i maqbüle geçer
Ey keremkāni eyā cevher-i luṭfa ma'den

Fenn-i iş'arı 'aceb tarzıyla tekmiñ itdüm
Gerçi çokdur bu fünün içre bu gün şahib-i fen

Tüb-ı tab'um yine feth itdi hişār-ı nazmı
Devletüñde nola olsam şeh-i iklim-i suñen

Ger şol eylenirseñ mañzar-ı ehl-i dilde
Bu ben üftāde dile çağ bu kadar laf neden

125. Zerreāsā nazar-ı mihr ile rif'at buldum
Yoksa 'ālemde Beyāñi bir avuç hākem ben

Ḳoyalım laf u güzāfi idelüm yine du'ā
Cümleden bendeye her demde budur lāzım olan

Bāğ-ı 'ālemde ser-efrāz ola serv-ḳaddüñi
Göñlüñi açā Hudā nitteki verd-i gülşen

Nitekim bād-ı şitā şāh-ı dirañti şarşar
Şarşılıp bād-ı belā ile yıka çün düşmen

- 6a. Has-ı a'dā sürülüp seyl-i ecelden geçsün
130. Sedd-ılskender olupsun olasın sağ u esen

MESNEVÎ

Şehriyâr-ı diyâr-ı fazl u hüner

Pâdişâh-ı memâlik-i kişver

N'ola ey şehsuvâr-ı 'arşa-yı nazm

Rahş-ı tab'kılursa her yaña 'azm

'Arşa-i'ülme olalı hayyâl

Hâme-i nazm elinde nize mişâl

Ṭairân-ı finûn ide pervâz

Şayd idersin anı nite şeh-bâz

135.

Sensüñ ol şeh-suvâr-ı Düldül-fen

Zülfikârıñ elinde kıl-k-i suhen

Oldı meftûh safıa bâb-ı 'ulüm

Küllî mechül olan safıa ma'lüm

Ṭutdı luṭfuñ cihâmı ser-tâ-pâ

Āsitânuṭıda bende şâh u gedâ

Olalı milket-i sehâvete key

Hâtemüñ oldı cüd-ı defteri ṭay

Ṭañ degül ise iftiḥâr-ı surür

Kâse-i Çin olmağa safıa fağfür

140.

Husrevân işiginde oldı hadem

N'ola bezminde sürse cāmını Cem

Ḳapınuñ nola olsa der-bânı

Üngürüsüñi Lehüñi Çehüñi bānı

Ced-be-ced tutdı nāmın āfākı

Lütüfüñüñ‘alem oldı müstākı

Devletüñi füzün ide Mevlā

Budur ancak hemīşe istid‘ā

T‘ARİF-İ SUĤAN

6b. Gevher-i ĩhoķķa-i dehān sözdür
Cevher-i ĥançer-i zebān sözdür

145. Olmasaydı suĥan eger peydā
Hiç dinlemezdi bu dürr-i ma‘nā

Söz için kimse açmasaydı dehān
Bī-zebān olayıdı ĥalk-ı cihān

Suĥan oldı ĥayātı cān u tenüñi
Dem-i İsi güvāhi bu süĥanüñi

Suĥan için dimiş bir ehl-i suĥen
Dürr-i ma‘nāyı nükte ile delen

Ki süĥan geldi çarĥ-ı bālādan
Ki süĥan indi ‘arş-ı ‘ālādan

150. Sözdən öte olaydı bir gevher
Söz yirine gelip ideydi o yer

Rāstdur bu süĥande yoķdur Çek
Yeridür belki anuñi evc-i felek

Bu cihān iki ḥarf-i kündendür
Ma'nide yine bir suhendendür

Ki dehenden suhen ola bîrûn
Ki suhenden suhen olur efzûn

Kâtib-i sun'ı kıldı meyl-i sūhan
Oldı levḥ-i qalem tufeyl-i sūhan

155. Sözden ey ehl-i dil rivāyet kı
Dil-i hāmeyle gel hikāyet kı

Ey qalem bir nefes zebānuḥı aç
Vech-i kāfūra misk-i 'anber saç

Nola tığümden olduḥı ise qalem
Söz ile olduḥı 'ālem içre 'alem

7a. Şekkerin miveli şecersin sen
Ne qalem bil ki ney-şekersin sen

Bir sentüḥı gibi yok nihāl el-ḥaḥ
Bes berāber olur mı beş parmaḥ

160. Kaldur ey ḥusrev-i ma'āni 'alem
Milket-i nazma yūri bas qadem

Yād kı silḥr-i āferinānı
Nükte-dāni-yi horde-binānı

Kim buna maḥzen-i sūhan dirler
Rāzdār-ı nev u kühen dirler

Gevher-i nazmı kıldılar işār

İtdiler baħr gibi dūrri nisār

Raħmet idüp evlāda ħazret-i Ĥaħ

Eyleye baħr-ı luħfa mūstaġraħ

ĀĠĀZ-I DĀSTĀN-IŞĀH-I DERVİŞ

165. Būlbūl-i dāsītān-ı bāġ-ı sūħan
Neġāmāta bu resme açdı dehen

Bundan evvel ki var idi bir dervīş

Rāh-ı derd u belāda mihr-endiş

Cūmleden olmuş idi āzāde

‘Aşķ esiri idi o ūftāde

Çekmiş idi cihānda çok zaħmet

Derd-i mihnet belā-yı rıķıyyet

Kūh u şaħrāda kıldı ol maħzūn

Kār-ı Ferhād u pişe-i Mecnūn

170. Cismi olmuş idi ‘aşķ ile bī-cān
Devr içinde gezerdi ser-gerdān

‘Aşķdan ġayri söylemezdi kelām

‘Aşķ evlā dirdi virse idi selām

- 7b. Nāġehān emr-i pādişāh-ı ħazā
‘Aşķdan kıldı ol Gedā cūdā

Eyledi kūy-ı ‘aşķdan ‘uzlet

Meskeni oldu kūşe-i ‘işret

Qalmadı dāğ-ı iřtiyākı anufl
Yanmadı āteř-i firākı anufl

175. Görmez oldu cefā-yı dil-dārı
Çekmez oldu belā-yı ađyārı

Niçe gün kıldı hākka şükri-i ‘azım
Oluben künc-i ‘āfiyetde muķım

‘Aşk gerçi ki turfe-i miħnetdür
Miħneti māye-i muħabbetdür

Didi el kışşa bir gün ol řādık
Ben olursam eger yine ‘āřık

Bir güzel serv ķāmeti seveyin
Ki āfet-i ķad kıyāmeti seveyin

180. Kim cemāliyle ola şüret-i ħarb
Hem kemāliyle ola sİret-i ħarb

‘Ařıķa her dem ide miħr-i vefā
Kılmaya tā hemişe cevri u cefā

Hiç bir yirde kılmayıp ārām
Geçürürken bu resm ile eyyām

Bir gülistāna tā ki itdi güzer
Ne gülistān ki cennete benzer

Çehre-i bāğa turradur sünbül
Her biri ħalka ħalka şan kākül

185. Rüyü gül-reng olup çü bülbülden

Görinür halka hā-yı sünbülден

Serv-i bālā basup o yirde kadem

Göttürür Hızr gibi sebze 'alem

8a. Läleler tutmuş elde tolu kadeh
'Ayş ider her şukûfe şād u ferah

Nısf-ı tārîh alup ele nerges

Yani def-i humāra kıldı heves

Esicek bŷy-ihoş nesim-i şabā

Gonca pīrāhenini kıldı kabā

190. Vardı ol bāğ içinde bir manzar
Niçe manzar ki çarh ile hem-ser

Bām-ı eflāk o piş-i manzarda
Sāye-i gibi idi güyiyā perde

La'1-i gevherle ferşi pür zīver
Hıştinŷñ biri sīm idi biri zer

Zīr-i dīvārına berāy-ı neşāt
Sāye gelmiş bırakmış idi bisāt

Yolı Dervīşin iricek oraya
Nazarı oldu sŷy-i manzaraya

195. Gördi bir mektep anda hemçŷ behişt
Dār-ıdīvārı hep 'abīr- sirişt

Vehy ne mektep ki reşk-i bustānlar
Bŷsitānı içi gŷlistānlar

Hüb-rüvidi ehli mektep hep
Cümle şîrin-kelâm o şeker-leb

Gösterüp bir kıddi zülfi dehân
Viridi elf lâm mîmden o nişân

Biri ebrüyi kıad 'ayân eyler
Sırr-ı Nün ve'l kıalem beyân eyler

200. Ola bu mektep içre her kim haş
Okur Elhamdüli'llâhı ihlâş

ŞİFAT-İHÜSNÜ ÂN-ŞÂH-I HÜBÂN VE SİRET-İ ÂN MÂH-I SİPİHR-İ DEVRÂN

8b. Var idi anlar içre bir meh-rü
Nice meh-rü ki bir hilâl-ebürü
Zümre-i hayl-i hüba şâh idi ol
Mîlket-i hüsne pâdişâh idi ol

Ṭurfe şeh-zâde idi ehl-i edeb
Şâh idi hem o şâh-ı hüsnde laķab

Serv-i kıaddi ki olsa idi revân
Ṭoķınardı biri birine cihân

205. Şüh-ı çeşmi ki eyleyeydi nigâh
Hâne-i merdümân olırdı siyâh

Göze göstermeyüp o çeşm-i cihân
Sürme(y)i kıldı hâkile yeksân

Semene çekdi sünbülünü çü cîm

Kakülini kodı kafâda çü mîm

Gösterüp şâh zülf ile perçem
Oldı şeh milk-i hüsne hemçü Cem

Deheni idi çün nemek-âmîz
Söze gelse olırdı şekker-rîz

210. Şekl-i ebrûsı görünürdi hayâl
Ser-i servîde perr-i zâğ-mişâl

Çeşme-i âb-ı zindegî idi o leb
Mevc olmuşdı ana ol gâbgâb

Virmez idi nişâne hiç o dehen
Yoğ idi anda hiç meger ki sühan

Ne dehen vardı ne miyân yoğ idi
Hep hayâl idi hiç gümân yoğ idi

Ki kılaydın belini kılca hayâl
Ol hayâlüñi dañi olırdı muhâl

215. Gülse pür-nâz u 'işve-bâz idi ol
Söylese hem füsün-sâz idi ol

9a. Müşkili olsa bir işe irse halel
Eyler idi o müşkili ol hal

Pes ki Dervîş aña olup mâyîl
Bañr-ı hayretde kaldı ol bî-dil

Hayrete şöyle oldı mustağrak
Ne diyem saña bildüğün gibi çak

Şāh didi aña hamūş olma
Aç dehānuñi tamām gūş olma

220. Müşkilin varsa baña eyle su'āl
Hall ola müşkilüñi biline me'āl

Didi kim ey yegāne-i āfāk
Ol nedür çift ola vü hem tāk

Didi kim kaşlarumdur gözüñi aç
Rāst didüm taşavvur eyleme geç

Al cevābuñi olma dīvāne
Gerçi çiftdür olayıñ bir dāne

Didi budur cevāb bu ki hemīn
Yok sözüñ Şāha ola biñ taşsīn

225. Şāh didi ki bu suāle cevāb
Kandedür ne kitābdadur ya bu bāb

Didi ne okudum kitāb varāk
Almadum kimesne öginden sebāk

Yok derūnumda noқта defilü sevād
Okumağdur hemişe baña murād

Okumazsam olur mı dilde sürür
Bi-sevād olsa dīde olmaz nūr

Çeşmümüñi yok sevādı çün ey Şāh
Bi-sevād oldı 'ayn-ı rüy-i siyāh

230. Şāh lutf idüp aldı gönlüf ele
Virdi ālef be-dest hattıyle

Meyli birken biñ itdi çün Dervîş
Didi kim şimdi müşkil oldu bu iş

9b. Hüsni ü hulk birbirine çün ola yār
'Aşk-ı 'āşık bir iken ola hezār

Çünkü 'āşık-perest ola dilber
'Āşıkā 'āşık olup 'āşık erer

Gerçi Dervîş zü-fütün idi
Fenn-i 'aşk içre reh-nümün idi

235. Levh-i ta'limini kenāre kodı
Ser-i teslim piş-i yāre kodı

Ey niçe horde-bīn ki āhīr-i kār
Mektebe gitdi çün tıfl-ı sigār

Ehl-i dillerde bu meşeldür vird
'Aşk üstādı pes kılur şākird

Sebkat-ı zāhire olup nigeri
Yāre eylerdi gizlüce haberi

Kılsa her ki nazar aña ol Şāh
Eyler idi o gayri yire nigāh

240. Gerçi 'āşık olur harāb-nazar
Līk hiç olmaz anda tāb-nazar

PERİŞÂN DERVİŞ EZ ‘AŞK-I ŞÂH

Çün ki mektebden ol gül-i handân
Cânib-i hâneye oldu revân

Hâl-i Dervîş olurdu dem-beste
Derd-i hicrile cân u dil-haste

Bakup ardınca anuñ ağlar idi
Girye vü âh u zâr ile dir idi

Sensiz ben mekteb içre bî-hâlem
Mest gibi gültünc-eñfâlem

245. Dirligüm mücib-i melâlümdür
Levḥ-i kürsi güvâh-ı hâlümdür

Senden ayru oldu defter hâme
Bu siyeh-kâr ol siyeh-nâme

10a. Çün elf serv-ķametüñi özler
Hâ’nm iki gözi yoluñi gözler

Şâd açup safia dide-i tûmid
Eyledi kâğıduñi yüzini sefid

Dâl zülfüñsüz oldu çün bî-hâl
Kadd-i ham oldıgıdur aña dâl

250. ‘Ayn ağız açdı kaldı fırķatine
Diş bilersin na‘im u vuşlatına

İştıyâķ-ı firâķ ile her ķâf
Sinesin eyledi şikâf şikâf

Cānib-i Kāf'a eylesem nigerān
Görinür baña küh u Kāf-girān

Göze kullāb-ı gam görünür lām
Hamlığından getir dile ālām

Çeşmüme sensüz ey ruh-ı gülgün
Na'l-ı dāğ oldı nün u nokta-i nün

255. Oğurdı bu güne çün niçe harf
Harf olup gözlerine her bir harf

Heybet-i h^vāceden kaçup tıflān
Oğumağ ile kılsalar efgān

Ol dahı bu bahāne ile hemin
Eylar idi figān u āh u enin

Ki ğaribem bu yirde yārüm yok
Guşsa vaktinde gam-güsārım yok

Hem dir idi diyārım idem yād
Anuñ içündür itdigüm feryād

260. Diseler kim geliyor ol Şāh
Eylemezdi figān girye vü āh

Her taraftan idüp hikāyetler
Niçe yirden kılup rivāyetler

Şāh'ı eylerdi kendüye meşgül
Olmuş idi bu vech ile maqbül

10b. Çün ki şeb irse emr idüp üstäd
Şäh-ı tıflân olsalar âzäd

Mektep içre alup o ser-gerdân
Ol gice şuba dek kııurdu figân

NÄLİDEN-İ DERVİŞ EZ ŞEB-İ HİCRÂN

265. Çün şeb-i tıre geldi oldu 'ayân
Dil-i Dervîş idüp bu kevne figân

Neyleyem âh tıre oldu dütüm
Yıldızum düşdi ve arardı günüm

Mâhdan hâli tıre oldu bu şeb
Bu ne yüz aralığıdur yâ Rab

N'oldı eyâ tıtıldı bu gice mâh
Düd-ı dilden meger ki oldu sıyâh

İrmedüm böyle bir şeb-i sıyehe
Yetmedi n'oldı olâ erâg-ı mehe

270. Düddur olu künbed-i devrân
Revzeni yok ki tâ ıa o duhân

Cümle rüy-i zemîn sıyâh olup âh
Ki yirüm oldu yine hâk-i sıyâh

Äsımân mıhnetüme tüş oldu
Mâtem idüp sıyâh-püş oldu

Bu gice kūsın oldu nâlesi kem
Äb-ı eşmimden irdi var ise nem

Ben garīb-i seher için itmedi yād
Ey seher murğı eylegil feryād

275. Açmadı mutribānuñ şubha dehen
Ya bilinmez şadāsı nālemden

Böyle diyüp kılurdu efgām
Şafağa döndi çeşm-i giryānı

Şubh ola diyu gökde kaldı gözi
Mürde gibi o dem gögerdi yüzi

ŞIFAT-I RŪZ U NĀLİDEN-İ DERVİŞ NE-SŪZ

11a. Şubhdem esdi bād-ımihr-i efrüz
Zülf-i şebden oldı pāk cihān

280. Gökde seyl-āb-ı mihr idince hücüm
Yire dökildi katrehā-yi nücüm

Yandı der micmer-i sipihr-i bülend
Nār-ı mihr ile dānehā-yı sipend

Āsmāndan görindi mihr-i cedid
Nilden sanki Yūsuf oldı bedid

Ateş-i Mūsā neydi Tūr üzre
Gitdi şeb geldi nūr nūr üzre

Şubh-dem çün nesim-i bād-ı seher
Ki meger kūy-i Şāh'a kıldı güzer

285. Şāh yüz nāz ile niķāb açdı

Def-i h̄āb itdi cāme-h̄āb açdı

Nāz ile baş ƣodı giribāne
Geydi tācuñ başına şāhāne

Eyledi gec-külāh-ı zerrīnin
Rāst geydi ƣabā-yı renginin

Zülfini zīver itdi gūşine
Kakūlin hem bıraƣdı dūşine

Baƣladı mü-miyān üzre kemer
Ƙılca ƣalmadı ƣılacaƣ zīver

290. Rāst ƣurup yūridi hem ƣü ‘alem
Basdı mektep yolına ƣadem

Çeşm-i Derviş gözler idi ƣü rāh
Gūher-efşān berāy-ı maƣdem-i Şāh

Görđi nāgāh gelür o serv-i revān
Mürde cismine geldi cānı hemān

Göriccek ol cemāl-i zībāyı
Urdı bünyād-ı nā-şekibāyı

İrdi bir hāle ta‘bīr olmaz
Ne diyem saña ki taƣrīr olmaz

295. Şāh görđi ki yoƣ ƣararı anuñ
Gönline itdi kār-ı zārı anuñ

Aña varup dedi ki hālūñ nedür
Ya bu endişe-i hayālūñ nedir

Oturup anuñ ile bir sa'ât
Hâline şefkat eyledi gâyet

Turup andan oturdı Şeh yirine
Kaldı yirinde ol Gedâ yirine

Şâh tutmuşdı şadr-ı hânede câ
Otururdu kapu dibinde Gedâ

300. Birbirine pes muķâbil idi
Birbirine hayl-i mâyl idi

Dide-ber-dide vü nazâr-be-nazâr
Birbirine iderlerdi niger

Nazâr itdikçe Şâh-ı nîk-endîş
Artururdu maķabbeti Dervîş

Şâh nâz ile açdı yine dehen
Didi Dervîş okusun benden

Benüm ögümde okusun sebaķın
Yazmasun kimse hem anuñ varaķın

305. Levh üstine kim ķor ise raķam
Dest-i tîgumdan ola şekl-i ķalem

Her ki ģarfine ķorsa bir engüşt
Urrım ben afia niçe biñ müşt

12a. Didi afia ki gel ögümde oķu
Göreyin neyledüñ getür sebaķı

Çünkü ta'lime vardı ol gâfil
Şevkten oldu mest-i lâ-ya'kil

Dâl diseydi ol elif dir idi
Egri ve doğru hep aña bir idi

310. Hiç incinmez idi andan Şâh
Sebakın dirdi nerm ile her gâh

Şâh olsa eger Gedâ-sîret
Taht-ı 'adlinde halk olur rahat

Hâşşa şâhân-ı milk-i dil ya'ni
Pâdişâhân-ı şüret-i ma'ni

Şeh-süvârân-ı 'arşa-ı 'âlem
Tâcdârân-ı Şâh tabl u 'âlem

Lik bu kâfirân-ı sengin-dil
Hâl-i 'uşşâkı kıldılar müşkil

315. Toldurup tığ-i cevri ile âfâkı
Öldürürler hemîşe 'uşşâkı

Nâr-ı hicri ile yandurup cânı
Kül iderler bu kalb-i süzânı

VAKIF ŞODEN ETİFAL EZ-ÂŞK-I ŞÂH

Seher irince kıldı âh u figân
Toldı efgâniyle kevn u mekân

Ehl-i mekteb uyandı âhından
Yudılar şafhâveş siyâhından

Çekdi çün kim yine debîr-i kader
Levh-i firûze üzre cedvel-i zer

320. H'âbden cümle kalkuben tıflân
Gıtdiler sūy-i mektebe pūyân

12b. Cem' olup mektep içre her yūzi māh
Geldiler cümle illā gelmedi Şāh

Dil-i Dervîş olup çü dem-beste
Söyler idi bu gūne āheste

Geldiler cümle illā yārūm yoğ
Serv-kāmetlü gül-'izārūm yoğ

Olmayan geldi göñlümün dilegi
Gelmedi kaldı göñlüm istediği

325. Var idi Şāh'a çünki bir hem-zād
Bāğ-ı hūsn içre kāmety şımşād

Şāh'a her hāliyle olup hem-hāl
Hem-dem u hem-zebān idi meh u sāl

Çün Gedā gördi yoğ mecāl ü karar
Eyledi Şāh'ı andan istifsār

Didi ey āfitāb-ı 'ālem-tāb
N'ola vırsen bu derdmende cevāb

Niçün gelmedi ki Şāh bugün
Günümi eyledi siyāh bugün

330. Bugün ol âfitâb-ı rüşen-ten
Çıkmadı n'oldı hâne burcından

Nüş idüpdür meger ki cām-ı mesbüh
Rāhdan irdi afa rāhat-ı duzūh

Göze göstermedi o h'ābı meger
Çeşmini aldı şimdi h'āb-ı seher

Şāh geldi bu güft u gūda iken
Ol Gedā hem bu cüst u cūda iken

Sözi Dervīşe eyleyüp nigeri
Gördi kim gayriye durur nazarı

335. Dil-i 'āşıkda iki 'aşk olmaz
Bir vilāyetde iki şeh sığmaz

Didi hey hey 'acep haṭā kıldım
Kibu Dervīş'e ben vefā kıldım

Bu Gedāda vefā olaydı eger
Cānib-i gayre eylemezdi niger

Gāh hem-zādma hıṭāb itdi
Çeşm-i hışmyla ki 'itāb itdi

'İlme benden ziyāde yok ṭalebüñ
Böyle tiz gelmeden nedür sebebüñ

340. Seni mekteb içinde görmeyeyin
Belli sen gel yine belli ben geleyin

Gāh mektebden anı dūr itdi

Ṭa'n ile ḥaḳīri ḥūr itdi

Kesdi ki tīg-ı cevri ile ḥāme
Yazdı ki dest-i zulm ile nāme

Ḳalemi gāh atdı eflāke
Dökdi saçdı midādımı ḥāke

Ḳara yazılı diyü bu varaq
Ḳıldı ānı da ḥıṣm ile iki çaq

345. Mushaf-ı rüy üzre döndi kitāb
Ḥaṭ gelüp ḥattına san oldı niḳāb

Ġayretinden böyle ḳıldıġı hep
Reşk idi anda bu cünūna sebep

Reşk-i 'āşık egerçi kim çokdur
Reşk-i ma'sūḳ andan artuḳdur

Her ne yirde atılsa tīr-i ḳazā
Ten-i 'uṣṣāḳa toḳunur maḥzā

Ḳaldı Dervīş genc-i ḥayretde
Oldı şermende rāh-ı ḥacletde

350. Derd-i 'aşḳ ile āh idüp Dervīş
Didi hey hey ne müşkil oldu bu iş

13b. Diledüm gevhere uraydım dest
Destümi ḳıldı seng-i guşsa şikest

İçmege isteriken āb-ı ḥayāt
Beni öldürdi teşne-leb zulumāt

Bir iken dilde oldu biñ yaram
 Āh ez-în t̄ali'ki men dārem

Şāh-ı şīrin-zebān beste-dehān
 Çün ki mektebden oldu yine revān

355. Oқıdı hıdmetine hem-zādın
 Muħkem itdi su'al bünyādın

Didi Dervīş ile ne oldu kelām
 Söyle gel baña her ne ise tamām

Kışsa-yı Şāh öginde bī-takşīr
 Mā hüve'l vāk'i eyledi taqrīr

Bu cevābıyla hikmet Allah'ufī
 Oldı Dervīş'e şefkati Şāh'ufī

İ'TİZĀR-I ŞĀH BE-DERVĪŞ GÜYED

Çün ki gösterdi mihrini gerdün
 Mihr-i Şāh oldu şevk ile efzün

360. Göñli pür-mihr la'li pür-ħande
 Ol geçen cevre ya'ni şermende

Piş-i Dervīş'e geldi ol şimşād
 Handeden gonca gibi oldu küşād

Yine biñ nāz ile dehān açdı
 Söz yirine dürr-i güher saçdı

Didi şevki hemân Gedâlar ider
Şehler ancak kuru hevâya yiler

Oldı Dervîş 'âleme server
Kârı Dervîş fahr-ı peygamber

14a. Şüretâ horddur çü dervîşân
Mülk-i ma'nide oldılar sultân

Yirde kalmaz senâsı dervîşüfi
Göge irer du'âsı dervîşüfi

Virdiler her kazâya çünki rızâ
Oldılar kendüler penâh-ı belâ

Bir gedâ berde olmadı şâha
Eylediler tevekkül Allah'a

Cümle şehler senâ-yı dervîşe
Şıgnurlar du'â-yı dervîşe

370. Bî-gedâ şâhı hiçe şaymazlar
Bî-gedâ enâm-ı şâhı aîmazlar

Pes gedâ ile şâhı bir görelüm
Koyalum ikiligi bir olalum

Şâh çünki bu deflü lutf itdi
Geçdi Dervîş kendüden gitdi

Geçdi bir niçe gün bu hâl üzre
Kâr-ı Dervîş hoş kemâl üzre

Mekteb ehline hây hû düşdi

Ḳamu eṭfāle gūft u gū dūşdı

375. Egmeyp̄ son demindeki zararı
Birbirine virdiler haberi

Fıtne-kār imdi cümle-i tıflān
Hem çü eṭfāl-i eşk-i perde-derān

Kim ki ider ser tıfla rāzı ‘ayān
İtmesün rāzı ğayriden pinhān

İrdi her gūşe bu sīt u şadā
Oldı bu kışşa ‘āleme ifşā

Pend-i gūyān melāmet eylediler
Ṭa‘na ile ḥakāret eylediler

- 14b. Rāh-ı ‘aşk içre gerçi rāhat yok
380. ‘Āşıka kūşe-i selāmet yok

Dil-i ğam-ı yār ile melāmet ola
‘Āfiyetinden hemīn selāmet ola

HABER-YĀFTEN RAḲĪB-İ BED-LĪKĀ EZ -‘AŞK-I DERVĪŞ

Kande bir ḥüb-rū ḥabīb olsa
Bir kamer çehre dil-firīb olsa

Ḥāsılı bir raḳīb-i şekl-i ğarīb
Lā-büdd olur o māh-rūya ḳarīb

Her ne yirde ki bir ḥabīb anılır
Der ‘akāb cümleden raḳīb anılır

385. Kısmet olduğda her kişiye naşib
‘Aşıkın tāli’ine geldi rakīb

Var idi her bir rakībi ol Şāh’ın
Okumaduk kulu idi Allah’un

Ķahrdan çeşmi sem döküp her-dem
Kāse-i çeşmi idi kāse-i sem

Ķaşları kılları çü hançer-i tiz
Kırpūgi nişter idizehr-āmiz

Ķazabından san ağlar idi gözi
Ķande yüzini görmemişdi yüzi

390. Ser-i ejder mişāliydi müştī
Şekl-i kejdüm gibi idi engüşti

Siperi ‘adl idi kefi el-ħağ
Tir-i zulm idi anda beş parmağ

Her kimüñ ki bunuñ gibi eli var
Mir-i bāzār idi o şahne-i şeh

15a. Çāre ne bi’z-zarūrī Ķāşıla ‘ām
Cümle olmuşlar idi emrine rām

395. Ķāşılı kışşa bu ki ol şeytān
Ķāl-i Dervīş’i eyledi iz’ān

Yine bir fitne eyleyüp peydā
Ķıldı ol yandan Gedā’yı cüdā

Küy-i Şehden Gedā çü dūr oldı

Eleme düşdi bî-ḥuzūr oldu

Gözleyüp yolu çekdi çok zahmet

Yolda oturdu bir niçe müddet

Rāh-ı 'aşk içre terk idüp cānı

Bekledi yolu ile erkāmı

400. Yolına geldi āhır ol yolsuz
Kodı Dervîş söyleyüp çok söz

Yine bu yolda da olup māni'

Renc-i Dervîş eyledi zāyi'

Bulmadı bundan özge hiç imkân

Küyma tā giceyle ola revān

Perde-i rüzdan açdı çü rāz

Şeb-i tārîki kıldı nāz u niyāz

Gice içinde oldu hem Mir'āc

Muştafa geydi gice başına tāc

405. Yüzi bir gice kaçr-ı Şāha dutup
Ruḥı Şāh-ı cihān-penāha dönüp

Eyleyüp ḥasretiyle āh figān

Böyle düşdi fitān hem ḥizān

Teni pür -zār u sīnesi gamnāk

Göfli mecrūḥ dīdesi nemnāk

Her kademde yüzün sürüp ḥāke

Yüzini gāh tutup eflāke

15b. Her nefes eyler idi girye vü āh
Dūd-ı āh ile şeb olurdu siyāh

410. Yüz urup öpmegile çün her gāh
Oldı fersüde āsitāne-i Şāh

Dir idi böyle bir harem olmaz
Böyle bir cāy-ı muhterem olmaz

Var iken böyle bir maḳām-ı niyāz
Gelmez ũşşāḳa hiç hevā-yı hiçāz

Kim ki bu cānibe ḳılursa niger
Başım üstinde ayağı yir ider

Var idi bir seg hem anda bir heybet
Nice seg kim peleng-i şir-şifat

415. Def-i eşhāşa dīde-bān olmuş
Harem-i hāşşa pāsbān olmuş

Didi ey server-i vefādārān
Sendedür 'ahd sendedür peymān

Eyle luḳfuḳla ben garībe kerem
Sen sege yār ben senüfi següfiem

Döndi ḳullāba ḳuyruḳm ki meger
Beni her bābdan bu bāba çeker

Kef u pāym ki oldı naḳş-nigīn
Hep nigīnūfide cümle rüy-i zemīn

420. Şorup anı çeşm-i ābından
Virdi hem bağınuñi kebābından

Rüy-i 'ālem o şeb çü gülşen idi
Şeb degül şanki rüz u rüşen idi

Devr içinde o mäh-ı bedr-i münir
Bir kadeh idi tolu şekker şir

Mäh çün kâse-i münir oldı
Kühhâ hemçü cüy-i şir oldı

16a. Sāye-i zulmet bırağdı nür üzre
Şaçdı şan miski tāb-ı hür üzre

425. Bāğda sāye-i berg-i çenār
Şanki hāl-i pençehā-yı nigār

Berg-i bide irişse bād-ı şimāl
Konuşurlardı şuda māhi mişāl

Mäh olmuş idi bedr-i tam o gice
Şāh'a düşdi hevā-yı bām bu gice

Mäh-tāb olsa geşt-i bām gerek
Seyr-i cevlān ki tamām gerek

Seyr idüp geşt iderken o bāmı
Gördi anda Gedā-yı nā-kāmı

430. Ağıdup dide kanlar ağlardı
Durmayup āh iderdi hem dirdi

Kārim elden gidüp muhāl oldı

Allah Allah baña ne hâl oldu

Ya tenüm päre päre eyleyem
Ya bu derde ne çäre eyleyem

Hiç sitärem yoq ofımadı tãli'
Yoq yire oldu bu günüm zayı'

Ben-ölam ki dilerken äb-ı hayät
Cändan el yudum irişüp zülumät

435. Şu'le için ki şem'e od çaqđum
Varumı cümle ateşe yaqđum

Äh eger yine yäri görmezsem
Väh eger vuşlatına irmezsem

Gördi çün Şäh bu zârlıgın
Derd-i 'aşkıyla bî-çarârlıgın

Didi gel kendüne 'azâb itme
Ġam-ı feryâd için şitâb itme

16b. Şimden girü her şabağ aħşam
Mesken ola bana bu güşe-i bâm

440. Tâ gürüh-ı kebüterân gözedem
Cänibine bakup her an göz idem

Sen iraqdan bu 'âlemi gözle
Turma her demde bu demi gözle

Ey hoş ol 'âşıkufi ne hoş demi var
Ki ola anufla yäri hem-dem yâr

Ol ŧol dildāra cān ile ţalib

Ţalibine ola o da rāġib

.....*

Dāne-i encūmi dōkince seher

Murg-i mihr aadı geldi zerrin-per

445. Ķondi bām-i kebūteri ŧāh'a
Haber oldı o dem der-i ŧāh'a

'Azm idüp geldi bāma çıadı o ŧāh

Evc-i eflāke çıadı niteki māh

Ţurfe bām idi hem çü bām-i felek

Anda hayl-i kebūterān çü melek

Kāse-i āb idi kāse-i mihr

Erzeni çün sitārehā-yı sipihr

Mecma' idi o hayl-i murgāna

ŧem'e ŧankim üŧerdi pervāne

450. Ţayirān cem' olurdu yanında
ŧan Süleymān idi zamānında

Her biri bāl u perle pür-ziver

Nāzenin-tal'at per-i peyker

Cilve eyler kimi 'arus-miŧāl

Ţaġmur ayaġına zer-halhal

* Baŧlık silik

17a. Kimi Bağdādī vü kimi Şāmī
Kiminin dahi Mısr idi nāmī

Sāyehā-yı kebūterān-ı dü-reng
Görinürdi yir üzre naqş-ı peleng

455. Cümleten döne döne çarh-ı zenān
Olsalardı süy-ı semāya revān

Görinürlerdi āsımānda hemīn
Çerh-i bālāda nitekim pervīn

Emr-i Şāh ile çün kebūter-bāz
Velvele kılsa eyleyüp āvāz

Şāh eylerdi hem o demde nidā
Haber idi Gedā'ya bu güyā

Bu yañadan da eyleyüp endiş
Muntazırdı işārete Derviş

460. Çeşmi anuñ hemişe rehde idi
Nice reh belki qaşr-ı Şeh'de idi

Yalvarup cān-ı dilden Allah'a
Nazar idüp dir idi ol Şāh'a

Quşca cānum ki murğ-ı bāmuñdur
Mübtelā-yı belā-yı dāmuñdur

Bunda çeşmüm esir-i kayd oldı
Göñlüm ol bāma gitdi şayd oldı

Murğ-ı cānum uçındı sıhhatden

urtuluş yok bu dām-ı miñnetden

465. Kâş ben de kebüterüñ olsam
uşlaruñla bile uçup ıonsam

İtsem etrāfa bāmuñ üzre güzer
Dönerek başım üzre şām seher

Göricek hālümü olup maħzūn
Oldı çeşm-i kebüterüñ pür-hūn

17b. Hūn-i çeşmin eyleyüp o dem pā-māl
ıldı ol hūn ile ayağımı āl

Ol bu hāl üzre Şāh bām üzre
Māh gibi yüce maķām üzre

470. Baķup aña ırakdan ol miskīn
Gördüğine de ķayıldı hemīn

Niçe günler bu hāl ile Şāh
Eyledi bām-ı ķaşrı menzilgāh

Ol Gedā ķaşra eyler idi naķar
Gözlerin eyleyüp aña manķar

Bu hevā-yı şeh-i nezzāre-i bām
ıldı bām üzre çeşmi niteki cām

Ėayri hiĉ bir hevāya baķmazdı
Ne ķafāya ne pāya baķmazdı

475. Baķduğı iĉün hevāya vālīh ü mest
Şandılar anı āfitāb-perest

Her arafdan idüp aña āheng
Yağdururlardı anuñ üstine seng

Dir idi seng atarsanız bāri
Atımız seng-i kūy-i dildāri

Üşdiler başına havāşş u ‘avām
Didiler añı eyleyüp bed-nām

Hağdan olmuş dilüñ sentüñ nevmid
Kıble olmuş saña ruħ-ı hürşid

480. omayup kendü hāline anı
Kāfir itdiler ol müselmānı

Nūr-ı imān ki günden izhārdür
Görmeyen dide anı bī- ferdür

Didi Derviş bir durur Allah
Milket-i ‘āleme hem oldur Şāh

GAZEL

18a. Gönlüm belāya virdi rıza sıhhat istemez
Dārü’ş-şifāya māyil olup şerbet istemez

Şehr-i fenāda hırķa-yı ‘aşkı giyen Gedā
Şāh-ı cihāna minnet idüp hil‘at istemez

485. Kūnc-i cefāda zevķ-i firāķı bilen kiři
Şadr-ı vefāda vuşlāt ile rāhat istemez

Bāğ-ı cihānda şu gibi didede eşk iken

Zāhid olursa eger daḥi cennet istemez

Kūy-i belāda terkini urdım bu ‘ālemūfī
Vaḥdetdedür Beyānī gönül keşret istemez

MESNEVĪ GUYED

Dem-be-dem böyle diyüp ağlar idi
İşidenler dilini dağlar idi

Gāh eylerdi ṭālī'ine ḥıṭāb
Dir idi nice bir bu gāflet-i ḥ'āb

490. Olmadın ‘ālem içre hiç bīdār
Ḳara baḥtumı eyledüfī düşvār

Gāh başumı çerḥe irgürdüfī
Gāh urdufī zemīne indirdüfī

Gāh bir laḥza bir vefā kıldufī
Yine ardmca biñ cefā kıldufī

Ḳaldı virāne şöyle bī-bünyād
Ḥāne-i gönlüm itmedin ābād

Böyle olursa cevır u cefā
Bārekallāh ki ancak ola vefā

KEBŪTER ĀMEDEN BE-CĀNİB-İ DERVİŞ

18b. Ṭūṭiyān-ı şekersitān -maḳāl

495. Ḳışsa bāğına açdılar per u bāl

Kebkveş geldiler çü refāre

Başladılar bu resme güftäre

Ki şehüfi bir kebüteri vār idi
Per-i perr-i hümāya hem-per idi

Eylediler anufi hikāyetini
Yüksek uçurdılar rivāyetini

Birgün ol hüdhüd-ihümāyün-fer
Uçarağ oldu çerhile hem-ser

500. Çün ırağ oldu bām-ı kaşr-ı şehe
Vardı yaklaştı gökde mihr ü mehe

Rāh-ı pervāzı intihā kıldı
Dönerek döndi ‘azm-i cā kıldı

Çün hevādan yire oldu revān
Ser-i Dervişe indi kondı hemān

Didi başum ki āşiyānundur
Katre-i eşk-i ābdānufidur

N’ola eflāke irse fark-ı Gedā
Başına sāye saldı perr-i hümā

505. Hamdul’illāh ki geçdi bu dilegüm
Yirde buldum felekde istedigüm

Ol kebüter Gedā başında ola
Ser-i Mecnūnda murğ idi güyā

Eline aldı ol dem içre qalem
Hasb-i hālını tā ki ide raqam

Yazdı evvel firāk u guşşaların
 Saniyā iştiyāk kışşaların

Sözi dilden ki eylese raqamı
 Tutuşırdı elindeki qalemi

- 19a. ‘Älem anuñ yanında zerre degül
 510. Şu‘le-i mihr ü mäh zerre degül

Dün u gün ‘älem içre mihr ile mäh
 Oldılar vaḥdet-i ilāha güväh

Böyle diyüp hem ol Gedā-yı hazîn
 Eyledi qa‘r-ı dilde āh u enîn

Bildiler anı ehl-i imāndur
 Hāsılı mü‘mîn-i müslimāndur

Lik her küşede anı tıflān
 Ta‘n iderler incidüp her ān

515. Hiç gitmezlerdi yanından
 Bezdürürlerdi anı cānından

Cümlesi destine urup hem-dest
 Dirler idi hey āfitāb-perest

Her taraftan idüp aña āheng
 Yağdururlardı anuñ üstüne seng

Dir idi seng atarsanız bāri
 Atmuz seng-i küy-ı dil-dāri

Af̄a her t̄ıfl atmayılan taşı
Toldı taş şeh̄r̄üfi içi vü taşı

520. K̄ande vardı ise gördi toptolu seng
'Arşa-yı şeh̄r̄ oldı başma teng

Bi'z̄ -zarūri o dem çıkup gitdi
Mā-ḥaşal şeh̄r̄-i şāhı terk itdi

Tutdı v̄irānelerde ol mesken
K̄omadı cismi üzre p̄irāhen

Didi ol dem n'idem bu p̄irāheni
Ölmedümse ya neyleyem kefeni

Geçürüp miḥnet ile ol r̄uzı
Okı didi bu şî'r-i p̄ür-s̄uzı

19b. Şerḥ idüp cümle derd-i hicri temām
Şāha nāmeyle eyleyüp i'lām

Didi kim devletüfi m̄üdām olsun
Şeh̄ler içre safa selām olsun

Eyle bu nāmeyi Gedā'ya nāgāh
'Ayn-ı şefkat ile lutf idüp ey māh

Bār-ı miḥnetle b̄i-mecāl oldum
Derd-i hicr ile ḥaste-ḥāl oldum

Beni senden raq̄ībüm ideli dūr
K̄ünc-i ḡam içre ḡalmışum mehcūr

530. Dilde birken biñ olmadan yara

Yok mı derd-i firâkufia çäre

Bilürin yok bu derde hiç imkân

İşim Allah'a kaldı şimdi hemân

Bari bir kerre çıkmadan cânım

Seni görsem yiterdi sultânım

Yok durur bundan özge hiç murâd

Ömr-i devlet hemîşe dâyim bād

Çalmadı çün yazılmaduk söz hiç

Çam ile nâme pîç-â-pîç

535.

Rişte-i cân ile kı lup peyvend

Kıldı pây-ı kebüttere aflu bend

Reh-nümün oldu bâm-ı kaşr-ı Şeh'e

Bir ki fersah çıkardı anı rehe

Bâl açup çü nigh oldu perân

Murg cân-ı Gedâyı uçdı hemân

Bakup ardınca zârlıkla didi

Başu bu bir kazâ-yı leylek idi

İrdi çün Şâh'a 'arz-ı hâl-i Gedâ

Ol dem itdürdi kâinâta nidâ

20a.

Çutdı her küşeyi münâdi onu

540.

Çağırup her biri dir idi bunı

Ey gürüh-ı sipâh u bende-i Şâh

Böyledür emr-i Şâh olufi âgâh

Var ise her ne denlü pr u cevn
Alalar ellerine tr u kemn

ıkalar taşra Őn-ı meydna
Cümle rindne u zrifne

Her grh anda bir niŐne kıla
Böyledür emr-i Őh böyle bile

545. Kim iderse bu hükme ger taŐsr
Kendüzin eyler ol niŐne tr

Çünki gŐ-ı Gedya irdi nid
Diler idi ki cmn ide fid

Bir gün evvelden eyleyüp rhlet
Vardı meydna mest u Őr-Őfat

ıtdı meydn kenrnı DervŐ
Gelmeden dahi Őh-ı nk-endŐ

Her ki derd-i firŐ-ı yri eker
'AŐbet Őrbet-i viŐali içer

DER MEDĖ-İ KEREM ESB U KEMN

550. Ol Őher geh geh fitb-ı mnr
Kldı ry-i zemni toŐtolu tr

Germ olup zerre zerre nr-ı mihr
Zer niŐn oldu bu kemna siphr

Őh 'azm itdi çünki meydna

Arzū kıldı seyr u cevlāna

Didi rahşa uruñ 'ināniyle zīn
Zeyn-i zerrīn ile kılung anı zīn

20b. Ol ne rahş idi berk idi gūyā
Ona ayakdaş olamaz idi şabā

555. Hoş hırāmı anuñ şudan nāzük
Tizverlikde bāddan çāpük

Anda olmuş o gūş ol kākül
Hançer-i bīd u deste-i sūnbül

Qāfdan qāfa dek bu heft-iqlīm
Görinürdi gözine halka-i mīm

Çekdiler Şāh'ufi ögine anı
Kıldılar her ne ise erkāmı

Çün süvār oldı aña ol hoş-hū
Toldı etrāfa na'ra-yı yāhū

560. Nāgehān gördiler ki Şeh geliyor
Hem rikābında mihr ü meh geliyor

Çünki meydāna geldi Şāh-ı sipāh
Mihri Dervīşe düşdi bu dīl-i Şāh

Kıldı ol demde geşt meydānı
Bir bahāneyle itdi cevlānı

Gördi bir köşede vatan kılmış
Çāk-ı pīrahēni beden kılmış

Gördi anuñ o çāk-ı pīrāhenin
Rište sandı içindeki bedenin

565. Göñli pūr-derd-i iştıyāk olmuş
Rišteveş cismi piç-tāb olmuş

Eylemiş levḥ-i göñlini sāde
Naķş-ı ğayretten olmuş āzāde

Cismi üstünde başı kūh-ı girān
Çeşmi ol kūha çeşme idi revān

Tār-ı eşki ki kaçreden pūr idi
Güyyā hemçü rište-i dürr idi

21a. Tohm-ı ümīdi yok yire ekmiş
Yüzine perde-i ‘adem çekmiş

570. Çün nazār eyledi cemāl-i Şeh’e
Kendözini bıraķdı ḥāk-i rehe

Gördi Derviş Şeh bu ḥāletde
Kıldı ol dem maķām-ı ḥayretde

Didi ey zümre-i gümān dārān
Tir için eylenür bu yana nişān

Görmek isterdi rüy-i Derviş’i
Ol belā-keş o miḥnet-endişi

Çünki fermān-ı Şāh’ı dinlediler
Ol yanaya nişāne eylediler

575. Şāh iderdi nişāneye nazarı
Hem Gedā'dan yafāa kılup nigeri

Ki yūzi cānib-i hedefde idi
Gözleri lik ol tarafda idi

Şāh destinde var idi bir yay
Aña beñzer geçerdı ğurre-i ay

Hemçü ebrū-yi yār idi bī-nīre
Lik her ğüşesinde vardı gire

Yārın ebrūsı gibi olalı ham
Kulu kurbānı oldu hep 'ālem

580. İtdi cenge cevānveş yine hū
Tutdı pīrāne hīle yüzine rū

Hem girih itdi fark-ı ebrūya
Av kemendini aldı bāzūya

Kim ki çekse anı ser-i dūşa
Bir semen kad çeker der-i āğūşa

Dostlarla gezerdi şahrāyı
Öldürürdi iraqdan a'dāyı

21b. Toĝrılup idemezdi kimse nazār
Kūşe-i çeşm ile idi aña niger

585. Şāh 'ilm-i kemānda kāmīl idi
Kābzaveş sūy-i tīre māyīl idi

Dikseler ger bir üstulhān-ı hāķīr

Üstuh^hānu^hı urırdı mağzına tır

Mürçe gelse ögine farazā
‘Aynin iderdi tırle a‘mā

Çün nişāne çekeydi tırini Şāh
Çeker idi Gedā da dilden āh

Kendüden cānibe atılsa çü tır
Teni titrerdi oğ gibi dir tır

590. Üstüh āmı çü tır-i neyāsā
İder idi bu gūne sıyt u sadā

Şİ‘R

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

Tırın ey kaşı kemān sīneme gāhi gönder
Cāna işler geçer ammā ki göfūlde yir ider

Dehenüm rāzım keşf itdi dimişsin Şāhā
Görmedüm sencileyin yoğ yire büh^htān eyler

Tır-i müjgānu^hfa beñzetse n’ola kendözini
İl qanadıyla afı hayli uçurdu iller

Şekl-i hāyleyle meh-i nev şanur ey bedr-i münir
Kemerin içre miyānında görenler hançer

595. Çokdan olurdu Beyānī der-i dīvār harāb
Hane-i dilde sūtün olmasa tır-i Şeh ider

Okıdı şevkile bu şi'r-i teri
Şāhdan cānibe kılup nazarı

22a. Didi Şāhā dilüm nişānın ola
Reg-i cānum reh-i kemānın ola

Ḥalka-i didem ola zeh-girūfi
Ṭoḵına gāhi Gedā'ña tīrūfi

Ger ḥadeng irmez ise destüfiden
Anlar isem 'aceb mi süstüfiden

600. Tīrūfi gönder olma gel mā'ni
Ḥaḵḵumı luḫ it eyleme zāyi

Hedef olmağa lāyık oldu Gedā
Tīrūfi gayre atma kıılma ḥaṭā

Tā saña üstüḥ'ān nişān oldu
Zā'fdan çeşmüm üstüḥ'ān oldu

Mū-şikāf olma var iken bedenüm
Barmağa mū gerekse işte tenüm

Sa'd Vaḵḵāşdan 'ināyet ola
Pehlevānum kolūña kuvvet ola

605. İrmeye ḍarb u zaḥm destine hiç
Degmeye zaḥm çeşm şikestüfe hiç

MUNĀZA'-YI TİR KEMĀN

Yine ḵavvās-ı nūktedān-ı cihān

Dikdi meydān-ı kışşa içre nişān

Aldı çün tîr-i hāmeyi eline
Tîz irüşdürdi afı menziline

Urdı Şeh kabzayı çü dest
Eyledi çerhe tîrini peyvest

Tîrekār eyleyüp cefāy kemān
Öpdi ol demde dest-i Şāh'ı hemān

610. Çekilüp hiç dutılmadı aşlā
Turmadı gitdi tîri mārāsā

22b. Āsimāndan yaña tutup yüzini
Götürüp yire urdı kendözini

Söz atup eyledi kemāna hıtāb
Kıldı dest-i 'itābile anı tāb

Didi hiç görmedüm vefāfı sentüfi
Çekemez kimse bu cefāfı sentüfi

Eyledüm niçe dest-g'irliğüfi
Kaddüm oldı 'aşa-yı pîrligüfi

615. Rāst geçdüm çü senden ey kadd-i keç
Şimdiden girü sen de benden geç

Niçe bir işleyem sentüfi kārufi
Niçe bir olayum hevādārufi

Toğrısı bu ki egrisin başdan
Kurtılış yok safa keş-ā-keşden

Han̄kah içre bu sözüñi kurusu
Her bir abdāla oldu yufyurusu

Bensüzin şanma kendüni ulusm
Benüm ile olınca toptolusm

620. Kimse bensüz safia buçuğ şaymaz
Kimse bensiz seni ele almaz

Çünkü tîr u kemāndan ola suhan
Nāmum evvel dinür çü nāmufidan

Cānibine çeküp idersin zür
Dest-i Şehden beni kılırsın dūr

Ser-keş olmaklığıyla zehgîre
Tağdılar gerdenüñi zencîre

Tirüñi işitdi çün kemān takrîr
Didi ey derdmend çüb-ı haķîr

23a. Olmasun kıati yirüñi evc-i felek
Senden artuğ uçar bikem kelebek

Her yire şalnup uçup göçme
İl kıanadıyla kıāmben uçma

Yok senüñi belli başlu hiç bilişüñi
Buyruğımla durur senüñi her işüñi

Zerrece yok nazarda miğdāruñi
Benüm arkıamladur senüñi kārufi

630. Kime tokındufı ise tız geçdüñ
Darb u zahm ile yaralar açduñ

Gejdüm-i tır-māra beñzersin
Başdan ayağa şekl-i niştersin

Anufı için yapar seni 'ālem
Atalar tā irakdan iraga hem

Seni hoş Şāh eyledi pertāb
Saña benden mi irdi tāb-ı 'azāb

Rāst geldi çü tıre kavlı-i kemān
Eyledi cenk qala'sın vırān

635. Didi-sensin Şehā çü Zülkarneyn
Hükümüñ altındadır senüñ qarneyn

İtdiler birbiriyile 'ahd-i yemīn
Oldılar buğz ile hasedden emīn

Şulh eliyle yasıldı kavı-ı belā
Çıkdı oq gibi aradan gavgā

Şulh oldı şalāh-ı ehl-i eflāh
Ol sebebden dinildi şulh şalāh

VAKIF-ŞODEN-İ RAKİB EZ-ĀHVĀL-İ DERVİŞ

Niçe günler ki Şāh-ı bende-nevāz
Süy-i Dervişe kıldı çāre-i nāz

23b. Rāh-ı efkāra düşdi halk-ı cihān

640. Bulmadı kimse hiç bu yolda nişān

Ṭafladılar bu ḥāline Şāh'ufi
İrmediler ḥayāline Şāh'ufi

'Ayb-cūlar idüp bu ḥāle nazār
Ṭa'n eylemeye güft u gūlar eylediler

Didiler olur mı Şāh'a Gedā
Şāhlar eyler gedādan istignā

Nā-sezādur Gedā'ya Şeh ola yār
Pādişāhlar Gedā'dan eyler 'ār

645.

Mesned-i Şāh büriyā-yı Gedā
Allah Allah kocā est tā be-kocā

'Aşq-ı Şāha Gedā degül lāyık
Müdde'idür o şanmañuz 'āşık

Pākyārān-ı cem'-i ehl-nevāz
Kıldılar medh-i Şehde ḥaqq-ı niyāz

Didiler ey ilāh-i rabb-ı kadīm
Taht-ı 'izzetde kıl bu Şāh'ı muķīm

Böyle çün bir Şeh-i ğarīb-nevāz
Milket-i 'ālem içre az olur az

650.

Şeh Gedā'ya çü böyle luṭf kıla
Cümle 'ālem anuñi gedāsı ola

Bu söze ol raķīb vaķıf olup
Ṭab'-ı nā-sāzına muḥālif olup

Ƙıldı eşminde Ƙanı eşm ile cüş
 H̄um-i mey gibi ol dem itdi h̄urüş

Didi ün öldürem Gedâyı eger
 İrişse güş-ı Şâh'a ger bu haber

Eyleyem tab'-ı Şâh'ı rencide
 Haşre dek ben Ƙula 'adâvet ide

24a. Söylesem ger gelür söz aña girân
 655. Söylemezsem eger ki baña ziyân

Pes hemân yeg dururbu kim Gedâ
 Şâh'dan h̄ile ile ola cüdâ

Şeh yine geldi çünkü meydâna
 Nâz u şiveyle gird-i cevâlâna

Vardı ol Şâh'a hem-'inân oldu
 Hoş edâ birle hem-zebân oldu

Didi Şâhâ yetişdi faşl-ı bahâr
 Mu' tedildür hevâ-yı leyl ü nehâr

660. Pişe vü deşt-i būsitân oldu
 Yir yüzi cümle gülsitân oldu

Berfden sebzeler görindi 'ayân
 Pîr iken dehr-i köhne oldu cevân

Şahn-ı bâğa dōşendi sebz-i bisât
 Geldi hengâm-ı zevĸ ü 'ayş u neşât

Güheri şeb-nem ile buldı cilâ

Cām-ı lāle muraşşa‘ oldı Şehā

Āhū-yi mest-i lāle hūr oldı

Hemçü mestān piyāle-hor oldı

665.

Vaqt-i şayd irdi gel şikār idelüm

Çeşm-i mest-i gazāleyi görelüm

İçelüm lāle cām ile şarāb

Çılalum her gazāl-i mesti kebāb

İricek Şāhā çün bu remz-i rumüz

Şāh-ı ferrūh be-ṭāli‘-i firüz

‘Azm-i gül-geşt-i nev-bahār itdi

Arzū-yı yāre şikār itdi

Geçdi ol gün irişdi çün ahşam

Döndiler şehre cümle şāh gulām

24b.

Çün seher pişe geldi şahrāya

670.

Şaldı Derviş’e luṭf ile şāma

Mihri gösterdi o gün ki sipihr

Şeh de gösterdi hem-rehine mihr

Ṭolanup gitdi çünki mihr-i cihān

Girü döndi o Şāh-ı ‘āli-şān

Andı Derviş’i anda pinhāni

Düşdi efkārna dil u cāni

Didi kim bilmezem ne kār itsem

Şayddan anı haberdār itsem

675. Kendüden hem-rehin idüp gâfil
Ser-i Dervîş'e vardı ve'l-hâşıl

Tîr atup aña kârı bildürdi
Remz ile ol şikârı bildürdi

Çün Gedâ aldı gördi ol tîri
Kıldı hem böyle hüsn-i tedbîri

Çü remz oldı çün berây-ı şikâr
Şâh'a düşdi meger hevâ-yı şikâr

Süz-ı 'aşkı ki olmasaydı füzün
Düşdi tağlara nite ki Mecnün

680. Gitdi çün ol gazâl-ı şîr u şikâr
Vardı vahşîler ile tutdı karar

REFTEN-İ DERVÎŞ BE-KŪH BĀ-VAHŞİYĀN KARĀR-GİRİFT

Vâdi-i 'aşk cây-ı hasretdür
Hâlet-i 'aşk özge hâletdür

Bilmeyen oynanur sanur 'aşkı
Görmeyenler yinür sanur 'aşkı

Başâ şanmafi ki 'aşk ola âsân
'Aşk oldı mişâl-i küh-ı girân

25a. Var idi anda bir 'acaib küh
Küh-ı derd u belâ-yı küh endüh

685. Dil-i pür-sahti ile itmege ceng

Dāmenin itmiş idi toptolu seng

Tiğir erdi fark-ı mihre anuñ
Sengi taş kor idi sipihre anuñ

Kim ki hier ile itse-nāle vü zār
Eyler idi o kūh-zār hezār

Dilden indikçe nāle her bir seng
Gider idi o niçe ferseng

Girye itdükce ez ser-i endüh
Dicle-i hūn revān iderdi o kūh

690.

Her yeni taze sebzezār anuñ
Dāmeni ve deşti lālezār anuñ

İtmiş idi Gedā çün anda karar
Reviş-i vahşiden tutup kūhsār

Ki rām oldu āhūvān heme
O şebān aña ol gürüh-ı reme

Var idi anlar içre bir āhū
Çeşmi Tatar o ‘anberin gisū

Şüh çeşmi hemişe ‘Arabda bāz
Çeşm-i şühı tamām gamzede nāz

695.

Gerçi çoğidi āhūvān hayli
Gedā’nuñ olup aña meyli

Dem-be-dem dīdeden döküp kıamı
Eyler idi bu güne efgānı

Gözüm ol çeşm-i Şāh'la kaldı
Ol belā-yı siyāhla kaldı

ŞİKĀR-KERDEN-İ ŞĀH VE ĀN AHŪ RĀ BER PĪŞ-İ DERVĪŞ ĀMED

Çün çemen gördi rüz-ı nev-rūzi
Döşedi yire bisāt-ı firūzi

Gonca vü gül çün itdi 'ayşa heves
Geydi rengin cāmesin herkes

25b. Dehen-i teng gonca kıldı sūrūr
700. Kara taşdan la'ller itdi zuhūr

Fāhte bāl u perrin itdi küşād
Şāneden be-her turra-yı şimşād

Mey şevkiyle mest olup bülbül
Sürh-rengoldı ter düşüp ruh-ı gül

İrdi çün böyle sā'at-i ferruh
Ola Şeh serv-kāmet gül-ruh

Çıkdı taşra çün itdi 'azm-i şikār
Bile yanınca 'asker-i bisyār

705. Var idi şehrūfi yanında bir şahrā
Nice şahrā fezā-yı rūh-efzā

Hāk-i rāhı anufi 'anber-āmiz
Bādı hem dem-be-dem neşāt-engiz

Sünbül ü süseni kamu hoş-reng

Lālesi ābdār u āteş-reng

Şüret-i vahş tayrı zibādur
Şanki bir şekl-i naqş-ı dībādur

Sebze-i haṭṭı ‘anberin müyān
Lālesi ‘arız-ı nikū gūyān

710. Şāh otağm k̄urup o şahrāya
Didi tenbīh idüp ol ālāya

Vahşiyānı tamām sürsünler
Kār-ı saydı o gice görsünler

Halk şayda o demde bağladı şaf
Eylediler nidā taraf- be-taraf

Qıldı t̄iğim çāpükān çü ‘alem
Dest ü pāy şikārufi oldı qalem

Ok nişān olup çü dāğ-peleng
Dāğına hem fitil oldı hadeng

715. Duymayup şir-i hışm u k̄ine-s̄ine
Pençe ururdı kendü s̄inesine

Giryeden çeşm-i āhū bağladı nem
Şir-i mürd üzre itmeden mātem

26a. İtlerüfi tilki tutdı buyruğmı
Qıldı cārub o yolda kuyruğmı

Dinmiş idi şu māhī kim evvel
Mūnis olaydı çün Gedā’ya ezel

Şayd-ı kühda olup o dem hâzır
Oldı Şâh'ufî gözi aña nâzır

720. Diledi tâ kim anı eyleye kayd
Atdı anufî öfine Şâh kemend

Gördi âhû çün oldı hâyla hû
Şıçradı taşra şâfdan ol âhû

Vardı ol demde piş-i Dervîşe
Sürdi yüz hâke idüp endîşe

Hâl-i dili ile didi kim ey hâş
Beni bunufî elinden eyle halâş

Gördi çünkim bu hâli Şâh-ı kerîm
Bağladı dilden i'tikâd-ı 'azîm

725. Vardı oturdu çün Gedâ katma
Şeh Gedâ'nuñ düşürdi hıdmetine

Şâh andan o Şâh'dan gâfil
Oldı bu perde anlara hâyil

Çehre-i Şeh meh olup lem'ân
Ol gedâ âfitâbdan suzân

Didi Şeh sende bu şıfat kim var
Bu kadar nûr-ı ma'rifet kim var

Her ne dîrsen sevâb olur şeksiz
Da'vetûñ müstecâb olur şeksiz

730. Luṭf kıl baḥā bir du‘ā eyle
Hācetümi benüm revā eyle

Çünki Dervīş işitdi o dem bu sözi
Āh çekdi vü Şāh’a tutdı yüzi

26b. Didi ger müstecāb olaydı du‘ām
Çekmez idüm bunun gibi ālām

Şāh benden yana iderdi güzer
Ben ideydüm o mäh-rüya nazar

Çün ki Şāh bu sözi işitdi hemān
Turdı yirinden eyle şevk-künān

735. Didi ey bî-haber ki Şāh menem
İstedigüñ o pâdişāh menem

Cām Dervīş teninden itdi
Gitti aklı u kaldı çün bî-hüş

Geldi çün kendüye idüp zāri
Ḥamd u şükr ile didi ey yāri

Bāreka’llah ki ancak ola vefā
Levḥeşa’llah düşm’ola ‘acabā

Ger düşümde görindi ise o yār
Tā ebed kâş olsam bîdār

740. Uyanıkla görindi ise eger
İtmeyem tā ölince ḥ‘āba nazar

Ger bu rüz ise bu ne rüz-ı sa‘id

Gicesi leyl-i K̇adr ġündizi 'id

Belki endiŖe-i hayāl̇ümdür
Ki muhāl ol ki hasb-i hāl̇ümdür

Diler idi ki Ŗāh-ı bende-nevāz
Müddet-i vaŖlın eyleyeydi dirāz

K̇orkdı tā ki iriŖe diyü sipāh
Hāl-i DervīŖ'den ola āgāh

745. Sürdi atını aldı çün menzil
K̇odı DervīŖ'i anda ve'l-hāŖıl

K̇aldı miskīn anda çün ğamnāk
Cismi pür-tāb u dīdesi nemnāk

Ŗād olmuŖdı oldu diyü viŖāl
Oldı ğamĝin buldı diyü zevāl

Kār-ı 'āŖıĝ hemiŖe derd u belā
Böyledür böyle çün dem-i dünyā

27a. Gör bu bed-baht 'āŖıĝ-ı DervīŖ
'AyŖ idem Ŗandıdı o bed-endiŖ

750. Bulmadı gitdi rāhat ol aŖlā
K̇aldı miĝnetde derd ile hayfā

MEY-NÜŖİDEN-İ ŖAHZĀDE VE REŖK BERİDEN-İ DERVİŖ

Bu gice kim bu çarĝ-ı minā-reng
Zühre çengine rāst ṫutup āheng

Bāde-i sūrḥ idi o bezme şafaḳ
 Aḥterān nuḳli ile tolu taḃaḳ

Gönli Şāh'ufi o demde bāde çeküp
 Meclis-i mehveşān sāde çeküp

'İşret için otırdı bir cāya
 Ol Gedā başladı temāşāya

755. Şevketiyle ki geçdi bezme o Şāh
 Ol Gedā kūhdan iderdı nigāh

Meclis ārāste oldı çün mey ile
 Toldı āvāz-ı çeng u def ney ile

Mey içüp çeşm-i sāḳi mest oldı
 Terk-i mahmūr u mey-perest oldı

Bādeden rüy-i sāḳi gül gül idi
 Gülgül-i şişe şüt-i bülbul idi

La'l-i sāḳi olup şarāb-ālūd
 Hemçü berg-i gül gül-āb-ālūd

760. Ehl-i meclis şigüfte vü hurrem
 Fāriḡ āzāde cümle-i 'ālem

Şişe-i zehri urdılar senge
 Tār-ı tesbīhi taḳdılar çenge

Mey-i gül-fāmla piyāle-i zer
 Güyiyā verd-i āhmere benzer

Şişe-i şāfda mey-i dil-keş

Çün dil-i şâf 'âşıkân bî-gıf

Cümleden ney derûnın itdi tehî
Kemerin bāğlanup gözetdi demi

27b. Gitdi andan kamu hevā vü heves

765. Anuñ için kabûl iderdi nefes

Ne zamân ki şadāya başlasa üd
İşidüp çeng ana iderdi sücüd

Bulmağ için fūrüg meclis-i Şāh
Şem' u meş'al tutardı Zühre vü māh

Meclis-i Şāh'ı şem' idüp gülşen
Kıldı Derviş dīdesin rüşen

Didi māni' durur fūrüg-ı çerāğ
Göremem ben o şem'-i bezmi irāğ

770. Geldi ol demde bezmgāha qarīb
Behr-i nezzāre süy-i Şāh'a qarīb

Olmadı hiç müyesser aña huzūr
Şāh'a yakın bakaydı illā dūr

Şāh bezm içre itmede 'işret
Anı reşk ile aldı bifi hayret

Zevk idüp dinlemekde nağme-i ney
Ol Gedā iñlemekte vāhi hey

Şāh nüş eylemekde cām-ı şarāb
Ol Gedā bî-şarāb mest u harāb

775. Lâlezâr içre Şâh hurrem u hoş
Ol Gedâdur miyâne-i âteş
- Şâh destinde meyle pür-sâgar
Ol Gedâ mey yerine guşşa çeker
- Şâh zevk u şafâda idi müdâm
Ol Gedâ telh-kâm u zehr-âşâm
- Şeh neşâtını itmede efzûn
Ol Gedâ kâse kâse içmede hûn

Şâhuñ ol zevk u hâletin sorma
Gedânuñ melâmetin sorma

780. Ol şeb el-kışşa tâ-be-âhîr-i şeb
Meclis-i'ayş idi vü bezm-i tarab
- 'Âkîbet başa çatdı cām-ı şarâb
Oldılar meclis ehli mest u harâb

- 28a. Bâde-nüşân ziyâde mest oldı
Cām-ı 'ayş u tarab şikest oldı
- H'âb-ı gaflet o demde oldı gözi
Gedâ dahi kûha tutdı yûzi
- Kûh 'uşşâka çâre-sâz oldı
Ânuñ içün ki ser-firâz oldı

PÎNHÂN -ÂMEDENŞÂHSÛY-İ DERVÎŞ

785. Bir seher ki irüp dem-i ferruh

Gösterüp āftāb-ı 'ālem ruh

Baş kodı kühdan o çeşme-i Tūr
Nitekim ma'ni-i tecelli-i nūr

H'ābdan çün uyandı Şāh seher
Gün yüzi kıldı 'ālemi enver

Be-hevā-yı hūrām-ı cilvegeri
Çıkdı kūha niteki kebg-i deri

Gördi birkaç kimesne kıldı hitāb
Olmuşum haste-i humār-ı şarāb

790.

Bir garībim ki hem-'inānum yok
Bī-kesem yār-ı hem-zebānum yok

Bir bahāneyle 'azm idüp ol Şāh
Buldu tā cānib-i Gedā'ya o rāh

Sürdi atın hezār şevket ile
Nazar itdi Gedā'ya şefkat ile

Didi ey bī-vefā nedür hālūñ
Hoş mısın nicedür ya āhvalūñ

İtdi Derviş o demde feth-i kelām
Didi uyhu gözüme oldu hārām

795.

Gündüzüm gözlerümse pür-hündur
Gice hālüm ise diğer-gündur

Dil-i sūzānum ise itmede āh
Yeter āhum odıyla meş'al māh

Şordı yine kim mahremüñ kimdür
Ya senüñ yār u ādemüñ kimdür

Didi āhdan özge yok ki baña
Hāsılı her nefesde hem-dem ola

Didi ya kim durur zamirüñde
Ola maqbül dil-pezirinde

800. Didi yok baña senden ayru murād
Ömr ü devlet hemişe dāim bād

Böyle çok hasb-ı hāl söylediler
Çok cevāb u suāl söylediler

28b.

H İŞ

Şāh'a düşdi hevā-yı menzil-i hış
Kaldı derdi-i firāk ile Derviş

Nice gün ol Şāh-ı sa'ādetmend
İtdi Derviş'e himmetini bülend

Gerçi zevk itdi ol Gedā-yı garīb
Duydı ammā bu kışşayı o raķīb

805. Başladı itdi hıleye āgāz
Kodı Şāh'ıñ öfününde rüy-ı niyāz

Didi ki Şāh geçdi vaķt-i bahār
Yele şavurdu güllerin gülzār

Yeter itdüñ vuhüş ile ülfet

Vahşiyân ile olmaz ünsiyyet

Göçelüm şehre gel bu aradan
Seg-i şehri yeg ğazâl-ı şahrâdan

Şehr oldı niküterin -i cihân
Şehr oldı maķâm-ı emn u emân

810. Kām-ı Yūsuf şehirde hāşıldur
Mustafāya Medīne menzıldür

Der-i divār-ışehr u kūy-i maķām
Oldı çün mesken havāşş u'avām

Ol idi hemçü hāne-i dīde
Hāne-i merdümân pesendide

Böyle efsāne ile ve'l-hāşıl
Şehre ol Şāhı eyledi māyil

Yine kaldı Gedā firāk içre
Dil-i pür-derd-i iştiyāk içre

815. Kimse itmedi bu belāyı afa
Hep raķīb itdi bu cefāyı afa

Yok çü maķsūd-ı bī-kesān ğarīb
Ġayr-ı vaşl-ı habīb merg-i raķīb

Vaşl-ı cānān egerçi cāndan yeg
Lik merg-i raķīb andan yeg

BİMĀR-ŞODEN VE ĀMEDEN-İ BE-LEB-İ DERYĀ

Görünüp yine h̄usrev-i encüm
Cūşa geldi o dem yem-i kulzüm

Esdı t̄ab-1 tef ile bād-1 semüm
Mağzını üstüh^Yānuñ eyledi müm

820. K̄urıdı ābı cümle deryānuñ
Göge şavurdı tozını anuñ

Düşdi murğ āba od turağıyla
Oldı biryān kendü yağıyla

29a. Kim ki sürseydi anda h̄aşşa-yı rahş
Na'1-i rahşı saçar idi āteş

Kıymet-i yeh çü nakra oldı girān
Kaht idi hemçü vaşl-1 sīmberān

Germden ol meh-i cihān-efrüz
Oldı çün āftāb-1 'ālem-süz

825. Şanma gök ile yirdir bu felek
Ter saçar sūzişiyle hayl-i melek

Oldı 'arağ-riz rūy-1 māvheşān
K̄urş-1 hurşidveş sitāre-feşān

Yine şahn-1 çemende kim bir rüz
Dirdi t̄ab-āftāb-1 'ālem-süz

Çehre-i Şāh'ı yaqdı t̄ab-1 güneş
Tutuşup yandı nitekim āteş

Zerd olup āftāb-1 t̄āl'at-1 Şāh

Şem' rengini tıtdı meş'al-i mäh

830. Pederi bedr idi vü ol meh-i nev
Husrev idi vü nāmı hem Husrev

Ol felek-ħaşmet ü sitāre-çeşm
Āsımān-çetr u āfitāb-'ālem

Askeri bī- şumār key çoğ idi
Kışverinüñ nihāyeti yoğ idi

Halk derdinde rāhat olmuşdı
Şit-i ādli cihāna tolmış idi

Gördi za'f üzre oldıgın püserüñ
Başladı ağlamağa derd-i serüñ

835. Ne gubār irişe dil-i püsere
Olur ol küh sīne-i pedere

Pedere her püser olur maħbüb
Hemçü Yūsuf be-dīde-i Ya'küb

Ƙaldı Husrev bu işde çün nā-çār
Za'f ile nite dīde-i bīmār

Her ne deflü şehrde varsa hekim
Getürüp cümlesin kırup ta'zīm

Didi eyleñ bu derdmende 'ilāc
Oldı şimdi 'ilāca bu muħtāc

840. Hükemā dahi söze açdı dehen
Her biri zü-fünün şāhib-i fen

Didiler kim bu kavî-i 'irfândur
Kim bu vakt içre şehz zindândur

Dirseftüz şihhat üzre ola beden
Leb-i deryâda eyleftüz mesken

29b. Leb-i baħr oldu çün leb-i dil-ber
Taşı bî-sebze vü derûnı güher

Mu'tedildür hevâsı deryânuñı
Rûh-baħşdur fezâsı dâyim anuñı

845. Tab'a ider hevâ-yı huşk zarar
Leb-i deryâ hevâsı terdür ter

Kalkdı Husrev idüp 'azîmet-i râh
Kırdı deryâ kenârına hârgâh

Ol ne deryâ ki ola sad kulzüm
Nûh tufânı gibi olurdı aña güm

Mâhdan mâha hüküm iderdi o çün
Mevc urup durma ırağda dün ü gün

'Âlemi âbı ile kıldı harâb
Oldı 'âlem anuñı ile tolu âb

850. Gerçi gavvâs serini pâdan ider
Veli ammâ çıkarmaz andan ser

Dürri rîk üsitândan efzün
Gevheri hod hesâbdan birün

Gördi çün ol Şeh-i cihân-ārā
Eyledi menzilin leb-i deryā

Gerçi olmuşdı ğayet eyle za'if
Ol hevā ile oldu yine latif

Gül yüzi buldı yine neşv ü nemā
Serv-ķaddi yine olup bālā

855. Ol nice ķaddüñce ķāmet idi
Ne diyeyüm bir kıyāmet idi

Gitdi andan ķamı o zahmet süst
Serv-i nāzi kıyāma ķıldı dürüst

ķalmanı hiç elimden anda nişān
Ten-dürüst oldu cümleten yeksān

Kemerini ķuşandı çün meh-i nev
Geydi tācın başına ol Hüsrev

Ademe za'fden özge zahmet yok
Ten-dürüstlükden özge devlet yok

860. Olmasun kimse mübtelā-yı belā
Hāssa yāri ide aña cefā

BE-ŞİKĀR-REFTEN-İ ŞEH-ZĀDE VE ĀĠĀH-ŞODEN-İ DERVĪŞ.....

Çün budur kân-ı baħr u ma'ni-i ber
Biri lülü-i ter virür biri zer

Var idi bir hātem anda biñ dāne
Naķsı ol hātemüñ emirāne

30a. Çünki ol Şāh-ı mesned-i temkīn
Şıhhat emlākin itdi zīr-i nigīn

Tab'ı anuñ şikāra māyil olup
Cilvegāh-ı kenār-ı sāhil olup

865. Tā ki ol şayd ki maqāmı ola
Murğ u māhi esīr-i dāmı ola

Var idi bir muhīṭ-i şevk-engīz
Lücce-i mevc-ḥızı gevher-rīz

Bundan öfđinmiş idi o küh safa
Anda olurdu derdmend Gedā

Küh Dervīş'e kim vaṭan oldu
Bī-sütün cāy-ı Kūh-ken oldu

Bulmadı çünki Şāh'ı görmege yol
Gördi kaçırın ırāqdan o didi ol

870. Çünki mümkün degil yanına güzer
İdeyin bari ırāqdan afa nazar

Ka'be'ye varmağ olmadı n'ideyüm
Kıbleden bari yüz çevirmeyeyüm

Döndi bād-ı şabāya eyledi ses
Didi ey hem-dem ü huçeste-nefes

Cilve idüp o serv-i nāzuma var
Di niyāzum o ser-firāzuma var

Secdegāh eyle āsitānn anuñ
Būs kıl pāy-ı dil-sitānn anuñ

875. Seg-i kūyma var peyāmum ilet
İtlerine benüm selāmum ilet

Yüri tūf eyle ol diyārı da gel
Al yolımdan biraz gubārı da gel

Tā ben añı gözüme kuhl ideyüm
Merhem-i dāghā-yı dil ideyüm

Çün ki vardı irişdi ol yire bād
Eyledi cān u dilden ol feryād

Didi gördüñ mi kūy-ı dildārı
Alabildüñ mi büy-i dildārı

880. Sürme ideyüm gubārı kūyın anuñ
Alayın her nefesde büyün anuñ

Derd ile ağlayup o dīde-i ter
Göz açup her yana iderdi nazār

Süy-i deryāya baqdı çün nāgāh
Gördi her köşe hayme vü hargāh

Bir otağ gördi anlar içre dilā
Gökde encüm içinde mähāsā

30b.

EKMIŞE

Eylemişler o hargah üstüne bend
Ekmişe niçe sāyebān bülend

885. Çün Gedā görđi Şevket-i Őāh'ı
Derd ile dilden eyledi āhı

Didi bildüm bunı ne hārgēhdür
Hārgēh-i Őāh u menzil-i mehdür

Bu ne hārgāh māh-ı bedr ancak
Āfitāb-ı bülend-ķadr ancak

Kūhdan oldı māyil-i deryā
Hüsn gibi ol kenārı eyledi cā

Gör ķazā-yı ķader ne ķār itdi
Őāh endīŐe-i Őikār itdi

890. Aldı Şeh destine o dem çün bāz
Őāh-ı serv üzre ķondı Şan Şeh-bāz

Baķdı bāza vü eyledi āvāz
Didi ey murĝ-ı āsmān-pervāz

Őayd ğüntünde egerçi firūzsın
Līk elümde bentüm nev-āmūzsın

Olsa yerde Őadā-yı sūmm-i semend
MeŐkenüfi olur āsmān-bülend

Ķorkum oldur ki idicek pervāz
Gelmeyesin elüme ey Şeh-bāz

895. Oldı ğün gibi çün o Şeh tenhā
Leb-i deryāda çün dürr-i yektā

Güzer itdi çü süy-i Dervîşe
Düşdi anuñ qalbine bu endîşe

Didi Hüsrev cihānda kim olıcaq
Hüsrev-i 'ālem'adem olıcaq

'Aceb anuñ yerine şāh kim olur
Şāhib-i 'izz ü mülk-i cāh kim olur

Der hemîn laḫza ol Gedā nāgāh
Cān u dilden bir āh idüp didi Şāh

900. Şeh didi kim ğarīb-ḫāl oldu
Şehlik için huçeste-fāl oldu

Yanına Şeh didi ki şāh menem
Server-i kişver-i sipāh menem

Dinledi çün Gedā bu sözi hemîn
Durdı yirinden oldu aña qarın

Eyledi būs pāy-ı eşebini
Kıldı mihrāb nali merkebini

Didi yā Rab bu huçeste-hilāl
Olmayaydı gerdiş-i meh u sāl

31a. Buyımış rişte-i irādet-i men
Çün tütildum zihî sa'ādet-i men

Ḳodı ol dem rikāba rüy-i niyāz
Eyledi ğüft u ğüya çün āġāz

Başladı dād deyuben ol āha

Vardı yapışdı dizgin-i Şāh'a

Didi gel luḫ eyle dādum vir
Nā-murādum benum murādum vir

Çāre-i kār-ı derdnāk eyle
Ḥançerüfî çek yahūd helāk eyle

910. Ben cefāda ile vefā niçe bir
Ġayrılarla Şehā şafā niçe bir

Ben ki ḥün-ābe-i ciger çekerin
Ḥasretüfî bula derd-i ser çekerin

Ṭaḫmı varken bu kışşa-i efzün
Yād olunmasa Leyli vü Mecnün

Var iken böyle hikāyet-i nev
Eskise kışşa-i Şirîn Ḥusrev

N'ola feryād eylese bülbül
Gülsitān içre gitdi kalmadı gül

915. Şāh andan işitdi çün bu sözi
Gonca ağızını açdı güldi yüzi

Didi ḥayf ḥayf kim odur ezeli
Ḥākim -i bî-zevāl lem-yezeli

Ger qarār ide bende tāk ile taḫt
Bā-muḥālif kenār tutmaya baḫt

Efser-i baḫtla ser-bülend olam
Ser-i taḫt üzre ercümend olam

Senüfi ile hemîşe olam hem-hâl
Seher u şâm hefte vü meh u sâl

920. Ger dilersefi bu bābda rāhı
İşte mā hātem-i Şehen-şāhi

Hātemin aña virdi vü gitdi
'Aşkını cān u dilde berkitdi

Çün Gedāya irişdi luḡ-ı ilāh
Eline girdi çün ki hātem-i Şāh

Didi bu hātem-i Süleymāndur
Bu ki cinn u ins muḡi'-i fermāndur

Her kimin bu nigīn eline gire
Cümle rüy-ı zemīn eline gire

925. Öpdi anı artık urmadı dem
Ağzına mühr urdı ol hātem

Tā Gedāya ki düşdi ol hātem
Cām-ı Cemşid buldı hātem-i Cem

Saltanat buldı 'aşk gedāsı iken
Kāmrān oldı 'aşk fenāsı iken

Bu gedālıksa pādşāhdan yeg
Toğrı dirüm ki safia cāhdan yeg

NĀME -FİRİSTĀDEN-İ HUSREV BE-ŞĀH-ZĀDE

Ḳande var böyle hoş nūvīs raḡam

Kim varak ūzre ura bŕyle ka_lem

930. Nāme gŕnderdi ħusrev-i ‘ādil
Gele yanına Őāh-ı deryā-dil

Ra_qam-ı nāme bī-nihāyet idi
Ĥattı cŭmle ĥadi_s u āyet idi

Ĥatt ile buldı çŭn kemāl ū cemāl
‘Ārız-ı yārda nitelim ĥatt u ĥāl

Misk u ‘anberle pŭr durur ya varak
Yā ŧolu ri_ŧte-i gŭherle ŧaba_q

Ĥalk olup intizār-ı ma_qdem-i Őāh
Yola eylerler idi cŭmle nigāh

935. Cāmesin kimi nıl-gŭn itdi
Ceyb-i çarĥdan ba_ŧın birŭn itdi

Nāgehānı gŕrindi ĥayme-i Őāh
Şanki gerdŭnda ŧo_gdı mihr ile māh

Varuben ĥalk ōfŭnde ba_gladı ŧaf
El gŕgŭsde koyup ŧaraf-be-ŧaraf

Őāh çŭn cā-ni_ŧin ĥusrev olup
Māh-ı i_qbāl ĥusrev-i nev olup

Manzarı ka_dr-i felekden geçdi
Ťayr-ı ‘izzi melekden geçdi

940. Ĥurrem ol sā‘at u ĥo_ŧ ol dŭna
Ki gŕzŭm dŭŧdi ol dil-fŭzŭna

Ki tenüm aña hāk-i pā olsun

Dil u cānum aña fedā olsun

Buna herkes taḥammül eyleyemez

Dāmen-i verde her diken iremez

Şanma her kimse ide zevk mūdām

Mey-i rāhatla taldurup iče cām

Kirdgārā vücūd-ı zātufi için

Şeref-i gevher-şifātufi için

945.

Beni luḫf it ḳapunda eyleme red

Ey Kerīm u Rahīm ü Ferd ü Aḫad

VEFĀT-KERDEN-İ HUSREV VAŞİYYET-İ ŞĀH-ZĀDE

32a.

Böyledür iḳtifā-yı leyl ü nehār

Ki irer āfet-i hazān-bahār

Şāh-ı sebze ger irse eflāka

Çehre-i zerdi ḳor su gibi hāke

Oldı murgān naḡmeden hāmūş

Kime sözsöylesün ki ḳalmadı güş

Nāleden ḳumrı kim hūruşa gele

Dilde süsen ya nice cūşa gele

950.

Reng-i nārenc za'ferān oldı

Eşḳ-i 'unnāb erḡuvān oldı

Rūy-i eyvānı tutdı perde-i gerd

Perde içinde kaldı ol ruh-ı zerd

Nāruñi oldı derūni çün pür-hün
Pāreler oldı perdeden bīrūn

Şāhdan pistesi nigūn düşdi
Üstühāndan mağz bīrūn düşdi

Qalmadı bir şecerde berg ile bār
Gülşen içinde kaldı ancak hār

955. Sīb ez-āsīb germi vü serdi
Tutdı reng-i kebūdi vü zerdı

Zahmnāk u şikeste olup bādām
Çeşm zahmını irgürüp eyyām

Böyle mevsim içinde hār u gül
Kendi kaldı firākla bülbül

Bırağup mülkinde Hüsrev o dem
Başdı çün āhiret yolına qadem

Rüy-i zerdı 'araqla pür-teb u tāb
Hemçü berg-i hazān miyāne-i āb

960. Gāhi āba ulaşdı gāh tebe
Dili cāna vü geldi cānı lebe

Lahza lahza belası oldı füzūn
'Ākıbet hāli oldı diger-gūn

Getürüp Şāh'ı yanına Hüsrev
Didi olsañ kaçan ki hüsrev-i nev

32b. 'Adl u dād ile pādīşāhlık kıl
Zulmı ref' it yiriyle şāhlık kıl

Qavlüfī olsun rıza-yı dervīşān
Anlarufī buyruğı üzre ol her ān

965. Kimüfī olsa fakırden āgāhı
Eylemez meyl-i şevket-i şāhı

Ey nice şāh-ı 'ākıbet-endiş
Geçdi şehlikden oldılar dervīş

Gele şol kim kapuñı dād kıla
Tālib-i hācet murād kıla

Gül gibi açılıp tebessüm kııl
Tatlu dilberle hoş tekellüm kııl

Görse heybetle kimse kıāl idemez
Söyleyüp saña 'arz-ı hāl idemez

970. Hiç küttāba i'timād itme
Qalem ehline i'tikād itme

Ger cerāhat dile sitemdendür
Cümlesi nize-i qalemdendür

Qıymet-i 'ilmi arturup dilden
Cānib-i şer'i kıoma hiç elden

Bu vasiyyetleri idüp Şāh'a
Cānını tapşurdı o dem Allah'a

Tutdı mātemle 'ālemi efgān
Kim o nīm-dil ile şerh ü beyān

975. Şu'le-i āh irdi gerdūna
Dicle-i eşk döndi Ceyhūn'a

Gamla āfāka gūlgule doldı
Cümle 'ālem siyāh pūş oldu

Bu siyehligi tutdı ser tā ser
Hıttā-i Hinde döndi şan kişver

Ne kara günde ıaldı gör hātem
İtdi duyan siyeh tutup mātem

Oldı andan cūdā çü tāt u kemer
Kaldı bī-ser memālik-i kişver

33a. Taht-ı hāk üzre oldu üftāde
980. Ki Süleymānını virüp bāda

Kimisi āh-ı derdnāk itdi
Kimisi cāmesini çāk itdi

Yudılar gözyaşı ile bedenin
Eylediler çü hulleden kefenin

Eyledüp lahde ıodılar āhir
Oldı gencine gibi menzili yir

Kime kim bu felek nişimen olur
'Ākıbet zīr-i hāk mesken olur

985. Her kimüñ hulle olsa pīreheni

Şarılup şoñ ucı giyer kefeni

Kimüñi olsa başında tãc-ı zeri
Lağde varur da hãke qor o seri

Kimse yok kim cihãna ura qadem
Olur ahiretüñi vücüdi 'adem

Şuñia gehvãre kim ola menzil
Şana tãbüť olur aña maşmil

Bu cihãn bãğı gibi var m'ola bãğ
Oldı her lãlesi derüna çü dãğ

990. Yok çü büy-i neşãtı hiç gülnüñi
Mişnet-efzã şadãsı bülbülünüñi

'Aqıl iseñi dilüñi cihãndan kes
Rište-i mişri in u andan kes

Bĩ-vefãdır bu 'ãlem-i fãni
N'oldı evvel gelen bu ki qani

Durma terk-i gam-ı cihãn eyle
Meskenüñi mülk-i cãvidãn eyle

Pãyı bu dãm-ı piş piçe qoma
Hiçdir gönli hiç hiçe qoma

BER-TAHT-NİŞİN-İ ŞAH-ZADE BE-CÂY-I PEDER

995. Piş-i şaşib-dilãn-ı güher-senc
Oldı 'ãlem çü 'arşa-i saşranc

33b. Geçdi şeh yirine geçüp Husrev
Oldı iqbāl-i husrevi yine nev

Tutdı çün 'adlu dād semtine rāh
Milket-i kişverine oldı penāh

Virmedi zulme zerre denlü vücüd
Halk fi'linden oldılar hoşnüd

Kimsenüñ kalmadı dilinde ğubār
Çekmez oldı zamāne hiç āzār

1000. Dil-i mazlüm elemden āsüde
Kalb-i zālirse oldı fersüde

Mülkden çün harācı ref' itdi
Halkdan ihtiyācı def' itdi

Kimse hiç itmez oldı zār nizār
Meger ol ger ki ola 'āşık-ı zār

Hiç Şāh'üñ 'ināyetin şorma
Hiç ra'yyet ri'āyetin şorma

Bāreka'llah bunuñ gibi püseri
Koya sonunda vü gide pederi

1005. Ebr-i rahmetle pür olup o şadef
Oldı bu dürr niteki dürr-i Necef

Çün zühür itdi Şāh-ı nık-endiş
Haber aldı o 'āşık-ı Derviş

Yüzini dürdi süy-i rāha qodı

Ƙademini Һarım-i Şâh'a Ƙodı

Didi ol dem niyâz idüp 'acebâ
Şâh idermi ola ol 'ahde vefâ

Şeh kim itmişdi evvel endişe
Hâtemin virmişdi Dervîş'e

1010. Meskenetimle çünkim oldı Ƙarın
Ƙodı Şâh'm öñünde öpdı zemîn

Hâtemin gördi çün ki Şâh o dem
Ƙıldı taħsîn aña olup Һurrem

Çün Ƙadem başdı süy-i Şâh'a Gedâ
Cânı tenden raĳibin oldı cüdâ

34a. Şâh-ı düşmen-güdâz dost-nevâz
Yüz niyâz ile geydi Һil'ât-ı nâz

Başladı Һande böyle güftäre
Döndi şan tütü-i şeker-bäre

1015. Söze biñ lutf ile dehân açdı
Ƙuvvet-i cân oldı şeker şaçdı

Bakup aña Gedâ olup bi-Һuş
Dinler idi sözden tutup aña güş

'Ăşıĳına Ƙılup o nâz hezâr
Seg-i kuyına lutf idüp şad bâr

Dil-i 'ăşıĳ ki bu Һayâle ire
Çün eli dâmen-i vişâle ire

İki ol demde gerdişger-i dün
Her zamân hâlin ide dige-gün

1020. Dest-i vaşl ile kime itse nevâz
Dâğ-ı hicrle ider şofunda güdâz

Dâyim esbâb-ı vuşlâtı umma
Bu gün olursa olmaz ol ferdâ

Râvi ider Gedây'la ol Şâh
Güft ü güdayken ol zamân nâgâh

Bir haber geldi ki filân yerden
Geliyor Şâh'ufi üstüne düşmen

Şâh'a lâzım ki fikr ü kâr kıla
Leşker-i hayl bî-şumâr kıla

1025. Oldı bu kışşadan raqıb âgâh
Tiz varup Şâh'a didi kim ey Şâh

Oldı erbâb-ı 'akla çün ma'lüm
Nazar-ı na-kesân olurlar şüm

Ezeliden şu kim ola bed-baht
Nik olur mı aşlına çeker çü dirahıt

Baht-ı ser-geşteden hazer lâzım
Çünki ser-geştedür bulur dâim

Bu sözi didi kıldı anı mahrüm
İrdi düşdi yine b talî'-i şüm

34b. Yâddan çün o 'âşık oldu
1030. Oldı üftâde kıldı bî-ser u bî-pâ

Didi yine ne hâlet oldu yine
Yine renc ü melâmet oldu yine

Ebr-i fitne eger ki yağdıra seng
Çengüm evvel benüm ider âheng

Her ne deşt kim bitüre hâs ya hâr
Dil-i zâruma irgirür âzâr

Ne güle kim olam nazar-efken
Güli ol dem olur gözüme diken

1035. Eylesem meyl-i çeşme-i zulümât
Şerbet-i zehr olur ol âb-ı hayât

Ger girem bir murâd için râha
Düşerüm der -'ağab hemân çâha

Âh bu baht-ı vâj-günümdan
Vây bu tali'-i zebünümdan

Bağladum râh-ı merge şevkle bel
Cân verürdüm ölüme girse ecel

Nice bulsun neşâtı cân u dilüm
Gamla olmuş durur sirişte kilcüm

1040. Çarh perest u rüz şeb gerdân
İtmede hîleye cevân merdân

REFTEN-İ ŞAH-ZÂDEBE-CENG KÜŞTE ŞOD

Yine çün mevsim-i şitâ oldı
 ‘Âlemüñ rüyi berkle toldı

Nazar-ı halk göge olup peyvest
 Oldı ‘âlem çün âftâb-perest

Gitdi görünmez oldı mihrsân
 Toğmayup gün geçdi sanki hemân

1045. Kıadr-i âteş füzûn olup gülden
 Dûd aratmadı şâh-ı sünbûlden

Âb-ı yehdan kabâ-yı âhen idi
 Zahm-ı kavsdan ki mücib-i cevşen idi

ÖZGEÇMİŞ

1954 yılında Elazığ'da doğdum. İlk ve orta tahsilimi Elazığ'da tamamladım. 1979 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldum.

Yüksek Lisansımı Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yaptım.

Halen Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Sevim BİRİCİ

